

Lucian Giura

Maura Geraldina Giura

Stephan Ludwig Roth și românii ~ Antologie ~

Ediția a doua, revizuită și adăugită

Lucian Giura

Maura Geraldina Giura

**Stephan Ludwig Roth și românii
- Antologie -**

Lucian Giura

Maura Geraldina Giura

Stephan Ludwig Roth
și români
- Antologie -

Ediția a doua, revizuită și adăugită

Studiu introductiv, selecția textelor, comentarii,
note și tabel sinoptic
de Lucian și Maura Geraldina GIURA

Techno
Media

Sibiu - 2019

Titlul: Stephan Ludwig Roth și românii - Antologie

Copyright © 2019

Toate drepturile aparțin autorilor.

Reproducerea integrală sau parțială a textului sau a ilustrațiilor din această carte este posibilă numai cu acordul prealabil scris al autorilor.

Autorii își asumă întreaga răspundere asupra conținutului.

Tehnoredactare: Editura Techno Media

Copertă: Editura Techno Media

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GIURA, LUCIAN

Stephan Ludwig Roth și românii : Antologie / Lucian Giura, Maura Geraldina Giura ; stud. introd., selecția textelor, comentarii, note și tabel sinoptic de Lucian și Maura Geraldina Giura. - Ed. a 2-a, reviz. și adăug.. - Sibiu : Techno Media, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-616-369-9

I. Giura, Maura Geraldina

94

Editura Techno Media este editură cu prestigiu recunoscut
de către CNATDCU:

http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Tipar: Editura Techno Media

550074, Sibiu, str. Dimitrie Cantemir nr. 22

tel./fax: 0269/21.19.83

www.technomedia.ro;

e-mail: office@technomedia.ro

Motto

Ceea ce constituie originalitatea acestui om capabil de a se exprima într-un stil personal de un adânc adevăr, găsite în cetirea sa desigur, dar și în propria sa intuiție, e, într-o epocă de formule și formalism, desfacerea de „lucrurile din afară”, căutarea sinceră a soluțiilor în jurul său însuși, prin observație și iubire.

N. Iorga

Notă asupra ediției a doua

La scurt timp după apariția lucrării noastre dedicată lui Stephan Ludwig Roth (2016), aceasta s-a epuizat; era o dovadă certă a interesului pe care marele erou al neamului său și un sincer prieten al românilor ardeleni, cel care a fost pătruns de o mare iubire creștinească în suflet, continuă să stârnească interesul contemporanilor noștri și acum la mai bine de 180 de la condamnarea sa la moarte. Roth a fost o mare personalitate a secolului al XIX-lea, cel mai înțelegător, mai conștient și mai hotărât partizan al apropierii cât mai stânse de poporul românesc. Filoromânismul său, profund și sincer, n-a fost numai de ordin sentimental, ci a izvorât din convingerea adâncă că, în Ardeal, poporul românesc reprezintă ade-vărata realitate politică. A fost o personalitate vulcanică dotată cu un spirit ager, cu o adâncă vocație de educator, o înaltă conștiință cu un larg orizont intelectual. Prin comportamentul său, prin ceea ce spunea și scria, Roth constata împilarea ce se făcea poporului român de către cârmuirea maghiară. El sublinia cu tărie că românilor trebuia să li se dea „hrana dreptății și băutura răcoritoare a unui tratament uman” și „să li se ofere îndestularea tuturor nevoilor”. Este, totodată, cel care înfruntă moartea cu o admirabilă și neclintită bărbăție.

Mențiunile de mai sus sunt câteva din argumentele care ne-au îndruidit și obligat moral să publicăm această a doua ediție a to-mului *Stephan Ludwig Roth și românii. Antologie*.

Sibiu, noiembrie 2019

Autorii

Stephan Ludwig Roth în conștiința românilor

Militând pentru egalitate națională și fraternitate între români, sași și unguri, Stephan Ludwig Roth și-a meritat pe deplin un loc de cinste în istoria poporului român, istoriografia țării noastre încadrându-l printre cei mai distinși fii ai acestui pământ.

Stephan Ludwig Roth face parte cu cinste din galeria conducătorilor Revoluției de la 1848-1849 care au bulversat puternic teritoriile românești alături de Avram Iancu¹, Eftimie Murgu², Ion Ghica³, Mihail Kogălniceanu⁴, frații Golescu⁵ și Simion Bărnuțiu⁶, George Barițiu⁷, Ion Ionescu de la Brad⁸, Alexandru Ioan Cuza⁹,

¹ Avram Iancu (1824-1872), avocat, cel mai mare erou național al românilor din Ardeal, prefect al legiunii Auraria Gemina, la 1848-1849.

² Eftimie Murgu (1805-1870), reprezentant de frunte al mișcării naționale și sociale din Transilvania și Banat. Jurist, om politic, profesor, adept al ideii de republică, luptător pentru desființarea relațiilor feudale, dar și pentru unitatea națională a românilor.

³ Ion Ghica (1816-1897), matematician, om politic, economist, sociolog, prim ministru al guvernului României, figură marcantă a mișcărilor de la 1848. A susținut apariția unei industrii și a unui comerț național; ambasador al României la Londra.

⁴ Mihail Kogălniceanu (1817-1891), om politic, istoric, scriitor, jurnalist și orator român; membru al Academiei Române. Autor al programului mișcării revoluționare moldovene: „*Dorințele partidei naționale din Moldova*”.

⁵ Fiii lui Dinicu Golescu: Dinu, Iordache, Ștefan și Nicolae.

⁶ (1808-1864), revoluționar la 1848, om politic, profesor de pedagogie, psihologie și drept la Academia Mihăileană din Iași.

⁷ (1812-1893), istoric și publicist, fondator al ASTREI, președinte al Academiei Române (1893).

⁸ (1818-1891), revoluționar pașoptist, agronom, economist, jurnalist, membru al Academiei Române.

⁹ (1820-1873), a fost primul domnitor al Principatelor Unite, participant activ la mișcarea revoluționară de la 1848 din Moldova și la lupta pentru unirea Principatelor.

C.A. Rosetti¹, Vasile Alecsandri², maghiarii Petöfi Sándor³ și Tánicsics Mihály⁴, Gábor Aron⁵, Anton Kurz⁶ și mulți alții.

Nicolae Iorga⁷ consemna încă în anul 1925 că: „Între sași n-a răsărit niciodată omul care să-i poată fi comparat”⁸. Peste patru decenii, Vasile Maciu⁹ afirma: „Viața și opera acestui înaintat umanist merită să fie mai bine cunoscute astăzi... Locul său în istorie este alături de acela al deschizătorilor de drumuri din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care au făcut să rodească și să se dezvolte pe pământul țării noastre ideile înaintate ale timpului”¹⁰. Regretatul academician clujean Camil Mureșanu¹¹, referindu-se la captivantul subiect istoric ce îl reprezintă viața și activitatea lui Roth, notează: „Pătruns de spiritul cuvenit față de toate valorile trecutului, poporul nostru a comemorat în mai multe rânduri, cu diverse prilejuri,

¹ (1816-1885), om politic, publicist, fruntaș al Revoluției de la 1848 din Țara Românească și al luptei pentru Unirea Principatelor, ministru și Președinte al Camerei Deputaților.

² (1821-1890), poet, dramaturg, folclorist, om politic, diplomat, membru fondator al Academiei Române.

³ (1823-1849), de origine sârbo-slovacă (născut Alexander Petrović), poet național și revoluționar maghiar.

⁴ (1799-1884), scriitor, profesor, jurnalist și politician maghiar (tatăl sârb și mama slovacă), fruntaș al revoluției ungare de la 1848.

⁵ (1800-1849), revoluționar secuî, participant la Revoluția de la 1848 din Transilvania. Figură populară în literatura secuiască.

⁶ (1779-1849), născut la Viena; istoric și publicist german din România.

⁷ (1871-1940), istoric, critic literar, documentarist, poet și scriitor, memorialist, ministru, parlamentar, prim-ministru, profesor universitar și membru al Academiei Române.

⁸ Iorga, N. *Un cugetător ales al sașilor din Ardeal. Stephan Ludwig Roth*, în „Ramuri”, anul XIX, 1925, nr. 1, ianuarie, p. 2.

⁹ (1904-1981), istoric român, membru corespondent al Academiei Române (1963), profesor universitar la București; director general al Arhivelor Statului (1953-1956), specialist în istoria modernă.

¹⁰ Maciu, V., *Prefață*, în: Carol Göllner, *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*, Editura Științifică, București, 1966, p. 5

¹¹ (1927-2015), antropolog, lingvist, jurnalist, filozof, critic literar, biograf și valoros istoric român, membru titular al Academiei Române.

această remarcabilă personalitate a istoriei Transilvaniei, asupra gândirii și activității căreia merită să se revină mereu¹.

În cursul vieții sale opera și activitatea lui Stephan Ludwig Roth nu s-au bucurat de aprecierea pe care ar fi meritat-o, figura sa atrăgând pe oamenii de știință mai ales după moartea lui, lista bibliografică a acestor lucrări despre viața și opera sa depășind 700 de titluri, dintre care un număr însemnat a rezultat din pana unor istorici, pedagogi, filozofi și literați români².

Încercând o periodizare a luărilor de poziție ale istoriografiei față de Stephan Ludwig Roth, distingem trei etape: cea a generației de la 1848, care l-a cunoscut direct și apreciat ca pe un militant pentru progres, echitate socială și națională³.

Urmează apoi o perioadă destul de lungă, până la generația reprezentată de Nicolae Iorga, Ioan Lupaș⁴, Silviu Dragomir⁵, în care istoricii români, a căror arie de cercetare cuprindea revoluția de la 1848, nu s-au referit decât sporadic la opera și activitatea lui Roth. Abia după ce Otto Folberth⁶ a profilat, prin valoroasa sa ediție de scrieri și documente, poziția remarcabilă umanitară a pașoptistului în contextul mișcării sociale și naționale, Roth reintră în

¹ Mureșanu, C. *Stephan Ludwig Roth (1796-1849)*, în „Făclia” (Cluj) 24, 1969, nr. 7.004, din 14 mai.

² *Stephan Ludwig Roth. Bibliographie*, unter Mitarbeit von Fr. Csikeli, C. Göllner, M. Kroner und M. Wellmann, erstellt von O. Folberth, în „Siebenbürgische Archiv”, vol. X, Böhlau Verlag, Köln-Wien, 1974, p. 109-196.

³ Barițiu, G. *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 623-624.

⁴ (1880-1967), istoric și om politic român, ministru, profesor universitar și membru titular al Academiei Române.

⁵ (1888-1962), istoric, om politic, ministru, membru titular (1928) al Academiei Române. Secretar la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918.

⁶ (1896-1991), istoric, scriitor și editor de limbă germană, originar din Mediaș. Studii de ungaristică, germanistică, romanistică, istoria artelor, pedagogie și teologie în centrele universitare din Budapesta, Berlin, Heidelberg, Tübingen, Cluj și Paris. Specialist în viața și activitatea lui Stephan Ludwig Roth.

centrul atenției istoricilor români. Referindu-se la acest aspect, Ioan Lupaș scria: „Cu puțini ani în urmă însă Roth, care fusese exploatat până aici doar ca un tezaur de citate pentru calendare și pentru oratoria de ocazie, a fost reînviat deplin, prin marea colecțiune a scrierilor lui, tipărite cu îngrijirea lui Otto Folberth”¹.

Încă în anul 1939, Silviu Dragomir, cunoscând eforturile lui Folberth de valorificare a moștenirii culturale a lui Roth, îi atrăgea atenția acestuia asupra faptului că, în colecția de documente „Kossuth” existentă în Arhivele budapestane, se afla un protocol voluminos referitor la condamnarea lui Roth în mai 1849. „În acest fel, cu ajutorul istoricului român, editorul operelor a ajuns în posesia protocolului judecătoresc, care este, fără îndoială, un document de inestimabilă valoare”².

Anii de după Al Doilea Război Mondial inaugura o nouă fază în cercetarea operei lui Stephan Ludwig Roth. O trecere în revistă a ceea ce românii au scris despre Roth obligă la constatarea că numărul istoricilor care au studiat în întregime opera sa este încă relativ mic. Numeroase sunt cazurile când au fost reliefate, de către nespecialiști, dintr-un anume context, citate sau idei, omițându-se relațiile atât la operă în ansamblu, cât și la concepțiile generale ale lui Roth. Această manieră de abordare se constată îndeosebi în cuprinsul diverselor articole comemorative, prilejuite de o serie de aniversări ale eroului pașoptist (115 și 120 de ani de la moartea sa, ca și 175 de ani de la naștere)³.

Sintetizând informațiile furnizate de luările de poziție în scris ale românilor, în decursul celor peste 170 de ani ce s-au scurs de la moartea lui Roth, se conturează, totuși, o imagine de ansamblu complexă a personalității lui, surprinzându-se, în general, atât

¹ Lupaș, I. *Un martir al Transilvaniei: preotul Stephan L. Roth (1796-1849)*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. III, Sibiu, 1941, p. 153.

² Kroner, M., *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*, Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 10.

³ Având în vedere scopul urmărit, în prezenta lucrare nu ne-am propus a face o analiză critică a erorilor strecurate în diversele materiale consultate. Acestea au fost corectate din mers.

laturile pozitive, ceea ce a fost valoros în viața și opera sa, cât și unele limite ale gândirii și activității acestuia, condiționate, firește, și de epoca în care a trăit.

Ca teme și aspecte principale de abordare a vieții și operei lui Roth, cercetătorii români au fost atrași mai mult de activitatea pedagogică și cea de educator, de crezul lui Roth privind drepturile românilor, de activitatea militantului pentru prietenia și frățietatea poporului român și a naționalităților conlocuitoare, de activitatea în tumultuoșii ani 1848-1849.

Date privind familia, primii ani de studii, la gimnaziile din Mediaș și Sibiu, sunt semnalate în studii și articole semnate de Vasile Maciu, Camil Mureșanu, Nicolae Lupu¹ și alții². Călătoria spre Tübingen³, orașul studiilor universitare ale lui Roth, este consemnată de articolul semnat de Belá Cselény⁴ și Camil Mureșanu, articol care menționează, totodată, și prima încercare literară a lui Roth: „*Imagini dintr-o călătorie prin Austria Superioară, Salzburg, Berchtesgaden și o parte a Bavariei...*”⁵, evaluând-o ca o realizare „scrisă în forma unui jurnal de călătorie mai dezvoltat”, ce „conține multe observații interesante, precum și raportări la stări de lucruri din Transilvania”, care „trădează un spirit viu, cu înclinări și

---

¹ (1921-2001), istoric și arheolog român, Director al Muzeului Brukental, șef al Secției din Sibiu a Academiei Române, primul decan al Facultății de Filologie și Istorie din Sibiu a universității clujene.

² Maciu, V. *Stephan Ludwig Roth și problema românească*, în *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Craiova, 1973, p. 93-109; Berindei, D. *115 ani de la moartea unui luptător progresist din patria noastră. Stephan Ludwig Roth*, în „România Liberă” (București), anul XXII, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2.

³ Oraș studentesc din Germania, landul Baden-Württemberg, la 30 kilometri sud de Stuttgart.

⁴ (1911-1999), istoric maghiar, profesor universitar la Cluj-Napoca.

⁵ În original: „*Gemälde einer Reise...*”, în Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. I, Klingsor Verlag, Kronstadt, 1927, p. 33-164. Parțial tradusă în limba română în: Stephan Ludwig Roth, *Scrieri, mărturii, corespondență*, Editura Kriterion, București, 1983, p. 185-195.

interese variate, cât și întinse cunoștințe istorice, ale căror ecouri i le redeșteaptă adesea imaginea locurilor văzute”¹.

Atras de faima ilustrului pedagog elvețian Johann Heinrich Pestalozzi² din Yverdon³, Roth abandonează studiile sale la Tübingen, optând pentru acest oraș din Elveția. Precizări privind activitatea sa pedagogică la Yverdon aduc și articolele semnate de Iosif Antohi⁴. Ele relevă aspecte legate de ideile pedagogice progresiste cu care Roth a îmbogățit patrimoniul românesc cultural. Sub îndrumarea lui Pestalozzi, „care vede în el unul dintre spiritele ce ar putea să-i perpetueze ideile”⁵, dascălul ardelean redactează la Yverdon lucrarea „*Teoria predării limbilor*”⁶, în care autorul revine asupra necesității cultivării limbii materne a poporului, expresia cea mai fidelă a caracterului național. Sub influența celor văzute în Elveția, unde trei popoare conviețuiau „respectându-și limba maternă și cultura proprie, consideră că limba națională este limba majorității populației țării, idee care îl va domina până la sfârșitul vieții”⁷.

¹ Cselény, B. – Mureșanu, C. *Stephan Ludwig Roth*, în „Tribuna” (Cluj), anul VIII, 1964, nr. 20 (380) din 14 mai, p. 1, 8; Fanache, M. *Stephan Ludwig Roth-pedagog*, în „Tribuna Sibiului”, anul II, 1969, nr.382 din 13 mai, p. 3; Adam, I. *Un remarcabil militant și om de cultură. 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Scînteia”, anul XLI, 1971, nr. 8978 din 24 noiembrie, p. 4.

² (1746-1827) pedagog, filantrop, filozof, om politic, scriitor, reformator al educației, elvețian prin naștere.

³ Yverdon-les-Bains, localitate elvețiană (circa 30.000 locuitori) situată în cantonul Vaud.

⁴ Pedagog român, cercetător și cadru didactic universitar.

⁵ Popa, G. *Stephan Ludwig Roth și biograful său. O convorbire cu scriitorul german Otto Folbert*, în „Vreamea” (București), anul XV, 1942, nr. 636 din 1 februarie, p. 3.

⁶ Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften...*, vol. II, p. 49-222.

⁷ Maciu, V. *Stephan Ludwig Roth și problema românească*, p. 95; în original: „*Der Sprachunterricht*” în Stephan Ludwig Roth, *op.cit.*, vol. II, Klingsor Verlag, Kronstadt, 1928, p. 50-222. Traducere parțială în limba română: Carol Göllner, *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*, Editura Științifică,

În drum spre casă, revenit în vara anului 1820 la Tübingen, Stephan Ludwig Roth pregătește și susține teza sa de doctorat: „*Esența statului ca instituție educativă pentru formarea omului*”¹, în care sunt expuse principiile sale democratice². În articolul rezultat din pana celor doi istorici clujeni, care sintetizează conținutul tezei, se procedează la o paralelă între ideologia lui Roth și cea a lui Barițiu; se apreciază că: „El [Roth – n.n.] se situează deci, la aceste începuturi ale cristalizării concepției sale politico-sociale, în cadrul filozofiei luministe de nuanță mai avansată, din care derivă și crezul său, meritoriu în condițiile de atunci, privind rolul de căpetenie al învățământului și al culturii în pregătirea și înfăptuirea eliberării sociale și naționale a poporului. Sunt izbitoare și totodată semnificative pentru climatul de idei ale epocii, paralelismele dintre concepția sa și ideile pe care le va dezvolta, în publicistica lui, George Barițiu”³.

Tânărul sas, revenit în patrie la Mediaș, întâmpină ca profesor și director multe dificultăți. Plin de inițiative, hotărât să lupte împotriva autorităților omnipotente, Roth e „îndepărtat până la urmă pentru ideile lui necanonice, potrivnice spiritului conformist și închistat al superiorilor și al patriciatului săsesc”⁴. Preocuparea permanentă pentru ridicarea nivelului spiritual al poporului prin intermediul învățământului e definită de Camil Mureșanu drept „o atitudine care îl situează în constelația ideilor specifice iluminismului”.

București, 1966, p. 285-296 și Stephan Ludwig Roth, *Scrieri, mărturii, corespondență*, p. 50-72.

¹ În original: „*Das Wesen des States, als eine Erziehungsanstalt für die Bestimmung des Menschen*”, în Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. II, Klingsor Verlag, Kronstadt, 1928, p. 275-277. Parțial în limba română: Carol Gölner, *op.cit.*, p. 97-98.

² Maciu, V., *op.cit.*; Adam, I., *op.cit.*; Lungu, Cornel, *Un mare gânditor și luptător progresist. 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth*, în „*Tribuna Sibiului*”, anul IV, 1971, nr. 1168 din 24 noiembrie, p. 3.

³ Cselény, B. – Mureșanu, C., *op.cit.*

⁴ Maciu, V., *op.cit.*, p. 95; Adam, I., *op.cit.*

În anii următori, dând dovadă de o mare luciditate în înțelegera condițiilor sociale și politice din Transilvania, Roth ajunge la teza egalității naționale, ceea ce, în condițiile de atunci, însemna și recunoașterea românilor ca națiune egală în toate drepturile. Roth se pronunță în acest sens, în scris, deschis și fără menajamente, cu o rară luciditate și maturitate politică, abordând problema limbii oficiale în Transilvania, pornind de la acceptarea fără rezerve a realității.

Concepțiile politice se conturează clar în lucrarea „*Lupta pentru limba oficială în Transilvania*”¹, publicată la Brașov în 1842, op ce sintetiza propria-i convingere, izvorâtă din ireversibilitatea unui proces ce se apropia cu pași repezi de deznodământul final, idee care va fi și una din cauzele directe ale tragicului sfârșit al purtătorului ei.

Surprinzând cu o deosebită intuiție caracterul și atitudinea pe care Roth le-a avut pe tot parcursul vieții, Carol Sassu² aprecia că acestea „i-au fost impuse de recunoașterea adevărului, de convingerea neștrămutată că stările din Ardeal nu se vor putea însănătoși, că statul nu-și va putea găsi echilibrul stabil și spornic și pacea adevărată nu va domni decât atunci, când se va recurge la forțele naționale vii, decât dacă se va face dreptate poporului român a cărui limbă a devenit pe cale naturală, nesilnică, adevărata limbă a țării”³. Ioan Maiorescu aprecia deja la 1842: „Cărticica [*Lupta*

¹ În original „*Der Sprachkampf in Siebenbürger*” în Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften un Briefe*, vol. IV, Krafft & Drottler, Hermannstadt, 1933, p. 91-159. În limba română: Stephan Ludwig Roth, *Lupta pentru limbă în Transilvania*, Editura 100+1 GRAMAR, București, 1998, 158 p.

² „Sassu, Constantin (?-?) a făcut parte din delegația care trebuia să negocieze retrocedarea arhivelor transilvănene de la Budapesta și Viena în anul 1918. Începând cu anul 1930 este director al Arhivelor istorice ale Brașovului. În anul 1944 părăsește România, odată cu trupele germane în retragere. A fost membru în colegiul de redacție al revistei „Țara Bârsei”. După stabilirea în Germania activează o vreme la Freiburg im Breisgau.

³ Sassu, Carol, *Un episod semnificativ din trecutul Ardealului, personalitatea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Gazeta Transilvaniei”, anul 102, 1939, nr. 27 din 9 aprilie, p. 5.

pentru limba...] trebuiește a fi citită toată. O limbă puternică și pătrunzătoare, un stil scurt și apăsător și judecată politico-practică, mai pretutindenea nepieritoare dovedesc pentru talentul autorului”. Pentru a conferi drepturi românilor în virtutea unor temeuri logico-istorice, Ioan Maiorescu¹ își exprima dorința ca „aceea ce cere pentru noi [Roth – n.n.] să o fi cerut din alte motive sau îndemnuri, din alt scop, spre exemplu din privință la vechimea românilor în Ardeal, pe care Dumnealui nu o tăgăduiește – din privință la numărul românilor și mulțimea greutăților ori sarcinilor publice ce poartă, și din urmă din omenie, ori conștiința umanității la care a venit veacul nostru”².

Referindu-se la broșura amintită, Ioan Lupaș, arătând importanța acesteia, scria: „Ceea ce a spus în broșura sa la 1842, atât de lămurit, luminat preot Stephan Ludwig Roth este de netăgăduită actualitate și pentru zilele noastre și pentru cele viitoare”³. Cu o atitudine de curaj remarcabil, Stephan Ludwig Roth afirma, în replică, reprezentanților dietei: „Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării, căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci e limba română”. Apreciind, la justa sa valoare, această afirmație a lui Roth, Horia Petra-Petrescu⁴ postula: „Cuvintele lui Roth ar trebui tăiate în piatră, cu litere de aur, în limba germană și în cea românească, și arătate la lume și țară, într-un loc de frunte, în România de astăzi”. În acest context Camil Mureșanu⁵ notează: „Ea a rămas până astăzi una din cele mai cunoscute și mai apreciate contribuții ale lui Roth la cercetarea unor probleme specifice Transilvaniei de atunci”, situându-se „pe un punct de vedere realist și democratic. El susținea că prioritatea

¹ (1811-1864) profesor de istorie și director al Școlii Centrale din Craiova; diplomat; tatăl lui Titu Maiorescu, originar din Transilvania.

² „Foaie pentru Minte, Inimă și Literatură” din 21 septembrie 1842, p. 298

³ Lupaș, I., *op.cit.*, p.249.

⁴ (1884-1962), poet, prozator și dramaturg, fiul publicistului Nicolae Petra-Petrescu. Studii la Budapesta și Viena, unde își trece doctoratul cu o teză despre viața și opera lui I.L. Caragiale.

⁵ Mureșan, C., *op.cit.*

unei limbi în viața de stat nu se poate decreta unilateral. O limbă se impune în atare rol de la sine, prin funcția ei socială, prin faptul că se dovedește în măsură de a îndeplini rolul de intermediar al comunicării între locuitorii unui anume teritoriu”.

Înaintând spre anul revoluționar 1848, Stephan Ludwig Roth, cu ocazia ședinței *Societății științifice pentru cercetarea istoriei Transilvaniei*¹, ținută la Sebeș în zilele de 4-9 iunie 1846, critică vehement structura socială feudală din Transilvania și exploatarea nemiloasă a țăranilor iobagi. Apreciind fermitatea caracterului lui Roth, dorința sa nestrămutată de a lupta pentru schimbarea stărilor economico-sociale, Vasile Maciu reproduce pasajul final al „Toast”-ului: „Și de ar fi să-mi frâng de o sută de ori gâtul pentru ea – acestei idei îi aparțin cu trup și suflet”². Roth continuă deci să condamne, cu o consecvență remarcabilă, metodele de exploatare feudală ale țăranului iobag.

Realitățile demografice ale Transilvaniei din prima jumătate a secolului trecut îi conferă lui Roth situarea pe o poziție hotărâtă în favoarea conviețuirii frățești a tuturor – români, germani, maghiari – devenind un partizan neobosit al ideii de înfrățire națională. Horia Petra-Petrescu, sesizând perenitatea și valoarea acestor idei și în contemporaneitate, scria: „Roth voia ca dragostea să fie cheagul între popoare. El pricepea prea bine că ura naște ură și că focul aprins cu vâlvătaie nu-l mai poți stăpâni... Nu vorbe rele, nu bârfele, nu pumni arătați, ci înțelegere a greutăților și colaborare, iată ce ne învață eroul Roth și dincolo de mormânt”³. Referindu-se la necesitatea conviețuirii pașnice între toți fiii Transilvaniei, indiferent de limbă, pe baza unei depline egalități, Ioan Hurdubețiu⁴

---

¹ Creată la Mediaș în anul 1840, cu numele de „Verein für Siebenbürgische Landeskunde”.

² Maciu, V., *op.cit.*, p.102.

³ Petra-Petrescu, H., *op.cit.*, p.91.

⁴ (1909-1995), istoric cu preocupări de istoria României, istoria relațiilor româno-germane și istoria Suediei. S-a născut în localitatea Stejărișul, din estul județului Sibiu, stabilit apoi la Câmpulung .

arăta în sensul ideilor lui Roth obligativitatea unei colaborări „atât pe tărâmul cultural, politic, cât și pe tărâmul economic așa [cum] a dorit-o și Stephan Ludwig Roth cu sufletul lui mare și mărinimos, cultivat la școala marelui «apostol al omenirii și al înfrățirii popoarelor», J.H. Pestalozzi”.

Ioan Lupaș, încadrând în timp și spațiu aceste năzuințe, sintetiza astfel acțiunile lui Roth din această vreme: „Când intoleranța și miopia politică începuse a izbi fără cruțare în comorile sufletești ale covârșitoarei majorității dintre locuitorii acestei țări, când se croiau proiecte pentru deznaționalizarea sistematică a elementului etnic românesc și săsesc, luptătorul preot de la țară avea îndrăzneala să-și spună cuvântul hotărât și limpede, combătând greșeala, muștrând și îndrumând ca un spirit văzător, ca un reformator prudent, care nu voia să alunece spre o politică de struț, închizând ochii în fața realităților etnice din această țară”¹.

Activitatea desfășurată de Stephan Ludwig Roth ca istoric, economist, traducător sau inițiator, prin amicul său din Bungard, Martin Samuel Möckesch², a valorificării folclorului românesc nu a scăpat atenției cercetătorilor români. Referindu-se la această multilaterală activitate, Ioan Lupaș afirma că „ea a rămas însuflețită de cel mai viu interes pentru toate problemele de ordin educativ, biserico-școlar, cultural, economic și politic al nației și al vremii sale. Vasta sa corespondență și lăsământul literar [...] îl înfățișează pe talentatul preot ca pe unul dintre cei mai de seamă publiciști și îndrumători ai poporului săsesc din Transilvania”³.

Format în spiritul ideilor înnoitoare ale vremii sale, de libertate și egalitate între națiuni și între oameni, cunoscând și trăind profunda experiență socială parcursă de societatea românească, Roth

¹ Lupaș, I., *op.cit.*, p. 247.

² (1813-1890), preot, poet și traducător din limba română în limba germană. În acest sens vezi: *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 1081-1082; *Dicționarul enciclopedic român*, București, 1966, p. 256; Berindei, D., *op.cit.*; Lupaș, I., *op.cit.*; Mureșanu, C., *op.cit.*, ș.a.

³ Lupaș, I., *op.cit.*, p.248.

evoluează firesc spre ideile democrației, ale revoluției. Consecvent cu aceste principii, el a militat pentru desființarea feudalității, abrogarea iobăgiei și pentru egalitate în drepturi politice naționale a tuturor locuitorilor Transilvaniei. Dacă până în 1848 a rămas oarecum izolat, în mediul rural, valorile revoluției îl impun atenției generale. În cadrul revoluției transilvănene, Roth se încadrează curentului burghezo-democrat care salută cu entuziasm, în martie și aprilie, reformele ce urmau să lichideze regimul feudalo-absolutist¹.

Expresia grăitoare a interesului său pentru problemele majore ale societății transilvănene este exprimată și cu prilejul adunării naționale de la Blaj din 3/15 mai 1848. Vestea că românii se întrunesc într-o mare adunare pe Câmpia Libertății lângă Blaj, în ziua de 3/15 mai, îl determină a încăleca grabnic și a se îndrepta spre locul adunării. Aici, el „participă cu înțelegătoare și adâncă emoție la desfășurarea acestei istorice adunări – cum remarca Carol Sassu – care-i procură satisfacția de a-și vedea confirmate prezicerile și întărită încrederea pe care o avea în vigoarea puterii populare ce era întruchipată în neamul românesc”². După adunare, în care vedea o manifestare și a dorinței de unire a românilor transilvăneni cu „Țara”, Roth și-a expus, în două articole de ziar, impresiile sale legate de acest moment: *Unirea și românii „valachi”*³ și *Adunarea populară a românilor de la Blaj din 3/15 mai 1848*⁴, analizate de Vasile Maciu.

¹ Drăgan, N., *Un luptător pentru eliberarea socială a țărănimii*, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr.6025 din 15 mai, p. 3.

² Sassu, C., *op. cit.*; *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 140.

³ „Die Union und die Romanen”, în Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. V, Krafft & Drotleff, Hermannstadt, 1937, p. 307-309; în limba română, în Stephan Ludwig Roth, *Scrieri, mărturii, corespondență*, p. 176-178.

⁴ „Die Volksversammlung der Romanen in Blasendorf am 15./3.Mai 1848”, în Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. V, Krafft & Drotleff, Hermannstadt, 1937, p. 301-306. În limba română: Stephan Ludwig Roth, *Scrieri, mărturii, corespondență*, p. 171-175.

În calitatea sa de reprezentant al Universității săsești, Roth este apoi numit, împreună cu Ștefan Moldovan¹, în „Comitetul de pacificațiune”, urmând a-și desfășura activitatea în zona Târnavelor, având sediul la Cetatea de Baltă². Referindu-se la acest aspect al activității lui Roth, Sassu nota: „Gravitatea amenințătoare a evenimentelor îl impunea, în sfârșit, la loc de conducere și-i dau putința să conlucreze cu românii, în această epocă de vâltoare revoluționară”. La Cetatea de Baltă îi era încredințată, practic, administrația Comitatului, pe care-l conduce și organizează conform dispozițiilor Comitetului național de la Sibiu, alături de Ștefan Moldovan. Aici, la Cetatea de Baltă, în strânsă conlucrare cu Ștefan Moldovan, Roth consfințește eliberarea celor treisprezece sate iobăgești dintre cele două Târnavă, pe care le trece sub administrația teritoriului liber al scaunelor Mediaș și Sighișoara³.

Dan Berindei⁴ arăta că rămâne în istorie ca un fapt de netăgăduit „dragostea lui pentru popor [...] pentru ridicarea sa culturală și economică, prin învățământ, prin reforme parțiale”. O situație pe poziții democratice a lui Roth este considerată și acceptarea abolirii decimeii, pe care românii de pe „pământul crăiesc” trebuiau să o dea Universității.

Arestarea, condamnarea și execuția lui Roth, pe dealul Cetățuiei din Cluj, la 11 mai 1849, este o consecință nefastă a faptului că

¹ (1813-1900), cărturar transilvănean, profesor la Blaj, protopop greco-catolic la Mediaș (1847-1857) și prepozit (vicar general) al Episcopiei unite din Lugoj până la moartea sa. Vezi: Giura, L.- Racovițan, M., *Fruntașul revoluționar de la 1848 Ștefan Moldovan*, în „Sargeția”, XIV, 1979, p. 414. Gh. Bușoiu - Lucian Giura, *Profiluri medieșene*, vol. 2, Sibiu, Techno Media, 2011, p. 37-38.

² Localitate în județul Alba, pe drumul județean 107, la 15 km de Târnaveni și 21 km de Blaj.

³ Togan, G., *Doi eroi din revoluția de la 1848. Protopopul român Ștefan Moldovan și preotul sas Stephan Ludwig Roth*, în „Gazeta Mediașului”, anul III, 1939, nr. 4 din 1 februarie, p. 3.

⁴ Născut la 3 noiembrie 1923 în București; istoric, cercetător, profesor universitar, membru al Academiei Române și al unor instituții similare din străinătate; opera sa numără peste 500 de titluri.

„acest preot sas a mărturisit adevăruri mari și crude față de deținătorii puterii din timpul său – și pentru adevărurile acestea a trebuit să moară moarte de martir”. Camil Mureșanu, subliniind grava eroare ce s-a făcut prin condamnarea și executarea lui Roth, arăta în același timp semnificația vieții și operei revoluționarului, făcând următoarele considerații: „Astfel s-a stins din viață [...] unul din spiritele cele mai luminate din istoria culturii și a vieții politice din Transilvania. Provenit din rândurile uneia din naționalitățile conlocuitoare – cea săsească – Stephan Ludwig Roth s-a ridicat deasupra oricărui spirit îngust și a reușit să aducă o contribuție însemnată la exprimarea năzuințelor de progres în Transilvania, sub semnul libertății și egalității în drepturi a tuturor naționalităților conlocuitoare”¹. Moartea lui Roth a prilejuit și altor autori români rânduri pline de compasiune pentru ingrata soartă a acestuia, admirația pentru bărbăția cu care, semeț, a înfruntat moartea.

Pentru eternizarea memoriei lui Roth, cu prilejul împlinirii a 115 ani de la moartea sa, în orașul natal a avut loc solemnitatea dezvelirii unui bust al marelui dispărut². De asemenea liceul (pe vremea sa, gimnaziul) unde el a activat în calitate de profesor și director îi poartă astăzi cu cinste numele. Deschiderea Casei memoriale „Stephan Ludwig Roth”, la 25 septembrie 1970, în cadrul festivalului cultural „Cibinium”, ediția 1970, este o manifestare a prețuirii și omagiului închinată memoriei ilustrului gânditor progresist a cărui trecere prin viață constituie un exemplu de înaltă ținută civică și umană³.

¹ Mureșanu, C., *op.cit.*

² *Dezvelirea bustului lui Stephan Ludwig Roth*, în „România liberă” (București), anul XXII, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2; *În memoria lui Stephan Ludwig Roth*, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr.6022 din 12 mai, p. 3; *In memoriam*, în „Tribuna Sibiului”, anul II, 1969, nr. 382 din 13 mai, p. 3; *Adunare cu prilejul împlinirii a 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Scînteia”, anul XLI, 1971, nr. 8984 din 30 noiembrie, p. 4.

³ Adam, I., *La Mediaș. Muzeul „Stephan Ludwig Roth”*, în „Scînteia”, anul XL, 1970, nr. 8635 din 12 decembrie, p. 3.

1.

xxx *Der Sprachkampf in Siebenbürgen*, Tiparul și editare de Johann Göttl Kronstadt, 1842.

Această carte, pe care până acum ori cine au cetit-o cu luare aminte, au aflat-o în multe privințe cu totul interesantă, se mai află în mai multe zeci de exemplare de vândut la D. Editor Ioan Gött.

(n.n. – Anunț bibliografic publicat în „Foaie pentru Minte, Inimă și Literatură”, anul V, 1842, nr. 47 din 23 noiembrie, p. 376).

2.

Barițiu, George. *Articol începătoriu. Un plan nou de îmbunătățire în mai multe ramuri ale economiei noastre patriotice*, în: „Gazeta Transilvaniei”, anul VIII, 1845, nr. 52 din 28 iunie, p. 206-209.

Mulțumită cerului că în vreme ce în patria noastră o mulțime de capete se cuprind cu dezbaterile de felurite idei politice, adeseori numai amețitoare, alții au hotărât a pune situația pentru îmbunătățirea economiei care într-o patrie izolată, cum este a noastră în multe privințe, e cel dintâi temei al bunei viețuiri pentru gloate. În vreme ce atât între aristocrație prin contacte cât și în secuime și în săsime vedem formându-se mai multe ramuri de încropiri economice, săsimea anume totdeauna mai econoamă și mai prevăzătoare, se vede că au hotărât a ridica pentru totdeauna pe cât se poate piedicile asupra economiei.

Mijloacele aducătoare la scopul acesta s-au aflat a fi mai cu seamă două: întâi colonizarea cu locuitori aduși din Germania cât se poate mai deștepți, mai pricepători la tot felul de economie și mai muncitori din toți; al doilea, introducerea în toată patria noastră a hrănirii vitelor cu coarne și cu copite numai în grajduri și în

¹ Născut în Germania, se stabilește în Transilvania, la Brașov, în anul 1832; preia vechea tipografie, înființată cu trei secole în urmă de umanistul Johannes Honterus, o modernizează și o aduce la standardele europene ale vremii. În această tipografie s-au publicat ziare germane, maghiare, dar și primul ziar politic românesc: „Gazeta de Transilvania”.

stauluri. Despre planul colonizației s-au vorbit altă dată deși nu tocmai de ajuns pe cât ar cere marea însemnătate a acestei întreprinderi; și astădată la cele zise aicea adăugăm numai știrea ce o aflăm în „Siebenbürger Wochenblatt” Nr. 54, cumcă părintele Ștefan (sic!) Ludwig Rot (sic!), preainvățatul și harnicul paroh evanghelic – săsesc din cotul Niemeș (Nemșa – n.n.), în scaunul Mediașului în 23 iulie a.c. pornește la Germania, pentru ca (pe lângă altă treabă ce mai are) să facă învoieli cu mai mulți nemți economi de acolo și să-i aducă deocamdată prin maierile mai multor parohii săsești spre a regula atât cea din prejurul casei, cât și ceea a cătunului întocmai după modelul celei din Germania.

Puindu-se măsura aceasta în lucrare, locuitorii noștri, de nu vor închide ochii cu totul, vor putea trage dintrânsa cele mai mari foloase pământești, țărani noștri văzând cum străinii știu trage din brazdele de pământ întreit, ba și înzecit folos mai mare.... vor învăța a prețui mult mai bine pământul câștigat ori rămas lor de la părinți, vor învăța a fi însutit mai păstrători decât sunt astăzi, a nu zălogi nici a-și vinde și a-și arenda grădinița și pământul numai pentru ca să-i gâdile gâtlejul cu câteva măsuri de vinars, pe scurt a ști să prețuiască pământul înzecit mai mult de cât banii și de cât ori care avere mișcătoare pe pământ, a-l ținea și al chivernisi pentru familie, vreme și veacuri înainte...”

(n.n. – Autorul relevă preocuparea pozitivă a lui Roth în privința modernizării agriculturii).

3.

Barițiu, George. *Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă*, vol. I, Tipografia W. Kraft, Sibiu, 1889, p. 623-624.

De aici încolo lupta contra maghiarismului lua în presa germană dimensiuni tot mai mari, iar pe timpul cât presa de acasă era înfrânată prin cenzură, sașii recuseră la ajutorul presei din Germania.

Dintr-odată cu mijloacele de apărare atinse aici, sașii mai făcură un pas înainte cu planul lor de a chema coloniști germani în ținuturile locuite după a lor părere de prea mulți români. Pentru atingerea scopului, în vara anului 1845, Ludwig Roth fu trimis în regatul Württemberg, iar Ioan Gött în Frankfurt, de unde se trăgea el, ca și în provinciile renane limitrofe. Misiunea lui Roth a reușit, încât la chemarea lui au și venit în anul următor câteva sute de familii, iar la îndemnul lui Gött din regiunile pe care le cercetase el nu s-a mișcat nici un colonist, de frica domniei ungurești, după cum ziceau popii și avocații de pe acolo.

4.

Ch(endi), Il(arie). *Lupta de limbă în Transilvania*, în: „Telegraful Român”, anul XLIV, 1896, nr. 96 din 27 august/8 septembrie, p. 3.

Acesta este titlul unei broșuri a lui Stephan Ludwig Roth, apărută de curând în a doua ediție. Această broșură devenise tare rară și aproape necunoscută, din prima ediție, tipărită la anul 1842, nu se mai aflau decât vreo câteva exemplare pe la biblioteci. Broșura își dobândește o importanță pentru toate naționalitățile din Transilvania, întrucât ea tratează asupra primelor porniri de maghiarizare oficială în Transilvania, prin hotărârile Dietei de la Cluj privitoare la scoaterea limbii latine din uzul public și introducerea celei maghiare ca limbă oficială.

Stephan Ludwig Roth, – a se deosebi de contemporanul său dr. Daniel Roth¹, care și el a fost un scriitor politic și s-a ocupat în scrierile sale cu predilecție de români, – este acela care în revoluția din 1848 a murit pentru poporul săsesc, el a fost deci la toată întâmplarea un bărbat mare și providențial al sașilor. Cuvintele lui trag prin urmare în cumpănă cu atât mai mult cu cât ele pot fi considerate ca expresiune a sentimentului comun de care în vremea aceea era stăpânit poporul săsesc.

¹ (1801-1859) scriitor cu studii teologice la Viena și de farmacie și medicină la München, profesor la Sibiu, preot și meditator privat la Iași; conduce „Transilvania”, suplimentul ziarului „Siebenbürger Bote”.

Roth se ocupă în broșura sa și de români, pe care îi consideră de slavi (welche ursprünglich Slawen sind). Tonul fundamental în care vorbește despre noi, abstracție făcând de la unele accente de ironizare, este foarte binevoitor. El vede în valah pe poporul iobag, greu apăsător cu toate că formează majoritatea locuitorilor, și arată că maghiarii în loc de a da acestui popor împilat ceea ce i se cuvine, ei vor să-l sugrume. Prima încercare de sugrumare a săvârșit-o maghiarii prin dezbinarea românilor în cele religioase, neizbutind însă, acum vor să le impună limba maghiară, răpindu-le limba maternă. Între astfel de împrejurări – crede Roth – nu este mirare, dacă valachul devine panslavist.

Reproducem în acest loc o parte din capitolul al VI-lea al broșurei, intitulat „*Panslavismul sau valachii și nobilimea*”, care parte este de tot actuală, întrucât persecuțiile și terorizările sunt și acum aceleași, ba în multe direcțiuni mai meschine, obraznice, și mai ascuțite. Iată acele pasaje: „Dacă este vorba ca valachul să fie scos din brațele panslavismului pe lângă dobândirea fidelității sale pentru tron și a inimii sale peștru statul austriac, care este patria sa, trebuie să i se acorde îndepărtarea lipselor, stima demnității sale de om, venerațiune față de creștinismul său, casă, masă, mijloace de educație și alte multe, care sunt cuprinse în cuvintele: satisfacerea intereselor sale. Interesele leagă și deslegă.

Binevoiască guvernul din patrie și să sature pe acest popor flămând și setos, ca să nu rămână tot numai cu nădejdi în viitor. Valachii au lipsă de bucatele dreptății și de băutura tratamentului omenesc: dați-le ceva ca să aibă ce pierde prin război și prin invazii. Dați-le tot ce se pretinde în numele dreptății și al echității, ca să nu mai aibă nimic de dorit când se vor ivi străinii. Străinul va promite și va da chiar; dar acela tot de la voi are să ia ce le va da lor. Acum veți primi drept răsplată o mulțumire sinceră din partea cinstului, mai târziu însă veți fi răsplățiți cu răs și batjocură. Dacă însă le satisfaceți de acum interesele lor ei se vor liniști și vor căuta pacea, valachul nu se va mai ridica apoi pe vârful degetelor, privind că mai este sau nu departe mântuitorul; el nu-și va mai

încorda auzul pentru a asculta dacă nu vine cumva vreo puternică nădejde împreună cu limba străinului. De la voi atârnă, nobili maghiari, a ameliora soarta iobagilor voștri valahi, de a dobândi dragoste prin dragoste și încredere prin încredere. Apărați-i de abuzuri pentru viitor, acordându-le beneficii, înblânziți-i prin blândețe, faceți-i proprii neamului prin proprietate.”

A trecut mai mult de o jumătate de veac de când a scris Roth acestea. Ceea ce a zis el atunci am repetat-o noi poate cu alte cuvinte de mii de ori, dar toate zisele au avut puțin efect real. Lupta de limbă este aproape în același stadiu, în care a descris-o Roth. Tendințele de maghiarizare sunt și astăzi, numai că sunt mai brutale.

Sunt multe constatările ce le-am putea face pe baza broșurei lui Roth, dar nu ne-o permite spațiul. Ne împlinim însă la tot cazul datoria, recomandând această broșură atenției cititorilor noștri.

5.

Păcățian, Teodor V¹. *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, ediția a doua, Sibiu, 1904, p. 207.

„Pe la finea lui Martie se născuse o mișcare oarecare și prin cercurile politice ale Sașilor din Ardeal. Nu în direcțiunea de-a câștiga drepturi pe seama națiunii lor, pentru că drepturi aveau. Din vremile cele mai vechi sașii aveau privilegiile și libertăți naționale, pe cari au fost destul de cumiști a și le păstra. Mișcarea lor era îndreptată deci într-acolo, ca să-și asigure și pentru viitor aceea ce au. Era un act de circumspecție cărui asemenea făcut-au Sașii totdeauna când simțeau căte o schimbare în atmosfera politică.

Vedeau și simțeau ori-și-cine că lucrurile vor lua o nouă întorsătură în monarhia întreagă, dar nimeni nu putea să știe că ce anume se va întâmpla. Printre Sași se lățise însă credința că din ruinele monarhiei va ieși o nouă Dacie, sau o Daco-Românie și, de aceea, s-au pus să facă curte Românilor. Preotul Roth a editat o broșură,

¹ (1852-1941), ziarist, poet și prozator român, colaborator la: „Amicul familiei”, „Dreptatea”, „Timișana”, „Tribuna”, „Telegraful român” ș.a.

în care le spunea Sașilor să meargă cu Românii și să le dea mâna de ajutor la întemeierea imperiului daco-român, pentru-că în acest nou imperiu le va merge bine și sașilor...”

În cadrul cursurilor de vară ale Universității Populare Nicolae Iorga din Vălenii de Munte, prof. dr. Otto Folberth, cunoscutul cercetător al activității martirului sas Stephan Ludwig Roth împușcat în anul 1849 de unguri, a ținut conferința mult aplaudată „*Stephan Ludwig Roth, luptător pentru ideile sociale românești*”. Conferențiarul a prezentat numerosului auditor o pagină nouă necunoscută din activitatea acestui geniu al poporului săsesc și a susținut călduros ideile de apropiere și înțelegere între poporul român și populația săsească din Transilvania.

Expunerea a fost o completare bine venită a conferinței sale radiodifuzată zilele trecute la București. „*Stephan Ludwig Roth și legăturile lui cu România*”.

La început, conferențiarul a relevat în special studiul lui Roth „*Lupta pentru limbă în Ardeal*” care, în potopul de literatură minoritară din zilele noastre, are o semnificație clasică. Dar, făcând abstracție de revendicările generale și de chestiunea limbii din Transilvania, dezbătută în primul rând în ea, Stephan Ludwig Roth a formulat absolut concret următoarea cerere privind poporul român: „Guvernul să potolească foamea și setea acestui popor, ca el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman. Datoria voastră, nobili maghiari, este de a îmbuna pe supușii români, de a-i împăca, de a dobândi prin iubire, de a face să se nască dragostea filială prin încredere”.

A continuat cu „*Toastul de la Sebeș Alba*” din anul 1846, produsul preocupărilor lui Stephan Ludwig Roth ca problemele sociale propriu-zise, în care apare acest mare sas ca luptător dezinteresat pentru revendicările sociale românești, concretizate în programul adunării de la Blaj. Documentul atât de interesant a apărut numai de curând în volumul al șaselea din ediția conferențiarului a operei lui Roth. Într-adevăr, ce satisfacție va fi simțit preotul sas

văzând ideile sale sociale, anticipate în anul 1846, exprimate cu doi ani mai târziu cu elocvență la Blaj de prietenii săi români.

Natural, atitudinea curajoasă a lui Stephan Ludwig Roth pentru drepturile românilor a avut ca urmare foarte multe necazuri pentru el. Dar cu toate neplăcerile acestea rămânea credincios convingerilor sale politice; traduse în limba germană cartea lui Iosif Pop Sălăgeanu¹ „*Istoria pe scurt a credinții Românilor*”, susținea și încuraja traducerile în limba română ale lui Martin Samuel Möckesch, păstra legăturile cu personalitățile din jurul lui Gheorghe Barițiu, se duse călare la Adunarea Populară de pe Câmpia Libertății la Blaj, iar frăția de arme germano-română se pecetlui prin isprăvile sale la Cetatea de Baltă, alături de camaradul său Ștefan Moldovan. Toate aceste acțiuni ale sale fuseseră considerate de către potrivnicii săi drept crime, culminând învinuirile lor cu ocazia arestării sale din primăvara anului 1849, în acuzația că ar fi schimbat biblia cu sabia și ar fi condus cu sabia trasă hoardelor inamice săsești și românești. Din această cauză au găsit nimerit să fie condamnat la moarte prin împușcare „fără a se pierde timpul cu cercetări de prisos”.

6.

Lupaș, Ioan. *Stephan Ludwig Roth*, în „Patria” (Cluj), anul I, 1919, nr. 69 din 10 mai p. 2.

Stephan Ludwig Roth

Se împlinesc zilele acestea 70 de ani de când ungurii au împușcat în Cluj (la 11 mai 1849) pe luminatul preot săsesc Stephan Ludwig Roth.

Amintirea acestui erou național al sașilor o vor păstra totdeauna cu pietate nu numai conaționali săi, ci toți cei ce înțeleg corect și pot să prețuiască cu dreptate mărimea unei jertfe desăvârșite, aduse de oricare muritor pe altarul națiunii sale.

¹ (1812-1873) Studii liceale la Oradea și teologice la Viena; canonic în 1845; rector al Seminarului Teologic 1852-1856; episcop între 1862-1873; bun gospodar și om de cultură.

Roth a fost un entuziast luptător cu cuvântul și cu condeiful. Într-un timp când furia turanică asalta fără cruțare tot ce nu era unguresc, când se croiau planuri infernale pentru exterminarea elementului român și german, el avea îndrăzneala să-și spună franc și categoric părerile sale de om clarvăzător de progresist înțelept care nu vrea să facă politică de ștruț, închizând ochii în fața realității indubitabile.

În viforul anilor 1848-1849 el a fost omul de încredere al generalului Puchner¹. Iar după ce au pătruns insurgenții rebeli ai lui Bem în Sibiu, terorizând întreg Ardealul, Roth a fost ridicat din parohia sa Moșna, legat în fiară și transportat la Sighișoara, unde rectorul gimnaziului săsesc G.D.Teutsch² cerca să-l mângâie. Dar el răspundea resemnat: „Mă vor ucide, căci oamenii aceștia vor să răspândească teroarea”. Transportat la Cluj, tribunalul marțial îl osândi la moarte în 11 mai 1849 pentru motivul că orientându-se după ordonanțele rebelului Puchner ar fi făcut mari și însemnate servicii „inamicilor patriei”.

Sentința de moarte care urma să fie executată peste trei ore o primi Roth cu liniște sufletească. În ultimele clipe ale vieții sale pământești a scris o înduioșătoare epistolă copiilor săi orfani, dând expresie și îngrijorării care-l frământa din cauza viitorului națiunii sale.

Frumoase accente de părinte iubitor, de naționalist înțelept și de preot credincios răsună din acest glas de lebădă, care este epistola lui Roth din 11 mai 1849.

(n.n. – urmează binecunoscuta scrisoare!)

Ochii i se umplură de lacrimi când s-a apropiat clipa cea mare și dând preotului care îl însoțea batista, l-a rugat s-o ude în sângele lui și s-o trimită acasa, copiilor. Înainte de a răsună cele trei pușcături,

¹ Puchner Anton – comandantul trupelor austriece din Transilvania în timpul Revoluției de la 1848-1849.

² (1817-1893) dascăl, teolog, istoric și politician; episcop al Bisericii Evanghelice din Transilvania (1867-1893), cu lucrări remarcabile în domeniul teologiei și al istoriei sașilor transilvani.

zise: „Domnule căpitan, am o rugare. De dragul copiilor mei mă rog să am pardon”. Căpitanul însă i-a răspuns că nu are mandat de a-l ierta. Dintre cele trei gloanțe, unul i-a străbătut brațul, al doilea pieptul și al treilea capul. Iar ofițerul rosti cuvintele: „Soldaților, învățați de la omul acesta, cum moare cineva pentru poporul său!”

Din scrisorile lui relevăm cu acest prilej ceea ce spunea el la 1842 în broșura sa intitulată „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (Războiul limbilor în Transilvania) despre importanța și vitalitatea limbii române: „Domnii de la Dieta din Cluj (care au decis introducerea limbii maghiare în toate ramurile vieții publice) vor fi dat naștere unei limbi de cancelarie și se bucură acum că copilul |sic!| a venit în lume... a declara o limbă ca limba țării nu era de lipsă: „Căci noi avem o limbă a țării”. Nu este cea germană, dar nici cea maghiară, ci este *limba română*.

Putem face noi națiunile privilegiate ce vom vrea, adevărul e așa și nu altfel...

Îndată ce se întâlnesc doi inși de națiune diferită, care nu se pot înțelege în limba lor, *limba română este numaidecât între dâșii ca al treilea om, ca un interpret... Toată lumea știe românește*. Spre a învăța ungurește sau nemțește are omul lipsă de instrucție școlară; românește învață pe stradă, în contactul zilnic, involuntar după câtva timp observă că știe românește, fără ca să fi învățat vreodată limba aceasta. Dar chiar dacă ea nu i-ar fi cuiva tocmai ușoară însușirea ei o recomandă ca o necesitate înmiită.

Cine ar putea contesta adevărul exprimat în aceste cuvinte clare, ale preotului-martir Stephan Ludwig Roth.

Poporul nostru, care a avut și el zeci și sute de preoți martiri, se va închina totdeauna cu smerenie în fața adevărului și în fața suferințelor, din care se împletește cununa cea nevastăjită a martirului.

Deaceea nu împlinim decât o datorie de pietate creștinească împropătând amintirea lui Stephan Ludwig Roth acum, când se împlinesc șapte decenii de la săvârșirea tâlhăriei ungurești, care n-a fost nici cea dintâi, nici cea din urmă în cetatea Clujului”.

(n.n. – articol semnat doar cu inițialele I.L.= Ioan Lupaș)

7.

Petra-Petrescu, Horia. *Un martir sas: Stephan Ludwig Roth*, în „Amicul poporului”. Calendar pe anul comun 1925, anul LXV, Editura W. Krafft, Sibiu, p. 89-91.

Avem să aducem și noi tributul unei mici recunoștințe față de memoria unui preot sas, acum, când s-au împlinit 75 de ani de la împușcarea lui.

Dacă vrei să găsești pricina pentru ce s-au răsvrătit românii în Ardeal împotriva împilărilor neomenoase din trecut, vei da de frumoase pagini în scrisul preotului acestuia cu vederi largi. Acest preot sas a mărturisit și a scris adevăruri mari și crude față de deținătorii puterii din timpul său – și pentru adevărurile acestea a trebuit să moară moarte de martir.

Preot sas de o cultură vastă – studiasse la universitate în străinătate și era pătruns de adevărurile creștine ale iubirii deaproapelui – preotul din Nimesch (Nemșa, din jud. Târnava-Mare) de lângă Mediaș, a tipărit în 1842 (deci înainte de revoluția din 1848!) o carte: „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (Lupta de limbă în Ardeal). În cartea aceasta scria pe față: trebuie să ne dăm împăcați cu gândul, că și românii sunt în țara noastră; ori vrem noi ori nu vrem: pe lângă bradul maghiar mai sunt și stejari germani, dar și fagi românești (de ținut ne țineă Roth de origine slavă, ceea ce nu influențează întru nimic teza pe care o susțineă el, ca și românilor să li se dea drepturi). „Domnii din Dieta din Cluj pot ei să fi tot zămislit o limbă de cancelarie și pot ei să se bucure că și-au adus fătul pe lume – nu e nevoie să declari de limbă a țării o limbă – deoarece o limbă a țării o avem deja. Nu e cea germană, dar nici cea ungurească, ci cea românească. Putem să ne burzuluim cât voim, noi, națiunile din „staturile” țării, e odată așa și nu altfel. Pst, pst! mi se zice și mă trag de mânecă: Prostălăule, așa ceva nu se spune!... În zadar își ascunde struțul alungat capul în tufă, în credință, că deoarece nu vede el, n’are nici el să fie văzut. Degeaba, cred eu, că nu se spune așa ceva: deși nu se spune, de aceea tot este așa. Mai

bine o spui și te gândești asupra faptului, decât să nu o spui și să nu te gândești”.

Nobilii maghiari din Ardeal n’au vrut să priceapă acest mare adevăr. Au crezut și mulți cred și în ziua de astăzi – criminalii – că o mână de oameni, latifundiari, mai pot să țină în frâu milioane de oameni, răscolind ura de rasă și alungând din posturi, care compet, pe fiii poporului românesc. Epoca noastră este epoca naționalităților. Fiecare națiune vrea să-și trăiască viața. Mâna de oameni cocoțați în fruntea statului unguresc a crezut că se mai poate governa cu pumnul, cu amenințarea, cu „fokos”-ul. De aici grozava cădere de astăzi, de aici scrâșnitul dinților din zilele noastre.

Nu cu puterea, ci cu iubirea aveți să-i cuceriti! Le strigă răspicat Stephan Ludwig Roth. „De la voi, nobili unguri, atârnă ca să îmbunați, să satisfaceți, să câștigați iubirea prin iubire, să zămisliți iubire de copil prin încredere. Opriți faptele rele viitoare în urma binefacerilor voastre de acum, potoliți-le cu blândețe, faceți pe români să aparțină patriei acesteia, dându-le proprietăți personale!”. „Speranța de a câștiga pe român prin maghiarizare este clădită pe nisip... Dacă vreți... să vă folosiți..., și de putere și să intrați chiar și în biserici, cu toate că n’ar folosi la nimic, atunci băgați de seamă ce faceți și n’aruncați, într-o trufie criminală, tăciuni aprinși în paie. Semănați vânt și aveți să secerăți furtună! Așa scria în 1842 Stephan Ludwig Roth!

Cuvinte de aur! Neascultate! El visa, încă în 1842, o politică bazată pe omenie, pe iubirea de om – conducătorii răcneau: „Unió vagy halál (uniune sau moarte), crezând că unindu-se cu Ungaria va putea elementul maghiar să țină în frâu și pe mai departe mase mari populare, care se deșteptau fără să-i întrebe dacă e sau nu e voie. În loc de a se fi împăcat cu gândul că trebuie să se pună bazele unui stat în care stima și iubirea împrumutată între popoare să aibă întâietate, conducătorii trăiau în iluzia că pumnul este argument.

Cuvintele lui Roth ar trebui tăiate în piatră, cu litere de aur, în limba germană și în cea românească, și arătate la lume și țară, într-un loc de frunte, în România de astăzi.

Roth, omul acesta superior, care a scris o rețetă atât de îndreptățită, a fost împușcat ca cel de pe urmă făcător de rele. Înainte de a fi împușcat a scris o epistolă copiilor săi. Te podidesc lacrimile, oricine ai fi, citind-o. Își ia rămas bun de la toate, dă sfaturi creștinești, omenești, se gândește la gospodăria sa și scrie la sfârșit: în clipa în care plec „trebuie să adaug că n’am fost, nici în viață, nici în moarte, un dușman al poporului maghiar. Să mi-o creadă toți, pe cuvânt, mie, care trebuie să mor, în clipa morții, când cade orice prefăcătorie”.

Nu dușman al poporului întreg, ci dușman al sistemului de conducere! Și pe un astfel de „om” l-au împușcat soldații maghiari!

Adevărul exprimat de Roth însă nu se poate împușca!

Dacă suferă poporul maghiar în ziua de astăzi este fiindcă conducătorii lui n’au dat puțința popoarelor din fosta Ungarie să răsuflă. Credeau conducătorii că ținând într-un „rahitism social”, cum prea bine a spus-o un om de inimă din zilele noastre, poporul nostru are să asigure viitorul rasei sale. Credeau că o să ne mai dăm împăcați cu smerita căsuță țărănească de prin 1767, ca reședință episcopescă ortodoxă (la Rășinari), credeau că 3 milioane de locuitori vor putea fi satisfăcuți, că au (1910) abia 6,35 % de funcționari români, până când românii formau în Ungaria unită 20%!.

Dacă se fac corecturile în timpul de față, dacă cele 3 milioane de locuitori vreau să aibă, în loc de 0,89 % de măestri români mai mulți prin ținuturile lor, cum pe nedreptul au acum – greșeala nu e a noastră, ci a acelor, cari nu s-au îngrijit ca schimbările să se întâmple fără vărsările de sânge din războiul mondial și din revoluțiile cele două de mai înainte. Vinovații sunt foștii conducători. Lor să le ceară seamă maghiarii, astăzi.

Roth voiă ca dragostea să fie cheagul între popoare. El pricepea prea bine că ura naște ură și că focul aprins cu vâlvătaie nu-l mai poți stăpâni.

De aceea să ne luăm la inimă sfaturile lui în ziua de astăzi. Să dăm lozinci amăsurat sfaturilor date de dânsul, dacă nu vrem prăpădul, grozav pentru toate neamurile. Să ne împărțim munca! Este

atât de lucru, muncă pozitivă, spre binele comun, încât numai brațe să avem și creeri sănătoși, și trebuie să răzvim.

Nu vorbe rele, nu bârfeli, nu pumni arătați, ci înțelegere a greutăților și colaborare, iată ce ne învață eroul Roth și de dincolo de mormânt.

Țărani români! Dați cinste cuvenită unui astfel de „om” și amintiți-l cu cinste în convorbirile voastre cu concetățenii sași!

8.

Jebeleanu, Eugen. *Balada despre preotul sas Stephan Ludwig Roth*¹, în „România literară” (București), anul II, 1933, nr.61 din 15 aprilie, p. 3.

În piața din Cluj, înfruntând,
 Stă în lanțuri preotul Roth,
 I se dă o bună mâncare.
 Ultima. Trei ceasuri înainte de a fi mort.
 Doisprezece flăcăi secui în mare paradă
 Păstrează paza și ordonă mișcarea,
 Și când mulțimea furtunos urlă, baionetele lor își arată
 fulgerarea.
 Totuși, preotul stă ca în odaia sa de lucru
 Și gustă, pentru ultimul ospăț, vinul unguresc.
 E roșu și bun. Doar razele soarelui sângeros îl zugrăvesc.
 Un clopot își pierde sunetul. Cât poate fi de târziu?
 El împrumută ceasul de la unul din soldați
 Și îl așază înainte-i pe masa de brad.
 Acum, îi mișcă duhovnicul umărul:
 „Frate, se apropie... orele scad...
 Sufletul vostru...”, stană rămâne cu dinți clănțănind,
 Răsfoiește în cartea sa de rugăciuni și încremenește

¹ Este o traducere a baladei lui Adolf Meschendorfer apărută în „Kronstädter Zeitung”, an 94, 1930, nr. 105 din 10 mai. Aceeași baladă a fost publicată și în „Astra” (Brașov), an IV, 1969, nr.10 (41), octombrie, în varianta lui Hamzea Adrian.

Și privește nemilostivul arătător,
Care înainte, pururi înainte gonește,
Preotul ia un condeiu.
Pe urmă scrie: „Dragii mei copii,
Mă despart acum de lumea frumoasă.
Vă las moștenire numai numele meu,
Totuși, un nume bun este lucru de preț mare,
O greutate crescută pentru copii și nepoți,
Pe care odihnește a străbunilor binecuvântare.
Păstrați-l nedeslipit și păstrați credința,
În fiecare ceas cu rugăciuni neînfrânte și cu tot!
Nu vă fie frică de nimeni, dar iubiți oamenii!
Domnul păzească poporul meu. Stephan Ludwig Roth”
Ascultă! O companie cu tobe înăbușite.
Drepti! Aliniați! Ei pun arma la umăr.
Apoi – zângănind – conduc pe Roth în mijlocul lor.
În urmă, aleargă zgomotoși oameni în mare număr.
Afară, la citadelă. Acolo sclipesc grădinile,
Colinele în verdele de sărbătoare.
Acum se minunează Roth și bea cu ochii,
Halucinat, veșnica devenire și redeșteptare.
Aici venea, fiind copil, și saluta țara
Și flutura pălăria spre orașul primitiv și îndepărtat
Aici, i s-au înălțat cele mai mărețe gânduri,
Dintre cari pe niciunul nu l-a uitat.
Drepti! Aliniați! Armele zângănesc.
Acum, sas, arată! Îndrăzneala mai ți-este vie?
Roth asvârle legătura de pe ochi,
Aruncă în iarbă larg resfrânta pălărie.
Stă ca un pisc și vede doar munții,
Colinele, grădinile, orașul necredincios.
Acum, șuieră împușcăturile în liniște de gheață
Și cel care și-a cucerit coroana de viață,
Îl aștern, în genunchi, pe ultima-i voință, jos!

9.

Hurdubețiu, Ionel, *Stephan Ludwig Roth*, în „Gazeta Hârtibaciului”, anul II, 1934, nr. 23, din 31 august, p. 4.

Împlinindu-se un an de la apariția acestei gazete al cărui prim număr l-am salutat cu multă bucurie și mândrie românească, harnicul ei director m-a rugat să scriu câteva rânduri. Fac acest lucru cu mare plăcere, dar cu multă chibzuială, căci vreau ca cel puțin în această foaie slova tipărită să fie mijloc de îndrumare și de luminare a poporului român din valea Hârtibaciului fără nici o deosebire de culoare politică.

Eu fac parte dintr-o generație nouă, generație crescută în școala românească și cu suflet românesc. Îmi dau seama că în ogrorul timpului generația mea constituie un pas înainte, cel puțin în înțelegerea problemei minoritarilor reprezentanți în județul nostru prin sași. Din totalul populației județului nostru de 148.798, pe lângă cei 75.681 de români, 50.000 sunt sași, iar restul maghiari și alte naționalități.

Din mijlocul acestor cincizeci de mii de sași s-a născut la Mediaș în 1796 cel mai mare erou și cel mai luminat cap pe care l-au avut vreodată sașii. A fost povestitor, gazetar și mare istoric. Nimeni în Transilvania n'a scris o limbă germană mai frumoasă și mai măestrită ca el.

Omul acesta a jucat un mare rol în istoria Ardealului în vremea revoluției din 1848 și după cum Avram Iancu a fost eroul nostru, tot așa și Ștefan Ludwig Roth a fost eroul și martirul sașilor.

Pe noi nu ne interesează din acest punct de vedere, e treaba sașilor ca să-și laude și să-și cinstească înaintașii lor. Pe noi însă ne interesează părerile ce le-a avut acest mare sas față de poporul nostru românesc. Dacă am ținut să scriu câteva cuvinte despre el înseamnă că ne-a fost prieten.

Așa de pildă fiind în calitate de deputat al sașilor în Dieta din Cluj în anul 1841 s-a propus de unguri o lege ca în locul limbei latinești să se introducă în administrație limba maghiară pentru întreg Ardealul. Atunci Stephan Ludwig Roth a avut curajul să le spună grofilor și conților în față că limba țării Ardealului nu e

limba maghiară, nici cea germană, ci limba valahă, adică limba noastră românească, și dacă împăratul vrea să învețe limba țării, atunci să învețe românește, căci românește știe în Ardeal fiecare; la târg, pe drum și oriunde te-ai duce, n'auzi decât vorbă românească.

Nu e loc destul în acest număr festiv ca să scriu prea multe despre dragostea ce ne-a purtat-o Stephan Ludwig Roth. Noi le amintim sașilor și anume altui Roth¹, D-lui Hans Otto, să mai recitească scrierile lui Stephan Ludwig Roth și să înceteze odată pentru totdeauna vrajba ațâțată de conducătorii sașilor între poporul pașnic săsesc pe chestia autonomiei culturale și a hotărârilor de la Alba Iulia.

Noi, cei tineri, suntem de o frățietate româno-săsească cu condiția ca în primul rând să ne cunoaștem, căci numai așa ne putem respecta ca oameni și ca popor. Din nefericire tinerii intelectuali sași făcându-și studiile în Germania vin cu alte gânduri acasă și de aici se trage tot răul.

Pe acești tineri noi, colegii lor români, îi rugăm în amintirea nașterii eroice a lui Ștefan Ludwig Roth, cel împușcat de unguri în 11 mai 1849 la Cluj pentru că și-a iubit neamul său și ne-a iubit și pe noi români, să ne întindem o mână frățească.

Dea bunul Dumnezeu ca și-n coloanele acestei gazete să se facă un pas înainte pentru apropierea și bunăînțelegerea româno-săsească pe care o dorim din tot sufletul.

După ce am trăit ca vecini și prieteni 800 de ani, a sosit timpul ca să nu ne mai speculăm și să ne mai rățoim unii la alții, ci să colaborăm atât pe tărâmul cultural, politic, cât și pe tărâmul economic așa cum a dorit-o și Stephan Ludwig Roth cu sufletul lui mare și mărinimos, format și cultivat la școala marelui apostol al omenirii și al înfrățirii popoarelor, J.H. Pestalozzi.

---

¹ (1890-1953), om politic din România, reprezentant al comunității sașilor transilvăneni; studii juridice la Budapesta, Viena, Berlin și Zürich; deputat în Parlamentul României între 1919-1938; eminent jurist. Arestat de către autoritățile comuniste, își găsește sfârșitul în anul 1953 în închisoarea Ghencea (București).

10.

Hurdubețiu, Ioan. *Părerile unui istoric sas despre românii din Ardeal*, în „Viața Basarabiei”, an III, 1934, nr. 608 din 14 decembrie; cu mici modificări publicat și în „Universul” (București) din 22 februarie 1938, „Ținuturi secuizante” din 26 februarie 1938, „Atheneum”, an IV, 1938, nr. 1, ianuarie-martie, p. 81-84, și tradus în limba germană, în „Kronstädter Zeitung” (Brașov), numărul din 22 februarie 1938.

Noua generație ieșită dintr-o școală românească unitară nu mai păstrează prejudecăți. Să fim însuflețiți de dragoste față de minoritățile etnice care știu să înțeleagă adevărul cauzei noastre și sfințenia granițelor țării reîntregite în fostele hotare ale Daciei. Pentru atingerea acestui scop o condiție „sine qua non” e cunoașterea reciprocă.

Legea impune minorităților să ne învețe limba și istoria noastră. La fel și noi pentru a câștiga sufletul și simpatia minorităților suntem datori să studiem trecutul și felul lor de viață.

Aceasta, pe lângă un act de dreptate, e și un pas câștigat în favoarea noastră, căci numai cunoscând trecutul lor putem ști ce modalități să îndeplinim ca să nu producem nemulțumiri. E imperios mai ales în aceste vremuri de nesiguranță a politicii internaționale ca între poporul majoritar și cât mai multe elemente minoritare să fie o comunitate sufletească, iar într-un eventual conflict o încredere reciprocă deplină și o frățietate de arme.

Plecând de la aceste considerațiuni și crescut în mijlocul minorității săsești m-am străduit ca potrivit specialității mele să le citesc istoricii lor. Am simțit o deosebită mândrie citind *Istoria Transilvaniei* a lui Iosif Marienburg¹, apărută la Pesta în 1806, în care afirmă fără teamă de răz bunare a ungarilor că cel mai mare rege al lor, Matei Corvin, e sânge de român. [...]

O astfel de mulțumire sufletească o poate avea orice bun român cunoscător al limbii germane citind pe cel mai mare scriitor

---

¹ Marienburg, Lucas Joseph (1770-1821), dascăl, preot, istoric și geograf; aproximativ 40 lucrări publicate și numeroase manuscrise realizate pe diverse teme.

sas Stephan Ludwig Roth și special lucrarea sa „*Der Sprachkampf*” (Lupta pentru limbă) apărută în 1842.

Stephan Ludwig Roth este eroul național și martirul sașilor, figura cea mai sfântă din trecutul de opt ori secular în pământul Ardealului. El a suferit moarte de martir pentru neamul său în vremea luptelor de conștiință națională din 1848.

Născut la Mediaș în 1796, ca fiu al directorului liceului evanghelic de acolo, are posibilitatea de a continua studiile în străinătate. L-a atras mai mult faima și sufletul mare și iubitor de oameni al celui mai mare apostol contemporan J.H. Pestalozzi. La Yverdon, în Elveția, lângă părintele pedagogiei moderne, Stephan Ludwig Roth învață să iubească pe cei mici și să respecte dreptul de viață a tuturor naționalităților.

Reîntors acasă ajunge destul de tânăr ca și tatăl său, director al liceului din Mediaș, dar dorind să introducă noile metode de pedagogie, întâmpină greutăți și amărât de nepriceperea compatrioților săi, renunță la catedră pentru a putea predica de la înălțimea amvonului iubirea de oameni. În noua sa carieră de preot se dedică mai mult studiilor istorice. Cunoștea bine limba română și începe să citească tot ce s-a scris despre noi. Deplânge cu multă sinceritate starea jalnică a iobagilor români din principatul Ardealului, unde cu toate că formam $\frac{3}{4}$ din populație nu aveam nici un reprezentant în Dieta provincială de la Cluj.

În schimb, Stephan Ludwig Roth cât s-a putut ne-a luat apărarea. Teamă de unguri el nu avea și conștient că servește o cauză dreaptă a mers înainte pe calea apucată. Ceeace spunea avea curajul să și scrie. Astfel, în lucrarea menționată „*Der Sprachkampf*” – scrisă în legătură cu un proiect de lege prezentat de unguri, în vederea introducerii limbii maghiare în administrație în locul limbii latine – se pot vedea mai bine părerile acestui istoric sas și sentimentele de care era animat față de poporul român din Ardeal.

El dintâiu îndrăznește să scrie la 1842 că limba Țării Ardealului nu e limba conților și grofilor unguri, nici limba germană, ci limba milioanei de valahi, adică limba românească.

Scrie textual: „eu, tu, el, noi, voi, ei, avem această convingere; de ce dar să nu spunem adevărul?”

Românește, scrie Stephan Ludwig Roth, știe în Ardeal fiecare și ori unde mergi auzi vorbindu-se limba românească. Când un secui se întâlnește la târg cu un sas, limba românească le stă într-ajutor ca să poată înțelege, căci ea e limba țării, pe ea o cunoaște și sasul și secuicul. Dacă împăratul de la Viena ar dori să vină în Ardeal și să le vorbească ardelenilor, atunci ar trebui să vorbească românește, căci „...românii sunt mai numeroși decât noi (cele trei națiuni, maghiari, sași și secui)”.

Azi opera lui în care se află și „*Lupta pentru limbă*”, cu ideile de mai sus, e reeditată de actualul director al liceului din Mediaș, Otto Folberth. Au apărut până acum 4 volume și editorul mi-a arătat și alt material în curs de apariție. Între altele mi-a pus la dispoziție o dare de seamă făcută de Roth asupra adunării memorabile a Românilor la Blaj în 3/15 Mai 1848.

Prezența lui la această adunare e o dovadă în plus de interesul ce ni-l purta. Românii purtau în frunte steagul dăruit de Maria Tereza grănicerilor din Năsăud cu inscripția „*Virtus romana rediviva*”. De atunci, scrie Roth, a reînviat sentimentul național și virtutea românească.

Mai reține faptul că românii privesc ca jignitoare numirea de valach, de aceea el roagă în mod sfătuitor pe compatrioții lui sași ca nouă să ne spună români, căci fiecare popor are dreptul la numele pe care singur și-l dă. Cu puterea lui de intuiție și bazat pe adevărul istoric și pe dreptatea cauzei noastre care va birui timpul, Roth prevestește ca un adevărat profet că, dată fiind atașarea sufletească a românilor ardeleni față de cei din „Țară” (sic!), va veni un timp când Moldova, Muntenia și Ardealul vor forma o țară românească.

Scrie aceasta cu teama că poporul său va fi valahizat, căci mai mult decât de noile legi ungurești cu tendințe de maghiarizare, Roth se teme că românii, dat fiind marele lor număr, vor asimila pe sași. Cu toate acestea ne iubea. Nu ura însă nici pe unguri, căci

sufletul său nu cunoștea decât iubirea creștinească, dar avea curajul să le spună la orice ocazie că Ardealul nu e al lor și că „limba țării e limba românească”.

Ungurii nu i-au putut ierta această îndrăzneală și în vremea neguroasă și plină de tumultul luptelor naționale 48-iste din Ardeal, favorizați de victoria lui Bem, ocupă Mediașul și pun mâna pe Stephan Ludwig Roth. Îl închid în Cetățuia de la Cluj și sub motiv că în calitate de comisar al generalului austriac Puchner a trădat națiunea maghiară, e ucis prin glonț la 11 mai 1849. Colegul său de comisariat, protopopul Mediașului Moldovan, l-a sfătuit să fugă în „țară”. Roth a refuzat, conștient că nu și-a făcut decât datoria servind o cauză dreaptă. Nu și-a uitat însă colegul refugiat dincoace de Carpați și-i lasă o ladă cu cărțile lui favorite și care i-au mângâiat ultimele clipe.

Dus la zid, refuză să i se lege ochii. Scoate senin o batistă și o înmânează pastorului amic Hintz, rugându-l ca s-o înmoaie în sângele său cald și s-o dea fiicei lui mai mari, care rămânea să îngrijească de alți cinci frațiori mai mici, mama lor fiind și ea moartă. Sunt clipe tragice și extrem de emoționante și citindu-le, te cutremuri.

Dăruind o ladă cu cărți unui protopop român și lăsând amintire familiei sale o batistă înroșită de sângele său nevinovat, își dă sufletul cu capul ciuruit de gloanțe acest mare erou al neamului său și un mare și sincer prieten al românilor ardeleni.

11.

Togan, George. *Doi eroi din revoluția de la 1848. Protopopul român Ștefan Moldovan și preotul sas Stephan Ludwig Roth*, în „Gazeta Mediașului”, anul III, 1939, nr. 4 din 1 februarie, p. 3.

Din epoca cea mare de frământare și de furtună cumplită Mediașul a produs două figuri distincte, doi martiri deopotrivă de mari pentru neamul lor: protopopul Ștefan Moldovan și preotul sas Stephan Ludwig Roth.

Tânărul protopop Ștefan Moldovan, numai în vârstă de 35 de ani, vine la Mediaș în anul 1847. Aici văzând „buna stare și starea

culturală înaintată a sașilor, s-a simțit îndemnat să cugete la cauzele care țineau pe frații săi în sărăcie și întuneric” (Dr. Coriolan Suciu, *Un erou de la 1848*, Blaj).

La 6 august 1847 trimite o scrisoare episcopului său Ioan Lemeni din Blaj, în care înșiră câteva din plângerile românilor, pentru îndreptarea cărora roagă pe episcop să intervină la împărat.

Izbucnind revoluția în 1848 și în Ardeal, maghiarii cereau unirea Transilvaniei cu Ungaria și, până la desfășurarea evenimentelor, începură să-și formeze gărzi naționale.

Sașii, care urmăreau ca Ardealul să rămână sub suveranitatea Casei de Austria, începură să-și organizeze și ei gărzi naționale. Cei din Mediaș făcură acest lucru la 29 martie 1848.

Văzând pe sași și pe maghiari cum se frământă, și românii din Mediaș începură să se organizeze, sub conducerea protopopului Ștefan Moldovan, pentru a-și apăra libertățile și autonomia națională. [...]

La 3 noiembrie Mediașul a fost ocupat de 6.000 de soldați ai generalului Gedeon, cu care a plecat apoi spre Târgu Mureș, împotriva ungarilor.

Comitetul Național din Sibiu îl numește pe protopopul Ștefan Moldovan (la 3 noiembrie 1848) de viceprefect peste prefectura Mediaș și Sighișoara, încredințându-i-se recrutarea în aceste două scaune. Din Mediaș s-au recrutat 31 români. Protopopul Ștefan Moldovan mai organizează în acest timp și pe românii din ținutul Ibașfalăului¹ și la cererea Comitetului Național trimite 1.400 de soldați la Mihălț, ca să se alătore la armata lui Gedeon, care venea de la Târgu Mureș.

La 23 noiembrie Comitetul Național îl numește pe protopopul Ștefan Moldovan comisar al Românilor pe lângă administratorul auliar, căpitanul Commendo, la Cetatea de Baltă, stăpânită în secolele XV-XVI de Ștefan cel Mare și Petru Rareș prin pârcălabii lor.

În același post și cu aceleași atribuțiuni a fost numit din partea sașilor preotul Stephan Ludwig Roth.

¹ Localitatea Dumbrăveni de astăzi din judeul Sibiu.

În locul protopopului Ștefan Moldovan a rămas Nicolae Medeașan viceprefect peste garda națională din Mediaș.

La Cetatea de Baltă protopopul Ștefan Moldovan împreună cu Stephan Ludwig Roth încep să organizeze administrația comitatului, înlocuind pe funcționarii unguri cu teologi din Blaj. O grijă de căpetenie a lui Ștefan Moldovan a fost organizarea prefecturii Mediașului.

La 20 decembrie Comitetul Național îl trimite pe protopopul Ștefan Moldovan pe Mureș, la Grind și la Sân-Miclăuș, ca să restabilească liniștea în localitățile arse de revoluționari.

Răspândindu-se vestea că Bem se apropie de Cetatea de Baltă, protopopul Ștefan Moldovan s-a sfătuit cu căpitanul Commendo și cu preotul sas Stephan Ludwig Roth.

Pe preotul sas Roth a încercat să-l determine să părăsească în caz de primejdie Cetatea de Baltă. Preotul Roth era încrezător în cavalerismul ungarilor, că nu crede că nobila națiune maghiară să-și păteze numele prin omorârea unui popă săsesc ca el, mai ales că ungrii cu sașii – zicea el – au fost pururea frați (Revista „Transilvania”, anul 1875, p. 158)

Stephan Ludwig Roth n-a ascultat de sfatul protopopului Ștefan Moldovan și ungrii ajungând la Cetatea de Baltă, l-au prins și l-au dus la Cluj și acolo l-au împușcat în cetate. Înainte de moarte preotul sas spunea ginerelui său din Mediaș: „Îmi pare rău că n-am ascultat de colegul meu protopul Ștefan Moldovan din Mediaș și, ca drept amintire, să-i predai lui lada cu cărți „Noul Testament” tipărită la Smirna¹, ca să le împartă la poporeni săi”.

Lui Ștefan Moldovan i-a fost dat să execute dorința acestui coleg al său și martir al sașilor, al cărui nume îl poartă gimnaziul săsesc din Mediaș. Roth a fost îngropat la Mediaș, în „Parcul școlilor” din dreptul gării, unde i s-a ridicat un frumos obelisc.

Aici se adună în fiecare an, la 11 Mai (dată când a fost împușcat, 1849), toate școlile săsești și-i proslăvesc memoria.

---

¹ Oraș în Turcia, în provincia Izmir.

În privința acestui monument scriitorul elvețian F. Krauss, făcând o călătorie prin Transilvania, scrie următoarele în cartea sa: *Le pays haut de Transylvanie*, Zürich, 1915: „A droit de la gare s'élève le versant de la montagne, dont une partie est recouverte par le lieu de repos, pieusement entretenu, ou se dresse un obélisque de fer, toujours orné de couronnes, errigé à la mémoire de pasteur de Medgyes, Etienne Louis Roth, fusillé en 1849, en vertu de la loi martiale”.

În timp ce protopopul Ștefan Moldovan discuta cu preotul sas Stephan Ludwig Roth, sosi o ștafetă de la Mediaș, care-i făcu cunoscut că soția îi era grav bolnavă. Ștefan Moldovan veni îndată la Mediaș. Se spune că soția sa, Ana născută Porea, din Mediaș, care era pe patul morții, s-a „cutremurat când i-a auzit glasul și în 3 zile s-a făcut sănătoasă”. Crăciunul l-a petrecut la Mediaș. În 2 ianuarie 1849 sosi la Mediaș generalul Puchner, cu miliția împărătească, cu care porni peste 10 zile spre Boian. La 15 ianuarie preotul sas Roth îl cheamă pe Ștefan Moldovan să meargă la Cetatea de Baltă fiindcă nu răzbea singur cu administrația. Protopopul Ștefan Moldovan a fost cuminte și nu i-a urmat cererea, căci altfel ar fi pățit ca și Roth.

În aceeași zi oștile împărătești s-au ciocnit la Ganfalău¹. În lupta crâncenă oștile cesaro-crăești au fost bătute. De la Ganfalău a pornit valul de sânge, care s-a întins în acel an în întreaga țară. [...]

12.

xxx *Aprecieri românești despre Stephan Ludwig Roth*, în „Gazeta Mediașului”, anul III, 1939, nr. 6 din 1 martie, p. 2.

Articolul nostru dintr-un număr trecut, despre cei doi eroi de la 1848: protopopul român Ștefan Moldovan și preotul sas Stephan Ludwig Roth, a trezit un sincer ecou și a fost comentat în termeni foarte măgulitori de presa germană din țară. Dintre numeroasele comentarii făcute, relevăm pe cea din *Tageblatt* din Sibiu (nr. 19745 din 17 februarie 1939), recunoscut la cel mai mare cotidian german de opinie generală, care sub titlul de mai sus a scris

¹ Comuna Gănești, județul Mureș

următoarele: „Gazeta românească «Gazeta Mediașului», care apare la Mediaș, a adus de curând un articol al directorului său, vicepreședintele Uniunii ziaristilor români din Transilvania George Togan, care merită să găsească și din partea germană aprecieri și atenție. Sub titlul „Doi eroi din revoluția de la 1848: protopopul Ștefan Moldovan și preotul sas Stephan Ludwig Roth” dă autorul o expunere a evenimentelor din Mediaș din anul 1848, în care protopopul Ștefan Moldovan ca luptător pentru interesele românilor a deținut un rol important. Articolul, care este ilustrat cu chipurile lui Stephan Ludwig Roth și Ștefan Moldovan, nu se mărginește numai la o amintire istorică românească, ci se îndreaptă și spre eroul nostru Stephan Ludwig Roth, a cărui activitate și luptă s-a desfășurat pe aceeași linie, ca aceea a protopopului român.

Se pare că articolul acesta duce acolo, de-a crea o atmosferă curată și dreaptă în istoria noastră comună. Că autorul lui amintește de un luptător al românilor și nu uită pe marele erou al sașilor din acel timp este poate și un semn, că dorința de cunoaștere a sorții comune a poporului german și român crește iarăși, cum s-a exprimat mai bine și atunci, când protopopul Moldovan a cerut printr-o petiție primarului din Mediaș libertatea pentru organizarea românilor, scriind că: „ambele popoare, românii și sașii, pe care i-a pus Dumnezeu a vieții împreună, așa cu un cuget și o voie să fim și la bine și la rău, într-una, pentru că unirea face putere. Ștefan Moldovan și Stephan Ludwig Roth au lucrat împreună la opera de libertate, amândoi pentru poporul lor, pentru acelaș țel final, Transilvania comună.

Când generalul Bem s-a apropiat cu oștirea lui de Cetatea de Baltă, Moldovan s-a refugiat din calea rebelilor. Stephan Ludwig Roth însă, fiind încrezător în cavalerismul ungarilor, a rămas în Cetatea de Baltă. Când a fost arestat și dus la Cluj, înainte de a fi împușcat, a declarat că-i pare rău că n-a ascultat sfatul lui Moldovan și a dispus ca să i se predea acestuia în semn de amintire lada lui cu cărți și Noul Testament tipărit la Smirna, ca Moldovan să le împartă poporenilor lui.

Articolul lui Togan se încheie cu chemarea, ca să i se ridice lui Ștefan Moldovan un monument în Mediaș, așa cum a ridicat poporul sas eroului său. În anul 1948 se vor împlini 100 de ani de când a intrat Moldovan în focul luptei pentru cauza românească. Aceasta să fie, spune articolul, cea mai bună ocazie pentru dezvelirea monumentului și să se consacre o mare zi de sărbătoare eroului român.

Noi am citit articolul cu mulțumire; este un semn pozitiv de trăire în comun a poporului german cu cel român și ca apreciere cuminte și dreaptă, are o însemnătate deosebită”.

13.

Sassu, Carol. *Un episod semnificativ din trecutul Ardealului, personalitatea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Gazeta Transilvaniei”, anul 102, 1939, nr. 27 din 9 aprilie, p. 5.

Conferința d-lui Otto Folberth, profesor la Mediaș, ținută la Brașov, în cadrul Institutului de cultură român-german, asupra legăturilor lui Stephan Ludwig Roth cu românii, n-a atras publicul românesc într-un număr corespunzător importanței subiectului tratat. Probabil că seriozitatea evenimentelor din ultimul timp a pricinuit această absență, copleșind sufletele cu grijile de față. Absența are, mai ales astăzi, o importanță de netăgăduită actualitate, iar expunerea luminoasă și sobră a conferențiarului s-a impus și a câștigat, în mod spontan, atențiunea, plină de seriozitate și interes, a celor prezenți.

Este marele merit al d-lui Folberth, de a fi descoperit figura proeminentă a lui Stephan Ludwig Roth, în toată plinătatea reală a personalității sale. Căci, din motive de precauțiune și oportunitate politică, spre a nu atinge susceptibilitatea maghiară, istoriografia săsească de dinainte de război și-a impus o rezervă puțin obișnuită, menținând în impreciziunea legendei, personalitatea tragică a acelei care a fost unul din cei mai aleși și mai mari fii ai poporului său și, în același timp, cel mai înțelegător, mai conștient și mai hotărât partizan al apropierei cât mai strânse de poporul românesc. Avem

impresia că am coborî personalitatea lui Stephan Ludwig Roth dacă l-am defini cu eticheta superficială de filo-român. Căci filoromânismul său, profund și sincer, n-a fost numai de ordin sentimental, ci a izvorât din convingerea adâncă că, în Ardeal, poporul românesc reprezintă adevărata realitate politică și singura forță constructivă, capabilă să dea acestei țări o formă de stat firească, corespunzătoare atât noilor cerințe ale epocii, cât și stărilor și nevoilor specifice de aici.

Născut la Mediaș, în anul 1796, într-un timp când în Apus, în Franța marilor revoluții, se descătușau forțele ce aveau să imprime, timp de un veac, continentului nostru structura spirituală și forma politică, Stephan Ludwig Roth trăiește în atmosfera de silnicie strâmtă și egoistă pe care straturile privilegiate o restabiliseră în Ardeal, după încercarea nereușită a împăratului Iosif al II-lea¹ de a da acestei țări, prin alianța puterii monarhice de forțele populare, o alcătuire nouă, mai dreaptă și mai echitabilă. Este natural ca firea sa dreaptă și hotărâtă să fi suferit în acest mediu, tot așa cum nu s-a putut împăca, nici mai târziu, cu atmosfera lipsită de orizont a Universității din Tübingen, de sub regimul reacționar impus de cancelarul Metternich² întregii Germanii.

De abia în Elveția, în școala condusă de Pestalozzi, după noile sale principii care au revoluționat educația prin trezirea aptitudinilor individuale la o activitate spornică, se pot manifesta și însușirile excepționale ale tânărului Roth. Foarte apreciat de bătrânul său maestru și, în fața unor propuneri care-i oferă situații strălucite, sub imperativul categoric însă al simțului înnăscut de datorie și al dragostei de țară, se întoarce în Ardealul său natal spre a se împlini aici tragicul și înălțătorul său destin.

¹ Iosif al II-lea (1741-1790), născut în Casa de Habsburg-Lothringen, a fost împărat al Sfântului Imperiu Roman între 1765-1790, rege al Ungariei, Boemiei etc.

² Klemens Wenzel von Metternich-Winneburg (1783-1859), om de stat austriac, ministru plenipotențiar la Dresda, Berlin și Paris (1800-1809), ministru de externe (1809-1821), cancelar al Austriei (1821-1848). Adversar al mișcărilor de emancipare socială și națională.

Întâmpinat, de la început, cu neîncredere de conaționalii săi, cărora personalitatea vulcanică și spiritul său ager, frământat de probleme, le inspira teamă și îngrijorare, este silit să renunțe la postul de director al liceului din Mediaș pentru care îl predestinase vocația sa de educator.

Spre a îngrădi posibilitățile de afirmare ale firei sale revoluționare față de concepția retrogradă și temătoare, de clasă privilegiate, a conaționalilor săi sași, este constrâns să se facă preot.

Spiritul său însă nu poate fi încătușat, ci, înfrângând toate adversitățile, îi conferă rolul de precursor misionar al unei noi orânduiri politice, întemeiată pe dreptate națională, echitate socială și înnobilită prin cultură spirituală. Căci sufletul său profund religios și înalta sa conștiință îi dau credința de nezdruccinat că „națiunile nu sunt decât fragmente ale unei superioare unități”, ale umanității creștine, așa încât oprimarea uneia constituie, de fapt, un păcat față de spiritul Evangheliei și față de Divinitate.

Stăpânit de această concepție înaltă, având însă și un simț lucid al realităților și o judecată curajoasă, hotărâtă să accepte consecințele firești ale unor premise date, Stephan Ludwig Roth recunoaște deplin și cavalierește împilarea ce se face poporului român din Ardeal de către cârmuire. El arată că această împilare este o mare nedreptate și o fatală greșeală politică.

Astfel, în anul 1842, când Dieta de la Cluj a hotărât să decreteze limba maghiară ca limbă oficială în Ardeal, el protestează în contra acestei măsuri, arătând că Ardealul are de mult, pe cale naturală, o limbă a țării, care însă nu este „nici cea germană, nici cea ungurească: ea este cea românească”. „Singura limbă de circulație generală în această țară este limba românească”, afirmă Stephan Ludwig Roth cu hotărâre și francheță, și arată că adevărul acesta recunoscut, în fond, de toate cunoștințele, n-are nici un rost să fie tăgăduit. Dimpotrivă, se adresează el nobilimii maghiare, este necesar să se dea românilor „hrana dreptății și băutura răcoritoare a unui tratament uman”, „să li se ofere îndestularea tuturor

nevoilor”, să li se „cinstească credința creștină să li se dea puțința unui trai neatârnat și mijloace de educație”.

Căci, continuă el în cuvinte profetice, „luați seama la ce faceți și nu aruncați cu îndrăzneală criminală jăratec în paie. Voi semănați vânt și veți culege furtună”.

În deplină concordanță cu judecata sa teoretică, Stephan Ludwig Roth consacră o bună parte a activității sale cunoașterii poporului român și traducerilor din cele două limbi, română și germană, socotind această străduință drept una din cele mai importante îndatoriri. Fiind astfel pregătit sufletește, a fost natural ca, în anul 1848, când se întrezăreau zorii unei lumi noi, să înțeleagă toată însemnătatea momentului și să alerge pentru a lua parte la Marea Adunare populară de pe Câmpia Libertății de lângă Blaj. Participă cu înțelegătoare și adâncă emoție la desfășurarea acestei istorice adunări, care-i procură satisfacția de a-și vedea confirmate prezicerile și întărită încrederea pe care o avea în vigoarea puterii populare ce era întruchipată în neamul românesc. „De acum știm ce înseamnă o adunare populară”, scrie el unui prieten din Brașov. În același timp, descoperă simbolul steagului național ce fâlfâie mândru pe câmpul de adunare, solidaritatea de clasă și de conștiință a neamului românesc, care face să bată la unison inimile celor din Ardeal cu cei „de la Iași și București”.

Gravitatea amenințătoare a evenimentelor îl impunea, în sfârșit, la un loc de conducere și-i dau puțința să conlucreze frățeste cu românii, în această epocă de vâltoare revoluționară pentru a se opune, în comun, încercărilor de cucerire și opresiune ale guvernului maghiar.

Iar când ungurii reușesc să supună pentru scurt timp regiuni din Ardeal, Stephan Ludwig Roth este târât, din ordinul comisariului gubernial Ladislau Csány, în fața tribunalului și condamnat la moarte prin împușcare.

Astfel se prăbușește, cu o admirabilă bărbăție, în ziua de 11 mai 1849, pe platoul cetățuii din Cluj, acela care recunoscuse, cu o profetică clarviziune, solidaritatea de interese a celor două po-

poare din Ardeal împotriva pericolului pe care-l reprezenta fatalitatea destructivă a dominației maghiare.

Existența sa, desfășurată între două revoluțiuni, a avut și ea un caracter revoluționar, în sensul că s-a îndreptat împotriva sistemului politic consacrat, împotriva cârmuirii întemeiată pe alianța între păturile suprapuse ale celor „trei națiuni istorice”¹, ce avea drept ultim și suprem scop oprimarea și încătușarea maselor populare și adevăratelor forțe naționale.

Recunoscând, cu deplină sinceritate, imoralitatea și antifiscalitatea acestui sistem politic, Stephan Ludwig Roth dorește, întrezărește și luptă pentru întronarea altei ordini, capabilă să descătușeze puterile naționale vii, singurele creatoare de valori.

În decursul acestei lupte pentru eliberarea Ardealului de sub stăpânirea sufocantă și stearpă a unui regim anacronic, se conturează personalitatea sa în proporțiile istorice pe care le-a încununat supremul sacrificiu. Apostol și misionar al unei noi credințe și superioare umanități, profet al unei alte ordini politice și alcătuirii de Stat, erou civic și martir al emancipării naționale în Ardeal, Stephan Ludwig Roth este și unul din precursorii României întregite de astăzi.

Semnificația vieții sale este cu atât mai prețioasă, cu cât sbuciumul său n-a fost dictat de strâmbe resentimente naționale, căci, după cum mărturisește în testamentul său, scris câteva ore înainte de execuție, n-a simțit nici o ură față de poporul maghiar. Atitudinea pe care a avut-o în decursul vieții i-a fost impusă că stările din Ardeal nu se vor putea însănătoși, că Statul nu-și va putea găsi echilibrul stabil și spornic și pacea adevărată nu va domni decât atunci când se va recurge la forțele naționale vii, decât dacă se va face dreptate poporului român a cărui limbă a devenit pe cale naturală, nesilnică, adevărata limbă a țării. Căci, credea el, numai poporul român va putea da Ardealului spațiul vital necesar.

---

¹ Cele trei „națiuni” privilegiate erau: nobilii maghiari, sașii și secuii, potrivit faimoasei „*unio trium nationum*” din 16 septembrie 1437.

Sbuciumul patetic al vieții lui Stephan Ludwig Roth are astăzi, îndeosebi, semnificația unui îndreptar și valoarea unei judecăți, iar Institutul de cultură român-german din Brașov este recunoscător d-lui profesor Folberth și fericit de a fi putut prilejui această evocare și mărturisire.

14.

Șuluțiu, Octav¹. *Pentru amintirea eroului sas Stephan Ludwig Roth*, în „România” (București), anul II, 1939, nr. 353 din 25 mai, p. 2.

Sunt cunoscute în general acele linii mari ale istoriei care uneori sunt mai puțin importante pentru prezent decât amănunțele ei semnificative. E bine să se amintească mai adesea și acele fapte mari la vremea lor, trecute în inventarul prăfuit al științei istorice, și care sunt vestitoare ale noilor timpuri în care ele recapătă valoare și sens adânc.

Tratatul economic româno-german încheiat acum două luni își găsește trainice justificări în necesitățile și pe liniile de dezvoltare ale ambelor popoare, el fiind însă doar o amplificare în contemporaneitate a unor constante legături economice pe care, în decursul istoriei lor, românii le-au întreținut cu germanii de pretutindeni și cu aceia care azi trăiesc împreună cu noi, sașii din Transilvania. Acel tratat poate să fie însă – și e bine să fie – un prilej de apropiere între poporul român și cel german, mai mult decât economicește. Dacă România datorează mult Franței și culturii latine, ea a fost de multe ori și din atingerea cu poporul și cultura, germane. Și în istorie, între români și sași, lăsând la o parte agitata lor vecinătate în Brașov unde în chip firesc ei trebuiau să ajungă și la ciocniri de interese, a existat o prietenie solidă, pe care o vădesc legăturile dintre Brașov și Sibiu de o parte, voievodatele române pe de alta. Ea a plecat evident de la relații economice care au slujit însă drept

---

¹ (1909-1949), scriitor și critic literar român. Adept al curentului filozofic *trăirist* caracterizat prin dorința de trăire febrilă, prin criza „sufletească și printr-un „carpediemism” de secol XX. Colaborator la numeroase publicații inter- și postbelice.

temelie relațiilor politice de bună vecinătate și mai departe aceloră sufletești și culturale. Trecând și peste egoismul săsesc – explicabil prin situația etnografică – și peste inevitabilele ciocniri, chiar într-o viață familiară – rămâne întreg adevărul că între români și sași au fost raporturi amicale sincere și durabile, și că și unii și alții au pierdut ocaziile de a-și da dovezi de lealitate.

Această amicitie se găsește simbolizată în câteva momente istorice cu lung ecou. Așa, nu pot concepe că între primarii sași Hans Benkner¹ și Lukas Hirscher² și Diaconul Coresi pe care ei l-au îndemnat să traducă și publice cărți bisericești în limba românească, să nu fi existat o comuniune sufletească, o înțelegere amicală, pe care deși izvoarele istorice insuficiente câte ne-au rămas nu o amintesc, logica ne obligă să o presupunem. Dar e mai bine cunoscută în istorie prietenia lui Mihail Weiss³, judele sas al Brașovului, cu domnitorul român Radu Șerban, alături de care a luptat și pe care în mod fidel îl informează și previne de mișcările inamicului lor comun.

Simbolul cel mai frumos al acestei prietenii este întruchipat în figura prelungă și distinsă, de o interioară și spirituală aristocrație în expresie, a preotului sas Stephan Ludwig Roth. Personalitate de o mare energie și cu un larg orizont intelectual, Stephan Ludwig Roth, care a studiat și în Transilvania și în Germania, la începutul veacului trecut, și a fost elevul apreciat și iubit al lui Pestalozzi, a preferat condiția modestă din Transilvania lui natală ispititoarei cariere strălucite pe care i-o oferea un post la Londra. Învățător la început, pastor imediat după aceea, la Mediaș, Stephan Ludwig Roth a desfășurat o întinsă activitate bisericească și științifică,

¹ Primar al Brașovului în secolul al XVI-lea; amintit în Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung (1521).

² Negustor sas, a ocupat funcția de Primar al Brașovului în anii 1528-1539 și 1541.

³ Născut la Mediaș în 1569; a fost Primar al Brașovului în ultimul său an de viață (1612), când moare la Feldioara în 1612, în lupta cu Gabriel Bathory, avându-l aliat pe domnul Țării Românești Radu Șerban (oct. 1601; iulie 1602-dec.1610; mai-sept. 1611).

economică, istorică, literară și politică, scriind și multe cărți, unele publicate din timpul vieții, altele postume.

În tot cursul vieții sale Stephan Ludwig Roth a arătat o deosebită dragoste și un mare interes pentru națiunea română, a cărei situație în vechea Transilvanie o deplângea și dezaproba. Ce-l putea înclina pe el să acorde atenție unui popor din care nu făcea parte și de la care atunci nu putea spera nicio răsplată, dacă nu, pe lângă generozitatea lui înăscută, o simpatie și o amicitie față de aceia cu care poporul său putea să se înțeleagă și să trăiască în bună învoire! Căci iată ce scrie el, când Dieta maghiară din Cluj vrea să înlocuiască limba oficială, latină, cu limba maghiară. „Dacă e să vorbim de o limbă de circulație generală în această țară, apoi – asta e credința noastră – nu poate fi vorba decât de limba românească”.

Mai departe, privitor la tratamentul aplicat de nobilii maghiari românilor, Stephan Ludwig Roth scrie în aceeași carte a sa „*Lupta pentru limbă în Ardeal*”, tipărită pe la 1842: „Respectați-le demnitatea omenească, cinstiți-le credința creștină, dați-le puțința unui trai neatârnat și mijloace de educație: cu un cuvânt, satisfaceți-le interesele... Guvernul să potolească foamea și setea acestui popor, ca el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman... Dați-le tot ce dreptul și echitatea cer...Datoria voastră, nobili maghiari, este de a îmbuna pe supușii români, de a-i împăca. De a dobândi iubire prin iubire, de a face să se nască dragoste filială prin încredere”.

Și încă multe la fel și altele mai spune Stephan Ludwig Roth, despre români și aci și în alte scrieri ale sale, cărți, prefețe, ori scrisori. Astfel de vorbe care dovedeau înțelegere și dragoste de necazurile altui neam nu puteau fi pe placul unor conducători șovini. Dar Stephan Ludwig Roth nu-și dovedește marea simpatie față de poporul român numai prin vorbe, ci și prin fapte. El traduce în limba germană cartea lui Iosif Pop-Sălăgeanu: „*Istoria pe scurt a credinței românilor*”, pe care însă n'a apucat a o vedea publicată. Tot el îndeamnă pe colegul său din Sibiu, preotul sas Martin

Mökesch, să traducă din nemțește în românește o cânticică de cântece religioase.

În sfârșit, Stephan Ludwig Roth comite un act și mai cutezător de solidarizare cu soarta românilor: el ia parte la marea adunare de pe câmpia de la Blaj, din 3/15 mai 1848. Printre miile de inimi românești care au bătut acolo pentru împlinirea aspirațiilor lor sufletești, era și o inimă săsească, înfrățită, și simpatizând cu aceleași nădejdi și idealuri! E un fapt pe care românii nu pot și nu trebuie să-l uite!

În cursul revoluției din 1848, Stephan Ludwig Roth e arestat și împușcat de către revoluționarii maghiari, pentru vina de a fi fost cinstit și drept, de a-și fi iubit poporul și a-l fi ocrotit contra nelegiuirilor și pentru a fi simpatizat și cu durerile obiditului popor românesc, ceea ce desigur că a atârnat greu în cumpăna condamnării lui. Mort ca un erou pentru națiunea sa, Stephan Ludwig Roth este figura care semnifică apropierea sufletească româno-săsească, pecetluită în 1919 în moțiunea prin care națiunea germană din Transilvania adera entuziast la realizarea României Mari în cadrul căreia înțelegea să se integreze și să trăiască solidar, cinstit și demn.

Precursor și profet, Stephan Ludwig Roth se profilează pe cerul istoriei ca geniul tutelar al unor mai adânci legături între români și germani.

15.

Dăianu, dr. Ilie. *Stephan Ludwig Roth: martirul sașilor ardeleni*, în „Gazeta Mediașului”, anul III, 1939, nr. 10 din 15 mai, p. 3. Articolul a fost publicat și în „Tribuna” (Cluj), anul II, 1939, nr. 97 din 29 aprilie, p. 6.

Din galeria bărbaților aleși ai compatrioților noștri sași, mai ales două figuri au străbătut în conștiința publică, ba chiar la inima românilor: Baronul Samuel Brukenthal¹ și predicatorul Stephan Ludwig Roth.

¹ (1721-1803) a fost un jurist sas, guvernator al Transilvaniei (1777-1787), mare colecționar de artă și fondator al Muzeului din Sibiu, care îi poartă numele.

Baronul Brukenthal, tot neam de popă, și el s-a înscris în istoria noastră prin protecția și încurajarea ce a dat-o băiatului ingenios din Avrig, Gheorghe Lazăr¹, și prin întemeierea instituției culturale ce împodobeste și azi Sibiul: Muzeul Brukenthal².

Stephan Ludwig Roth n-a fost nici bogat, nici baron, ca Brukenthal, dar a fost un om învățat, fost director al liceului din Mediaș, apoi popă săsesc în satul Moșna din județul Târnava Mare, sat mare locuit de sași și de români. Acest predicator al sașilor din Moșna venea acolo după o frumoasă carieră de profesor și pedagog. El studiasse la Tübingen, apoi petrecu un an la vestitul institut din Yverdon, unde a câștigat simpatia și amiciția celebrului pedagog Pestalozzi.

Preocupat de soarta elementului săsesc din Ardeal, expus atâtor primejdii din partea regimului unguresc, el desfășură o mare propagandă în cercurile din Germania, mai ales în Württemberg³, așa că pe urma acțiunii lui sute de familii șvăbești au imigrat în Ardeal pentru întărirea elementului german.

Dacă baronul Brukenthal a fost un om de stat, guvernator al țării, consilier imperial, deci diplomat, modestul Stephan Roth a fost un luminat patriot al sașilor, un bun naționalist, conducător credincios al poporului său și binevoitor românilor.

El știa și românește bine și cunoștea de aproape poporul românesc. Îl cunoștea și-l prețuia, fără prejucii și fără viclesug. Prevedea chiar viitorul acestui popor și unirea lui într-un stat unitar și puternic cum a fost Dacia. În cârticica sa: „*Der Sprachkampf*” (Lupta

¹ (1779-1823), pedagog, teolog, traducător și inginer; este considerat fondatorul învățământului în limba română din Țara Românească: în anul 1818 a pus, la București, bazele primei școli cu predare în limba română, Școala de la Sfântul Sava.

² Primul muzeu deschis pe teritoriul românesc, în anul 1818; a avut la bază colecțiile baronului Samuel von Brukenthal și o locație unică, Palatul acestuia din Piața Mare a Sibiului.

³ Vechi land al Germaniei. Astăzi, în componența landului Baden-Württemberg, cu capitala la Stuttgart, format la inițiativa americanilor la sfârșitul războiului; din 1949, land al Republicii Federale Germania.

pentru limbă în Ardeal), tipărită în 1842, la Brașov, el ia atitudine hotărâtă contra curentului pornit, de a introduce limba maghiară, ca limbă de stat.

Recunoaște că dacă e vorba de a avea o limbă diplomatică, comună tuturor națiunilor din Ardeal, aceea nu mai trebuie prin uzul comun al tuturor popoarelor, nu numai în Ardeal, ci în întreg Orientul apropiat: **este limba românească**, limbă care s-a impus ca mijlocitoare nu numai între sași și unguri, ci chiar între diferitele grupuri ale sașilor, care vorbesc dialecte deosebite și care întâlneau-se pe la târguri, ca să se înțeleagă mai ușor, vorbesc românește...

Stephan Roth așa de bine înțelegea limba românească, încât a tradus în nemțește o istorie bisericească românească, anume: *Kurze Geschichte des Glaubens der Rumänen*, aus den heiligen Schriften und sicheren Quellen, verfasst von Jos. Pop Seleșanu de Băsești, Brașov, 1845.

Cine a fost acest Pop de Băsești, care a scris pe scurt *Istoria credinței românilor*, după Sfânta Scriptură și alte izvoare sigure? Dacă nu chiar acel Ios. Popp Selăgeanul (Szilágyi), care a scris și „*Enchiridion juris canonici*”, și care în urmă a ajuns Episcop de Oradea Mare al românilor uniți între 1862-1873. El are o cărtică de acest fel. Stephan Roth dovedește un spirit superior, dornic de a cunoaște pe români și a-i face cunoscuți, dacă s-a hotărât să traducă o astfel de carte în limba conaționalilor săi.

Ei bine, acest sas luminat și curajos luminător al poporului său a căzut victimă a atitudinii sale loiale și iubitoare de adevăr. În 1849 ungurii l-au prins, și după judecată la scurtă vreme l-au împușcat în Cetățuia din Cluj, în 11 mai.

Se împlinesc 90 de ani de la tragicul sfârșit al acestui martir al poporului său și al principiului național.

În mișcarea din 1848 el a fost ales membru în comitetul de pacificare și numit comisar al celor 13 sate săsești din Tîrnava Mare. În această calitate, ca suflet drept și uman el a împiedicat multe jafuri și omoruri. Drept recunoștință generalul Bem, după ce a ocupat pe moment Ardealul, i-a dat un **salvus-conductus**. Însă, ca

de atâtea ori, cavalerii maghiari și-au călcat cuvântul dat și față cu Roth și l-au prins, în satul Moșna, l-au dus la Cluj, pentru ca să-l piardă.

Prinderea lui s-a făcut în 21 aprilie 1849. Iată cum o povestește, după tradiția locală, Erich Waldemar Lingner¹, într-un ziar din Sibiu.

Preotul Roth avea obiceiul a-și face plimbarea zilnică în grădina mare a generalului Heidendorff, care se afla în mijlocul satului. În 21 aprilie era tocmai în drum spre locul său de plimbare, când se întâlnește cu o trupă de husari unguri, condusă de un ofițer. Ofițerul îl agrăiește și-l întreabă, care cale duce la casa preoțească, și oare preotul acasă va fi? Nu era greu de ghicit că soldații au venit cu gând rău, în aceste zile de revoluție, când sașii erau dușmanii lor. Preotul deci prea ușor ar fi putut să scape, dacă le-ar fi arătat pur și simplu calea, și el ar fi luat-o printre grădini spre câmp. Dar asta era în contra firii sale loiale și drepte. Nu putea să o facă. Spuse ofițerului că el este preotul și-i va conduce la casa parohială. Preotul i-a primit cu ospitalitate, fără să-i întrebe cu ce gând vin, ca prieteni ori dușmani?

Se trimise îndată după o femeie care să ajute la bucătărie pentru a ospăta pe cei sosiți. S-a servit mâncare și băutură din belșug. Când preotul ajunsese între patru ochi cu ofițerul ungar și acesta îi spuse cu ce scop a venit, i-a făcut semn să se refugieze. Dacă acum, când soldații stau la masă, el ar dispărea în grădina care e învecinată cu câmpul, ofițerul ar pleca și ar raporta că n-a găsit pe preot acasă și nu l-a putut prinde.

Preotul Roth respinse hotărât acest plan, să nu se poată zice că sașii ar fi lași.

Ofițerul stătu mai mult timp la masă cu preotul singur, și-i făcu de mai multe ori semne și aluzii să dispară. Cu timpul ce trecea,

---

¹ (1893-1940), studii teologice și filozofice la universitățile din Leipzig, Cluj, Kiel și Berlin; profesor la Mediaș și preot în Moșna. A condus săptămânalul „Mediascher Wochenblatt” și a colaborat la numeroase publicații interne și externe.

trecea și voia bună a ofițerului care se înveseli de vinul bun al Târnavelor. Se serviră și plăcinte la masă. Când femeia de servit aduse plăcintele la masă, ofițerul cu sabia trasă strigă cu glas încălzit de focul vinului:

– „Retrage-ți tot ce ai scris și ai vorbit și ești liber imediat!”

Popa răspunse liniștit:

– „Domnule ofițer! Rămân pe lângă ce am spus și am scris. Eu nu-mi pot desminți bătrânețea mea încărunită!”

Atunci ofițerul bine înfierbântat de vin luă o plăcintă de pe farfurie și-l lovi cu ea pe preot peste gură, zicând:

– Bolond szász! (Sas nebun!)

Soldații mâncau și beau la masa cea mare din bucătărie. Când se făcu seară, compania se ridică, puseră pe preot în lanțuri și-l luară cu ei. Despărțirea de copiii săi fu sfâșietoare. Totuși nu se gândeau la extrema nenorocire... După trei săptămâni sosi groaznică știre că preotul a fost împușcat.

Povestea aceasta autorul care o dă acum în „Sieb. Deutsches Tageblatt” (nr.19.799, din 22 aprilie) o deține din gura unui martor ocular, zidarul din Moșna care a murit la 1931, în vârstă de 92 de ani.

Mamă-sa fusese chemată la casa preotului, ca ajutor, și ea a servit plăcintele, când ofițerul l-a lovit pe Roth cu o plăcintă peste gură, spunându-i în sinceritatea beției:

Sas nebun!

Ca ieri l-au lovit cu plăcinta, cu care el și-a omenit călăul, și peste 3 săptămâni, la 11 mai, l-au lovit cu gloanțele de pușcă în cap.

Noi, românii, luăm parte cu duioșie la aniversariul trist pe care concetățenii sași îl închină eroului martir, Stephan Ludwig Roth.

Memoria lui este înscrisă cu simpatie și în analele vieții românești din Ardeal și va trăi în veci.

16.

Iorga, Nicolae. *Un cugetător ales al sașilor din Ardeal: Stephan Ludwig Roth*, în *Oameni cari au fost*, vol. IV, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 110-112. Studiul s-a publicat, mai întâi, în revista „Ramuri” (Craiova), anul XIX, 1925, nr. 1 (ianuarie), p. 1-3. Vezi și *Oameni care au fost*, volumul II, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 217-219.

Un tânăr profesor ardelean, domnul Otto Folberth, a descoperit, se poate zice, un adevăr și ales cugetător în cineva care era cunoscut până acum mai curând prin rolul său politic și prin tragedia morții sale, de glonțul revoluționarilor unguri, în mai 1849, moarte care a fost a unui nobil martir.

Câteva cuvinte despre acest om de credință și voință, care a fost, în mijlocul unei lumi de provincie, muncitoare, econoamă și morală, dar îngustă în orizont și fricoasă față de orice inițiativă, un adevărat fenomen de intelectualitate capabilă de a adânci întreaga viață contemporană și de a o înălța până la cele mai superioare ideologii.

Fiu de cărturar, de preot, crescut fără mamă, elev al modestelor școli ardelenene de vechi regim, dorul de a ști, dar mai ales de a se înnoi și de a crea îl mână în Apus, până la acel sat elvețian, Yverdon, unde aproape octogenarul Pestalozzi, între sarcasme și insulte, continuă curata iluzie a regenerării omenirii întregi printr-o pedagogie sentimentală. Scurtă iubire cu o femeie, o tovarășă de predicăție, care va mărturisi mai târziu că ea lucrează pentru a fi bine plătită. La întors, vrea să introducă pe ai săi în noua viață a secolului prin sistemul a cărui aplicare, cu succes măcar relativ, o văzuse.

În Ardeal, îl iau în batjocură pe vizionar, care se alege cu po-recla de „Pestalozzi”, cu care se putea mândri. La Viena, nimic din sprijinul ce aștepta. Instituția plănuită, pregătită, n-a funcționat niciodată. Revista menită a revoluționa spiritele cade într-o perfectă indiferență. Se face profesor la Mediaș, mai târziu paroh de sat. Două căsătorii terminate prin morți premature. Cei doi copii mai mari se sting de oftică.

O viață amărată, pe care o suportă credința adâncă în voința divină, care prin suferință ne conduce aiurea. Tot ce e în jur îl interesează și devine prilej de analiză, de sistematizare, de orientare morală. Astfel, desfacerea vechilor bresle, dincolo de care vedea, profetic, aglomerația, nesiguranța materială și mizeria morală a fabricii. Apoi măsurile de maghiarizare ale Ungurilor în plin marș de cucerire a „moștenirii” lor. Anul 1848 aduce alte probleme. Iar pe acestea caută a le rezolvi, din parte-i, și altfel decât cu condeiul.

E credincios Împăratului. Puchner, reprezentantul acestuia, îi dă sarcina de pacificare în cele trei districte unde erau Sași în șerbina nemeșilor (Comitetul de Pacificațiune!). Cu truda și riscul său reușește: frații pierduți se aduc la atârănarea de Scaunele naționale.

În ceasul răsplătirii biruie revoluția maghiară. Cavalerescul Bem, victoriosul, nu se atinge de acest om al loialității. Dar comisarul civil, Csányi, îl arestează. E dus în lovituri la Cluj. Doarme în temniță pe lemnul gol, de-și rănește coastele.

Actul de acuzare-l prezintă ca pe un „conducător de hoarde săsești și *valache* cu sabia scoasă”. E condamnat la moarte. În scrisoarea către fiica sa, Sofia, osânditul asigură că „bine a voit nației sale fără a purta gând rău altor nații; nici în viață, nici în moarte”, spune el, „n-am fost dușman al nației ungurești”.

E târât în noroiu, între insulte, până în cetățuie și, refuzându-i-se grația cerută *in extremis*, e pătruns de trei gloanțe: în braț, în șale, în cap. Căpitanul care comanda execuția, adânc mișcat, strigă: „Soldați, deprindeți de la acest om cum se moare pentru poporul său”.

17.

Montana, Dr. M. *Comemorarea marelui filo-român Stephan Ludwig Roth la Mediaș. Au trecut 90 de ani de la executarea eroului național sas, în „Universul” (București), anul 56, 1939, nr.133 din 18 mai, p. 2.*

S-au împlinit 90 de ani de când, la 11 Mai 1849, a căzut, răpus de gloanțele plutonului de execuție în cetatea Clujului, preotul sas Stephan Ludwig Roth, prietenul încercat al românilor ardeleni.

Aniversarea morții acestui erou martir este totdeauna un prilej de pioasă reculegere și dureroasă aducere aminte a poporului sas.

Anul acesta proslăvirea memoriei aceluia care și-a dat viața, închinată numai binelui neamului său, ca supremă jertfă pentru libertatea sa, s-a transformat într-o sărbătorire a întregii minorități germane din România. Delegați din toate unghiurile țării, unde locuiește populația germană, au venit la Mediaș ca să se închine în fața mormântului și monumentului lui Stephan Ludwig Roth. Aici, la Mediaș, unde a fost câmpul activității marelui îndrumător, s-a ridicat de mult un monument.

Cinstirea amintirii preotului martir, care pentru acțiunea sa este pus alături de cei mai mari fi ai națiunii germane, a găsit totdeauna o profundă înțelegere în inima românilor ardeleni, deoarece Stephan Ludwig Roth s-a dovedit a fi fost un încercat prieten al lor, în ceasurile grele de opresiune străină.

Sărbătorirea marelui luptător naționalist s-a menținut în cadrul strictei sobrietăți. Ea a fost organizată de sașii localnici și regizată cu multă pricepere într-un spirit de desăvârșită ordine de domnul prof. dr. Otto Folberth, urmașul direct al marelui bărbat politic și distinsul său biograf.

Serbarea a fost impresionantă prin numărul neobișnuit de mare al participanților și îndeosebi prin cadrul demn în care s-a desfășurat.

În seara zilei de 10 Mai a fost în sala hotelului „Strugure” o conferință scurtă a preotului Wilhelm Staedel, care a deschis seria conferințelor instructive despre Stephan Ludwig Roth și d. dr. Otto Folberth a vorbit apoi despre viața și opera eroului martir, însoțind conferința lui interesantă și documentată cu proiecțiuni.

Au vorbit d-nii Arnold Roth, despre „Stephan Ludwig Roth, conducătorul tineretului și educatorul poporului”; prof. Harald Krasser¹ despre „Stephan Ludwig Roth ca maestru al cuvântului” și prof. Alfred Pomarius despre „Stephan Ludwig Roth, omul politic și martir”.

---

¹ (1905-1981), scriitor de limbă germană, editor și traducător. Născut la Sebeș; a studiat istoria artei și germanistica la universitățile din Leipzig și Heidelberg. Emigrează în Germania, unde își găsește și sfârșitul.

Seara, într-o ordine desăvârșită, miile de participanți s-au înconzonat și au pornit într-un impresionant marș de tăcere, în reculegere, la monumentul care amintește suprema jertfă a preotului martir. Aici, încadrate în lieduri și coruri ale tineretului, au urmat cuvântările d-lor dr. Otto Folberth și Fritz Fabritius, conducătorul germanilor din România.

18.

xxx *Pilda lui Stephan Ludwig Roth*, articol nesemnat, publicat în „Observator” (București), anul VI, 1939, nr. 10 din 25 mai, p. 5.

De curând a fost sărbătorit în întreaga presă germană din România memoria marelui luptător sas, Stephan Ludwig Roth, împușcat de către maghiari în curtea închisorii din Cluj, în ziua de 11 mai 1849. Stephan Ludwig Roth a fost unul dintre luptătorii cei mai inimoși și cei mai dezinteresați din trecutul sașilor, care și-a dat seama încă din acele timpuri de pericolul maghiarizării pentru Ardeal. Revoluția de la 1848, în care pentru prima dată s-au trezit și exteriorizat tendințele de dominație maghiară în Ardeal, a prilejuit marelui luptător sas o cointeresare la cauza românească, luptând cu puteri unite împotriva dușmanului comun.

Stephan Ludwig Roth, prin activitatea sa, cât și prin moartea sa de martir, a trasat clar liniile unei politici juste care se impune urmată de către sașii ardeleni, în ciuda tuturor vicisitudinilor și întorsăturilor istorice. Deja acum 90 de ani, când dominația maghiară asupra Ardealului începea de-abia să înmugurească, Stephan Ludwig Roth și-a dat seama cu o rară luciditate că singurul aliat firesc al poporului săsesc în lupta dusă împotriva ungarilor este poporul românesc.

Această conștiință i-a îndreptățit atitudinea adoptată și i-a îndreptățit pe sașii burghezi și înstăriți să-și ia de la aliați pe valachii, robii milenari ai pământului ardelean. Această atitudine adoptată în momentul crucial al Ardealului a demonstrat destul de clar și evoluția viitoare a raporturilor dintre popoarele conlocuitoare. Minoritatea săsească și-a arătat din plin aversiunea sa față de

regimul unguresc, a precedat actul de la Alba Iulia, când nepoții luptătorilor sași din 1848-49 i-au declarat totala și sincera lor adieziune la ființa statului românesc. Această tradițională orientare inaugurată prin martiriul lui Stephan Ludwig Roth n-a fost dezmințită nici de atitudinile ulterioare, adoptate de către minoritatea săsească, cât și de aderența pe care a arătat-o această minoritate cauzei românești.

Dar atât această aderență, cât și această atitudine demonstrează înțelegerea pe care au arătat-o sașii pentru cauza lor organică și pentru posibilitatea lor de integrare în sectorul ardelean.

Ei și-au dat seama, atât prin lupta dusă la 1848, când s-a cerut între altele jertfe și viața unui luptător ca Stephan Ludwig Roth, cât și prin toate actele lor politice ulterioare, că singurul reazim real și sănătos al minorității săsești față de tendințele deznaționalizatoare ale guvernelor din Budapesta îl constituie solidaritatea cu poporul român și cauza sa.

Destinele minorităților în Ardealul antebelic au fost aproape identice. Toate aceste naționalități au fost expuse pericolului de desnaționalizare nu numai prin legile de „egală îndreptățire a naționalităților” sau prin legile școlare ale europeanului conte Apponyi¹, ci prin toate măsurile administrative, care tindeau a da o față unitară și națională unui stat în care majoritatea avea tristul destin de a constitui minoritatea.

Sacrificiul adus acum 90 de ani de către Stephan Ludwig Roth trebuie să fie în consecință un memento permanent pentru conducătorii minorității săsești din Ardeal, cât și pentru atitudinea pe care această minoritate o va adopta față de statul românesc. Nu este suficient să preamărim dintr-un impuls de venerație pe marii noștri premergători, ci este nevoie ca din pilda lor să tragem concluziile folositoare. Orice concluziune mai folositoare am putea

---

¹ Apponyi Albert Georg (1846-1933), politician maghiar, scriitor, memorialist, ministru al învățământului. Legile date de acesta vizau șicanarea școlilor confesionale germane, române, slovace și sârbe în tendința de amplificare a procesului de maghiarizare.

trage pentru raporturile dintre cele două popoare, respectiv poporul românesc și poporul german din Ardeal și Banat, cât chiar sacrificiul adus, ca prin sângele vărsat să se facă unirea indisolubilă între cele două popoare. [...] Pilda lui credem că este destul de elocventă ca să nu fim nevoiți a adăuga comentarii inutile. Regiunile românești, timp de 20 de ani, s-au străduit să satisfacă toate doleanțele germane într-un spirit just și cu respectarea literei legilor, căutând să evite orice discursuri sau nemulțumiri, cari ar părea să ne abată de pe calea punctelor adoptate la Alba Iulia. Suntem convinși că germanii din România și-au dat îndeajuns seama de bunăvoința statului românesc. [...]

În consecință, avem toate motivele să credem că minoritatea săsească, care în momentele cele mai critice s-a asociat întotdeauna cu cauza românească și în general cu cauzele naționale din Ardeal, nu va considera inutil sacrificiul făcut de către străluciiții săi strămoși, între care se numără și Stephan Ludwig Roth.

Iar noi, ca și observatori obiectivi ai evenimentelor, nu putem decât sublinia măreția sacrificiului adus de către Stephan Ludwig Roth cauzei naționale din Ardeal, și indirect cauzei românești, în momentul când se petreceau cele mai decisive clipe pentru destinele noastre și nu puteau trece peste acest eveniment sărbătorit cu atâta sobrietate și frumusețe de către întreaga minoritate germană din România și nu însemnăm prinosul nostru cel mai profund în memoria marelui luptător sas.

19.

Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, f.a, p. 744.

Roth, Stephan Ludwig, rector la gimnaziul săsesc din Mediaș, apoi preot în Moșna. A studiat la Universitatea din Tübingen și apoi un an la institutul din Yverdon, unde și-a câștigat amicitia lui Pestalozzi. Pentru întărirea elementului german în Transilvania, a călătorit la Württemberg, și în urma propagandei lui au imigrat 307 familii șvabe în Transilvania. În 1848 a fost chemat în comitetul de pacificațiune, numit comisar în cele 13 comune săsești din

partea superioară a județului Târnava, apoi în administrația provizorie a acestui comitat. El a împiedicat unele omoruri și jafuri. După ocuparea țării de către Bem, un ofițer de insurgenți l-a arestat la Moșna și l-a dus la Cluj (aprilie 1849). În 11 mai a fost condamnat la moarte și împușcat. Opera: „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*”, Brașov, 1842; „*Kurze Geschichte des Glaubens der Rumänen, aus dem heiligen Schriften und sicheren Quellen*”, verfasst von Jos. Pop Sălăușeanu de Băsești, Brașov 1845.

20.

Popa, George. *Stephan Ludwig Roth și biograful său. O convorbire cu scriitorul german Otto Folberth*, în „Vremea” (București), anul XV, 1942, nr. 636 din 1 februarie, p. 3.

Nu e poate nimic mai pasionat decât emoționanta întoarcere la trecut. Stau acolo atâtea existențe a căror măreție crește odată cu trecerea timpului și ale căror figuri ispitesc prin destinul lor tragic și deosebit. Multe din aceste figuri istorice au devenit subiecte de literatură, trecând astfel într-un domeniu destul de subiectiv, până ajung la pulverizarea legendei. Dar pentru istorie e mai de preț o viață a oamenilor, reconstruită pe baze mai științifice și cu documente veritabile.

Istoria Transilvaniei e tumultuos bogată în destine mari, în spirite cu caracter sobru și definit, pătrunse de idealuri pentru a căror materializare sau depus incalculabile energii și majestuoase jertfe. Legat de luminoasele trăiri din Transilvania, prin obiectivitatea vederilor și comunitatea ideilor, de existență națională, e destinul pastorului sas, Stephan Ludwig Roth, contemporan al lui Avram Iancu. O viață într-adevăr excepțională, un caracter demn și o limpede judecată a istoriei sunt câteva din atributele acestui martir al veacului trecut, care sfârșește eroic, murind împușcat pentru ideile sale. Nici o figură din istoria săsească a Ardealului nu are atâta intensitate și nimeni nu e atât de venerat ca acest preot de sat, care a dat la o parte toate posibilitățile de ascensiune pe care i le procurase străinătatea, pentru a se întoarce în Transilvania sa, cu marele

gând al unei transformări sociale prin educație. A fost unul dintre cei dintâi pedagogi care a văzut în învățător o personalitate cuprinzătoare de felurite deprinderi, o misiune totalitară și că el va trebui să fie un multilateral cum e însăși viața în care trăiește și pe care o organizează. Iar în ceea ce ne privește pe noi, românii din Ardeal, trebuie să vedem în Stephan Ludwig Roth pe marele filoromân. În lucrarea sa „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (1842) sunt pagini pe care orice român va trebui să le citească și să le memoreze, fiindcă ele cuprind un deziderat de primă importanță în problema limbii. |...|

Excepționala și masiva figură a lui Stephan Ludwig Roth a atras pe un scriitor german care și-a închinat mulți ani unei complete monografii a eroului. Acesta e domnul Otto Folberth, din Mediaș, „al cărui nume – spunea regretatul Iorga, la Cameră, în 1925, îmi face plăcere să-l pronunț de la această tribună”. D-sa, studiind la Paris, în *École Roumaine en France*, la Fontenay aux Roses și doctor „*summa cum laude*” al Universității din Cluj, s-a oprit lângă emoționanta viață a lui Stephan Ludwig Roth, dându-și seama de epocala lui apariție în viața Transilvaniei și de valoarea ce o reprezintă pentru cultură și istorie. Șase volume tipărite în peste 2000 de pagini și al șaptelea în manuscris închid viața și opera lui Stephan Ludwig Roth. E o muncă pe care nici o subliniere nu o va putea îndeajuns reliefa, un moment viu și grăitor, iradiind de conștiință și de cinste.

Data fiind dragostea cu care Stephan Ludwig Roth a îmbrățișat în întreaga sa viață problema românilor din Ardeal, cât și destinul său, în ultimă instanță identic cu al martirilor noștri, am crezut binevenită pentru noi o prezentare a sa, fie chiar în linii generale, ca cea de față. Dar pentru aceasta am recurs direct la sursă și am fixat cu scriitorul Otto Folberth o zi când am putea sta de vorbă. Nu voi numi aceasta interviu, fiind un termen prea oficial, ci mai degrabă o convorbire, în care am readus lângă noi viața și gândurile lui Stephan Ludwig Roth.

Iată-mă deci în biroul său, unde, în dulapuri lungi pe perete stau aliniate cărți și dosare. Ca să ne amintim mereu de actualitate,

întâlnesc și aici hărți pe care se urmăresc fazele războiului. Întreb pe Otto Folberth când a început să scrie această monografie.

– Am început să studiez pe Stephan Ludwig Roth încă de când eram în liceu. A fost un subiect care mă pasiona. Încetul cu încetul am văzut că lucrarea aceasta va fi fondul întregii mele activități. (Otto Folberth are însă o însemnată activitate literară începând ca orice scriitor care se respectă, cu un volum de poeme intitulate *Sterne im Tag*). Lucrez la ea din 1924. Prima carte despre Roth a fost o ediție pentru tineret, care nu intră în cele șapte amintite și se numește *Sturmen und Stranden*, unde viața lui Roth este ilustrată prin scrierile sale.

Întreb de unde a avut acest vast material spre a reconstitui o viață atât de agitată și de a face o prezentare atât de reală.

– Întâi de la bibliotecile din țară: Muzeul din Mediaș, Muzeul Brukenthal din Sibiu, din Sebeș-Alba, Brașov. Dar important material am găsit și în străinătate, în special scrisori pe care le-am cumpărat foarte scump la Viena. Trebuie să-ți spun că Stephan Ludwig Roth a mai avut un biograf înaintea mea, pe Franz Obert, care însă n-a tipărit decât două volume. A avut și el scrisori, care s-au pierdut însă. Eu am socotit că manuscrisele lui Roth n-am dreptul să le țin în arhiva mea, ele fiind un drept public, chiar dacă eu le-am cumpărat, astfel că le-am donat Muzeului Brukenthal, unde sunt inventariate și nu se vor pierde niciodată.

Privim edițiile elegant tipărite, cu tablouri și facsimile, apărute la Krafft și Drotleff în Sibiu, la Mediaș și în Germania, toate legate. Ele cuprind viața și opera lui Stephan Ludwig Roth, cu note și comentarii, toate având largi introduceri, altele chiar postfațe, iar acolo unde sunt publicate studiile mai de seamă ale lui Roth, fiecare din acestea e precedat de pagini introductive.

Primul volum, *Die Wanderschaft* (333 p., 1927), cuprinde drumurile lui Roth prin Germania și Elveția. Din Elveția trebuie să reținem atenția deosebită ce o are din partea marelui pedagog Pestalozzi, care vede în el unul din spiritele ce ar putea să-i perpetueze ideile. În institutul său de educație, Pestalozzi avea renumiți institutori și

savanți, dar Stephan Ludwig Roth găsește pe cel mai potrivit instructor al limbilor. El ține astfel cursuri în limbile germană, franceză și engleză. Din îndemnul lui Pestalozzi scrie lucrarea „*Der Sprachunterricht*”, unde e subliniată importanța limbii materne în comparație cu cele străine. Când am citit acest subiect interesant și modern – spune Otto Folberth – m-am dus personal în Elveția, unde apoi am ținut cursuri în jurul acestui subiect, în Zürich, la Pestalozzianum, un institut științific asupra lui Pestalozzi.

Volumele II și III (*Die Heimkehr*, 335 p., 1928 și *Der Kampf* 346 p., 1930) cuprind studii, printre care și cel amintit mai sus, precum și reîntoarcerea sa în țară. Intenția lui Pestalozzi era să-l rețină pe Roth pe lângă dânsul, căci se dovedise un deosebit practician al învățământului, dar el a refuzat nu numai aceasta, ci și alte demnități, ca preot la Veneția sau ca profesor universitar la Freiburg, și se întoarce în Transilvania. Roth credea că prin această provincie care făcea parte din Austria, va putea introduce în toată Austria metoda pedagogică a lui Pestalozzi. Vine la Șeica, în Târnava Mare, și începe reforma în școlile sătești. N-a fost însă înțeleș și n-a avut succes. Pentru a putea realiza ceva, vine profesor la liceul din Mediaș, dar și aici întâmpină aceeași neînțelegere din partea burghezimii săsești și pleacă pastor la Nemșa, apoi la Moșna. Aici scrie o seamă de lucrări, cele mai importante din cariera sa și care îl arată ca pe primul enciclopedist ardelean. Aceste lucrări sunt publicate în volumul IV și sunt de natură politică și socială (despre bresle, despre agricultură și păstori, despre chestiuni economice). Dar cel mai însemnat este studiul său „*Lupta pentru limbă în Ardeal*” (*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*, 1842) și care cuprinde deosebit de semnificative sublinieri asupra primatului limbii în această provincie.

Activitatea ca ziarist a lui Stephan Ludwig Roth se găsește în volumul V (392 p., 1937). Într-al VI-lea (279 p., 1939), intitulat *Der Schwabenkönig (Regele Șvabilor)*, se găsește expusă imigrația șvabilor în Ardeal, sub conducerea personală a lui Roth. Volumul al VII-lea (*Der Schicksal*), încă în manuscris, va cuprinde ultimii

ani ai vieții lui Roth, participarea sa la revoluția de la 1848, precum și la adunarea de la Blaj (minunat descrisă), colaborarea sa cu protopopul Ștefan Moldovan din Mediaș, căruia la plecarea sa ultimă îi lasă amintire o ladă cu cărți, și apoi moartea sa tragică la Cluj în 11 mai 1849.

Întreb pe Otto Folberth despre edițiile de popularizare și pentru tineret. Mi le arată și pe acestea. Pentru popularizarea ideilor mai de seamă ale lui Roth, a tipărit două mici volume: *Stephan Ludwig Roth spricht zu dir* și cuprind citate mai importante, iar pentru tineret alte două volume. Primul cuprinde o introducere și texte mai importante, al doilea viața lui Roth ilustrată prin scrierile sale.

Insist asupra comemorărilor acestui martir. Ele se fac în fiecare an, la 11 mai, ziua când a fost împușcat. În 1939, când s-au împlinit 90 de ani de la moartea sa, la Mediaș a fost o mare serbare comemorativă. Scriitorul Folberth îmi arată un dosar splendid cuprinzând tot ce s-a scris cu această ocazie, comentarii, fotografii, afișe. Sunt documente care arată cum trebuie cinstiți eroii și oameanii de cultură.

Vorbim despre legăturile lui Roth cu românii și despre destinul ce a trebuit să-l aibă. Nu voi scrie încă nimic. Sunt lucruri ce nu se pot spune oricând.

Pentru sașii din Ardeal, Stephan Ludwig Roth e expresia cea mai înaltă a vizionarului și a eroului. El n-a fost un gânditor iluzoriu – spune Otto Folberth – deși a avut planuri vaste care n-au putut fi total realizate. Dar ideile lui au slujit altora care le-au pus în practică. Tot ce a scris Roth are pe lângă însemnătatea fondului său de cugetător deosebită calitate literară; el e scriitorul sas care are limba cea mai frumoasă, stilul cel mai bogat, mai frumos și mai estetic, un limbaj aproape biblic.

S-a făcut târziu. În această cameră de bibliotecă bogată și ademenitoare intră umbrele serii și lasă calmă și ușoară tăcerea burgului cu istorie pitorească. Cenușa lui Stephan Ludwig Roth odihnește undeva departe, dar amintirea lui e aici, printre noi: a scos-o din

rafturi, din cărți, din gânduri, am împrăștiat-o, iar când am tăcut, s-a întors iarăși în umbra paginilor. Ieșind, gândul mi-a zburat la ultima rămășiță materială a existenței sale, care se află în Muzeul din Mediaș: o haină cenușie de pastor, decolorată, cu urmele gloanțelor în ea, și o batistă înmuiată în sânge, emoționantă solie trimisă familiei spre a-i vesti tragicul sfârșit.

21.

Lupaș, Ioan. *Ein siebenbürgischer Märtyrer! Stephan Ludwig Roth, în Zur Geschichte der Rumänen. Aufsätze und Vorträge*, Kraft & Drotleff, Hermannstadt, 1943, p. 308-315. Despre aceeași chestiune vezi, de același autor, și: Un martyre transylvain: Le pasteur Stephan Ludwig Roth [1796-1849], în „Revue de Transylvanie”, V, 1939, p. 224-230; varianta apărută în „Südostdeutsche Tagesblatt”, an 70, 1943, nr. 112, p. 7, și materialul cu titlul: Un martir al Transilvaniei. Preotul St.L. Roth, în „Studii, conferințe și comunicări istorice”, Sibiu, 1941, p. 247-251.

Schon am Ende des 18. Jahrhunderts hatte der in Siebenbürgen regierende madjarische Adel versucht, die offizielle lateinische Amtssprache durch die madjarische zu ersetzen. Dieser Versuch war damals gescheitert. Ein halbes Jahrhundert später wurde dieselbe Frage wieder aufgegriffen und führte nun zu dem großen erbitterten Sprachkampf, der den Auftakt für die Revolution von 1848 bildete. Im Jahre 1842 beschloß nämlich der siebenbürgische Landtag, die madjarische Sprache als offizielle Amtssprache einzuführen. Gleichzeitig wurden Maßnahmen ergriffen, daß innerhalb von 10 Jahren in allen Schulen und staatlichen Ämtern nur noch die madjarische Sprache gebraucht werde.

In diesem Kampf hat zugunsten des Rumänentums auch der deutsche Pfarrer und Märtyrer Stephan Ludwig Roth, der 1849 von den Madjaren in Klausenburg erschossen wurde, eingegriffen. In einer kleinen Schrift *“Der Sprachkampf in Siebenbürgen”* schrieb er damals folgende Worte: “Die Herren auf dem Landtage in Klausenburg mögen eine Kanzleisprache gebären haben und sich nun freuen, daß das Kind zur Welt gebracht ist... eine Sprache

zur Landessprache zu erklären, hat nicht Not. Denn eine Landessprache haben wir schon. Es ist nicht die deutsche, aber auch nicht die madjarische, sondern die walachische! Mögen wir ständische Nationen uns stellen und gebärden, wie wir wollen, es ist nun einmal so und nicht anders. Pst, pst! sagt man und zupft mich am Irmel Einfältiger Kerl, so etwas sagt man ja nicht. Deinen Ehrentitel mag ich vielleicht verdienen, auch um meiner andern Streiche willen – aber hier gerade, scheint mir, belohnte man mich über Verdienst denn... alle haben diese Überzeugung. Umsonst steckt der gejagte Strauß seinen Kopf in den Strauch, der Meinung, weil er nicht sehe, würde auch er nicht gesehen. Umsonst, meine ich, sagt man so etwas nicht wenn man's auch nicht sagt, ist es deswegen doch... Es ist diese Tatsache nicht zu leugnen... Sobald zwei verschiedene Nationsgenossen zusammenkommen die ihre Sprache nicht können, ist gleich das Walachische als dritter Mann zum Dolmetschen da... Walachisch kann jedermann. Um madjarisch oder deutsch zu lernen, bedarf man des Unterrichts und der Schule; walachisch lernt man auf der Gasse täglich Verkehre von selbst... nach einiger Zeit bemerkt man, daß man walachisch kann, ohne es eigentlich gelernt zu haben. Würde es aber einem auch nicht so leicht, so empfiehlt deren Erlernung ein tausendfältiges Bedürfnis”.

Aus diesem jahrhunderte langen Kampf um ihr Dasein ist die rumänische Sprache nicht nur unversehrt, sondern sogar als Siegerin hervorgegangen. Das rumänische Volk hat seine Muttersprache, dieses elementarste Recht eines jeden Volkes, mit einer Zähigkeit und Ausdauer verteidigt, die schon der Italiener Antonio Bonfini¹, der Historiograph des Königs Matthias Corvinus², im 15. Jahrhundert mit Erstaunen vermerkte. “Wenn man”, so schreibt er, “die

¹ Bonfini, Antonio (cca. 1434 – 1503), umanist, istoric și poet italian născut la Ascoli; în 1486 ajunge la curtea regelui Matei Corvin, ca secretar și lector al reginei Beatrix; autorul lucrării *Rerum Hungaricarum decades*, în care aduce informații valoroase despre români și, în special, despre Matei Corvin.

² Matia Corvin, născut Matia de Hunedoara, a fost unul dintre cei mai mari regi ai Ungariei, acesta fiind de origine română. S-a aflat în fruntea

ununterbrochenen Einfälle der Sarmaten und Goten, dann die Flut der Hunnen, Vandalen und Gepiden, der Germanen und der Langobarden betrachtet, wie soll man sich überaus wundern, daß sich bis heute unter den Dakern und Geten die Reste der lateinischen Sprache gehalten haben? Die Rumänen haben gekämpft, daß es scheint, als ob sie mehr für die Erhaltung ihrer Sprache als für ihr Leben kämpften”.

p. 502-509.

“Am 11. Mai 1939 sind neunzig Jahre vergangen seit die Revolutionäre Ludwig Kossuths in Cluj (Klausenburg) einen der aufgeschlossensten Pfarrer und begeisterten Wegbereiter der Sachsen in Siebenbürgen Stephan Ludwig Roth, erschossen.

Die Erinnerung an diesen Märtyrerhelden bewahren nicht nur die, die mit ihm eines Volkes und Blutes sind, sondern alle, die nach Gebühr die Größe und den ethischen Wert des höchsten Opfers würdigen und verstehen, das ohne Zögern auf dem Altar der Vaterlands – und Volksliebe dargebracht wird.

Roth war vor allem ein unermüdlicher Erzieher, ein Lehrer und Priester, der seiner Berufung bewußt durch das Wort lind die Feder für sein Volk kämpfte.

Als Siebenbürgen am Beginn schwerer Entscheidungen stand, als politische Unduldsamkeit und Kurzsichtigkeit die heiligsten Güter der überwiegenden Mehrzahl der Bewohner dieses Landes antasteten, als Gesetzentwürfe für die rasche und systematische Entnationalisierung des rumänischen und sächsischen Volkstums geschaffen wurden, da hatte der Kämpfer und fortschrittliche Landfarrer den Mut, ein entschiedenes und kräftiges Wort zu sprechen. Er bekämpfte jene Bestrebungen und erwies sich als ein klarblickender Geist, der keine Vogel Straußpolitik zu treiben und die Augen vor den völkischen Tatsachen dieses Landes nicht zu schließen geneigt war.

Regatului ungar între anii 1458-1490. Este fiul lui Ioan de Hunedoara și al Elisabetei Szilagyi.

1796 als Sohn eines Pfarrers in Mediasch geboren, wuchs Stephan Ludwig Roth in einer den religiösen und politischen Fragen aufgeschlossenen Umgebung auf. Nach Beendigung der Mittelschule in Sibiu (Hermannstadt) zog er im Alter von 21 Jahren auf die Universität nach Tübingen. Von hier reiste er in die Schweiz, vom Ruf Pestalozzis angezogen, der ihn in seiner Reforschule in Yverdon als Lehrer der lateinische Sprache aufnahm. Er regte ihn an, eine arbeit über die "*Theorie des Sprachunterrichts*" zu schreiben, die auch in französischer und englischer Sprache erscheinen sollte. Der Tod der greisen Pestalozzi vereitelte diesen Plan und das Manuskript wurde erst 1928 im Rahmen der Gesamtausgabe seiner Werke gedrückt.

Obwohl der junge Roth verheißungsvolle Angebote im Ausland erhielt (sogar eine Proffesur an der Freiburger Universität), waren die Bindungen an seine Heimat so kräftig, daß er nach Hause zurückkehrte, obgleich ihn hier nur die Stelle eines Proffessors und später eines Direktors an der Mediascher Schule erwartete. 1834 war er gezwungen, auch diese gegen die eines Pfarrers in Moşna (Meschen) einzutauschen, wo seine fortschrittlichen Gedanken den Zeitgenossen für die überlieferte patriarchalische Ruhe weniger bedrohlich erschienen.

Seine schriftstellerische und publizistische Tätigkeit überschreitet beiweitem die Grenzen seines sächsisch-evangelischen Pfarramtes. Sie ist gekennzeichnet durch eine rege Anteilnahme für alle Fragen, die die Erziehung, die Kirche und Schule oder das Kulturelle, wirtschaftliche und politische Leben seiner Zeit und seines Volkes betrafen. Sein umfangreicher Briefwechsel und seine schriftliche Hinterlassenschaft, die den begabten Pfarrer als einen der bedeutendsten Publizisten und Mahner seines sächsischen Volkes in Siebenbürgen zeigen, wurden in letzter Zeit veröffentlicht. Roth beweis auch eine rege und aufrichtige Teilnahme an den geistigen und seelischen Bestrebungen der Rumänen, mit deren Führer ihn dauernde freundschaftliche Beziehungen verbanden.

1842 schuf der siebenbürgische Landtag in Cluj (Klausenburg) ein Gestez zur völligen Madjarisierung des Landes, nach dem innerhalb von 10 Jahren in alle Schulen und Ämter die madjarische Sprache als Staatsprache Siebenbürgens eingeführt werden sollte. Neben den eindringlichen Vorstellungen der Konsistorien in Blaj (Blassendorf) und Sibiu (Hermannstadt) erklang auch die Stimme des Pfarrers Stephan Ludwig Roth, der in einer in Kronstadt gedruckten Broschüre „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*“ (1842) folgende Wahrheit aussprach: Vergebens bemühen sich die Herren auf dem Landtag in Klausenburg, Siebenbürgen eine Staatsprache, eine Sprache für alle zu geben: vergebens beschließen sie dafür Gesteze und wiegen sich in dem Glauben etwas gutes getan zu haben. Denn sie handeln unvernünftig, da Siebenbürgen einer solchen Sprache, die durch den Beschluß eines Landtages eingeführt wird, nicht bedarf. Es besitzt – wie auch schon bisher – seine Sprache, die alle Bewohner seines Landes verstehen. “Es ist nicht die deutsche, aber auch nicht die madjarische, sondern die walachische... Sobald zwei verschiedene Nations-genossen zusammenkommen, die ihre Sprache nicht können, ist gleich das Walachische als dritter Mann zum Dolmetschen da... Walachisch kann jeder-mann. Um madjarisch oder deutsch zu lernen, bedarf man des Unterrichts und der Schule: walachisch lernt man auf der Gasse, im täglichen Verkehr von selbst... nach einiger Zeit bemerkt man, daß man walachisch kann, ohne es eigentlich gelernt zu haben. Würde es aber einem auch nicht so leicht, so empfiehlt deren Erlernung ein tausendfältiges Bedürfnis”.

Was er in seiner Schrift von 1842 so entschieden vertrat, ist von unleugbaren Wert für die Gegenwart und auch für die Zukunft Sienenbürgens.

1847 übersetzte Roth eine kurze Kirchengeschichte der Rumänen („*Kurze Geschichte des Glaubens der Walachen*“) ins Deutsche, die Joseph Pop Salagianu aus Blaj (Blasendorf) 1845 veröffentlicht hatte. Da diese deutsche Übersetzung keinen Verleger fand, ist sie nur als Manuskript erhalten geblieben.

Als er erfuhr, daß die Rumänen zu der großen Nationalversammlung vom 3./15. Mai auf dem Freiheitsfelde neben Blaj (Blasendorf) zusammenströmten, reiste er auch hin, um die Augenblicke mitzuerleben, wo die Menge forderte, von den Ketten der Leibeigenschaft befreit zu werden.

Er veröffentlichte darüber eine wertvolle Beschreibung, die es verdienen würde, vollinhaltlich widergegeben zu werden. “In der Überschrift dieses Aufsatzes, der in Fortsetzung die ganze Volksversammlung in Blasendorf besprechen soll, habe ich mich des Ausdruckes: Romanen bedient. Es geschieht dieses meinerseits aus brüderlicher Gesinnung gegen dieses vielversprechende Volk unseres Vaterlandes, und – in Folge eines allgemeinen, an der Tat gelegten Wunsches und Beschlusses eben dieser großartigen Volksversammlung. Sie erklärten, daß sie die Ausdrücke Olah, Vlach, Bloch und Walach für Schimpf und Schande ansähen, und verlangten dafür, von jetzt an und für alle Zeiten, daß sie nicht anders alle Romanen genannt werden wollten und sollten, da diese Benennung allein sie wahr und gerecht, nach der Ankunft, Sprache und Geschichte bezeichne... Hat doch jeder einzelne das Recht, sich dem andern anzugehen, wie er genannt sein wolle, warum sollte es nicht ein ganzes Volk haben?... Ob die Romanen direkte Abkömmlinge der Römer seien – ist eine historische Aufgabe, die aber hier gar nicht in Erwägung kommt. Sie sehst wollen so und nicht anders genannt werden. Das ist genug und die Hauptsache, die Kaiserin Maria Theresia hat sich selbst dieser Benennung, und zwar in feierlichster Art bedient, indem sie einem romanischen Grenzregimente die Fahneninschrift stickte: “Virtutea romana reinviata”. Hierdurch ist im voraus diese Benennung geheiligt... Diese Inschrift war bereits, als ich Sonntags aus Blasendorf kam, mit großen goldenen Initialbuchstaben in 3 Zeilen auf einer Fahne vor der Türe der Käthedrankirche zu sehen. Sie voran ging jeder Zug aufs Feld, und vom Feld herein. Wie man diese Inschrift gut übersetzen sollte? Freilich bedeutet v i r t u s auch Tugend, aber mit dem römischen Begriff der Mannhaftigkeit, von wir.

Ich würde also übersetzen: das Selbstgefühl der Romanen ist erwacht. Zwei kleinere Fahnen, schwarz und gelb, begleiten die genannte Hauptfahne. An diesen hingen auch zwei Flaggen mit Inschriften, wo auch etwas von Roman zu lesen war. Ich konnte aber das ganze nicht zusammen bringen. Auch hatte der Regen die angeklebte Aufschrift abgelöst. Täuscht mich meine Einbildung nicht, so war auf einem Bande: Vivat Ferdinand Imp. Austriae et Romanilor. Die Hauptfahne aber hatte drei Farben: roth, blau, weiß, also nicht die unfrischen Farben, die roth, grün, weiß sind.

Wie mir gesagt ward, haben die Fürstentümer auch: roth, blau und weiß. Zwar diese Rationalfahne nicht so hoch, daß man sie von der Donau er sollte gesehen haben, jedoch glaube ich, als eingeständig der Geistereinwirkungen auf einander, das Flackern dieser Farben hier, werde auch in Jassy und Bukarest Herzklopfen verursacht. Ob ich mich täusche?"

Die spätere Entwicklung hat gezeigt, daß Roth sich in seiner klaren und durchdringenden Erkenntnis der Sachlage nicht getäuscht hatte. Am 25. Mai 1848 schrieb er an seinen Kronstädter Freund Samuel Schiel¹: "Was eine Volksversammlung heißt, weiß ich nun. Der Stürmischeste findet immer die Beistimmung. Personen neben der Tribüne bestimmten das Volk durch Mienen und Zeichen zur Beistimmung oder Mißbilligung... Die Mäßigung ging von Herrn Bischof Saguna² aus. Hätte er nicht durch sein Amt und Ansehen seiner Person der Verhandlung einen Zaum übergeworfen die äußersten Extreme wären zu Tage, und Tätlichkeiten zur Ausführung kommen können. Herr Bischof Lemeny³ hat über

---

¹ Schiel Samuel Traugott (1812-1881), studii teologice la Viena și Berlin; preot și dascăl la Brașov.

² Șaguna, Andrei (1808-1873). Arhiepiscop și Mitropolit ortodox al Transilvaniei, susținător fervent al românilor din Transilvania, fondator al Gimnaziului Românesc din Brașov (1851), membru de onoare al Academiei Române.

³ Lemeni, Ioan (1780-1861), protopop, profesor, canonic, vicar capitular și, din 1832, episcop greco-catolic.

seine Leute gar keine Gewalt. Die Flut trieb ihn. Wie trieb ihn, wie ein Brett, hin und her”.

Im August wurde Roth zum Führer der sächsischen Jugend in Siebenbürgen berufen, dann als Abgeordneter von Mediasch in die sächsische Nationsuniversität gewählt und schließlich als ihr Vertreter in den “Befriedigungsausschuß”, wo er in vollem Einvernehmen mit den rumänischen Mitgliedern gewirkt hat.

In november 1848 wurde er von General Puchner beauftragt, zusammen mit Stephan Moldovan, dem Erzpriester von Mediasch (Mediasch) in der Kokelgegend die Ruhe wiederherzustellen. Sie schlugen ihren Sitz im alten Schloß von Cetatea de Baltă (Kokelburg) auf und erfüllten ihre Aufgabe mit Erfolg. Roth gelang es damals 13 sächsische Dörfer aus der Hörigkeit zu befreien und sie Wieder dem Schäßburger und Mediaseher Stuhl einzugliedern.

Als aber die madjarischen und szekler Revolutionäre unter dem geschickten Kommando General Bems in das Innere Siebenbürgens vorvordrangen flüchtete Moldovan zusammen mit anderen Rumänen und Sachsen nach Muntenien und riet Roth, es auch so zu machen. Zu seinem Unheil ließ er sich von den Versprechungen Bems täuschen, daß ihm kein Haar gekrümmt werden sollte und kehrte in seine Pfarre nach Meschen zurück. Hier wurde er auf Befehl des Kosuthkommissärs Ladislaus Csányi ergriffen, in Ketten gebunden und nach Sighișoara (Schäßburg) geführt. Der damalige Rektor des Gymnasiums und spätere sächsische Bischof Georg Daniel Teutsch¹ versuchte ihn zu trösten, Roth aber erwiderte mit Fassung: ”Sie werden mich töten, denn diese Menschen wollen Schrecken verbreiten”. Er wurde dann nach Cluj (Klausenburg) gebracht, vor das Krigsgericht gestellt, das ihn am 11. Mai 1849 mit der Begründung zum Tode verurteilte, daß er die Befehle General Puchners befolgt und “den Feinden des Vaterlandes” große und wichtige Dienste geleistet habe.

---

¹ (1817-1893), dascăl, teolog, istoric și politician; a fost episcop evanghelic sas din Transilvania între anii 1867-1893.

Die Nachricht von dem Urteil, das drei Stunden nach seiner Verkündung vollzogen werden sollte, emofing Roth mit einer eindrucksvollen Seelenstärke. In den letzten Stunden seines irdischen Lebens schrieb er an seine verwaisten Kinder einen Abschiedsbrief, in dem er auch seiner Besorgnis um die Zukunft seines Volkes Ausdruck gab.

Ergreifende Töne der Vaterliebe, der Menschlichkeit und der Volkstreue erklingen in diesem Schwanengesang Stephan Ludwig Roths vom 11. Mai 1849:

(n.n. – se publică în continuare scrisoarea lui Roth;

Parțial aceasta a văzut lumina tiparului și în *Geschichte der Rumänen für die Oberstufe*, 12. Auflage, Bukarest, 1937, p. 295).

22.

Albu, Corneliu. Stephan Ludwig Roth „*Toastul de la Sebeș Alba*” în „*Transilvania Noastră*” (București), anul II, 1944, nr. 8 din 23 ianuarie, p. 1, 4.

Un profesor de la liceul sășesc din Mediaș, domnul Otto Folberth, bine cunoscut prin activitatea culturală ce o desfășoară, a ținut, în primăvara anului 1939, la „Institutul de cultură româno-german” din Brașov, o conferință despre „*Stephan Ludwig Roth și raporturile lui cu Românii*”, pe care a repetat-o apoi în fața microfonului și a publicat-o, la cererea lui Nicolae Iorga, în editura „Institutului Sud-Est European”.

Lucrarea aceasta a fost primită cu mult interes, ea punând într-o lumină nouă raporturile românilor ardeleni cu sașii, în prima jumătate a veacului al XIX-lea.

În același an, prin luna august, domnul Otto Folberth a adus la cunoștința publicului românesc, prin intermediul Universității populare de la Vălenii de Munte, noi amănunte cu privire la grija ce a purtat-o Stephan Ludwig Roth românilor din Ardeal.

Din conferința aceasta, oferită Universității Daciei Superioare, ca o contribuție a comunității sășești la omagierea istoricului Ioan

Lupaș, reținem un fragment puțin cunoscut de publicul românesc, și anume epocalul toast al lui Roth rostit la Sebeș-Alba în anul 1846.

În prealabil, e potrivit să amintim că Stephan Ludwig Roth se înșiră, prin pregătirea lui intelectuală și bogățiile sufletești, printre marile spirite ale Europei din epoca sa.

Studiile le termină la Tübingen, e colaborator al lui Pestalozzi la Yverdon, rector al gimnaziului sășesc din Mediaș, preot la Moșna și fruntaș recunoscut al poporului său. Înțelegând printre puținii oameni de atunci noul spirit al vremii, el acordă o atenție tot mai mare și mai binevoitoare poporului majoritar al Transilvaniei, adică poporului român.

E prieten bun cu revoluționarii ce-și vor da întâlnire pe Câmpia Libertății, dar mai ales cu eruditul Simion Bărnuțiu.

E semnificativ că opera cea mai de seamă a lui Stephan Ludwig Roth este în strânsă legătură cu noi. Astfel, pe de o parte, în „*Lupta pentru limbă în Transilvania*”, ne dă câștig de cauză făcând constatări că acestea sunt de lipsă să declare vreo „limbă a Patriei”, pentru că Transilvania are limba ei oficială. Aceasta nu e cea germană, nici cea ungurească, ci e limba română. Orice vom face noi, națiunile recepte, de aici înainte, asta este așa și nu altfel. Ori vrem, ori nu vrem, fapta aceasta nu o vom putea nega niciodată”, iar ca să facă cunoscut sașilor, poporul român, traduce el însuși, ca unul ce ne cunoaște perfect limba, lucrarea lui Iosif Pop Sălăgeanu, ajuns mai târziu episcop la Oradea, „*Istoria pe scurt a credinței Românilor*” care a apărut, în anul 1845, la Blaj.

Un asemenea om are curajul să se prezinte ca apărător al nostru și să strige nepotoliților noștri dușmani cuvinte ca acestea: „Guvernul să potolească foamea și setea poporului român, ca el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman. Datoria voastră, nobili unguri, este de a îmbuna pe supușii români, de a-i împăca, de a dobândi iubire prin iubire, de a face să se nască dragostea filială prin încredere”.

În ceea ce privește toastul de care am amintit mai sus, toast ce nu poate fi neglijat atunci când se studiază eforturile românilor ardeleni pentru libertate, el a fost rostit de Rusaliile anului 1846, în cadrele „Asociației pentru studiul Transilvaniei Landeskundeverein”, la Sebeș-Alba.

Domnul profesor Folberth rezumă acest toast astfel: Iubiți frați! În Patria noastră avem trei clase sociale: nobilimea, burgheziimea și supușii. Nobilimea reprezintă dreptul pozitiv și nedreptatea umană. Supusul întrunește dreptul uman, însă suferă de nedreptatea pozitivă. Noi, sașii, ca pătură mijlocie, am întrunit în frumoasa noastră constituție ambele drepturi, fără cele două nedreptăți...

Singura posibilitate de a împăca supușii cu nobilimea (adică pe români cu ungurii – n.n.) nu poate avea loc decât pe bază burgheză, constituția noastră fiind clădită pe înseși ideile veșnice ale dreptății. Cât timp vor exista oameni, această constituție va avea respectul nobilimei, va fi ceea ce doresc supușii, pe când instituțiunile nobilimei și situația supușilor nu pot fi menținute decât prin forță. Tocmai din cauză că nu au decât o bază istorică, ele sunt trecătoare, schimbătoare și muritoare.

Niciodată nu există o pace lăuntrică între nobilime și supuși. Această stare își caută ea însăși un echilibru, o netezire. Aceasta ne-o arată istoria, ne-o arată prezentul și nu va fi desmințită de viitor. O schimbare va avea loc, trebuie să aibă loc. Însă nu prin forță, nu prin nedreptate trebuie introdusă sfânta dreptate, ci pe calea negocierilor, a cedării, a bunei credințe. Nobilimea trebuie să coboare jos la ceea ce este burghezia noastră, supușii să se ridice la noi... Cine se simte deci puternic să pună umărul la această operă de pace, hotărât să pună totul în joc pentru ea! Și de mi-ați rupe de o sută de ori gâtul pentru acest țel, acestui gând aparțin cu trup și suflet.

Pentru această operă de netezire și împăciuire a deosebirilor se cer caractere, se cer bărbați destoinici. Beau în sănătatea acestor bărbați. Vivat!

Zilele omului care a vorbit astfel și care a participat la adunarea măreață de pe Câmpia Libertății a poporului român, în anul

1848, nu puteau fi decât numărate. Prins în anul 1849 de către un ofițer maghiar răsvrătit, Stephan Ludwig Roth a fost dus la Cluj și împușcat în ziua de 11 Mai. Stephan Ludwig Roth este una din mândriile poporului săsesc din Ardeal. Prin scrisul și o parte din preocupările sale, el aparține și românilor.

În ceea ce privește ideile care l-au frământat și l-au dus în fața plutonului de execuție, ele sunt și astăzi de cea mai mare actualitate într-o parte a Ardealului.

23.

Albu, Corneliu. *Lupta pentru limbă în Transilvania*, în „Transilvania Noastră” (București), anul II, 1944, nr. 13 din 27 februarie, p. 1.

Am cunoscut, zilele trecute, la Mediaș, pe profesorul și scriitorul sas Otto Folberth. Îl căutasem anume ca să obțin unele informații cu privire la Stephan Ludwig Roth, a cărui operă d-sa a editat-o în întregime. În puținele minute ce mi le-a putut oferi, între două ore de curs, figura mare a celui care a fost cu adevărat Avram Iancu al sașilor din Ardeal în preajma anului 1848, am constatat că a găsit, în sfârșit, un admirator și cercetător obiectiv care îl va prezenta posterității în adevărata lui lumină.

Ca urmare la această vizită, domnul Profesor Folberth mi-a trimis, prin poștă, două substanțiale studii cu privire la raporturile lui Stephan Ludwig Roth cu poporul român. Din ele desprind un fragment, poate cel mai esențial, și anume acela în care vizionarul de altă dată a luat atitudine împotriva hotărârii Dietei maghiare clujene din anul 1842 care, înlocuind limba latină cu cea ungu-rească, hotărâse ca toate minoritățile din Transilvania să fie obligate, în termen de 10 ani, să-și însușească această limbă, pentru ca după expirarea termenului legal ea să poată deveni limbă oficială.

„Domnii din Dieta de la Cluj, spunea Stephan Ludwig Roth, vor fi dat ei naștere unei limbi de cancelarie și, acum, poate se felicita că în sfârșit copilul a văzut lumina zilei, dar a declara o limbă drept limbă a țării – iată un lucru de care nu e nici o nevoie. Căci această limbă a țării o avem de mult. Ea nu este însă nici germana, nici cea ungu-rească, ea este cea românească!

Putem noi, națiunile politice, să ne dăm după deget: putem să gesticulăm cât vom pofti: lucrul este așa și nu altfel. Căci eu și tu și noi și ei, toți avem, în fond, această convingere.

Dacă e să vorbim o limbă de circulație generală în această țară, apoi – asta e credința noastră – nu poate fi vorba decât de limba românească.

În zadar struțul gonit își ascunde capul în nisip, crezând că, dacă el nu vede, la rândul lui nu e văzut. Tot așa, socot în zadar anumite lucruri să le ascunzi sub tăcere: ori cât te-ai feri să le pomenești, ele există. Mai bine să le spunem pe nume și să meditam asupra lor, decât să nu vorbim și să nu gândim.

Vreți să-i puneți pe români la adăpost de ispitele panslavismului¹ și vreți, pe deasupra, să-i câștigați prin limbă, inima pentru statul austriac, patria noastră a tuturor? Atunci părerea mea este că trebuie să le oferiți îndestularea tuturor nevoilor. Respectați-le demnitatea omenească, cinstiți-le credința creștină, dați-le puțința unui trai neatârnat și mijloace de educație: cu un cuvânt, satisfaceți-le interesele. Căci acestea leagă, dar acestea și despart. Nădejdi ce vor fi împăcate aci nu vor căuta alinare în alte părți. Guvernul să potolească și setea acestui popor, ca el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul.

Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman.

Prin fapte bune îi puteți lega de țară și de noi. Dați-le de așa fel, încât să aibă ce pierde într-un eventual războiu, să aibă ce regreta în cazul unei năvăliri străine. Dați-le tot ce dreptul și echitatea cer, ca să nu mai aibe nimic de dorit, când se arată. Atunci românul nu se va ridica în vârful picioarelor să vadă dacă salvatorii sunt încă departe și nu-și va ascuți urechile să audă vorba străinului și odată cu ea să zărească ivindu-se steagul nădejdi.

---

¹ Panslavism – mișcare politică la jumătatea secolului al XIX-lea care avea ca scop unirea tuturor popoarelor slave, o mișcare naționalistă romantică; culorile panslave: roșu, alb și albastru.

Datoria voastră, nobili maghiari, este de a înbuna pe supușii români, de a-i împăca: de a dobândi iubire prin iubire, de a face să se nască dragostea filială prin încredere.

Ce am de spus despre limbă?

Nu mult și, totuși, nu puțin!

Puteți să-i dați românilor literatura voastră maghiară cu toptanul, în volume legate în piele și cu muchiile aurite, tipărite, din partea mea, pe pielea măgarului Balaam, ea nu va domoli dorințele, nu va mulțumi așteptările și nu va sătura nădejdlile lui.

Speranța de a câștiga pe români, prin maghiarizare, e clădită pe nisip.

Mașele care ghiorăie de foame nu le saturezi cu un buchet de floricele. Cu oferta voastră voi vă bateți joc: ea nu e decât ironie. Ei vă vor râde în obraz și vă vor întoarce spatele. Iar dacă, după 10 ani, nu este în intenția proiectului, vreți să întrebuițați forța și să pătrundeți în biserică – ceea ce, de altfel, n-ar ajuta la nimic –, atunci luați seama la ce faceți și nu aruncați cu criminală îndrăzneală jăratec în paie.

Voi semănați vânt și culegeți furtună”.

Pasajul acesta din opera lui Stephan Ludwig Roth este unul dintre cele mai rare documente, furnizate de străini – străini cari ne cunosc mai bine decât oricare altul – cu privire la rostul și valoarea noastră în pământul Transilvaniei.

Constatările acestea sunt de cea mai mare actualitate, fiindcă intențiile de altă dată ale Dietei de la Cluj sunt însușite de cei care cârmuiesc astăzi peste o parte din fiii neamului nostru.

Ce mare adevăr istoric transilvan a rostit Stephan Ludwig Roth în 1842, la Mediaș.

24.

Humureanu, C. *Stephan Ludwig Roth*, în „România” (București), anul III, 1949, nr. 804 din 24 august, p. 9.

În traducerea d-lui Ion Chinezu, profesor și valoros publicist ardelean, avem la îndemână conferința scoasă în broșură a d-lui Otto Folberth, profesor la Mediaș, ținută la 16 martie 1939 în cadrul Institutului de cultură româno – german la Brașov.

Conferința apreciatului cărturar sas de la Mediaș, tinzând să ilustreze legăturile dintre poporul sas și românii ardeleni, din vremile istorice de frământate lupte duse pe același plan, sub nedreapta dominația ungară, înfățișează personalitatea istoricului martir sas Ștefan Ludwig Roth, care a documentat și a proclamat primatul limbii românești în Ardeal, atunci când, în 1842, ungurii au pornit acțiunea de deznaționalizare a celor două popoare (români și sași) prin ridicarea limbii maghiare la rangul de limbă oficială.

*CUVÂNTUL CONFERENȚIARULUI
DOMNUL OTTO FOLBERTH*

De o importanță covârșitoare, documentul prețios prezentat de profesorul sas de la Mediaș, domnul Otto Folberth, în conferința d-sale, constituie o valoroasă piesă menită să pună în lumină tot mai via natura pretențiilor, cari fac astăzi obiectul unor apropiate discuții ce se vor angaja cu vecinii noștri unguri.

Iată ce spune conferențiarul în partea sa introductivă:

„Voi rezista tentației de a vă prezenta pe acest înălțător spirit al poporului nostru în toată splendoarea și sclipitoarea sa multilateralitate. Astăzi voi căuta să mă mărginesc doar la una din trăsăturile caracterului său, la un singur aspect istoric al personalității sale, la acela al raportului său cu poporul român, căutând a vă arăta aceste realități, cari uneori au fost foarte strânse și fructuoase.”

Când în Dieta din Cluj a anului 1842 au răsunat întăile goarne ale nerăbdătorului naționalism maghiar și când reprezentanții nobilimii și ai secuimii – cei mai numeroși în Dietă – au depus

proiectul de lege după care, în locul limbii latine, de acum înainte limba maghiară avea să fie promovată la rangul de limbă oficială a țării, iar românilor și sașilor li se acorda un termen de 10 ani pentru deprinderea ei, Stephan Ludwig Roth ar fi fost cel mai bucuros să fi putut sări sus din banca lui de deputat, pentru a apăra fără teamă cauza poporului său. Atâta numai că Stephan Ludwig Roth nu era deputat și de aceea tot ce a putut face a fost să-și așterne pe hârtie pledoaria. Acestei împrejurări îi datorăm eminenta scriere „*Lupta pentru limbă în Ardeal*”. A fost o lumină aruncată asupra originii și asupra țintei de urmărit, în care cu toată greutatea îi sfătuia pe unguri să renunțe la planul de a-și realiza un stat național cu prețul siluirii altor popoare.

Aceste lucruri el le-a turnat în tipare de universală valabilitate. De aceea, în potopul de literatură minoritară din zilele noastre, scrierea amintită are o semnificație clasică.

Și aceasta și din cauza că, în scrierea lui, Roth apăra nu numai cauza sașilor, ci paralel și pe aceea a românilor, care atunci n-aveau niciun singur deputat în Dietă. Ascultați, vă rog, ce susține Roth într-un pasaj:

(n.n. – cel despre limbă!)

MARTIRAJUL PREOTULUI EROU

Preotul, marele scriitor și istoric Stephan Ludwig Roth, credinciosul și vrednicul reprezentant al poporului german din Ardeal, care în înalta sa concepție a știut să așeze puterea poporului român în locul ce i se cuvenea în socotelile politice ale Ardealului, a suferit supliciu martirajului cu moartea prin împușcare, fiind executat la Cluj, în ziua de 11 mai 1849, pe platoul Cetățuiei, în fața unei mulțimi batjocoritoare, dar în admirația izbucnitoare a căpitanului, care a trebuit să supravegheze executarea și care, emoționat, după ce Stephan Ludwig Roth a căzut, a pășit emoționat în fața companiei sale și cu vocea tremurătoare a strigat: „Soldați, învățați de la acest bărbat cum moare un om pentru neamul său”.

25.

xxx Stephan Ludwig Roth în *Din istoria gândirii pedagogice universale. Antologie*, vol. I, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1959, p. 424-428.

În perioada de glorie a activității pedagogice a lui Pestalozzi, când solii culturii din diverse țări europene vin la Yverdon să-i cunoască mijloacele „pentru luminarea poporului și secarea mizeriei în care trăia”, un fiu al Ardealului – Stephan Ludwig Roth –, mânat de aceeași dorință, devine pe timp de un an și jumătate ajutorul și colaboratorul său pentru perfecționarea metodicii predării limbilor.

Roth s-a născut la Mediaș. După ce urmează școala medie în orașul său natal și Sibiu, pleacă la Tübingen, unde audiază cursurile de teologie, iar de aici ajunge la Yverdon și lucrează ca profesor de limba latină în institutul lui Pestalozzi, până în aprilie 1820.

Întors în Transilvania, încălzit de idealurile Yverdonului, desfășoară o vastă activitate economică, social-culturală și științifică. Ocupându-se de trecutul patriei sale, din trăirea nemijlocită a realităților sociale din timpul său, călăuzit fiind de concepția că „diversele naționalități nu sunt decât fragmente ale unui tot mai mare...”, el ajunge la concluzia că popoarele din Ardeal trebuie să se bucure de o adevărată libertate politică și culturală. Pentru aceasta precizează traducerea și răspândirea cărților mai importante, înființarea de școli în limba maternă pentru toate naționalitățile, în care să fie aplicate principiile pestalozziene și prin aceasta să se realizeze idealul acestuia de dezvoltare multilaterală și armonică a personalității copilului.

Dar pentru realizarea acestor idei, Roth trebuie să lupte nu numai cu tradiționalismul propriului său popor (sașii), dar mai ales cu stăpânirea reacționară a lui Metternich, cancelarul de atunci al imperiului habsburgic. În numele drepturilor naturale umane, el se ridică împotriva exploatării și împilării naționale, la care era supus mai ales poporul român, de către stăpânitorii feudali de atunci, chemându-i la respectarea acestor drepturi: „Guvernul – zice el – să potolească foamea și setea acestui popor, ca el să nu fie

nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea băătură a unui tratament uman...” Poporul român trebuie să se bucure de aceleași drepturi ca și celelalte naționalități conlocuitoare, mai ales că el „reprezintă partea cea mai numeroasă a populației din Ardeal”, iar „limba sa este limba țării”, limba de legătură între celelalte naționalități conlocuitoare. „Aceasta provine de acolo – zice Roth – că pentru a învăța limba maghiară sau germană e necesară școala și învățământul: limba valahă se învață de la sine, pe stradă, în relațiile zilnice”.

Pentru drepturile „poporului asuprit” el ia parte la marea adunare de pe Câmpia Libertății din 1848. Dar, un an mai târziu, în timpul revoluției din Transilvania, el cade jertfă, fiind împușcat.

Între lucrările sale cu conținut pedagogic amintim în special „*Învățământul limbii*”, scrisă în cea mai mare parte la Yverdon, apoi „*Esența statului – ca o instituție de educație pentru menirea omului*”, „*Lupta în jurul limbii în Transilvania*” și altele.

Dăm câteva fragmente din opera sa „*Învățământul limbii*”, în care se resimte puternic influența marelui pedagog elvețian.

Învățământul limbii

Cap.2. *Formarea omului*

Astfel au existat, întotdeauna, oameni care credeau că au descoperit, în cultivarea unei singure aptitudini omenești, în potențarea până la maxima desăvârșire, a unei singure puteri, mijlocul necesar pentru păstrarea neamului omenesc; mijloc fără de găsirea căruia acest neam ar cădea, tot mai mult, în sărăcirea și degenerarea facultăților sale.

Esența omului nu zace însă în vreuna dintre puterile lui considerate separat. Această esență nu zace în mână, nici în cap și numai în inimă. Unirea tuturor îl constituie pe om; fără puterile noastre intelectuale rezidă tot pe atâta de puțin în direcția unei raze a cunoașterii, pe cât de puțin viața noastră animalică rezidă în degetul cel mare sau în vârful oricărui deget. În îndrumarea artistică a mâinii, în lumina minții, în căldura inimii, adică: în unirea tuturor

acestora stă puterea și esența acelui ceva care ne face să fim oameni. Așa cum este ușor ca omul să se înrădăcineze, cu senzualitatea sa, în gânduri pământești și să se scufunde în noroiul grijilor mărunte și să piară, tot așa de ușor este ca el să greșească și cu spiritul său drumul și, ajuns pe tărâmul de vis al speculațiilor fără corp, să uite de Dumnezeu și lume.

Educația, această artă superioară, va avea grijă ca nimic să nu stăvilească sau stingherească mersul evolutiv al naturii din diferențele lui puteri și va avea grijă ca dezvoltarea fiecăreia dintre puteri să-și găsească neopritul curs în conformitate cu legile lor și în concordanță cu întregul. Dară arta educației trebuie să cunoască organismul omenesc la nivelul acelei profunzimi care e în stare să reunească totalitatea puterilor omenești în vederea determinării fine ale voinței omenești prin credință și dragoste.

Cap.4. *Limba maternă*

În ce constă însă această artă? Și ce este ea? Unde o învăț, unde o caut ca s-o găsesc? Nu înspre cei vechi, nici înspre cei noi nu trebuie să ne îndreptăm mersul pentru a găsi ceea ce este originar în natura omului, ci înspre noi și înspre natură. Trebuie să pornești de acolo de unde au pornit ei toți; să înveți de acolo de unde au învățat ei toți; să începi cu aceea cu ce au început ei toți; cu ceea ce zace în tine și te mână și-ți poruncește cele ce ești dator să le faci, cele ce ai dreptul și trebuie să le faci. – Nu învățarea, ci făptuirea, – nu imitarea, ci creație a muncii tale trebuie să-ți fie fapta, așa precum orice cunoaștere autentică dobândită de neamul omenesc a fost făptuire, creație realizată prin aptitudine și puteri.

Se pune acuma numai întrebarea: ce poate, ce trebuie să adauge mama la ceea ce face natura? Pestalozzi spune: „Aș spune-o cu o singură vorbă: pe tine însăși”.

Căci esența propriu-zisă a învățământului matern constă în legarea vorbirii de situația și de trebuințele fiecărui copil. Și fiindcă vorbirea, care este legată de trebuință, preocupă în întregime copilul și-i dă mijloace și căi pentru satisfacerea simțirii sale, învățământul matern influențează cu multă putere asupra copilului. Pentru toate

câte i le face, fie pe propria lui ființă sau numai în văzul lui, ea îi dă cuvinte, ea îi numește obiectele trebuinței sau prejmei copilului, așa cum se găesc ele în fața simțurilor lui, bucurându-le și satisfăcându-le.

Gramatica ei este, în întregime, legată de fapta vie, faptă care este legată de obiectele ale căror nume ea, mama, le numește copilului. Când îi suflă în supa fierbinte, ea spune: mai așteaptă, supa e prea fierbinte! Ea îi ia cuțitul din mâini și-i spune: ai putea să te tai. Dânsa îl duce repede din fața carelor și spune: cât de ușor puteai fi călcat.

Toate discuțiile ei cu copilul sunt, în gura ei, învățături ale adevărului pentru copilul ei; ea dezvoltă și întărește, prin fapta-i plină de dragoste, conștiința cuvintelor despre aceste adevăruri. Conduc de ea, copilul învață să vorbească de dragul lucrurilor și nu să cunoască lucrurile spre a vorbi despre ele. Vorbirea îi este numai o exprimare a lucrurilor cunoscute, iară lucrul nu-i este niciodată simplu exemplu pentru cuvântul pe care ea l-a învățat pe el.

Dragă mamă, prin ton poți influența foarte mult asupra dezvoltării copilului; folosește ocazia să-i dai, pentru fiecare intuire pe care o are în viața sa, un cuvânt. Adu obiecte care sună înaintea copilului tău sau du-l pe el la ele. Sună-ți clopoțelul în fața copilului tău; produ tu sunete oriunde te vede sau nu te vede copilul; bate din palme, lovește, ciocăne, vorbește, cântă, pe scurt fă-i sunete, ca să se bucure, ca să se țină de tine, ca să te iubească: tonul drăgăstos al vorbirii care izvorăște din inima ta e infinit de prețios pentru formarea copilului tău; cântă-i, dacă poți, și educă-l pentru sentimentul fiecărei armonii și frumuseți.

Dară și cea mai mare finețe a auzului în deosebirea sunetelor, ca și cea mai înaltă artă a imitării lor nu-l ridică pe copil; numai învățarea vorbirii este ceea ce îl face să progreseze ca om sau ceea ce determină punctul de la care poate porni ceea ce este exclusiv uman în formarea, mulțumitoare în cazul nostru, a neamului omenesc.

Dară lumea nu progresează călăuzită de firul acestui învățământ, al legării obiectului cu vorba. Ea sare peste acest punct și-l învață pe copil să vorbească despre lucruri pe care nu le poate încă înțelege. Prin cititul și scrisul artificial, ea rupe această legătură și iese, în vederea formării (educării) copilului, în marea înfinită a cunoștințelor umane la baza cărora stătea câte o intuiție, câte o realitate.

Dară cercul obiectelor despre care copilul aude vorbindu-se și despre care trebuie să vorbească se lărgeste mult mai mult. Copilul iubește, mulțumește, se încrede; el vrea să poată spune și trebuie s-o poată spune că iubește, că mulțumește, că are încredere. Dacă vorbirea sau cuvintele despre aceste sentimente ale dragostei, recunoștinței și ale încrederii presupun sentimentul iubirii, al recunoștinței și al încrederii și sunt, fără de realitatea însăși a acestor sentimente, fără de existența lor, vorbărie goală, inutilă folosire a gurii. Formarea acestor sentimente și predarea expresiei și a cuvintelor despre ele sunt, în această privință, strâns legate. Aceste prime mișcări ale moralei se dezvoltă în brațele mamei și sunt legate de dragostea ei pentru copil și de îngrijirile pe care i le dă, exact așa cum punctele de plecare pentru dezvoltarea intelectuală sunt legate de intuiție. Așa cum copilul nu pronunță și nici nu trebuie să pronunțe numele de: copac, pârâu, casă, până a nu fi văzut copacul, pârâul, casa, tot așa copilul nu trebuie să primească vreun nume de obiect moral până nu a simțit în propriul său suflet aceste sentimente.

Astfel cuvintele goale fără de intuiție și intuiția fără de cuvinte îl duc pe om, numai pe alte căi, către greșeli și rătăcirii. Numai din unirea intuiției cu sunetul crește cuvântul bărbatului independent. Intuiția dă putere limbii sale, iară limba dă conținut bogat pentru intuițiile sale; iară dacă în el mai trăiește și dragostea de a nu abuza de putere, atunci acest bărbat devine, prin cuvânt – un sfetnic; iară prin faptă – un ajutor în ceas de primejdie.

26.

Antoși, Iosif. *Pe urmele lui Pestalozzi în țara noastră*, în „Flacăra” (București), anul IX, 1960, nr. 21 (261), p. 15.

Este cunoscută opera pedagogului democrat elvețian Johann Heinrich Pestalozzi, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și primele decenii ale celui de-al XIX-lea, pe tărâmul educației poporului, în condițiile de trecere de la feudalism la capitalism.

Aproape două secole, ideile înaintate ale lui Pestalozzi cu privire la necesitatea realizării unei educații și instrucții pentru popor, ca și la mijloacele acestei realizări au luminat calea și au încălzit inima adevăraților educatori. Cu toate limitele și erorile datorate concepției idealiste care îi stă la bază, opera lui Pestalozzi conține multe elemente prețioase care au intrat în tezaurul pedagogiei progresiste.

Interesul pentru ideile lui Pestalozzi datează în țara noastră încă din timpul vieții pedagogului. Ele încep să fie cunoscute la noi din primele decenii ale secolului al XIX-lea, influențând puternic primele regulamente de organizare școlară din Muntenia și Moldova, elaborate pe baza Regulamentului Organic. Tot în această perioadă, un ardelean, Stephan Ludwig Roth (1796-1849), pleacă la Yverdon, devenind elevul și colaboratorul lui Pestalozzi.

Roth, originar din Mediaș, după ce urmează școala medie în orașul său natal, apoi la Sibiu, pleacă la Universitatea din Tübingen, unde își trece doctoratul în teologie. De aici, mergând mai mult pe jos, ajunge la Yverdon și lucrează ca profesor de limba latină la Institutul lui Pestalozzi, timp de un an și jumătate, până în aprilie 1820.

Faptul că Pestalozzi îl aprecia pe elevul său ardelean reiese din scrisoarea adresată tatălui lui Roth, la Șeica Mare (Transilvania), din 25 decembrie 1818¹, necunoscută până astăzi cititorului român, pe care am descoperit-o la Muzeul Brukenthal din Sibiu.

---

¹ Originalul scrisorii în: Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. I, p. 235 – 236.

Iată câteva fragmente din scrisoare: „... Noi căutăm aici să simplificăm mijloacele educației și ale învățământului... În această privință însă, mult stimat domn, sunt regiuni în care poporul... este mult mai potrivit pentru principiile noastre decât în regiunile unde pustiirea nimicitoare a savantlâcului și a semidoctismului superficial a paralizat multilateral și regretabil forța acțiunii oamenilor în învățarea satisfăcătoare a ceea ce ei de fapt trebuie să realizeze”.

Vorbind mai departe despre condițiile deosebite în care se desfășoară activitatea educativă în Elveția și, respectiv, cele din Transilvania, Pestalozzi își exprimă părerea că populația săracă din Ardeal reprezintă un mediu potrivit pentru aplicarea principiilor sale.

„Această părere, iubite și nobile domn părinte, cu privire la poporul dv. – își continuă Pestalozzi scrisoarea – este și părerea fiului dv. iubit și eu mă bucur de a fi cunoscut în el un om care este capabil de a folosi, cu rezultat sigur în patria sa, principiile pe care noi le prelucrăm pentru scopurile noastre, fiind în același timp înzestrat cu cel mai curat zel și atât de însuflețit de dragostea pentru poporul țării sale, încât nu-i va fi prea grea nici o osteneală și nici un efort spre a obține aici un rezultat important și hotărâtor pentru patria sa”.

În aceeași scrisoare, Pestalozzi solicită tatălui lui Roth să dea încuviințarea fiului său, pe care-l chemase acasă, ca să rămână cel puțin un an la Yverdon:

„Amabilitatea pe care dv. mi-ați acorda prin aceasta ar fi mare, iar scopul de a putea fi folositor o dată patriei dv. prin fiul dv., în domeniul educației, îmi este mai important decât orice considerent personal, ceea ce mă determină să doresc o ședere îndelungată a fiului dv. iubit”.

Pestalozzi încheie această importantă scrisoare asigurându-l pe tatăl lui Roth că va face tot posibilul pentru realizarea acestui scop.

Din aceste fragmente, ca și din contextul întregii scrisori, se desprinde ideea care a constituit idealul de viață al lui Pestalozzi: acela de a „descoperi căi noi ale educației” – așa cum se exprimă

el în lucrarea sa „*Cum își învață Gertruda copiii*” – adevăratele căi ale umanității”, prin care credea el, în mod utopic, că va putea să „sece izvoarele mizeriei poporului”.

Elevul său, compatriotul nostru Stephan Ludwig Roth, întors în țară și însuflețit de idealul pestalozzian, a încercat să pună în aplicare cunoștințele dobândite la Yverdon, în condițiile social-economice din prima jumătate a veacului trecut din Transilvania. El luptă pentru ridicarea culturală a maselor populare din Transilvania prin înființarea de școli de limbă maternă pentru toate naționalitățile, în care să se aplice principiile de educație ale lui Pestalozzi. Prin scris și prin viu grai, el ia apărarea poporului român împotriva împilării stăpânirii feudale de atunci, participând și la marea adunare de pe Câmpia Libertății din Blaj, din 1848. Dar condițiile politice și social-economice nu erau prielnice nici în Transilvania lui Roth, cum nu erau prielnice nici în Elveția lui Pestalozzi, pentru realizarea idealului său pedagogic. Aceste condiții, în care poporul să se poată bucura de luminile culturii, s-au putut îmfăptui abia după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie în Uniunea Sovietică, și – după exemplul acesteia – la noi în țară, și în celelalte țări de democrație populară. În noile condiții create școlii de către regimul nostru democrat-popular, cunoașterea operei acestui mare pedagog democrat și traducerea în viață a ideilor înaintate din această operă sunt o datorie a fiecărui educator.

27.

Antohi, Iosif. *O scrisoare a lui Pestalozzi în țara noastră în „Gazeta învățământului”, 1962, nr. 662 din 25 mai p. 2.*

La Muzeul Brukenthal din Sibiu, a fost descoperită de noi o interesantă scrisoare adresată în decembrie 1818 de pedagogul elvețian Johann Heinrich Pestalozzi la Șeica Mică, în Transilvania. Prin această scrisoare Pestalozzi cere lui Gottlieb S. Roth să acorde fiului său Stephan Ludwig Roth permisiunea de a rămâne încă un an la institutul din Yverdon, unde lucra alături de el ca profesor de limba latină. Iată cuprinsul ei în traducere românească! (n.n.- se dă conținutul scrisorii!)

Se desprinde limpede din scrisoare dragostea lui Pestalozzi pentru popor, respectul lui pentru calitățile naturale ale oamenilor simpli, hotărârea lui de a lupta pentru ridicarea nivelului lor de cultură. Pestalozzi subliniază în repetate rânduri în cadrul scrisorii datoria pedagogului de a-și pune toate cunoștințele și întreaga putere de muncă în slujba poporului și patriei sale. În același timp marele pedagog elvețian are cuvinte de amărăciune și dispreț la adresa pseudopedagogiei profesate de diferiți slujbași ai burgheziei, care nu făceau altceva decât să paralizeze „multilateral și regretabil forța de acțiune a oamenilor”.

Interesantă este și lumina pe care o aruncă scrisoarea asupra activității pedagogice a transilvăneanului Stephan Ludwig Roth, care după ce și-a luat doctoratul la Universitatea din Tubingen pleacă la Yverdon, ca profesor de limba latină, devenind în același timp unul dintre cei mai apropiați colaboratori și discipoli ai lui Pestalozzi.

Întors în țară, Roth luptă pentru ridicarea culturală a maselor populare prin înființarea de școli în limba maternă pentru toate naționalităților. Prin scris și viu grai, el ia apărarea populației românești împotriva împilării exercitate de stăpânirea de atunci, participând și la adunarea din 1848 în Câmpia Libertății din Blaj.

28.

Lupu, Nicolae. *La comemorarea lui Stephan Ludwig Roth, personalitate progresistă a revoluției din 1848*, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, nr. 6021, 1964, din 10 mai, p. 2; vezi și articolul din „Uj Idök”, anul 64, 1964 nr. din 14 mai.

Măine se împlinesc 115 ani de la tragica moarte a unui dârz apărător al ideilor revoluționare de la 1848, a intelectualului și eruditului medieșan Stephan Ludwig Roth.

În tumultul evenimentelor premergătoare revoluției de la 1848, rezultate din menținerea cu îndârjire a stărilor de lucruri caracteristice orânduirii feudale și din exploatarea tot mai intensă a iobăgimii, intelectualitatea progresistă din Transilvania, din rândul căreia a făcut parte și Stephan Ludwig Roth, s-a făcut exponent al ideilor înnoitoare ale vremii.

Activitatea publicistică a lui Stephan Ludwig Roth îl pune pe acesta în contact tot mai strâns cu năzuințele majorității covârșitoare a populației din Transilvania, cu poporul român. Ridicându-și glasul împotriva reacțiunii și pentru înfrățirea națională, ia o poziție demnă și curajoasă în apărarea revendicărilor iobăgimii și a drepturilor naționalității române din Transilvania, în ciuda presiunii exercitate de exponenții claselor dominante. El a fost unul dintre primii intelectuali care, în lucrarea sa „*Lupta pentru limbă în Transilvania*” apărută în anul 1842, a susținut drepturile politice ale poporului român, înfierând pasiunile dezlănțuite de Dieta transilvană. Referindu-se la români, el cerea în mod categoric ca „Guberniul să potolească foamea și setea acestui popor, pentru ca el să nu fie mereu nevoit a se amăgi cu viitorul. Românilor le este necesară hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman”. În legătură cu problema limbii ce urma să se vorbească în Transilvania și a cărei rezolvare justă și impusă de viață era în chip ostentativ eludată de exponenții politici ai Transilvaniei feudale, Roth afirma textual: „Transilvania nu are nevoie de o limbă impusă prin votul vreunei diete. Ea are, precum a avut-o întotdeauna, o limbă a sa, o limbă pe care o înțeleg locuitorii acestei țări. Aceasta nu este limba germană, nici cea maghiară, (ci) este limba română pe care o știu toți, fără s-o fi învățat”.

Glasuri pentru apropiere și înfrățire au ridicat concomitent și cunoscutul publicist progresist român Gheorghe Bariț și ziaristul maghiar Jakab Elek¹. Bariț însuși aprecia în chip deosebit poziția curajoasă a lui Stephan Ludwig Roth în problema națională, arătând că acesta „simțise mai curând decât cei mai mulți sași marea necesitate de a se împăca cu românii și de a ține ca fierul sașii cu românii”.

Este însă necesar de menționat că, deși critica acțiunea de maghiarizare forțată dusă de nemeșimea maghiară, Roth a păstrat întotdeauna întregul său respect față de poporul maghiar.

---

¹ (1820-1897), istoric și om de cultură maghiar.

În 1846, în „*Toastul de la Sebeș Alba*”, pe care l-a rostit cu ocazia adunării generale a Asociației pentru Studiul Istoriei Transilvaniei, Roth critică structura socială feudală din Transilvaniei și exploatarea nemiloasă a țărânului iobag. În acest toast el afirmă că „Între nobilime și țărănimea iobagă nu se poate realiza o înțelegere. Nobilimea trebuia să renunțe la privilegiile ei, iar țărănimea iobagă trebuie să fie ridicată”. Roth își încheia toastul prin cuvintele: „... și dacă mi-aș frânge de sute de ori gâtul pentru acest țel, acestui gând îi aparțin cu trup și suflet”. De fapt, acesta a fost și motivul care avea să-i „frângă gâtul”, pentru că „*Toastul*” de la Sebeș Alba și broșura „*Lupta pentru limbă*”, ca de altfel întreaga lui atitudine de luptător hotărât împotriva unor anchilozate stări de lucruri caracteristice orânduirii feudale, au constituit adevărata cauză a condamnării sale la moarte.

La 20 martie 1848, într-o scrisoare adresată lui Gheorghe Bariț, în care își expunea punctul de vedere cu privire la înfrățirea popoarelor, destăinuindu-și odată mai mult conținutul ideilor sale, Roth afirma că diversele naționalități nu sunt decât fragmente ale unui întreg.

În timpul desfășurării revoluției din 1848, din Transilvania, Stephan Ludwig Roth se încadrează în curentul burghezo-democratic care saluta, cu entuziasm, în martie și aprilie, reformele ce urmau să lichideze regimul feudalo-absolutist. La știrea că românii au organizat o mare adunare națională, care începea să se întrunească pe Câmpia Libertății de la Blaj în ziua de 3/15 mai, s-a îndreptat spre locul adunării, spre a privi cu propriii săi ochi momentele pe care aveau să le trăiască masele populare însetate de libertate, hotărâte să lupte pentru dezrobirea din lanțurile iobăgiei. Această manifestație impunătoare l-a impresionat în chip deosebit: „Masele care au venit la această grandioasă adunare porniseră cu gândul de a auzi cuvântul despre desființarea robotelor... În fiecare participant care urmase vreo școală cât de modestă, încolțise gândul naționalității. Acest gând a prins rădăcini atât de adânci, încât nu va mai putea fi scos niciodată din inimile românilor”. De

această deșteptare toți erau bucuroși, și în primul rând tinerii „tribuni”, care erau convinși că poporul român, o dată trezit, nu va mai renunța niciodată la viața sa proprie națională, la drepturile de care trebuia să se bucure și poporul român din Transilvania.

La adunarea de la Blaj, printre iobagii români s-au putut vedea și mulți unguri și sași, oameni care veacuri de-a rândul au împărțit aceleași griji și aceleași necazuri.

Cât de clar intuiuse Roth sensul și urmările mișcării naționale române din Transilvania avea să i se confirme, așa cum a mărturisit el după aceea, de îndată ce a văzut tricolorul românesc, odată cu sosirea lui la Blaj. El știa că acest steag este identic cu acela al Țărilor române, că este un steag național și înțelegea că „deși nu este atât de înalt ca să poată fi văzut și de românii de la Dunăre... strălucirea acestor culori pe malul Târnavelor va fi pricinuit bătăi de inimă la București și Iași”. Gândul unirii celor trei țări cu populație covârșitoare românească se răspândise, de fapt, în cercuri largi. La Blaj se putură auzi glasuri care exprimau: „Vrem să ne unim cu Țara!”.

În toiul desfășurării evenimentelor din primăvara anului 1849, nemeșii maghiari au început să pună la cale acte de răzbunare împotriva țăranilor români care devastaseră curțile domnești, împotriva intelectualității românești, ca și împotriva „ațățătorilor” sași. Deși Bem dăduse o amnistie și manifesta o serie de intenții bune, planurile sale au fost întoarse pe dos. Comisarul gubernial din Transilvania, Csány, a instituit o serie de așa-zise „tribunale de sânge”, în scopul pedepsirii trădătorilor”. Un tribunal de acest fel, din Cluj, a condamnat la moarte și pe Stephan Ludwig Roth, care mai apoi a fost executat.

Subliniind activitatea progresistă a lui St.L. Roth, nu putem trece cu vederea și limitele lui, faptul că nu a avut o poziție consecventă față de revoluția de la 1848 din Transilvania.

Figura acestui intelectual sas, luptător hotărât împotriva opresiunii feudale, exponent al unor idei înaintate ale vremii, judecat și apreciat obiectiv în funcție de condițiile și de limitele de înțelegere

pe care le-a atins, rămâne în istorie ca o personalitate progresistă a timpului său. Este și motivul cinstirii de astăzi a luptei și personalității sale.

29.

xxx *Expoziția comemorativă Stephan Ludwig Roth*, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr. 6027 din 17 mai, p. 2.

Ieri s-a deschis într-un cadru festiv expoziția comemorativă Stephan Ludwig Roth, organizată de Muzeul regional Brașov. Expoziția se înscrie între manifestările prilejuite de comemorarea a 115 ani de la moartea acestui adept al ideilor revoluției din 1848, intelectual progresist cu preocupări științifice multilaterale.

Lucrările expuse evocă lupta dusă de Stephan Ludwig Roth pentru afirmarea drepturilor naționale ale popoarelor asuprite de imperiul habsburgic, participarea sa la marea adunare a iobagilor desfășurată pe Câmpia Libertății și alte aspecte legate de viața și activitatea sa.

Vizitatorii expoziției au prilejul să vadă ediția originală a cărții „*Lupta pentru limbă*” editată în 1842, ca și alte numeroase lucrări din domeniul pedagogiei, lingvisticii sau privind perfecționarea metodelor de cultivare a pământului.

Reflectând preocuparea pentru valorificarea moștenirii culturale a istoriografilor noștri, în expoziția comemorativă se găsesc expuse și numeroase articole și cărți apărute în ultimii ani cu privire la personalitatea lui Stephan Ludwig Roth.

30.

Drăgan, Nicolae. *Un luptător pentru eliberarea socială a țărănimii*, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr. 6025 din 15 mai, p. 3.

Procesul pauperizării tot mai accentuate a țărănimii la începutul secolului XIX a fost sesizat și a constituit un subiect de îngrijorare pentru intelectualitatea progresistă română, maghiară și săsească din Transilvania. Reflectând năzuințele maselor largi populare, oameni ca G.Barițiu, E.Murgu, M.Táncsics, Jakab Elek,

A.Kurz¹ și alții au luat atitudine împotriva iobăgiei, luptând pentru desființarea instituțiilor feudale și eliberarea țăranimii. Deoarece în cadrul imperiului habsburgic jugul feudal era dublat de o crâncenă asuprire națională, lupta de eliberare socială s-a împletit în Transilvania, organic și indisolubil, cu lupta de eliberare națională.

Un rol important în opera de trezire a maselor și de înnoire a instituțiilor social-politice în ajunul revoluției din 1848 i-a revenit și fostului elev al lui Pestalozzi, eruditul profesor sas Stephan Ludwig Roth. Incomod și periculos din cauza ideilor sale progresiste, el a fost înlăturat de către patriciatul săsesc din munca de director al gimnaziului din Mediaș. Alungat de clasele avute, el a fost primit în schimb cu multă dragoste și căldură de oamenii simpli, de către țăranii din Nemșa și Moșna.

Unsprezece ani din viața lui Stephan Ludwig Roth s-au scurs în mediul sătesc. A văzut oameni istoviți de muncă al cărei rod îi bucura pe alții, a călcat pe pământuri vândute pentru datorii, a auzit blestemele și gemetele țăranilor, a șters lacrimi de pe fața uscată a văduvelor. A cunoscut lipsurile și suferințele țăranilor, s-a integrat în aspirațiile și năzuințele lor. „Să fii țăran este o onoare, scrie el. Țărănimea este baza societății. Ea duce însă o povară grea, „deoarece sunt mulți aceia care nu lucrează și o exploatează”.

Analiza stării economice a țăranilor i-a creat convingerea că agricultura extensivă nu va putea niciodată să satisfacă nevoile de viață ale populației rurale, în permanentă creștere. „Pământurile nu mai pot fi lărgite prin deștelenire... Trebuie să schimbăm sistemul agriculturii, să dăm câmpurilor îngrășăminte. După carul care transportă recolta, trebuie să apară imediat carul cu îngrășăminte... Să se folosească asolamente raționale de 5 și 7 ani, de asemenea și unelte mai perfecționate” – scria Stephan Ludwig Roth. El recomandă, așadar, trecerea la agricultura intensivă și folosirea exemplului ca mijloc de atragere a țăranimii spre o astfel de agricultură. Dar Stephan Ludwig Roth nu a putut înțelege că introducerea

---

¹ (1799-1849), istoric și jurnalist.

mașinilor și asolamentelor de 5-7 ani nu erau posibile în cadrul micilor gospodării individuale ale țăranilor săraci sau mijlocași.

Realitățile economice și sociale ale satului ardelean și necesitatea rezolvării lor imediate au stat la baza concepțiilor și activității politice ale lui Stephan Ludwig Roth. El vedea cauza înapoierii și a foamei, cu tot cortegiul lor de suferințe, în lipsa de pământ și în regimul feudal-iobăgesc. De aceea, Stephan Ludwig Roth apreciază iobăgia ca pe o frână în calea progresului. „Iobagul nu cumpără nimic din produsele industriale, scrie el, deoarece nu are bani. În felul acesta el devine un obstacol pentru dezvoltarea industriei”. Roth este necruțător cu nobilimea, „care nu produce nimic, dar consumă totul”. „Clasa țăranilor, spune Roth, este mulsă ca o vacă, ca o oaie, trage în jug ca un bou, este călărită ca un cal și tratată ca un câine... Aceasta nu se poate, într-adevăr nu se mai poate”. Strigătul de alarmă al lui Stephan Ludwig Roth a făcut ocolul Transilvaniei, ecoul său a avut o puternică rezonanță în lumea satelor. Acest „nu se mai poate” a fost una din făcliile care au aprins flacăra revoluției din 1848.

Cu ocazia „*Toastului de la Sebeș*”, Stephan Ludwig Roth cere în termeni vehemenți desființarea iobăgiei și eliberarea țăranilor. Ridicând problema desființării marilor latifundii și a împrumțării țăranilor, el își atrage ura nobilimii. Publicația clujană „*Erdélyi Híradó*” a calificat expunerea lui Roth la Sebeș drept „un discurs incendiar”. Aici trebuie căutat unul dintre motivele condamnării lui la moarte, în 1849.

Plin de bucurie, Stephan Ludwig Roth a salutat, în aprilie 1848, desființarea iobăgiei și eliberarea țăranilor din Ungaria. „Dijma nu mai există, exclamă Roth. Ea a fost coșmarul agriculturii și vaca de lapte a bisericii”. Și constată cu multă satisfacție: „Ea nu va mai apare niciodată, nu va mai apare în veci. Ceasul ei a sunat”.

Dacă până în 1848 Stephan Ludwig Roth a rămas izolat în mediul rural, valurile revoluției îl impun atenției generale. Este ales conducător al tineretului săsesc și membru în comisia de împăciuire a Universității săsești – forul conducător al sașilor – ca deputat

al Mediașului. Numit în funcția de comisar în districtul Cetății de Baltă, el a folosit această funcție pentru a desființa iobăgia în 13 sate săsești supuse de nemeșii maghiari. Acest gest i-a adus ura neîmpăcată a nobilimii, constituind unul dintre capetele de acuzare în procesul de la Cluj.

Plecând de la constatarea că nu poate exista eliberare socială fără eliberare națională, Stephan Ludwig Roth cere ca odată cu înlăturarea iobăgiei să fie înlăturat și jugul asupririi naționale. Faptul că majoritatea populației din Transilvania o formau românii l-a dus la concluzia că limba oficială a țării trebuie să fie cea românească. Sunt de mare actualitate și de profundă semnificație cuvintele lui: „Cine este într-adevăr liber, cine vrea să fie liber trebuie să dozească libertate pentru toți – numai astfel poate fi într-adevăr liber”.

De la sfârșitul tragic a lui Stephan Ludwig Roth au trecut 115 ani. Amintirea acestei figuri marcante a intelectualității înaintate săsești, luptător pentru progres și prieten sincer al poporului nostru, constituie un exemplu de înaltă valoare umană.

31.

Berindei, Dan. *115 ani de la moartea unui luptător progresist în „România liberă”* (București), anul XXII, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2.

Intelectualul înaintat sas Stephan Ludwig Roth a fost un îndrumător al poporului său, un luptător hotărât pentru progres. Spirit clarvăzător, publicist de seamă, militant cu vederi înaintate în problema națională, Roth a fost neîndoielnic una din figurile cele mai luminoase ale intelectualității săsești de acum un veac. Născut la Mediaș în 1796 ca fiu al unui preot sărac, Stephan Ludwig Roth și-a făcut studiile elementare și secundare la Mediaș și Sibiu. A studiat apoi la Tübingen și în Elveția pe lângă renumitul pedagog democrat Pestalozzi.

Reîntors în Transilvania, tânărul intelectual sas a ocupat un timp o catedră la Mediaș și chiar a condus școala ca director, dar apoi, datorită ideilor sale înaintate care nu conveneau patriciatului

săsesc, a fost nevoit să renunțe la învățământ și să aleagă cariera preoțească, devenind, în 1834, preot la Moșna. Era desigur o hotărâre pe care Roth a fost nevoit s-o ia, căci cu 15 ani mai înainte scrisese: „Convingerile mele nu sunt compatibile cu profesia de preot”. Pastorul Roth a rămas însă mai departe intelectualul înaintat, luptător pentru progres.

Activitatea lui Stephan Ludwig Roth a fost multilaterală. El s-a manifestat ca istoric – scriind o istorie a Transilvaniei în trei volume, ca economist – pledând, între altele, pentru exploatarea sistematică și intensivă a pământului; ca gânditor înaintat. Concepțiile sale social-politice îl arată ca un gânditor înaintat. În teza sa de doctorat – intitulată „*Despre esența statului*” – Roth a combătut sistemul absolutist de guvernare. „Cu buzduganul ridicat deasupra capului – scria el – bineînțeles că pot fi dictate legile, dar atunci se naște întrebarea: sunt ele oare legi drepte?” El s-a pronunțat împotriva exploatării brutale a omului de către om, a constatat contradicțiile de clasă ale societății din vremea sa, a satirizat și aspectele negative ale burgheziei pe atunci încă în ascensiune, a cerut ca toți oamenii să muncească, dar a nutrit și unele iluzii mic-burgheze și n-a înțeles mecanismul dezvoltării societății omenești și rolul istoric de clasă al statului, după cum n-a înțeles pe deplin rolul progresist în acea perioadă al capitalismului. O altă limită a lui Roth a fost faptul că el credea în mod nerealist că Imperiul habsburgic putea să devină un stat burghezo-democratic în care să fie satisfăcute revendicările tuturor națiunilor din cuprinsul său. Deosebit de pozitivă a fost însă poziția sa privind ridicarea la cultură a poporului, el cerând ca școlile să devină „izvoare de lumină și căldură pentru popor”, ca și hotărâta sa ostilitate la adresa iobăgiei. Roth cerea eliberarea iobagilor în 1843, căci – scria el – „umanitatea și folosul țării, cerul și pământul cer dreptate, nu menținerea asupririi istovitoare”.

Când în 1842, dieta Transilvaniei a căutat să facă din limba maghiară limba oficială a țării, Stephan Ludwig Roth s-a ridicat cu hotărâre împotriva proiectului reacționar al majorității deputaților

reprezentând interesele egoiste ale nemeșimei. A publicat o broșură intitulată „*Lupta pentru limbă în Transilvania*” în care a combătut poziția dietei, declarând apoi limba română limba populației majoritare și prigonite, ca limbă națională a Transilvaniei. „Domnii din dieta de la Cluj – scria el – pot să fi născut o limbă oficială și să se bucure acum că acest copil a reușit să vadă lumina zilei. A declara o limbă drept limbă națională nu este necesar. Noi avem deja o limbă națională. Nu este cea germană, dar nici cea maghiară, ci limba română. Noi, națiunile organizate pe stări, putem să ne comportăm cum vrem, dar acesta, și nu altul, este adevărul. De câte ori se întâlnesc doi care vorbesc limbi diferite și nu se pot înțelege, ei se înțeleg pe românește. Românește știe oricine”. Protestând împotriva politicii de desnaționalizare preconizată de cercurile dominante maghiare, Roth mai scria următoarele rânduri pline de semnificație: „Puteți să-i dați românului literatura voastră maghiară cu toptanul, în volume legate în piele și cu muchiile aurite... ea nu va domoli dorințele, nu va mulțumi așteptările și nu va sătura nădejile lui”. De altfel, tot Roth a folosit același prilej pentru a pleda în favoarea populației majoritare a Transilvaniei, cerând pentru aceasta „îndestularea tuturor nevoilor”, un trai neatârnat și mijloace de educație”, „hrana dreptății și răcoritoarea băutură a unui tratament uman”.

Prieten sincer al poporului român, el a militat pentru prietenia dintre români și sași. Semnificativ este faptul că Roth și-a exprimat părerea că românii nu numai că trebuiau să-și trimită reprezentanți în dietă, dar că s-ar fi putut ca din rândurile lor – ținând seama că ei reprezentau majoritatea și pe „pământul crăiesc” – să fie foarte bine ales chiar „comitele sașilor”, conducătorul acestui teritoriu. În 1847, el a tradus o istorie bisericească a românilor în limba germană, iar în luna martie a aceluiași an scria unui prieten: „Urmăresc cu încordată atenție strădaniile duminale pentru frații de credință români”.

A fost firesc ca intelectualul înaintat să se găsească la Blaj, printre români, în zilele înălțătoare ale Adunării din mai 1848.

Reîntors de la Blaj, el exclamase: „Acum știu ce înseamnă o adunare populară”. Roth a publicat, în vara aceluiași an, o amănunțită relatare asupra evenimentului. „Masele care au venit aici – spuse-se el – aveau, ce-i drept, numai dorința să afle în sfârșit eliberarea de robote, dar în fiecare, care urmase vreo școală numai puțină vreme, se aprinse repede și dorința ca naționalitatea proclamată să prindă rădăcini atât de trainice în toate inimile, încât acest gând să nu mai poată fi distrus niciodată din inimile lor”. Roth a sesizat chiar necesitatea istorică a realizării unității depline a poporului român. Comentând faptul că steagul „principal” al Adunării de la Blaj era tricolor, el remarcase că acesta era și cel al Principatelor și adăugase, apoi, semnificativ: „Cu toate că acest steag național n-a fost atât de înalt, încât el să poată fi văzut de la Dunăre, totuși cred eu că, fiind o mărturie a unor mișcări sufletești solidare, falfâirea acestor culori de aici a făcut să bată inimile și la Iași și la București”.

În august 1848, Roth a fost proclamat conducător al tineretului săsesc și apoi a acționat în sens înaintat în cadrul Universității săsești – forul conducător al sașilor – ca deputat al Mediașului. Roth a reprezentat populația săsească în „comitetul de pacificațiune”, care era compus în majoritate din români. Numit în funcția de comisar în districtul Cetatea de Baltă, el a folosit această funcție pentru a desființa iobăgia în 13 sate săsești supuse de nemeșii maghiari.

Când armata condusă de generalul revoluționar Bem a cucerit regiunea în care el activa, Roth n-a vrut să plece. Deși Bem ar fi vrut să-l folosească în opera de împăciuire, fără știința lui, comisarul Ladislau Csány, reprezentant al nemeșimei, l-a arestat, transportându-l la Sighișoara, iar apoi la Cluj. Supus aci unui simulacru de judecată, Roth a fost condamnat la moarte de un tribunal „de sânge”, sentința urmând a fi executată trei ore după pronunțarea ei. În ziua de 11 mai 1849, Stephan Ludwig Roth a fost executat.

Amintirea lui Stephan Ludwig Roth, figură marcantă a intelectualității înaintate săsești, merită întreaga cinstire a poporului nostru, viața și tragicul sfârșit al acestui luptător pentru progres,

prieten sincer al poporului român, constituind un exemplu de înaltă valoare umană.

32.

xxx *Dezvelirea bustului lui Stephan Ludwig Roth*, în „România liberă” (București), an XXII, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2.

MEDIAȘ (Agerpres) – Duminică dimineața a avut loc în Piața 23 August din Mediaș festivitatea dezvelirii bustului lui Stephan Ludwig Roth, cu ocazia împlinirii a 115 ani de la moartea sa.

Luând cuvântul cu acest prilej, Ion Șereanu, vicepreședinte al Sfatului popular orășenesc, a scos în evidență personalitatea acestui intelectual sas, care a fost un gânditor progresist, un apărător dârz al ideilor revoluționare de la 1848.

Pe tăblița de pe bust, se află următoarea inscripție „1796-1849 Stephan Ludwig Roth, marele prieten al poporului muncitor și luptător pentru egala îndreptățire a naționalităților conlocuitoare ardeleni în revoluția din 1848”.

33.

Maciu, Vasile. *Un luptător pentru progres: Stephan Ludwig Roth*, în „Contemporanul” (București), 1964, nr. 20 (918), p. 7.

Executarea învățatului sas Stephan Ludwig Roth, la 11 mai 1849, la Cluj, era încheierea aproape firească, deși tragică, a vieții unui om răzvrătit contra formelor unei societăți învechite, pe care voia s-o vadă reorganizată pe baza unor principii înaintate, însușite prin lungi studii și printr-o experiență socială variată.

Se născuse în anul 1796, la Mediaș. Tatăl său, profesor și director al gimnaziului din acest oraș, mai târziu pastor evanghelic, făcea parte din patriciat, pătura conducătoare a sașilor. După ce a studiat cu aviditate la școlile din Mediaș și Sibiu, Stephan Ludwig Roth a mers în 1817 în Germania, la Universitatea din Tübingen, unde a studiat teologia și filozofia, obținând în 1820 titlul de doctor. Nemulțumit cu ce se învăța la Tübingen – unde filozofia predată nu se deosebea prea mult de teologie – trecuse încă din 1818

în Elveția, la Yverdon, atras de renumele marelui pedagog Johann Heinrich Pestalozzi, mult înaintat în vârstă atunci, care l-a angajat profesor de limba latină la Institutul de educație condus de el însuși. Continuând și dezvoltând concepția burghezo-democratică a compatriotului său Jean-Jacques Rousseau¹, J.H. Pestalozzi lup-tase zeci de ani pentru deplina eliberare a țăranilor elvețieni de asupra cultura a poporului pe baza unei educații umaniste. Fusesse apoi unul din partizanii transformărilor revoluționare bur-ghezo-democratice din patria sa.

În acest mediu, tânărul învățat transilvănean și-a însușit repe-de concepția umanistă și democratică a maestrului său, expresie a relațiilor capitaliste care prinseseră rădăcini în Elveția. Nici dra-gostea pentru colega sa, profesoara Marie Schmidt², nici catedra ce i s-a oferit la Universitatea din Fribourg n-au putut să-l rețină de a se reîntoarce, în 1820, în patria sa, unde-l împingea dorința de a pune în aplicare, ca într-un ogor proaspăt, concepția înaintată pe care și-o însușise la Yverdon.

Este câțiva ani profesor, apoi director al gimnaziului săsesc din Mediaș, pe care a încercat să-l reorganizeze pe baza principii-lor pedagogice ale lui J.H. Pestalozzi. Patriciatul săsesc, închistat în idei învechite și legat prin interese de orânduirea feudală a societății transilvane a timpului, s-a opus reformelor lui și l-a în-depărtat atât de profesorat, cât și de la conducerea gimnaziului. În ochii conducătorilor comunității săsești, Stephan Ludwig Roth nu era, cu toată vasta lui cultură, decât un pedagog utopist, din care cauză l-au și numit, în derâdere, Pestalozzi.

Silit de familie și de nevoia de a avea cu ce trăi, Stephan Ludwig Roth deveni în 1834 pastor evanghelic în satul Moșna, în care, alături de sași, locuiau numeroși țărani români. Nelăsându-se înfrânt de dușmănia patriciatului săsesc și a autorităților feudale,

---

¹ (1712-1778), filozof francez de origine elvețiană, din Geneva, scriitor și compozitor, unul dintre cei mai iluștri gânditori ai Iluminismului.

² Marie Katharina Schmied (1799-1853), fosta logodnică a lui Roth, se va căsători în anul 1822 cu Gottlieb, nepotul lui Pestalozzi.

în liniștea satului patriarhal el și-a intensificat studiile și a procedat la punerea lor în serviciul poporului, elaborând noi și valoroase lucrări, în care spiritul de revoltă se făcea tot mai mult simțit.

Încă pe când se afla la Institutul de educație din Yverdon scriese, sub îndrumarea maestrului său J.H. Pestalozzi, lucrarea „*Teoria învățământului limbii*”, pe care n-a putut însă s-o publice. După reîntoarcerea în patrie a elaborat, pe baza unei periodizări proprii, o istorie a Transilvaniei în trei volume, rămasă de asemenea în manuscris. Trăind între țărani din Moșna, a căror viață grea o privea cu multă înțelegere, și-a pus condeiul în serviciul ridicării materiale și sociale a poporului. A fost încurajat în această direcție și de la înființarea, în 1840, a Asociației pentru studiul Transilvaniei (Landeskundeverein), din care făcea și el parte.

A început cu o scriere menită să împiedice exploatarea în industrie, „*Breslele. O scriere de apărare*”, lucrare publicată în 1841 în foaia „Transilvania”, care apărea la Sibiu ca supliment al gazetei „*Siebenbürger Bote*”. Potrivnic mării industrii capitaliste, în care muncitorii, reduși la situația de proletari, erau supuși unei exploatări inumane, el cerea menținerea breslelor, despre care credea, utopic, că puteau să apere pe micii industriași cu ateliere proprii de a fi transformați în proletari exploatați. Apărând breslele, el nu avea în vedere restricțiile impuse de acestea producției, ci numai apărarea producătorilor direcți contra exploatării capitaliste. Mai realist s-a dovedit în următoarele sale lucrări cu caracter economic; „*Cercetări și îndrumări privind agricultura și păstoritul*” (1842); „*Dorințe și sfaturi. O cerere pentru popor*” (1842), în care se pronunța acoperit pentru desființarea iobăgiei, „*Lipsa de bani și pauperizarea în Transilvania în special pentru sași*” (1843), unde caută soluții împotriva sărăcirii unei părți a meseriașilor și a micilor negustori din orașe.

Locuind între români, în majoritatea lor zdrobitoare dependenți, Stephan Ludwig Roth – înclinat prin concepția sa umanistă pestalozziană să lupte pentru ridicarea materială și morală a poporului sub toate raporturile – a îmbrățișat revendicările sociale și naționale

ale românilor transilvăneni, considerați „tolerați” în propria lor țară, unde formau majoritatea absolută a populației. Cum Dieta dominată de feudații maghiari pregătea un proiect de lege care prevedea ca limba latină să fie înlocuită în cel mult zece ani cu limba maghiară în administrația și justiția statului, precum și în școli, el s-a ridicat împotriva unei asemenea măsuri asupritoare, care amenința pe sași, dar mai ales pe români. Pentru a combate proiectul, a publicat în 1842 lucrarea intitulată „*Lupta pentru limbă în Transilvania*” (Der Sprachkampf in Siebenbürgen), în care arăta, între altele, că Transilvania n-avea „...nevoie de o limbă impusă prin voința Dietei. Ea posedă, – continua el – cum a posedat dintotdeauna, o limbă a ei, o limbă pe care locuitorii acestei țări o înțeleg. Aceasta nu e germana, nu e ungara, e româna, pe care toți o știu fără a o fi învățat (în școli)”. Concomitent, și românii duceau o vie campanie contra maghiarizării limbii statului și învățământului, distingându-se în această acțiune Simion Bărnuțiu. Proiectul de lege șovin, votat de Dietă, n-a fost sancționat de împărat, care se temea că punerea lui în aplicare ar putea aduce mari nemulțumiri.

Opoziția făcută proiectului de lege de maghiarizare a limbii a provocat ura nobilimii nu numai contra intelectualilor români, dar și contra învățatului sas, care-i sprijinea așa de puternic.

Mergând pe calea deschisă în 1843, care avea strânsă legătură cu aceea a luptei pentru limbă, într-un toast ținut în mai 1846 la Sebeș-Alba cu ocazia adunării generale a Asociației pentru studiul Transilvaniei, Stephan Ludwig Roth a cerut deschis eliberarea iobagilor, act de mare curaj pentru timpul acela, când moșierii feudali înăspreau măsurile contra mișcărilor țărănești. Aducerea nobili și iobagilor la condiția de viață socială a burgheziei, cu alte cuvinte, înlocuirea orânduirii feudale cu cea burgheză – afirma el, va duce la desființarea urii dintre nobilime și iobăgime. „Și dacă mi-aș rupe de o sută de ori gâtul pentru acest țel – declara el presimțind primejdia care-l pândea – acestui gând aparțin cu trup și suflet...”

Într-adevăr, moșierii feudali s-au grăbit să-l atace. La 11 iunie 1846, „Erdélyi Hiradó”, gazeta lor din Cluj, l-a învinovățit că

instiga împotriva privilegiilor nobilimii. Cancelaria aulică din Viena a Transilvaniei a însărcinat pe episcopul luteran, superiorul lui Stephan Ludwig Roth, să ancheteze cazul acestui „toast, într-adevăr demagogic și iritant”. Deși învinovățitul a prezentat un memoriu de apărare, episcopul i-a făcut aspre muștrări.

Împrietenit cu unii intelectuali români – între alții, cu George Barițiu și cu Iosif Pop Sălăgean –, traduce în limba germană o lucrare a acestuia din urmă și întreține cu primul o interesantă corespondență, trimițându-i și un număr de exemplare dintr-o carte tradusă din limba germană în românește, din inițiativa lui, de un prieten al său.

Partizan al desființării iobăgiei și susținător al revendicărilor naționale ale românilor, a participat la Adunarea națională a acestora, ținută la Blaj la 3/15-5/17 mai 1848. Sprijinind hotărârea Adunării de a se opune anexării Transilvaniei de către Ungaria sub pretextul „unirii”, la 1 iunie 1848 Stephan Ludwig Roth a publicat, sub pseudonimul Pestaslozzi, în „Satellit”, suplimentul gazetei brașovene „Siebenbürger Wochenblatt”, un articol „Unirea și românii”, în care, întemeindu-se pe principiile libertății, egalității și fraternității, pleda pentru egalitatea de tratament a românilor cu maghiarii și sașii și se pronunța contra „unirii” forțate a Transilvaniei cu Ungaria. Din nou în sprijinirea cauzei românilor, la 16 iunie al aceluiași an, tot sub pseudonimul Pestalozzi, a publicat în „Transilvania”, suplimentul gazetei sibiene „Siebenbürger Bote”, articolul „Adunarea românilor la Blaj”, în care scria cu satisfacție, între altele, că prezența culorilor naționale pe un drapel românesc pe malurile Târnavelor a trebuit să provoace bucurie la București și Iași.

Deputat al sașilor din Mediaș în comunitatea săsească, apoi delegat în comitetul de pacificare, alcătuit în toamna anului 1848 cu scopul de a reda Transilvaniei autonomia, el a colaborat de aproape cu românii, care dominau Comitetul. În noiembrie 1848, împreună cu românul Ștefan Moldovan, s-a instalat în castelul de la Cetatea de Baltă, care aparținuse cu aproape patru secole în urmă lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, și a alungat pe moșierii

maghiari, alipind „pământului crăiesc” cele treisprezece sate de iobagi sași.

După intrarea lui Bem în Transilvania, s-a lăsat convins de amnistia dată de acesta și s-a întors acasă. Dar, când Bem a trecut în Banat, comisarul Ladislau Csányi a convins pe guvernatorul Ungariei, Kossuth¹, să revoce amnistia și a înființat „tribunalele de sânge”, menite să înfrângă pentru totdeauna, prin teroare, rezistența românilor și a sașilor. După datele lui George Barițiu, 6.000 de oameni au fost executați pe baza sentințelor date de aceste tribunale, unul dintre cei condamnați fiind și Stephan Ludwig Roth, învinovățit că a luptat cu sabia în mână în fruntea „hoardelor” române și săsești. În realitate, sentința „tribunalului de sânge” din Cluj, executată la 11 mai 1849, reflecta vechea ură a nobilimii maghiare contra omului cu vederi înaintate, care condamnase maghiarizarea prin limbă, ceruse desființarea iobăgiei și se opusese, ca și românii, anexării Transilvaniei de către Ungaria. Așa cum a arătat în scrisoarea către fiica sa, Sofia, a voit binele nației sale „fără a purta gând rău altor nații...” El întărea această afirmație spunând: „n-am fost dușman al nației ungurești”.

Istoriografia română și săsească, veche și nouă, i-au arătat lui Stephan Ludwig Roth o înaltă și meritată prețuire. „Ceea ce constituie originalitatea acestui om capabil de a exprima într-un stil personal idei – scria Nicolae Iorga în 1925 – de un adânc adevăr, găsite în cetirea sa desigur, dar și în propria sa intuiție, e, într-o epocă de formule și de formalism, desfacerea de «lucrurile din afară», căutare sinceră a soluțiilor în jurul său însuși, prin observație și iubire...”

Lipsa lui de înțelegere a rolului istoric al marii industrii capitaliste, idealizarera micului atelier meșteșugăresc și a gospodăriei țărănești în care exploatarea nu-și găsea loc constituie însă și baza limitării mic-burgeze a umanismului său luminist, ca și a progresismului care-l caracteriza. În plus, el considera, nerealist, că

---

¹ Kossuth, Lajos (1802-1894), avocat, om politic și jurnalist. A fost revoluționar maghiar, guvernator de facto al Ungariei în revoluția de la 1848.

Imperiul habsburgic putea deveni un stat burghezo-democratic în care și națiunile până atunci subjugate ar fi ajuns la libertate și egalitate de tratament cu națiunile dominante, în primul rând cu cea austriacă.

Contribuția lui Stephan Ludwig Roth la dezvoltarea societății din țara noastră depășește totuși cu mult deficiențele arătate, îndreptățind cinstirea memoriei sale de către oamenii muncii din patria noastră, care a fost și a lui, cu prilejul comemorării a o sută cinsprezece ani de la executarea lui.

34.

xxx *În orașul Mediaș. Dezvelirea bustului lui Stephan Ludwig Roth*, în „România liberă” (București), anul 23, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2.

MEDIAȘ (Agerpres) – Duminică dimineața a avut loc în Piața 23 August din Mediaș festivitatea dezvelirii bustului lui Stephan Ludwig Roth, cu ocazia împlinirii a 115 ani de la moartea sa.

Luând cuvântul cu acest prilej, Ion Șereanu, vicepreședinte al Sfatului popular orășenesc, a scos în evidență personalitatea acestui intelectual sas, care a fost un gânditor progresist, un apărător dârz al ideilor revoluționare de la 1848.

Pe tăblița de pe bust, se află următoarea inscripție „1796-1849 – Stephan Ludwig Roth, marele prieten al poporului muncitor și luptător pentru egala îndreptățire a naționalităților conlocuitoare ardeleni în revoluția din 1848”.

35.

Cselényi, Béla – Mureșan, Camil. *Stephan Ludwig Roth*, în „Tribuna” (Cluj), anul VIII, 1964, nr. 20 (380) din 14 mai, p. 1, 8.

Înainte cu 115 ani, la 11 mai 1849, în mica fortăreață ale cărei ruine străjuiesc și astăzi Dealul Cetățuiei din inima Clujului, o salvă trasă de un pluton de execuție a pus capăt vieții lui Stephan Ludwig Roth, unul dintre gânditorii înaintați și de cea mai aleasă cultură pe care îi dăduse Transilvania până atunci.

S-a născut la Mediaș, la 24 noiembrie 1796. Tatăl său era, la acea dată, director adjunct la gimnaziul din localitate, post pe care îl părăsi în 1800, devenind pastor evanghelic la Nemșa, iar din 1803 la Șeica-Mică.

Tânărul Roth a urmat școala la gimnaziile din Mediaș și Sibiu, absolvindu-l pe acesta din urmă în iulie 1816. În matricola școlară figurează despre el următoarea scurtă caracterizare: „Se prețuiește prea mult pe sine, dar de altfel e un tânăr silitor și cu o fire veselă”. La cerere, este admis la studii la seminarul teologic de la Tübingen, în Germania, unde pleacă în mai 1817. O călătorie prelungită, întreprinsă în bună parte pe jos, îl poartă pe viitorul student prin Pesta și Viena, unde rămâne vreo două luni. Continuarea itinerariului o aflăm din prima lui încercare literară, cu titlul: *„Imagini dintr-o călătorie prin Austria Superioară, Salzkammergut, Salzburg, Berchtesgaden și o parte a Bavariei...”,* semnată Fraimunt Atel, „un teolog din Transilvania, în drum spre Universitatea din Tübingen” – și dedicată „compatrioților săi transilvăneni, această floriceică, drept dovadă a nemărginitei sale iubiri”. Scrisă în forma unui jurnal de călătorie mai dezvoltat, lucrarea conține multe observații interesante, raportări la stările de lucruri din Transilvania, trădează un spirit viu, cu înclinări și interese variate, cât și întinse cunoștințe istorice, ale căror ecouri i le redeșteaptă adesea imaginea locurilor văzute.

Ajuns la Tübingen pe la începutul lui octombrie 1817, rămâne aici mai puțin de un an. Atras de faima pedagogului Pestalozzi, pleacă în august 1818 spre Elveția, alegând un itinerar de un excepțional interes turistic: Schaffhausen, Lucerna, Lauterbrunnen, Interlaken, Berna. Sosi la Yverdon, unde funcționa institutul înființat și condus de ilustrul pedagog, este primit de acesta în corpul profesoral și în cercul colaboratorilor săi direcți. S-a bucurat aici de o apreciere desoebită. La mai puțin de trei luni de la angajarea sa, Pestalozzi scrie tatălui lui Stephan Ludwig Roth, numindu-l „nobil părinte al unui fiu mie mult iubit”. I se încredințează

elaborarea unei lucrări mai întinse despre „*Învățăământul limbilor*”, rămasă în manuscris.

Activitatea depusă la Yverdon îl recomandă pe tânărul student transilvănean pentru o carieră promițătoare. I se oferă posibilități de a se plasa la Veneția, Londra, și chiar într-un post de profesor la Universitatea din Freiburg. Refuză însă aceste perspective și preferă a se întoarce în Transilvania, pătruns de convingerea că misiunea sa e aceea de a contribui la ridicarea poporului din propria sa patrie, prin cultură, spre eliberare socială și națională, spre progres.

Revenit la Tübingen în vara anului 1820, își susține teza de doctorat despre „*Esența statului*”, întorcându-se apoi definitiv în Transilvania, în toamna aceluiași an.

În această teză, din care nu s-a păstrat decât o schiță, Stephan Ludwig Roth se relevă a fi un adversar al absolutismului și al sistemului lui Metternich. El dezvoltă idei preluate din Montesquieu¹ și Rousseau, – „separarea puterilor în stat, contractul social”. Respinge valabilitatea legilor impuse prin constrângere și consideră că poporul însuși trebuie să fie apărătorul constituției și al drepturilor sale, iar nu principii...

El se situează deci, la aceste începuturi ale cristalizării concepției sale politico-sociale, în cadrul filozofiei luministe de nuanță mai avansată, din care derivă și crezul său, meritoriu în condițiile de atunci, privind rolul de căpetenie al învățăământului și al culturii în pregătirea și împlinirea eliberării sociale și naționale a poporului. Sunt izbitoare și totodată semnificative pentru climatul de idei al epocii paralelismele dintre concepția sa și ideile pe care le va dezvolta, în publicistica lui, George Barițiu.

Revenit în Transilvania, Stephan Ludwig Roth funcționează între 1822-1834 la gimnaziul din Mediaș ca profesor și director, desfășurând în același timp o intensă activitate publicistică, mai

---

¹ Charles-Louis de Secondat, Baron de la Brède et de Montesquieu (1689-1755, una dintre cele mai complexe și importante figuri ale iluminismului francez, membru al Academiei Franceze; opere principale: „Scrisori persane” (1721) și „Spiritul legilor” (1748)

ales în sprijinul unor proiecte ale sale de înființare a unor instituții speciale pentru pregătirea învățătorilor și pentru o reformă a sistemului de învățământ, proiecte întâmpinate cu lipsă de înțelegere din partea forurilor sale superioare, dominate de spiritul conservator și rutinar al patriciatului urban sășesc. Alcătuiește în 1828 și o „Disertație despre istoria Transilvaniei”, în care propune o nouă periodizare a acestei istorii, renunțându-se la datele arbitrare și fără semnificație din punctul de vedere al dezvoltării interne a țării. În locul unei periodizări legate de momente din activitatea unor „persoane” (de exemplu stingerea dinastiei arpadiene la 1301), el propune criteriul realităților istorice, al evenimentelor de însemnătate obiectivă. E adevărat, criteriile preconizate de el sunt limitate la domeniul evenimentelor politice. În linii mari însă periodizarea sa rămâne valabilă, ea considerând drept momente de cotitură ale istoriei Transilvaniei cucerirea romană, părăsirea Daciei, cucerirea ei de către regatul feudal maghiar și perioada în care Transilvania a constituit un stat de sine stătător, între bătălia de la Mohács (1526) și cucerirea habsburgică (sfârșitul sec.XVII).

În 1834 este îndepărtat de la conducerea gimnaziului din Mediaș. Forurile locale nu împărtășeau ideile înaintate exprimate de tânărul profesor, iar colegii săi nu se împăcau cu un anumit spirit de disciplină pe care el încercase a-l introduce atât în activitatea corpului profesoral, cât și a elevilor. Între 1834-1837 este predicator la Mediaș, pastor la Nemșa (între 1837-1847) și, în ultimii doi ani ai vieții, la Moșna. Această ultimă perioadă din viață, coincizând cu atingerea deplinei sale maturități intelectuale, este cea mai valoroasă sub raportul contribuției aduse gândirii progresiste din Transilvania în prima jumătate a veacului al XIX-lea.

De un răsunet deosebit a fost și a rămas lucrarea sa „*Lupta pentru limbă în Transilvania*”, tipărită la Brașov în 1842, în tipografia aceluiași Ioan Gött, care asigură și editarea foilor românești ale lui Barițiu. Stephan Ludwig Roth ia atitudine în această lucrare împotriva hotărârii din februarie 1842 a dietei nobiliare din Cluj de a impune limba maghiară drept limbă oficială a țării. El

sfătuiește cercurile conducătoare ale moșierimii maghiare să renunțe la planul de realizare a unui stat național, cu prețul încălcării voinței și a drepturilor altor popoare. Cu o rară luciditate și obiectivitate, cu o sinceritate până atunci neîntâlnită, Roth abordează problema limbii oficiale în Transilvania pornind de la acceptarea fără rezerve a realității: „Nu e nevoie a declara o limbă drept limbă a țării – scrie el – căci această limbă o avem de mult. Ea nu este însă nici germana, nici maghiara, este cea românească! Putem noi, națiunile politice, să ne ascundem după deget și să ne agităm cât poftim, dar lucrurile așa stau și nu altfel... dacă e să vorbim de o limbă de circulație generală în această țară, apoi – asta e convingerea noastră – ea nu poate fi decât limba română...N-ai decât să faci o călătorie, să mergi la un iarmaroc. Românește știe oricine. Mai înainte de a căuta să afli dacă acesta știe nemțește, sau cela ungurește, conversația începe în limba română”. Subliniind majoritatea elementului românesc în Transilvania, Roth, consecvent și cu principiile îmbrățișate în teza sa despre stat, consideră că este inadmisibil și primejdios a nu se recunoaște drepturile naționale ale poporului român.

În câteva lucrări din anii imediat următori, locul lui Stephan Ludwig Roth în cultura progresistă a Transilvaniei se conturează tot mai limpede, pe același fond al luminismului său, îmbogățit însă cu concluzii pe marginea problemelor pe care le ridică societatea din Transilvania și contradicțiile ei în ajunul revoluției din 1848. Exponent al burgheziei în ascensiune, Roth se pronunța categoric pentru eliberarea iobagilor: „Umanitatea și folosul țării, cerul și pământul, pretind dreptate, iar nu înveșnicirea oprimării istovitoare – scrie el – argumetând în continuare că fără asigurarea bunăstării țaranului atât agricultura, cât și celelalte sectoare economice sunt condamnate la stagnare. Constatatrea lui se referea, evident, la împrejurările de atunci, când iobăgia reprezenta una din piedicile hotărâtoare în calea formării în Transilvania a unei piețe interne consolidate, condiție, la rândul ei, a dezvoltării meseriilor și comerțului.

În aceeași ordine de idei, în unele articole cu conținut economic, Stephan Ludwig Roth militează pentru ridicarea nivelului de trai al țărănimii, inițiind-o și punând-o în situația de a putea practica o agricultură intensivă pe baze cât mai moderne. Deși reprezentând, obiectiv vorbind, interesele burgheziei, n-a fost un admirator fără rezerve și un apologet orb al societății burgheze. El insera într-una din scrierile sale, „*Lipsa de bani și pauperizarea în Transilvania!*”, o satiră ascuțită la adresa societății burgheze a vremii, a moravurilor sale generate de rapacitatea materială. A întrevăzut și faptul că, alături de contradicțiile dintre nobilimea feudală și burghezie, există și acelea mai adânci dintre exploatare și exploatați. A semnalat soarta grea a țăranului sărac și a lucrătorilor, dar cauzele acestor stări de lucruri și căile înlăturării lor nu le-a putut sesiza just. Pregătirea sa teoretică în aceste probleme se reducea, probabil la lectura unor lucrări ale lui Saint-Simon, de care luase cunoștință în Elveția, și ale căror idei utopice se resimt pe alocuri în opera sa.

Momentele hotărâtoare ale vieții și activității lui Stephan Ludwig încep odată cu izbucnirea revoluției din 1848 în Transilvania. Împreună cu alți intelectuali progresiști, el salută cu entuziasm principiile și cuceririle revoluționare, ridicându-se cu hotărâre în sprijinul luptei împotriva feudalismului și absolutismului. Mergând pe linia unui democratism burghez consecvent, Roth a detestat asuprirea politică și națională. El considera drept o primă sarcină a revoluției realizarea unei depline egalități în drepturi a populației: considera că transformările revoluționare au un sens salutar numai în măsura în care țin seama și exprimă interesele reale ale majorității. De aceea Stephan Ludwig Roth a criticat „uniunea” Transilvaniei cu Ungaria, hotărâtă de o dietă ce nu reprezenta, prin compoziția ei, decât o infimă parte a populației. El prevenea moșierimea liberală și burghezia maghiară împotriva „uniunii” în aceste condiții, căci – scria el – „la o anumită dată prietenul de silă îți devine dușman înverșunat, și Ungaria va ajunge cu naționalitățile sale în situația vechii Austrii”.

Impresionantă este descrierea făcută de Roth adunării poporului român la Blaj, la 3/15 mai 1848, la care a participat personal, din proprie inițiativă. El exprimă cu această ocazie convingerea sa în irevocabila deșteptare a conștiinței naționale a poporului român din Transilvania și a aspirației sale spre o deplină unitate politică. Deja în articolul despre „lupta limbilor...” el constatare că „românii din Transilvania... sunt obișnuiți să considere Țara Românească drept propria lor patrie... Acul magnetic al inimii lor arată către „Zara” (Țara), către Valahia...” Ceea ce a văzut la Blaj, i-a întărit și mai mult această părere. Semnalând arborarea la Blaj a celui dintâi drapel național românesc, Stephan Ludwig Roth scria: „Cu toate că acest drapel național n-a fost atât de înalt încât să poată fi văzut de la Dunăre, totuși cred că, fiind o mărturisire a unei solidarități sufletești, fâlfăirea aici a acestor culori a făcut să bată inimile și la Iași și la București”.

După ocuparea Transilvaniei de către Bem, Stephan Ludwig Roth se retrage din viața publică, la parohia lui din Moșna. Faptul că el combătuse „uniunea” Transilvaniei cu Ungaria și ocupase unele funcțiuni oficiale, în perioada septembrie-decembrie 1848, explică gestul său. Profitând de lipsa generalului Bem, angajat cu începere din aprilie 1849, în campania din Banat, comisarul guvernamental Ladislau Csányi, reprezentant al unor cercuri șovine ale moșierimii maghiare, a dispus arestarea lui Roth și judecarea sa în fața curții marțiale, ca „trădător”. Condamnat la moarte, el a fost executat, victimă a răzburării acelor elemente moșierești, care, strecurate în conducerea mișcării revoluționare maghiare, căutau să o abată de la țelurile ei democratice, pe drumul îngust și nefast al exclusivismului național și al conservatorismului social. Sentința a fost dezavuată energic de Bem, care nu fusese încunostințat despre ea, iar Kossuth a considerat-o ca o greșeală.

Cu toate limitele evidente ale gândirii și activității sale, Stephan Ludwig Roth este una din figurile înaintate ale culturii Transilvaniei. Dragostea lui pentru popor, deși manifestată mai mult pe planul interesului pentru ridicarea sa culturală și economică, prin

învățământ, prin reforme parțiale rămâne un fapt incontestabil. Democratismul său politic, exprimat printre altele atât de concludent prin atitudinea sa față de poporul român, este un alt element pe deplin valabil al personalității sale, căreia moartea lui tragică îi conferă un nimb aparte. Vorbind de posibilitatea înfăptuirii unității naționale a poporului român, Stephan Ludwig Roth își încheia îndrăzneța pe atunci anticipare cu întrebarea tulburătoare: „Mă înșel oare?” Omagiul pe care poporul nostru îl aduce memoriei sale, la mai bine de un veac după moarte, e un răspuns la această întrebare. În cea mai mare parte a operei sale, pătrunsă de idei înaintate, de dragostea de popor, de un adânc și sincer spirit de echitate politică și socială, Stephan Ludwig Roth nu s-a înșelat.

36.

xxx *În memoria lui Stephan Ludwig Roth*, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr. 6022 din 12 mai, p. 3. Același articol, cu același titlu, în „Zori noi” (Mediaș), anul 11, 1964, nr. 579 din 15 mai.

Cu prilejul împlinirii a 115 ani de la moartea lui Stephan Ludwig Roth, duminică dimineața a avut loc în orașul Mediaș solemnitatea dezvelirii unui bust care eternizează memoria acestui intelectual progresist, apărător al ideilor revoluționare de la 1848, pedagog de seamă și prieten al poporului român.

La solemnitate au participat tovarășii Dumitru Tolciu, prim secretar al Comitetului orașenesc Mediaș al P.M.R., Dumitru Popa, președintele Comitetului executiv al Sfatului popular al orașului Mediaș, Ion Crișan, președintele Consiliului local al sindicatelor, precum și numeroși oameni ai muncii români, germani și maghiari din întreprinderile și instituțiile orașului.

A luat cuvântul prof. Ioan Șereanu, vicepreședintele comitetului executiv al Sfatului popular orașenesc, care a evocat viața și activitatea lui Stephan Ludwig Roth, personalitate progresistă a timpului său, care se bucură de prețuirea poporului nostru.

37.

xxx *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 120.

Proclamația lui Simion Bărnuțiu, exprimând aspirațiile burgeziei, dar fiind grefată pe lupta de veacuri a țărănimii române pentru pământ și libertate, a avut o largă răspândire și a produs o puternică impresie atât asupra maselor, cât și asupra intelectualilor. De unde până atunci revendicările românilor se mărgineau la desființarea iobăgiei, egalitatea în drepturi și recunoașterea naționalității lor, de aici înainte românii au revendicat cu putere recunoașterea lor ca națiune de sine stătătoare, cu participare la conducerea statului în proporție cu numărul lor în țară. Bărnuțiu nu refuza colaborarea cu maghiarii, ci, așa cum a subliniat Karl Marx¹ în însemnările sale din septembrie 1856, el spunea: „nici o uniune cu ungurii înainte ca noi să avem dreptul de a trata cu ei de la națiune liberă la națiune liberă”.

Înainte de a cunoaște proclamația lui Bărnuțiu, la 16/28 martie s-au întrunit la Cluj și au elaborat o petiție A. Papiu-Ilarian², Ioan Buteanu³, Francisc (mai târziu Florian) Micaș și alții. Petiția trimisă prin Timotei Cipariu⁴ și episcopul Lemeni guvernatorului Teleki⁵, cuprindea revendicări naționale moderate și ridica problema emancipării iobagilor și a împrăștiării lor cu sesiile sau cu părțile de sesii pe care le aveau în folosință, stăpânii de moșii urmând să fie despăgubiți de stat. Pentru sprijinirea revendicărilor formulate în

¹ Marx, Karl Heinrich (1818-1883), filozof, istoric, economist, sociolog și jurnalist; alături de Friedrich Engels, fondator al teoriei socialismului științific; teoretician și lider al mișcării muncitorești.

² Papiu-Ilarian, Alexandru (1827-1877), jurist, istoric, lingvist; organizator și revoluționar la 1848, ministru de justiție în guvernul lui M. Kogălniceanu, membru al Academiei Române.

³ Buteanu, Ioan (1821-1849), unul din liderii Revoluției din Transilvania de la 1848-1849; prefect al Zarandului în timpul revoluției.

⁴ Cipariu, Timotei (1805-1887), filolog, scriitor și poet, profesor, canonic, membru fondator al Academiei Române.

⁵ Teleki Josef, guvernator al Transilvaniei între 1842-1848.

petiția din Cluj la începutul lunii aprilie, Ioan Buteanu și Simion Balint au organizat mai multe adunări populare în Munții Apuseni, la Câmpeni, Bistra, Abrud și Zlatna, care au îngrijorat autoritățile feudale. Și românii din Banat și Crișana se rosteau pentru conlucrare cu revoluționarii maghiari pe baza egalității naționale. Bănățenii revendicau în plus reînființarea Banatului Timișoarei și înlocuirea episcopilor sârbi cu episcopi români.

Ridicându-se împotriva conservatorismului patriciatului, intelectualii înaintați sași – în frunte cu Anton Kurz, Maximilian Moltke¹ și Stephan Ludwig Roth, grupați în jurul publicației „Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt”, s-au pronunțat pentru sprijinirea ideilor revoluționare. Silită de mișcarea acestora și pentru a atrage burghezia română la colaborare, „Universitatea săsească” din Sibiu – organizația scaunelor săsești – a făcut la începutul lui aprilie câteva concesii românilor, declarând că-i acceptă în consiliile comunale, în bresle etc.

38.

xxx *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 140.

Masele de țărani venite la Adunare au fost nemulțumite că nu s-a proclamat acolo imediata desființare a robotelor și nici nu s-a promis celor fără de pământ. Totuși, țăranii s-au întors de la Blaj cu conștiința forței lor, Iancu vorbea din suflet maselor când spunea: „Uitați-vă pe câmp, românilor! Suntem mulți ca cucuruzul brazilor, suntem mulți și tari”. Numai pe vremea lui Doja se adunase în Transilvania și Ungaria o masă atât de uriașă de țărani ca acum, în ziua de 3/15 mai 1848, la Blaj. Țăranii s-au întors la vetrele lor, în satele care i-au delegat să meargă la Blaj, cu o ținută mai dârză, mai conștientă față de „domnii pământului” și față de

---

¹ Moltke, Maximilian Leopold (1819-1894), poet și publicist german, autorul versurilor poeziei „Siebenbürgen, Land des Segens”, pusă pe muzică de Johann Lukas Hedwig (sas din Hălchiu), care a devenit imnul sașilor transilvăneni.

dregătorii care mai voiau să salveze domnia nobililor. Mulți dintre delegații satelor au răspândit vestea că Blajul ar fi hotărât eliberarea din iobăgie. S-a ajuns la mari mișcări țărănești la Buia, Rucăr, Feleac, Lechința etc.

În lupta antifeudală a țărănimii române, mulți țărani maghiari și sași au fost alături de țărani români. Solidaritatea de clasă a țărănimii române și maghiare, în ciuda agitațiilor șovine ale naționaliștilor burghezi români și maghiari, s-au manifestat și după Adunarea de la Blaj.

Adunarea națională de la Blaj a întărit conștiința națională a românilor și a ridicat combativitatea țărănimii. Participarea unor revoluționari din Moldova și a transilvănenilor care reveneau din Țara Românească, unde se aflau sub influența mișcării revoluționare, precum și împletirea luptei de eliberare socială cu lupta de eliberare națională au săpat adânc în mințile maselor țărănești și orășenești convingerea că românii din Transilvania, Moldova și Țara Românească formau o singură națiune. Sub impresia Adunării de la Blaj, eruditul sas Stephan Ludwig Roth scria: „Masele care au venit aici aveau, ce-i drept, numai dorința să afle în sfârșit eliberarea de robote, – dar în fiecare (participant), care urmase vreo școală numai puțină vreme, se aprinse repede și dorința ca naționalitatea proclamată să prindă rădăcini atât de trainice în toate inimile, încât acest gând să nu mai poată fi distrus niciodată din inimile lor.”

39.

xxx *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 157.

Din nefericire, intențiile bune ale generalului revoluționar Bem au fost adeseori dejucate de către unii conducători maghiari, ei înșiși proprietari de moșii sau legați de interesele nemeșimii proprietare. Acești nemeși credeau că a venit timpul să se răzbune pe români, care devastaseră curțile domnești, și pe „ațățătorii” sași și intelectualii români. Comisarul gubernial pentru Transilvania,

Csány, declara amnistia dată de Bem ca nevalabilă și a instituit „tribunale de sânge” pentru pedepsirea „trădătorilor”. Un astfel de tribunal a condamnat la moarte, la Cluj, pe eruditul profesor și pas-tor sas Stephan Ludwig Roth. Kossuth a afirmat că această execuție s-ar datora unei „neînțelegeri”; într-adevăr, moartea lui Roth, precum și moartea lui Buteanu, Dragoș și a atâtor alți luptători au fost o urmare a urii naționale ațâțate de către ofițerii și agenții habsburgici, de nemeșimea maghiară, de naționaliștii burghezi maghiari, români și sași.

40.

xxx *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 1027.

Proiectul de lege prezentat dietei din 1842 declara limba maghiară ca limbă oficială a Transilvaniei, stabilind obligativitatea folosirii sale în redactarea legilor în administrația publică, în învățământ, matricolele bisericești, precum și în corespondența oficială a bisericii. Numai sașii își păstrau vechile drepturi bisericești și școlare. Celelalte biserici, de alte limbi, erau obligate să introducă limba maghiară după un interval de zece ani.

Împotriva acestui proiect de lege au protestat cu vigoare chiar și sașii, cu toate că și ei condiționau egalitatea de drepturi pentru românii din Pământul Crăiesc de asimilarea lor. Legea n-a fost sancționată de împărat. Discuția însă a luat proporții foarte întinse. Stephan Ludwig Roth a protestat împotriva maghiarizării printr-o foaie volantă. Mișcarea națională a sașilor devine tot mai combativă. La aceasta a contribuit și Academia de drept inaugurată la Sibiu în 1844, precum și avântul mișcării naționale germane, care a favorizat ridicarea conștiinței naționale a sașilor.

41.

xxx *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 1057.

În perioada de după 1830, intelectualitatea burgheză din Transilvania încearcă cu succes o reînnoire a învățământului, care nu mai corespundea nevoilor mereu sporite, legate de noile relații de producție. Eforturile se vor îndrepta spre schimbarea conținutului învățământului, spre laicizarea sa și, în aceeași vreme, spre o generalizare a școlilor sătești. Este semnificativă, în acest sens, activitatea desfășurată, cu cuvântul și cu condeiu, de fruntași ai intelectualității transilvane, ca Gh. Barițiu, F. Bolyai¹, C. Szâez, St. Ludwig Roth, S. Bărnățiu. Astfel Roth cerea reformarea învățământului elementar, în ciuda opoziției „Universității săsești”, dominată de spirit tradiționalist și reacționar. S. Bărnățiu (1842) militează pentru un învățământ științific, împotriva obscurantismului care domnea în școlile profesionale din Blaj.

42.

xxx *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 1081-1082.

În literatura economică românească a Transilvaniei din această perioadă, personalitatea cea mai marcantă rămâne Gh. Barițiu, care într-un număr covârșitor de articole – unele adevărate studii – atinge cele mai felurite probleme pe care le ridică economia transilvană. Legat de cercurile comerciale brașovene, Barițiu tratează deosebite aspecte legate de comerț în articole ca: *Puținele idei legate de negoțul și economia Ungariei, Transilvaniei și țările vecine* (1845) sau *Despre comerțul transilvan* (1845) în care se studiată posibilitățile largirii schimbului de mărfuri între cele trei țări române, stăruindu-se mai ales asupra îmbunătățirii căilor de comunicație. Ladislau Kövari², în cartea sa *Erdelyország*

¹ Bolyai, Farkas (1775-1856), matematician maghiar din Transilvania, cu studii importante în domeniul geometriei. A studiat la Universitatea Georg-August din Göttingen. A fost tatăl matematicianului János Bolyai.

² Kövály, László (1819-1907), istoric și statistician maghiar din Transilvania.

statistikasja (Statistica Transilvaniei) 1847, probleme felurite ale economiei Transilvaniei manifestă și scriitorul Mihai Szentivani în articolele sale. S. Brassai redactează un volum în care se remarcă studiul cu preocupări sociale al lui Stephan Ludwig Roth, „*Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenburgen, besonders unter den Sachsen*” (1843).

Necesitatea dezvoltării unei industrii moderne, în condițiile specifice ale Transilvaniei către mijlocul secolului al XII-lea, și-a găsit zeloși apărători în persoana lui Gh. Barițiu, Ladislau Kövari sau I. Hintz, care consacră problemei un studiu special: „*Stand der Privatindustrie, der Fabriken, Manufacturen und Handlungen in Siebenburgen in Jahre 1844.*”

43.

Păcurariu, Mircea, *Un prieten al poporului român: pastorul sas St.L. Roth*, în „Almanachul parohiei ortodoxe române din Viena”, 1965, pp. 122-126

La 10 mai 1964 a avut loc în orașul Mediaș festivitatea dezvelirii bustului marelui luptător progresist Stephan Ludwig Roth, cu prilejul împlinirii a 115 ani de la moartea sa.

Credem că nu este lipsit de interes să publicăm aici câteva cuvinte despre acest sincer susținător al drepturilor poporului român și reprezentantul de frunte al intelectualității săsești din Transilvania.

S-a născut în 1796 la Mediaș, unde tatăl său a fost profesor și director al gimnaziului săsesc, iar mai târziu pastor evanghelic. Și-a făcut studiile elementare și secundare la Mediaș și la Sibiu. După absolvirea liceului la Sibiu a plecat în 1817 în Germania, pentru a-și desăvârși studiile la Universitatea din Tübingen. Aici a studiat teologia și filozofia, obținând doctoratul în 1819 cu o teză intitulată *Despre esența statului*, în care combătea sistemul de guvernare absolutist. A plecat apoi în Elveția, atras de faima marelui pedagog Johann Heinrich Pestalozzi. Acesta l-a angajat profesor de limba latină la Institutul de educație pe care-l conducea el însuși

la Yverdon. Aici a activat un an și jumătate, scriind în acest timp – la îndemnul lui Pestalozzi – o lucrare despre *Teoria învățării limbilor (Theorie des Sprachunterrichts)*, pe care voia s-o tipărească în franțuzește și englezește. Murind însă Pestalozzi, planul său s-a spulberat, iar manuscrisul lucrării a văzut lumina tiparului abia în 1928.

În 1928 s-a întors în Transilvania, cu gândul de a pune în practică concepția înaintată – umanistă și democratică – pe care și-o însușise la Yverdon de la marele Pestalozzi. Cu toate că i se deschideau frumoase perspective de viitor și în apus – oferindu-i-se chiar o catedră la Universitatea din Fribourg –, dorul și dragostea de locurile natale, dar mai ales dorința de a sluji poporului său, s-au arătat a fi mult mai puternice.

Reîntors în Transilvania, tânărului cărturar i s-a încredințat o catedră la gimnaziul săsesc din Mediaș, unde activase și tatăl său. A ajuns apoi director al gimnaziului încercând să-l reorganizeze pe baza principiilor pedagogice ale lui Pestalozzi. El preconiza traducerea și răspândirea cărților mai importante, înființarea de școli în limba maternă pentru toate naționalitățile, în care să aplice principiile pestalozziene. Dar patriciatul săsesc (pătura conducătoare) și nici chiar poporul săsesc, obișnuit cu formele sale de viață rigide și tradiționale, nu vedeau cu ochi buni ideile sale înaintate. De aceea s-au opus reformelor sale, făcându-se în cele din urmă să renunțe la catedră și să-și aleagă slujba preoțească.

Astfel în anul 1834 a ajuns pastor evanghelic-luteran în satul Moșna, situat în apropierea Mediașului. În liniștea acestui sat patriarhal, locuit de români și sași, Stephan Ludwig Roth și-a continuat activitatea literară și publicistică, fiind preocupat nu numai de probleme școlare, bisericești, culturale, economice și social-politice ale poporului său, ci și ale poporului român. Lucrările sale, precum și vasta sa corespondență, ni-l înfățișează ca pe unul dintre cei mai de seamă publiciști și îndrumători ai sașilor din Transilvania.

Ca economist, a publicat în anul 1841 în foaia germană *Transilvania*, care apărea la Sibiu, o lucrare despre *Bresle*, cu scopul de a împiedica exploatarea în industrie.

Tot cu caracter economic erau și lucrările: *Cercetări și îndrumări privind agricultura și păstoritul* (1842), *Dorințe și sfaturi. O cerere pentru popor* (1842), în care se pronunța acoperit pentru desființarea iobăgiei, *Lipsa de bani și sărăcirea în Transilvania, în special pentru sași* (1843). El preconiza o exploatare modernă și intensivă a pământului, înjghebându-și el însuși o fermă model.

Ca istoric, a scris o *Istorie a Transilvaniei*, în 3 volume, rămasă în manuscris, în care încerca o nouă periodizare a ei. Din 1840 înființându-se „Asociația pentru studiul Transilvaniei”, a activat și în cadrele acesteia.

Dar pastorul Stephan Ludwig Roth ne apare într-o lumină și mai puternică prin faptul că a îmbrățișat cu căldură revendicările sociale și naționale ale românilor din Transilvania.

În 1841 Dieta Transilvaniei pregătea un proiect de lege care prevedea ca în cel mult 10 ani limba latină să fie înlocuită în administrație, justiție și școli cu limba maghiară, care ar fi devenit astfel limba oficială a țării. Dându-și seama de nedreptatea unei asemenea hotărâri, el s-a ridicat – alături de români- împotriva proiectului de lege, publicând în 1842, lucrarea *Lupta pentru limbă în Transilvania (Der Sprachkampf in Siebenbürgen)*. El arată că adevărata limbă națională a Transilvaniei este limba română, adică „...limba populației majoritare!” El scria printre altele: „În zadar se silesc domnii de la Dieta din Cluj să dea Transilvaniei o limbă oficială, o limbă a tuturor; în zadar caută să voteze legi în acest scop, legănându-se în iluzia că au săvârșit un lucru bun. Căci neînțelepțește au procedat întrucât Transilvania nu are trebuință de o asemenea limbă, impusă prin votul vreunei diete. Ea are – precum a avut întotdeauna – o limbă a sa, o limbă pe care o înțeleg locuitorii acestei țări. Nu este limba nemțească, nici cea ungurească. Este limba română pe care o știu toți, fără să o fi învățat (în școli) |...|

Vorbind despre drepturile poporului român, Stephan Ludwig Roth formula aici și următoarea revendicare pentru români: „Guvernul să potolească foamea și setea acestui popor, ca el să nu fie nevoit să se amăgească mereu cu viitorul. Românilor le trebuie hrana dreptății și răcoritoarea beătură a unui tratament uman”.

Fiind un prieten sincer al poporului român, a militat mereu pentru prietenie între români și sași. El și-a exprimat părerea că românii trebuie să-și trimită reprezentanți în Dieta Ardealului, și mai mult chiar: el socotea – ținând seama de faptul că românii reprezentau majoritatea populației Transilvaniei – că din rândurile lor s-ar putea alege chiar și conducători ai sașilor. În mai 1846, într-o cuvântare rostită la Sebeș-Alba, cu prilejul adunării generale a Asociației pentru studiul Transilvaniei, Stephan Ludwig Roth a cerut deschis eliberarea iobagilor, ceea ce constituia, pe acele vremuri, un act de curaj deosebit. El credea că aducerea nobililor și a iobagilor la condițiile de viață ale burgheziei, adică înlocuirea orânduirii feudale cu cea burgheză, ar duce la înlăturarea urii dintre iobăgime și nobilime. El susținea cu tărie acest deziderat, menționând că: „Și dacă mi-aș rupe de o sută de ori gâtul pentru acest țel, acestui gând aparțin cu trup și suflet”.

Din pricina acestei cuvântări, Roth a fost atacat în ziarul nobilimii *Erdélyi Hirado* din 11 iunie 1846, și a primit muștrări din partea episcopului luteran din Sibiu.

Dragostea sa față de poporul român și limba lui s-a arătat și prin aceea că în anul 1847 a tradus în limba germană lucrarea lui Iosif Pop Sălăgeanu, apărută în 1845 la Blaj: *Istoria pe scurt a credinței românilor (Kurze Geschichte des Glaubens der Walachen)*. Scopul traducerii era acela de a face cunoscută și sașilor istoria Bisericii românești.

Pe de altă parte, voia să facă și unele traduceri și din nemțește în românește. Întrucât el putea să traducă numai din românește în nemțește, s-a pus în legătură cu preotul sas Martin Daniel Möckesch din Bungard de lângă Sibiu, pe care l-a sfătuit să traducă în românește *Istoria patimilor lui Iisus Hristos* și *Micul Catehism* al lui

Martin Luther. Scopul acestor traduceri – îndeosebi a celei din urmă – era acela de a face cunoscută și românilor învățătura de credință a sașilor luterani, ca și în felul acesta să-i apropie și mai mult pe unii de alții. La îndemnul său, pastorul Möckesch a tradus și în anii următori, fie din nemțește în românește, fie din românește în nemțește.

Stephan Ludwig Roth a avut legături prietenești cu mulți dintre intelectualii români din Transilvania. Menționăm în primul rând pe marele cărturar George Barițiu cu care coresponda și căruia îi trimetea, la 20 martie 1848, un număr de 20 de exemplare din Noul Testament în românește, cu rugămintea de a le împărți cunoșcătorilor săi.

Dar dragostea și atașamentul lui Stephan Ludwig Roth față de poporul român s-a vădit mai cu seamă în frământările revoluționare ale anilor 1848/49. În zilele de 3/15-5/17 mai 1848, sprijinind hotărârea Adunării de a se opune anexării Transilvaniei la Ungaria. După Adunare, a publicat mai multe articole asupra ei în periodicele vremii, exprimându-și simpatia pentru români și sprijinind revendicările lor.

Astfel, la 1 iunie 1848 a publicat în *Satellit*, – suplimentul gazetei *Siebenbürger Wochenblatt* din Brașov, – articolul *Unirea și românii*, în care pleda pentru egalitatea în drepturi a românilor cu ungurii și cu sașii și se pronunța împotriva unirii forțate a Transilvaniei cu Ungaria. La 16 iunie 1849 a publicat în *Transilvania* – suplimentul gazetei *Siebenbürgische Bote* un articol intitulat *Adunarea românilor de la Blaj*, amintind aici de faptul că steagul „principal” al Adunării fusese cel al Principatelor Române, el scria semnificativ: „Cu toate că acest steag național n-a fost atât de înalt încât să poată fi văzut de la Dunăre, totuși eu cred că, fiind o mărturie a unor mișcări sufletești solidare, fâlfâirea acestor culori de aici a făcut să bată inimile și la Iași și la București”. Adunarea de la Blaj îl impresionase în așa măsură încât într-o scrisoare către prietenul său Samuel Schiel din Brașov, cu data de 25 mai 1848, îi scria că numai acum își poate da seama „ce înseamnă o adunare populară”.

În august 1848, Stephan Ludwig Roth a fost ales conducător al tineretului săsesc din Transilvania și deputat al Mediașului în Universitatea săsească (forul conducător al sașilor). Tot atunci a fost ales și reprezentant al sașilor în așa numitul „Comitet de pacificațiune”, format în cea mai mare parte din români, cu care a lucrat în cea mai deplină înțelegere. În noiembrie 1848 generalul Puchner, comandantul suprem al armatei austriece, l-a numit comisar imperial de pacificațiune, trimițându-l la Cetatea de Baltă, cu misiunea de a restabili ordinea și liniștea în regiunea Târnavelor. Potrivit acestor misiuni, s-a instalat, împreună cu protopopul român Ștefan Moldovan din Mediaș, în vechiul castel al lui Ștefan cel Mare din Cetatea de Baltă. El a izbutit – în cadrul acestei misiuni- să scoată din iobăgie 13 sate săsești și să le pună sub autoritatea scaunelor din Sighișoara și Mediaș.

După ce a intrat în Transilvania armata condusă de generalul revoluționar Bem, protopopul Moldovan s-a refugiat în Țara Românească, așa cum făcuseră mulți alți români și sași. El a sfătuit și pe prietenul său Roth să facă la fel. Acesta s-a lăsat însă amăgit de amnistia făgăduită de generalul Bem și s-a întors la parohia sa, la Moșna. Dar când Bem a trecut în Banat, comisarul Ladislau Csány, un reprezentant al nobilimii l-a arestat și, legat în lanțuri, a fost dus la Sighișoara și de acolo la Cluj.

La 11 mai 1849, la Cluj, unul din așa numitele „tribunale de sânge” înființate atunci, l-a condamnat la moarte, urmând să fie executat la numai trei ore după pronunțarea sentinței. În cele trei ore de viață care-i mai rămăseseră, a scris o duioasă scrisoare copiilor săi, care erau orfani și de mamă. A dat apoi batista sa preotului care îl însoțea la locul de execuție, rugându-l s-o înmoaie în sângele său și apoi s-o trimită copiilor săi, să o păstreze ca amintire a jertfei tatălui lor. Moartea sa a impresionat chiar și pe ofițerul care comanda execuția, spunând soldaților „învățați de la omul acesta cum moare cineva pentru poporul său”.

Așa și-a sfârșit viața acest prieten sincer al poporului român și neînfricat luptător pentru drepturile sale. El a fost, fără îndoială,

una din figurile cele mai luminoase ale intelectualității săsești din Transilvania în secolul al XIX-lea. Deși cu unele greșeli, concepțiile sale sociale-politice ni-l înfățișează ca pe un gânditor progresist și luminat. Astfel, el a combătut sistemul absolutist de guvernare, s-a pronunțat pentru desființarea iobăgiei, a militat pentru egalitatea în drepturi a tuturor popoarelor din imperiul habsburgic și pentru dreptul folosirii limbilor naționale. Deși multe din proiectele sale nu i-au fost înțelese în timpul vieții, ele au fost totuși înfăptuite, mai târziu.

Datorită ideilor sale avansate și luptei neînfricate care a dus-o cu stăpânirea politică de atunci, amintirea lui Stephan Ludwig Roth a pătruns nu numai în conștiința poporului său, ci el a fost cinstit și prețuit și de românii transilvăneni, pentru drepturile cărora a luptat și și-a jertfit chiar viața.

Amintirea acestui vrednic slujitor al Bisericii, al școalei și al poporului, a rămas până azi vie în inima românilor și a prietenilor sași din Transilvania.

44.

Cheresteșiu, Victor. *Adunarea Națională de la Blaj. Începuturile și alcătuirea programului Revoluției din 1848*, Editura Politică, București, 1966, p. 133.

Manifestările de aroganță națională maghiară și mai ales legile votate de dietele din Pojon (Bratislava) și din Cluj, în scopul maghiarizării slavilor și românilor, au răscolit în special păturile culte ale acestor popoare. Ele se angajează într-o luptă îndârjită pentru apărarea dreptului de dezvoltare a limbii și culturii naționale...

Sașii din Principatul Transilvaniei erau de asemenea îngrijorați din cauza tendințelor impetuoase de maghiarizare.

Nu pe baza drepturilor istorice, ci pornind de la situația reală, trata eruditul profesor și publicist sas Stephan Ludwig Roth, în broșura intitulată „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*”, problema limbii oficiale din Principatul Transilvaniei. Roth arăta că tendința pronunțată a unei părți a nobilimii maghiare de a forma un stat

național maghiar înseamnă o primejdie pentru toate naționalitățile din Ungaria și Transilvania și, totodată, primejduiește și pacea internă a țării. „Domnii din dieta de la Cluj – scrie Roth – pot să fi născut o limbă oficială și să se bucure că acest copil a ajuns să vadă lumina zilei. Ei au declarat ca limbă a cancelariei limba maghiară.

Spun limba cancelariei, căci o limbă a țării avem deja: nu e cea germană, nici cea maghiară, ci e limba *română*. Orice am face noi, «națiunile recunoscute», situația este aceasta, și nu alta. Dacă se întâlnesc un maghiar și un sas care nu cunosc unul limba celuilalt, apelează la limba română. Dacă faci o călătorie, dacă te duci la târg, românește știe fiecare... Ca să înveți limba maghiară sau limba germană trebuie să urmezi școli, românește înveți pe stradă, în contactul zilnic, aproape fără nici o străduință deosebită”. Adresându-se nobilimii maghiare, Roth continuă: „Dacă peste 10 ani, așa cum prevede propunerea înaintată dietei, vreți să impuneți limba maghiară până și în biserică, să apelați chiar la măsuri silnice, să știți că tot nu o să vă atingeți scopul... Aveți grijă să nu aruncați cărbuni aprinși în paie uscate. Semănați vânt și o să culegeți furtună”.

Cartea lui Roth nu s-a bucurat de o primire bună din partea patriciatului săsesc, care ținea mult la privilegiile sale, mai ales față de românii „tolerați”. Ea a contribuit însă, fără îndoială, la întărirea conștiinței naționale în cercurile intelectualilor români... Este interesant că gazetele românești erau acuzate și de Stephan Ludwig Roth că ridică pretenții prea mari pentru iobagi. Afirmatia lui Roth este cu totul neîntemeiată: apărând sub un control deosebit de sever, sub o cenzură dublă, gazetele românești nu-și puteau îngădui de cele mai multe ori, în ce privește situația iobagilor, decât să reproducă unele informații din presa maghiară, să redea conținutul dezbaterilor din dietă. Clasa stăpânitoare își dădea bine seama că ceea ce se scrie în românește poate pătrunde în masele de iobagi români, în permanentă revoltă...

(n.n. – Uniunea Ardealului cu Ungaria, la 1848, fără consimțământul românilor, generează poziția tranșantă a lui Roth):

p. 504

Și profesorul Stephan Ludwig Roth și-a ridicat glasul împotriva forțării uniunii. „Asupra uniunii – scrie Roth – au să judece nu numai cele trei națiuni de până acum, ci românii au să spună și ei un cuvânt. Domnii maghiari nu pot să-i nesocotească... Românii vor să-și mențină naționalitatea și au întărit voința lor prin jurământ. Printr-un protest solemn au cerut ca dezbaterea uniunii să fie amânată.

Să nu forțăm deci uniunea, să nu facem acest pas fără români. Să așteptăm până ce petiția românilor va fi rezolvată... Numai dacă românii ocupă cel de-al patrulea scaun, să se discute asupra uniunii, nu însă înainte!”

p. 509

Mulți istorici străini, de exemplu istoricul austriac M. Bach, au susținut că nivelul cultural al croaților, sârbilor și românilor ar fi fost atât de scăzut, încât la aceste popoare nu putea fi vorba despre o mișcare națională serioasă în timpul revoluției din 1848. „Idea națională trăia, scria Bach, numai în visurile câtorva învățați și oameni culți, fără ca ideea aceasta să aibă rezonanță în păturile largi ale poporului”. Aceste afirmații sunt infirmate de descrierile unor martori oculari, vorbind toate de trezirea conștiinței naționale în masele române. Astfel, cărturarul sas Stephan Ludwig Roth scrie, sub impresia celor văzute la Blaj: „Masele care au venit la această grandioasă adunare populară (grossartige Volksversammlung) porniseră pentru a auzi cuvântul despre desființarea robotelor... în fiecare participant însă care urmase vreo școală cât de modestă se deșteptase gândul naționalității.

45.

Antohi, Iosif. *Influența lui J.H. Pestalozzi asupra școlii și gândirii pedagogice din țara noastră*, în Stoian, Stanciu (sub redacția), *Clasici ai pedagogiei universale și gândirea pedagogică românească*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 192-220.

p. 198

Ideile pedagogice ale lui Pestalozzi au pătruns pe teritoriul țării noastre, și anume în Transilvania, încă din timpul vieții pedagogului, iar în Moldova și Muntenia imediat după moartea acestuia.

Primul contact cu Pestalozzi îl stabilește ardeleanul Stephan Ludwig Roth (1796-1849). Născut la Mediaș, după ce urmează școala medie în orașul natal și la Sibiu, pleacă la Tübingen, unde studiază cursurile de teologie, filozofie și drept, terminându-le cu trecerea doctoratului. Aflând de activitatea lui Pestalozzi, pleacă pe jos la Yverdon, unde lucrează mai bine de un an și jumătate în institutul acestuia, adică până în aprilie 1820.

Roth a fost bine primit de Pestalozzi și de către unii dintre colaboratorii săi. Era perioada de glorie a activității marelui pedagog, când soli ai culturii din diverse țări europene veneau la Yverdon să-i cunoască mijloacele și noile metode de educație și instrucție.

Roth a rămas entuziasmat de cele văzute la Yverdon. El considera că abia acuma și-a găsit adevăratul rost al vieții; nu acela pe care-l doreau părinții săi – de a fi preot, ci acela de a fi învățător al poporului. În acest sens el scrie părinților, imediat după sosirea la Yverdon, în 30 decembrie 1818:

„Când îți găsești rostul vieții, în măsura în care rezultă din natura dispozițiilor și a năzuințelor inimii, el reprezintă întotdeauna o comoară prețioasă și dacă reușești să-l atingi singur, acesta este cu atât mai valoros și înțeleg prin aceasta nici mai mult, nici mai puțin decât că vreau să fiu învățător.

p. 199

Vreau să activez jos în popor, să fac tot ce pot, vreau să caut perle în mlaștina disprețuită, și aci la Yverdon am găsit ceea ce-mi era necesar spre a-mi putea potoli setea mea.

Scrisoarea are o semnificație mai generală. Ea atestă reacția contemporanilor față de experiența pedagogică pestalozziană.

Curând după sosirea la Yverdon, Roth caută să cunoască și să înțeleagă metoda lui Pestalozzi, devenind unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi. Faptul că Pestalozzi îl aprecia pe Roth, văzând în el nu numai un valoros colaborator, ci și un continuator al operei de ajutorare a poporului din propria-i patrie, reiese din scrierea adresată tatălui lui Roth din Șeica Mică (Transilvania), la 25 decembrie 1818, pe care în urma cercetărilor noastre am găsit-o între manuscrisele lui Roth păstrate la Muzeul Brukenthal din Sibiu.

Iată textul acestei scrisori:

„Mult stimat Domn!

Distins părinte al unui fiu mult iubit de mine!

M-ați onorat cu o scrisoare al cărei conținut ales și sincer a mișcat inima mea. Convingerea mea este vie și caldă. D-voastră sunteți un om care dorește binele semenilor săi, tot atât de mult ca pe al său propriu, și caută să-l promoveze cu toate mijloacele ce-i stau la îndemână. Noi căutăm aici să simplificăm mijloacele educației și ale învățământului și mai ales să facem să rezulte cultura poporului mai mult din capacitatea sa practică, decât din știința sa. În această privință însă, mult stimat domn, sunt regiuni în care poporul n-a fost artificializat în chip științific și sunt mult mai potrivite pentru pricipiile noastre decât regiunile în care pustiirea nimicitoare a savantlâcului și a semidoctismului superficial a paralizat multilateral și regretabil forța de acțiune a oamenilor în sensul studierii în mod satisfăcător a ceea ce în fapt ei trebuie să realizeze.

Ceea ce urmărim aici, cu osteneală și greutate, să realizăm cu copiii adunați în institutul de săraci, D-voastră găsiți întreg poporul vostru astfel pregătit din punct de vedere al forței naturale și al simțului lipsit de orice artificiu, cum noi nu găsim pregătit în cel mai bun local pe care mi l-ați putea imagina în ținuturile noastre.

Această părere, iubite și nobile domn părinte, cu privire la poporul D-voastră, este și părerea fiului D-voastră iubit, și eu mă bucur de a fi cunoscut în el un om care este capabil de a folosi ca

rezultat sigur în patria sa, principiile pe care noi le prelucrăm pentru scopurile noastre și care, în același timp, este înzestrat cu cel mai curat zel și este atât de însuflețit de dragostea pentru poporul țării sale, încât nu-i va fi grea nici o osteneală și nici un efort pentru patria sa.

D-voastră simțiți, nobile și mult stimate domn părinte, cât de mult doresc eu în zilele bătrâneții mele de care eu simt nevoi cât și din rîvna pentru scopul amintit.

Eu știu că D-voastră cu plăcere îi veți acorda permisiunea de a putea rămâne atîta timp la mine cât reîntoarcerea sa nu va fi reclamată de motive superioare, hotărâtoare, și eu prezint această rugămintă, cu toată încrederea, inimii D-voastre.

p. 201

Amabilitatea pe care D-voastră mi-o acordați prin aceasta este mare, dar scopul de a putea fi folositor o dată patriei D-voastre în domeniul educației este pentru mine mai important decât situația mea, ceea ce mă determină să doresc mai mult o ședere îndelungată a fiului D-voastră iubit.

În măsura în care prietenul meu Schmied¹ și cu mine vom putea contribui ca acest scop să fie atins în mod satisfăcător, aceasta o vom face cu siguranță și pentru aceasta vă dau cuvântul meu solemn.

Permiteți-mi cu această ocazie, mult stimate domn părinte, să vă transmit asigurarea deosebitei mele considerațiuni, cu care am cinstea să fiu al D-voastră cel mai supus servitor,

Pestalozzi”

Activitatea lui Roth la Yverdon nu s-a mărginit numai la predarea limbii latine. Sub conducerea lui Pestalozzi, el pregătește o metodică pentru predarea acestei limbi, intitulând-o „Sprachunterricht”. Lucrarea, deși terminată, n-a fost publicată în timpul vieții

---

¹ Schmied, Johann Joseph (1785-1851), pedagog și scriitor; fratele Mariei, fosta logodnică a lui Roth, cel mai apropiat colaborator al lui Pestalozzi.

lui Roth¹. Este interesant că ea urma să apară și în alte limbi (franceză și engleză). Traducerea parțială s-a făcut de prietenii lui Roth încă la Yverdon.

Între timp, Roth se logodește cu Maria Schmied, învățătoare și ea la institutul din Yverdon și sora celui mai apropiat colaborator al lui Pestalozzi – Joseph Schmied. Aceasta îi nemulțumește pe părinții lui Roth, care insistă la Ludwig să se întoarcă acasă. Și Roth părăsește în aprilie 1820 Yverdonul, poate cu durere în suflet pentru logodna desfăcută, dar înarmat cu principiile noii educații și însuflețit de dorința de a le traduce în viață în patria sa.

p. 202

Întors în Transilvania, Roth încearcă să organizeze învățământul săsesc după principiile pestalozziene, dar se lovește de tradiționalismul conducerii bisericii protestante, de care depindeau în acea vreme școlile respective. Desigur, condițiile economice și sociale difereau de cele din Elveția. În timp ce în Elveția se produc schimbări radicale sub influența revoluției franceze, țara devenind în 1798 o republică burgheză democrată în care se înfăptuiesc o serie de reforme, în Transilvania, în urma răscoalei din 1784 a lui Horia, Cloșca și Crișan, moșierimea sprijinită de regimul lui Metternich caută să stârpească chiar și manifestările iluminismului moderat, iozefinian. În aceste condiții nici nu putea fi vorba de o „școală a poporului” pentru toți copiii, indiferent de originea socială, de confesiune și de naționalitate.

Roth ocupă puțină vreme postul de profesor la Mediaș, după care devine pastor, dar aceasta nu-l împiedică să-și mențină crezul dobândit la Yverdon. El luptă pentru ridicarea economică a țărănimii, prin introducerea unor culturi de plante noi și printr-o folosire mai rațională a pământului, preconizează înființarea unor periodice cu conținut cultural și profesional. Din studiul istoriei și din cunoașterea nemijlocită a realității sociale din timpul său, Roth ajunge la

---

¹ Roth, Stephan Ludwig, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. II, Kronstadt, 1928, p. 41-222.

concluzia că toată populația transilvăneană trebuie să se bucure de libertate politică și culturală. El cere traducerea și răspândirea cărților mai importante de știință la nivelul înțelegerii poporului, înființarea de școli în limba maternă pentru toate naționalitățile, în care să fie aplicate principiile pestalozziene.

În numele dreptului natural al omului, Roth se ridică împotriva exploatării și a împilării naționale, la care erau supuse masele populare și în special românii, de către stăpânitorii feudali de atunci. Populația românească din Transilvania trebuie să se bucure, susține Roth, de aceleași drepturi ca și celelalte naționalități conlocuitoare, cu atât mai mult cu cât ea reprezintă partea cea mai numeroasă a populației din Ardeal, „iar limba sa este limba țării, limba de legătură între celelalte naționalități conlocuitoare”. „Aceasta se datorește faptului – spune Roth – că pentru a învăța limba maghiară sau germană este necesară școala și învățământul: limba valahă se învață de la sine, pe stradă, în relațiile zilnice”. Pentru apărarea drepturilor „poporului asuprit”, Roth este singurul intelectual din sânul naționalităților conlocuitoare care ia parte la marea adunare a poporului român din Transilvania, ținută pe Câmpia Libertății, care a dat semnalul revoluției din 1848. El luptă pentru desființarea iobăgiei, arătând că „umanitatea și folosul țării, cerul și pământul cer dreptate, nu menținerea asupririi istovitoare”¹. Dar Roth, cu toate legăturile strânse pe care le avea cu intelectualii progresiști români și unguri implicați în mișcarea revoluționară din 1848, n-a reușit să-și vadă rodul muncii sale, fiind împușcat în timpul revoluției din Transilvania.

46.

xxx *Dicționar enciclopedic român*, vol. IV | Q-Z|, Editura Politică, București, 1966, p. 256.

Roth, Stephan Ludwig (1796-1849), gânditor progresist sas, istoric, profesor și pastor. A fost colaborator al lui Pestalozzi la

¹ Roth, Stephan Ludwig, *Gesammelte Briefe und Schriften*, vol. IV, p. 216-217.

Yverdon (1818-1820). A participat la revoluția din 1848-1849 din Transilvania. Concepțiile sale politice (îndeosebi în cea ce privește rezolvarea problemei naționale) au avut o largă răspândire prin publicația „Siebenbürgisches Wochenblatt”, la care colabora. A susținut că limba română, ca limbă vorbită de majoritatea populației Transilvaniei, ar trebui să fie recunoscută ca limbă oficială. Pentru ideile sale progresiste și pentru participarea la revoluție a fost condamnat la moarte de un tribunal militar maghiar și executat la Cluj. Opera principală: „*Istoria Transilvaniei, încercare de o nouă periodizare*” (1846).

47.

Maciu, Vasile. *Prefață*, în Stephan Ludwig Roth, *Viața și opera*, Ediție bilingvă. Studiul introductiv și alegerea textelor de Carol Göllner, Editura Științifică, București, 1966, p. 5-8.

Volumul de față, alcătuit prin grija profesorului Carol Göllner, cuprinde întinse extrase din principalele lucrări ale umanistului și luptătorului pentru dreptate socială și națională Stephan Ludwig Roth, precum și o cuprinzătoare prezentare critică a vieții și operei acestei interesante personalități săsești din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Efortul pentru reînnoirea memoriei lui Stephan Ludwig Roth este demn de apreciat, căci viața și opera acestui înaintat umanist merită să fie mai bine cunoscute astăzi. Locul său în istorie este alături de acela al deschizătorilor de drumuri din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care au făcut să rodească și să se dezvolte pe pământul țării noastre ideile înaintate ale timpului. Condamnat la moarte în 1849 pentru că luptase în toamna anului 1848 cu armele în mâini în fruntea unor cete de țărani români și sași, Stephan Ludwig Roth a plătit cu sângele convingerile sale umaniste și democratice.

Trimis în 1817 la Universitatea din Tübingen (în Germania) pentru a studia teologia și filozofia, Stephan Ludwig Roth s-a îndepărtat curând de aceste discipline. Teologia i-a apărut îndată

lipsită de fundament, iar în filozofia idealistă, dominantă atunci în Germania, spiritul său realist nu găsea substanța potrivită aspirațiilor sale. Trăindu-și copilăria și adolescența într-o țară cum era Transilvania subjugată, în care poporul era asuprit de feudalitate cu ajutorul aparatului de stat metternichian, el caută, într-adevăr, în studiu alimentul capabil să-i hrănească voința de a veni în ajutorul celor mulți și asupriți. A părăsit deci Universitatea din Tübingen în 1818 și a mers în Elveția, la Yverdon, atras de faima marelui pedagog J.H. Pestalozzi, care pregătea într-o școală-atelier generații de învățători devotați cauzei poporului. A devenit îndată colaborator și prieten al bătrânului pedagog, rămânând credincios toată viața învățaturii lui umaniste și democratice, încât în 1848 semna unele dintre articolele sale politice cu numele fostului său îndrumător.

Reîntors în 1820 la Tübingen pentru a-și susține teza de doctorat, intitulată „*Esența Statului ca instituție educativă pentru formarea omului*”, el combătea statul feudalo-absolutist metternichian, acuzându-l că sugruma omul. Conducătorii unui asemenea stat „nu vor îngădui ca plugarii și meseriașii”, scria Roth, „să fie oameni, ci doresc ca oamenii să nu fie decât plugari și meseriași.” De aceea ei pretind că fiecare educație intelectuală să fie condiționată de poziția socială a omului. Fiecare să cunoască numai ceea ce îi trebuie pentru slujba lui. Țăranului, spun ei, – continua criticul umanist, – „nu-i trebuie mai multă minte decât atât ca să știe să-și lucreze bine ogorul, scribul n-are voie să pătrundă cu privirea mai departe decât ceea ce, de la biroul său, poate cuprinde cu ochii...”

Adversar al politicianismului metternichian, tânărul umanist s-a reîntors în Transilvania în 1820 pentru a-și pune în aplicare ideile înaintate, convins că prin învățământ poporul se putea ridica la o viață mai bună. S-a izbit însă de opacitatea și reacționarismul patriciatului săsesc. O cerere a sa din 1821 pentru întemeierea unui așezământ, asemănător celui al lui Pestalozzi, menit să educe și să instruiască copiii săraci „pentru sfânta profesiune de învățător rural”, i-a fost respinsă. Nu se dădea însă bătut, căci își exprima părerea, ca în lucrarea „*Predarea limbilor*”, scrisă în anii 1820-1824,

că umanismul trebuie să înrădăcineze în mintea oamenilor convingeri puternice, care să-i facă să-și jertfească chiar și viața pentru adevăr.

Ca profesor și director la liceul săsesc din Mediaș, a fost împiedicat să introducă reformele necesare dezvoltării învățământului, și, pentru că persevera în hotărârea sa, a fost îndepărtat din învățământ. Silit să devină preot sătesc la Nemșa, apoi la Moșna, unde alături de țărani români locuiau și numeroși sași, el își însușește tot mai mult aspirațiile țăranilor asupriți.

Persecutat el însuși, luptă pentru apărarea celor persecutați, cum erau mai ales românii atât din punct de vedere național, cât și din punct de vedere social.

Împotriva dietei feudale a Transilvaniei, care votase un proiect de lege pentru a înlocui latina cu maghiara ca limbă a statului, deși maghiarii constituiau în Transilvania doar o minoritate, în 1842 Stephan Ludwig Roth a publicat lucrarea intitulată „*Lupta pentru limbă*”, cerând ca limba statului să fie româna, pentru că era vorbită de majoritatea populației și cunoscută de toți locuitorii țării. „Nu văd nevoia, scria democratul umanist, de a impune o limbă oficială a țării. Căci noi avem deja o limbă a țării. Nu e nici limba germană, nici cea maghiară, ci este limba română! Oricât ne-am suci și ne-am învărti noi, națiunile reprezentate în dietă, continua el, nu putem schimba nimic. Asta e realitatea”.

Răscoala țărănească din 1846 din Galiția l-a încurajat pe Stephan Ludwig Roth să se ridice contra iobăgiei. Printre cei dintr-un toast la un banchet dat la Sebeș, în același an, el a cerut ca în raporturile dintre nobili și iobagi să se ajungă la o schimbare, care să coboare aristocrația și să înalțe țărănimea la nivelul drepturilor burgheziei. „Aceasta este, declara el cu hotărâre, și misiunea vieții mele. Miza este prea mare ca să mai pui la socoteală viața și bunăstarea trecătoare”.

Când, în anul următor, dieta feudală discuta proiectul de lege urbarială pentru unificarea și consolidarea relațiilor feudale în agricultură, Stephan Ludwig Roth a adus aminte nobilimii că iobagii

se puteau răscula, atrăgându-i totodată atenția că solidarității feudalelor din diferite țări li se opunea solidaritatea amenințătoare a iobagilor de pretutindeni. „Ei, scria el în lucrarea *Răscumpărarea zeciuielii*, se aseamănă cu praful de pușcă, vărsat și împrăștiat în cele patru zări. Atunci când cade un cărbune aprins peste el, se aprinde în direcții și locuri diferite, ca un incendiu în prerii sau în pădurile din munți”. Referindu-se la perspectiva ca răscumpărarea zeciuielii să ducă la înlăturarea întregii orânduiri existente atunci, găsea cuvinte deosebit de tari pentru a denumi orânduirea feudală însăși: „acum murdăria va fi măturată și din celelalte unghere. Spiritul reformelor se va extinde în general”.

Revoluția din 1848 îl duce pe Stephan Ludwig Roth, consecvent cu ideile democratice pe care le exprimase încă din 1842 și 1846, la colaborare cu românii. Participă la Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 – 5/17 mai 1848 a românilor, impresionat de mulțimea țăranilor strânși. Se declară și el, ca și românii, contra „Unirii” Transilvaniei cu Ungaria, văzând în „Unire” o adevărată anexare.

Când s-a constituit Comitetul de pacificare a Transilvaniei, a luptat alături de români pentru alungarea autorităților conduse de nobilimea maghiară și pentru constituirea unei conduceri democratice. După intervenția armatei maghiare comandate de generalul Bem, s-a lăsat convins de amnistia lansată de acesta și s-a întors la Moșna, dar a fost curând apoi pus în lanțuri și condamnat la moarte de „Tribunalul de sânge” din Cluj dirijat de nobilime, pentru că luptase în fruntea cetelor de țărani. Se sfârșea astfel viața unui mare luptător pentru progres, a unui sincer umanist democrat, a unui sprijinitor al cauzei drepte a românilor.

Trăind într-o atmosferă spirituală înapoiată, Stephan Ludwig Roth a avut în activitatea sa și unele deficiențe, cum este propaganda, făcută sub influența economistului Friedrich List¹, pentru colonizarea Transilvaniei cu noi grupuri de germani, ceea ce l-a

¹ (1789-1846) unul dintre cei mai de seamă economiști germani ai secolului al XIX-lea; promotor al industrializării economice și al construcției de cale ferată.

determinat pe George Barițiu să i se opună. Deficiențele sale sunt, însă, diminuate de puternica afirmare a cauzei progresului și dreptății sociale și naționale, cărora le-a închinat însăși viața sa.

Volumul, alcătuit cu deosebită competență și grijă de profesorul Göllner, care este totodată și un valoros om de știință, prezintă viu puternica personalitate a umanistului Stephan Ludwig Roth, unul dintre oamenii de seamă născuți pe pământul patriei noastre. El va contribui ca memoria acestui umanist militant să fie mereu vie.

48.

Gulian, C.I. (redactor responsabil), *Antologia gândirii românești. Secolele XV-XIX*, Partea I, Editura Politică, București, 1967, p. 147-152.

p. 147

Stephan Ludwig Roth (1796-1849)

Stephan Ludwig Roth se află la hotarul dintre două epoci. Deși înrădăcinat într-o țară cu relații de producție încă feudale, el își însușește ideile social-politice ale burgheziei engleze din timpul revoluției industriale.

În teza sa de doctorat „*Das Wesen des Staates*” (Esența statului), 1820, Roth se declară împotriva absolutismului și susține ideile despre separarea puterilor în stat și despre contractul social ca o premisă a existenței statului. El respinge orice constrângere și orice lege impusă prin forță. Roth condamnă exploatarea brutală a omului de către om în statul feudal și capitalist. Dar el nutrește speranța mic-burgheză că exploatarea va dispărea în momentul când se va forma statul idealizat, bazat pe iubire și dragoste familială. Roth nu înțelege dezvoltarea societății omenesci și rolul istoric de clasă al statului, a cărui caracterizare a fost făcută abia de către socialismul științific.

Roth discută și în alte scrieri despre esența statului și consideră separarea puterii executive de cea legislativă drept o cheazășie împotriva samavolniciei principilor și împotriva interpretării arbitrare a legilor. Poporul însuși, susține el, trebuie să-și apere

constituția și drepturile sale. Ca și Saint-Simon¹, ale cărui *Scrisori din Geneva* le citise probabil în Elveția, Roth cere ca toți oamenii să muncească și schițează în linii mari o ordine de stat a rațiunii și a dreptății. În spiritul iluminiștilor și al socialiștilor utopici, el nu vrea să elibereze o anumită clasă, ci întreaga

p. 148

omenire. Burghezia nu este prezentată de el ca o clasă de sine stătătoare, ci ca un intermediar între nobilimea feudală și țărănimea iobagă.

Deși Roth manifestă o mare încredere față de burghezia ascendentă ca factor de progres, el cunoaște totuși și părțile negative ale societății burgheze. În lucrarea sa „*Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürgen*” (Lipsa de bani și pauperizarea în Transilvania), 1843, el face o critică caustică la adresa societății burgheze a timpului său. El cere în mod categoric eliberarea iobagilor, căci „umanitatea și folosul țării, cerul și pământul cer dreptate, nu menținerea asupraii istovitoare”. Fără desființarea iobăgiei, fără ridicarea nivelului de trai al țăranilor nu se poate dezvolta nici meșteșugul. Roth constatase că pe lângă contradicția dintre arsitocrația feudală și burghezie mai exista și contradicția generală dintre exploatarea și exploatați, dintre trândavii bogați, meseriași și țăranii muncitori.

Merită de subliniat și poziția lui Roth față de pretenția nobilimii maghiare de a redacta hotărârile dietei în limba lor și cererea lui de a se recunoaște limba română ca limbă națională. De asemenea trebuie relevată participarea lui la adunarea de la Blaj.

În primăvara anului 1849 comisarul pentru Transilvania, Csány, declară că amnistia dată de Bem era nevalabilă și institui „tribunale de sânge” pentru pedepsirea „trădătorilor”. Un astfel de tribunal din Cluj a condamnat la moarte pe Stephan Ludwig Roth.

---

¹ Saint-Simon, Henri de (1760-1825), aristocrat, ofițer în armata americană de independență, ideolog al socialismului, sociolog și filozof; este considerat fondatorul socialismului francez

(n.n. – Se dau în continuare extrase din lucrările lui Roth: „Predarea limbilor”, „Esența statului” și „Mențineți drepturile voastre”).

49.

Bîrsănescu, Ștefan. *Știință și pseudoștiință*, în: „Cronica” (Iași), anul I, (1966), nr. 33 din 24 septembrie, p. 9 și 11.

„...Acum câțiva ani, în 1960, tov. Iosif Antohi, cercetător științific principal la Institutul de Științe Pedagogice din București și azi conferențiar de pedagogică, a dat de știre că „a descoperit o scrisoare necunoscută și inedită a lui J.H. Pestalozzi – celebrul pedagog elvețian – adresată tatălui lui Ștefan Ludwig Roth – pedagog erou din Transilvania – și datată 25 decembrie 1818.”

Apoi, odată „descoperirea” făcută, autorul a început să-i asigure acesteia o largă publicitate, prin mai multe studii în limba română și în limbile străine, declarând că e vorba de o descoperire deosebit de valoroasă, că scrisoarea pomenită e singura ce ne-ar fi venit de la Pestalozzi, pentru a nota că Domnia-sa a elaborat primul studiu despre influența lui Pestalozzi prin Stephan Ludwig Roth asupra școlii și gândirii din România.

Toate acestea le-a susținut în studii apărute rând pe rând și anume: „*Pe urmele lui Pestalozzi în țara noastră*” în „Flacăra”, nr. 21/1960; „*O scrisoare a lui Pestalozzi în țara noastră*” în „Gazeta învățământului”, mai 1962, „*A l'exemple de Pestalozzi, son maître, St.L. Roth, voulut instruire le peuple roumain*” în „Journal de Genève” nr. 270, 1962), „*Echipestalozzi nei romeni nella prima meta del secolo XIX*” în „Problemi della Pedagogia” nr. 4, 1964, Roma, iar de atunci și până în prezent, această „descoperire” este mereu anunțată și popularizată în forme tot mai amplificate, cum se poate vedea din I. Antohi, „*Influența lui I.H. Pestalozzi asupra școlii și gândirii pedagogice din țara noastră*” (în *Clasici ai pedagogiei universale si gândirea pedagogică românească*, tipărită sub redacția Dr. docent Stanciu Stoian, Editura Didactică și Pedagogică, 1966).

Hotărât că, dacă lucrurile stau cum le prezintă tov. I. Antohi, el merită toate laudele. Ne-ar rămâne în suflete doar regretul că „descoperirea” a venit destul de târziu, după aproape 150 de ani, și că ne-ar obliga la constatarea unei grave întârzieri a culturii și a unei lipse de specialiști cu preocupări de a căuta și valorifica moștenirea pedagogică a trecutului.

Întrebarea însă e: oare lucrurile stau chiar așa cum le-a prezentat autorul citat?

Lucrurile stau în mod cu totul opus.

Scrisoarea lui Pestalozzi către Ludwig Gottlieb Roth n-a rămas una necunoscută și nici una inedită până la vremea acestuia, căci oamenii harnici ne-au pus-o la dispoziție, tipărind-o încă de mult timp. Ea se găsește în Stephan Ludwig Roth *Gesammelte Schriften und Briefe* (Opere complete și scrisori), Berlin și Leipzig, VI, 1927, p. 235-236. Deci, ea era cunoscută și tipărită de patru decenii. Mai notăm că Otto Folberth, care a tipărit „Opere complete”, este un transilvănean – fost profesor la liceul german din Mediaș, iar opera respectivă se găsește în toate bibliotecile mari de la noi.

Dar ca să nu se spună că este vorba de altă scrisoare, să punem față în față textele respective

(n.n.- se dau câteva fragmente comparative)

Limitându-ne la aceste fragmente de texte și, comparându-le, observăm corespondența perfectă dintre ele care continuă până la capăt – fapt care ne obligă a conchide că scrisoarea „descoperită” de I. Antohi nu-i alta decât scrisoarea tipărită cu 40 de ani înainte și, ca atare, scrisoarea din 1960 nu era o scrisoare necunoscută și inedită cum pretinde tov. I. Antohi, ci dimpotrivă una cunoscută și tipărită, încă cu cel puțin 4 decenii mai înainte. Ea era într-adevăr una necunoscută, dar numai pentru tov. I. Antohi. Dar în I.H. Pestalozzi „Opere alese”, p. CX, tov. I. Antohi, raportându-se la această scrisoare că „am descoperit-o între manuscrisele lui Roth, păstrate la Arhivele Statului din Sibiu”; în schimb în „Influența lui I.H. Pestalozzi” (p. 96) notează „am găsit-o printre manuscrisele

lui Roth păstrate la Muzeul Brukenthal din Sibiu”. Această divergență de notări dă dreptul de a-l întreba care dintre cele două indicații e cea adevărată?

Nici a doua afirmație a tov. Iosif Antohi (cum că această scrisoare ar fi singura venită la noi de la Pestalozzi) – Cf. „O scrisoare a lui Pestalozzi” – nu-i justă. Noi am găsit tot în St.L. Roth, „Opere complete”, vol. II, p. 32-33, o a doua scrisoare a lui Pestalozzi către același L.G. Roth, cu data din 18 martie 1820. Această scrisoare fusese tipărită de A. Gräser încă din anul 1852, în „*Stephan Ludwig Roth*”, Brașov, 1852.

În privința acestei scrisori, ca de altfel și în privința primei, un fapt e de mirare: că deși tov. I. Antohi citează la bibliografie pe St.L. Roth, „Opere complete”, nu știe nimic de cele două scrisori tipărite în această colecție. Nu cumva faptul că nu le-a sesizat ar fi o dovadă că „Opere complete” au fost numai citate, dar nu și cercetate? Credem că acesta trebuie să fie cazul, conduși și de faptul că nici titlul colecției nu-i dat complet, din el lipsind precizarea: publicate de Otto Folberth „Ar fi de altfel un grav lucru dacă, față de aceste probe evidente, tov. I. Antohi ar susține totuși că el a cercetat operele complete: atunci el ne-ar obliga să conchidem sau că nu le-a cercetat cu atenție sau că a voit intenționat să ne inducă în eroare.”

În fine, cât privește afirmația sa, care se desprinde din lucrările pomenite că el este primul care pune în lumină relația Pestalozzi – gândirea pedagogică din România constituie altă eroare, fiindcă lucrul acesta fusese împlinit mai de mult de alții. În această ordine de idei I. Antohi dovedește printre altele că nu cunoaște frumoasele studii și conferințe ținute și tipărite de O. Folberth, că mai ales n-a cercetat substanțial studiul: O. Folberth, *Der Sprachunterricht bei Pestalozzi* (Die Erziehung nr.8/1939 p. 350 ș.a.), unde se determină cu precizie marele rol al lui Stephan Ludwig Roth în dezvoltarea ideilor lui Pestalozzi la noi.

Sesizând toate acestea ne-am văzut obligați ca, în final, să ne întrebăm surprinși: unde este oare competența acestui autor de a

vedea probleme noi, de a căuta o bibliografie și de a o folosi, de a lucra cu metode științifice și de a dovedi și simț de loialitate față de adevăr.

50.

Prodan, David. *Supplex Libellus Valachorum*, Editura Științifică, București, 1967, p. 292-293.

„...Să facem acum încă un salt în timp. La 1842, Ioan Maiorescu, într-o polemică cu Stephan Ludwig Roth asupra atitudinii românilor ardeleni, căutând să-i dovedească credința lor față de împărat și față de patrie, printre altele, îi spune: „Poate îmi veți aduce aminte de nefericitele și nenorocitele întâmplări cu H. sub împăratul Iosif? Însă Dumneavoastră știți prea bine că aceste nu erau pornite spre a vinde patria și a o da streinilor: știți Dumneavoastră bine cum s-au născut acele triste întâmplări, pe care și noi și tot Românul cu mâhnire le pomenim. Negația ia o altă formă, mai moderată, dar se menține: răscoala rămâne tot un fapt regretabil.”

51.

David PRODAN. *Supplex Libellus Valachorum*, Editura Științifică, București, 1967, p. 437.

„...Și proiectul, și legea demonstau însă clar că viziunea de-naționalizării băntuie din plin, că primejdia ei bate la ușă. Ele aveau valoarea unui semnal de alarmă, stârnesc discuții, polemici aprinse. În aceste polemici nu lipsesc nici glasuri mai avansate. Stephan Ludwig Roth de pildă, găsește că nici nu mai e nevoie de a declara o limbă a țării, este una, cea română. Dacă e vorba de o limbă comună a țării, aceasta este româna. Sașii chiar între ei, când nu se pot înțelege în dialectele lor diferite, se înțeleg românește.”

(n.n. La subsol, David Prodan publică textul, în originalul german, după C. Göllner, *Stephan Ludwig Roth, viața și opera*, București, 1966. pp.101-102, 270-271; textele reproduse în limba română sunt traduse de autor).

52.

Turtoi, Mihalache *Vorkämpfer der Revolution. Stephan Ludwig Roth fortschrittliche sozial-politische Ideen*, în „Neue Banater Zeitung”, anul XII, 1968, nr.1684 din 14 aprilie, p. 3.

Neben Anton Kurz, Josef Marlin¹ und anderen siebenbürgisch-sächsischen Denkern nimmt Stephan Ludwig Roth in der Geschichte unseres Landes einen Platz als rationalistischer Denker mit fortgeschrittenen sozial-politischen Ideen ein, als einer der Vorgänger der bürgerlich-demokratischen Revolution von 1848 in Siebenbürgen. Geboren wurde Roth 1796, und seine Tätigkeit entfaltete er in der ersten Hälfte des vorigen Jahrhunderts. Obwohl er in einem Land lebte, in dem noch feudale Produktionsverhältnisse herrschten, machte er sich die fortschrittlichen gesellschaftlichen und politischen Ideen des englischen Bürgertums aus der Zeit der Industrierevolution zu eigen. Beeinflusst vom utopischen Sozialismus Saint-Simons, sah er die Möglichkeiten einer demokratischen Entwicklung der Gesellschaft voraus obwohlein gewisser Hang, die Zunftordnung zu unterstützen, den Ballast der Vergangenheit verrät.

Stephan Ludwig Roth arbeitete seine wichtigsten fortschrittlichen Ideen schon in seiner Doktorarbeit „*Das Wesen des Staates*” aus, die 1820 erschien. In dieser Arbeit zeigte er sich als ein Gegner des Absolutismus, er äusserte den Gedanken, über die Trennung der Macht sowie die Auffassung über den gesellschaftlichen Vertrag als eine Voraussetzung für das Bestehen des Staates. Diese beiden Ideen bedeuten einen grossen Fortschritt des menschlichen Denkens in der Zeit des Aufstiegs des Bürgertums, da sie sich der feudalen Ideologie entgegenstellen, die das göttliche Wesen des Staates lehrte und den Monarchen als einen Vertreter Gottes auf Erden hinstellte.

---

¹ Marlin, Josef (1824-1849), născut la Sebeș; jurnalist și scriitor de limbă germană din Transilvania; studii la Viena, apoi învățător privat și redactor al publicației „Pester Zeitung”. Moare la Bratislava.

Die Idee von der Trennung der Mächte im Staat treffen wir beim englischen Philosophen John Locke¹ (1632-1704), ausgearbeitet wird sie später von Montesquieu (1689-1755). Der Fortschrittliche Charakter dieser Idee besteht darin, dass sie die absolute Macht des Monarchen im Staate einschränkt. Roth betrachtete die Trennung der exekutiven von der gesetzgebenden Macht als eine Garantie des Schutzes gegen die Willkür der Fürsten und gegen die willkürliche Auslegung der Gesetze. Er behauptete, das Volk selbst müsse die Verfassung und das Recht schützen, nicht der Monarch. Dadurch ist Roths Ansicht radikaler als die Lockes und Montesquieus.

Die Idee vom Staatsvertrag bedeutete ebenfalls einen grossen Fortschritt in der Zeit der Behauptung des Bürgertums und des Kampfes gegen die feudale Gesellschaftsordnung. Die Keime dieser Auffassung sind schon bei den Denkern des Altertums zu finden, begründet aber wird erst im XVI-XVIII Jahrhundert von Denkern wie: Marsilio de Padova², Thomas Hobbes³, John Locke, Spinoza⁴, Rousseau u.a. Diese vertraten die Ansicht, der Staat sei nicht göttlicher Herkunft, er sei das Ergebnis eines Übereinkommens zwieschen den Menschen, eines Vertrages zwieschen ihnen; unter den historischen Bedingungen des XVI-XVIII. Jahrhunderts konnten diese Philosophen die tatsächlichen, materiellen Ursachen der Entstehung des Staates nicht aufdecken, sie konnten sein Wesen

---

¹ Filozof și om politic englez al secolului al XVII-lea, cu preocupări privind societatea și epistemologia. Locke este figura emblematică a celor trei mari tradiții de gândire aflate în centrul spiritualității epocii moderne.

² (1275-1342), filozof și scriitor italian; gânditor politic al evului mediu.

³ (1588-1679) filozof englez cunoscut pentru lucrarea sa fundamentală „Leviatanul”, prin intermediul căreia devine fondatorul teoriei politice a iluminismului; a definit natura umană ca o formă de cooperare auto-interesată.

⁴ Spinoza, Baruch (1632-1677), filozof evreu olandez de origine sefardă, cu strămoși de proveniență portugheză; a fost un raționalist și reprezentant al panteismului în timpurile moderne.

nichterkennen, trotz dieser Einschränkungen aber bleibt ihre Auffassung über den Staat dennoch fortschrittlich für jene Zeit.

Als sein Verfechter der Lehre vom Staatsvertrag lehnte Roth jeden Zwang und jedes gewaltsam aufgedrungene Gesetz ab, er verurteilte die brutale Ausbeutung des Menschen im feudalen und im kapitalistischen Staat, Konflikte, sagte er, gab es immer, doch die Mache war nicht immer auf der Seite jenes, der im Recht war. Der Besigte wurde meist auch zum Sklaven und musste seine Freiheit zugunsten des Siegers opfern. In seiner Arbeit „*Das Wesen des Staates*“ schrieb er: Wenn man mit dem Knüppel droht, kann man die Gesetze leicht aufzwingen; aber dann entsteht die Frage: sind diese Gesetze wohl gerecht?

Ebenso wie Saint-Simon, dessen Genfer Briefe er wahrscheinlich in der Schweiz gelesen hatte, forderte Roth, dass alle Menschen arbeiten, und er entwarf eine Skizze über die Staatsordnung, – gerechtigkeit und- vernunft. Im Geiste der Ideen der Aufklärung und des utopischen Sozialismus wollte er nicht allein eine gewisse Klasse befreien, sondern die ganze Menschheit. In diesem Sinne schrieb er in der erwähnten Arbeit: zweifellos ist jener Staat am vollkommensten, der die einzelne Kraft zum Nutzen und Wohl des Fortschritts zu verwenden weiss, und damit meinte er eine Staatsform, deren Bestimmung der allgemeine Wohlstand aller Menschen sein sollte.

Obwohl Roth grosses Vertrauen in das in vollem Aufschwung begriffene Bürgertum bekundete, das er als einen Fortschrittsfaktor betrachtete, deckte er dennoch auch die negativen Seiten der kapitalistischen Gesellschaftsordnung auf. In seinem Aufsatz „*Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürgen*“ (1843) übte er strenge Kritik an der bürgerlichen Gesellschaft seiner Zeit. Er fordert kategorisch die Befreiung der Leibeigenen. Ohne die Abschaffung der Leibeigenschaft, ohne die Hebung des Lebensstandes der Bauern könne vom einem Fortschritt nicht die Rede sein.

Ein grosses Verdienst Stephan Ludwig Roths ist seine richtige Einstellung zur nationalen Frage. Er kämpfte gegen die rationale

Unterdrückung in Siebenbürgen, gegen die Politik der Entnationalisierung und unterstützte konsequent die legitimen Rechte des rumänischen Volkes in Siebenbürgen. Mit besonderem Nachdruck wirkte Roth gegen die gewaltsame Magyarisierung, die 1842 durch den Entwurf über die Einführung der ungarischen Sprache als verpflichtende Sprache in Verwaltung und Schule vorgesehen war. Roth behauptete, jedes Volk müsse seine eigene Sprache benutzen dürfen, und in den allgemeinen Angelegenheiten müsse die Sprache der absoluten Mehrheit der Bevölkerung Siebenbürgens verwendet werden – also die Sprache der rumänischen Bevölkerung.

Auf diese Weise verteidigte und unterstützte Roth die sozialen und nationalen Forderungen der Rumänen Siebenbürgens, die in ihrem eigenen Land als „Geduldete“ betrachtet wurden. Er nahm an der grossen Volksversammlung in Blasendorf vom 3.(15.) Mai 1848 teil und bekundete dort entschieden seine Unterstützung für sie begründeten Forderungen der rumänischen Bevölkerung sowie seine ablenende Haltung gegenüber dem Anschluss Siebenbürgens an Ungarn.

Im Frühjahr 1849 hob der Kommissar für Siebenbürgen, Csányi, die von General Bem gewährte Amnestie auf, und „Blutgerichte“ zur Bestrafung der Verräter“, also der fortgeschrittenen Denker, nehmen ihre Tätigkeit auf. Ein solches Gericht in Klausenburg verurteilte Stephan Ludwig Roth im Frühjahr 1849 zum Tode.

53.

Albu, Corneliu. *Stephan Ludwig Roth. Un precursor al ideii de conviețuire pașnică în Transilvania*, în „România literară” (București), anul I, 1968, nr. 8 din 28 noiembrie, p. 5.

În anii care au premers revoluția transilvană de la mijlocul secolului trecut, din sânul populației săsești s-a desprins un bărbat puțin obișnuit. El scria și vorbea neconținut despre progres. În loc de menținere a privilegiilor, explica naționalilor săi binefacerile democrației; în loc de ură și izolare, pleda călduros pentru conviețuire pașnică, pentru armonie socială și schimburi culturale. Era

convins că numai acestea puteau duce la înlăturarea nedreptăților impuse de privilegiați țărănimii transilvane, după sângeroasele întâmplări din 1437 (răscoala de la Bobâlna) și 1514 (războiul țărănesc).

Stephan Ludwig Roth s-a născut în 1796 la Mediaș. Anii copilăriei i-a petrecut la Șeica Mică, unde tatăl său era pastor evanghelic. Școli mai înalte a urmat la Mediaș și Sibiu. La 23 de ani a plecat să studieze la Universitatea din Tübingen. După doi ani, fascinat de realizările și faima pedagogului Pestalozzi, se duce la Yverdon și activează în statul major al pedagogului elvețian. S-a întors apoi la Mediaș, cu intenția de a realiza, ca profesor și rector al școlii superioare de acolo, reformele ce i se păreau că sunt necesare sașilor. Tocmai de aceea a fost curând sfătuit, apoi silit să demisioneze și să devină simplu pastor în comuna Moșna.

Din întreaga activitate publicistică a acestui om, despre care s-a publicat recent un substanțial studiu, nu vom reține decât legăturile pe care le-a avut cu românii. Fapta cu cele mai grave urmări în viața Transilvaniei din a cincea decadă a veacului trecut a fost hotărârea latifundiarilor, stăpâni de iobagi, ca limba latină, utilizată până atunci în relațiile oficiale, să fie înlocuită cu limba maghiară. Românii și sașii au fost îndrumați să se acomodeze noii stări de lucruri, în termen de zece ani. Stephan Ludwig Roth a protestat vehement împotriva acestei hotărâri. Convingerile și le-a expus într-o broșură care a făcut vâlvă, „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (Lupta pentru limbă în Transilvania), tipărită la Brașov în 1842.

Peste patru ani, în 1846, a avut prilejul să intervină încă o dată în favoarea poporului majoritar al Transilvaniei. Evenimentul este cunoscut sub denumirea de „*Der Mühlbacher Trinkspruch*” (Toastul de la Sebeș) în care, analizând poziția latifundiarilor în raport cu românii, a constatat că „nobili au prea mult și deci trebuie să li se mai ia, că iobagii (nu a pronunțat numele de români, dar cei prezenți au înțeles cu ușurință la cine se referea) nu au nimic și deci trebuie să li se dea”.

Deosebit de intensă a devenit între timp activitatea lui Stephan Ludwig Roth cu privire la comunicarea de informații despre românii transilvăneni, ca și acțiunile de propagandă politică și culturală filoromână, după ce a stabilit o bază de colaborare cu Martin Samuel Möckesch din Bungard. Stephan Ludwig Roth și-a încurajat prietenul să se ocupe mai intens de poeziile populare ale românilor.

Când românii din Transilvania au fost chemați în adunarea națională la Blaj pentru ziua de 3/15 mai 1848, Stephan Ludwig Roth a fost singurul intelectual sas care a ținut să participe. Cele văzute și constatate le-a cuprins într-un articol intitulat „*Die Volksversammlung der Rumänen in Blasendorf am 3/15*”, publicat în ziarul „Transilvania” din Sibiu, nr.48 din 11 iunie: „Când am sosit eu la Blaj, inscripția *Virtus Romana Rediviva*, pe trei rânduri, cu litere inițiale mari și aurite, prinse pe un steag, așezat deasupra intrării în catedrală, se putea vedea de departe. Cum s-ar putea traduce exact această inscripție?... Eu aș traduce-o așa: Conștiința de sine a românilor s-a deșteptat. Alte două steaguri mai mici, unul negru, iar celălalt galben, însoțeau drapelul principal care avea trei culori: roșu, albastru, alb. După cum mi s-a spus, principatele române au tot roșu, albastru și alb. Și cu toate că acest steag național n-a fost atât de înalt să poată fi văzut de la Dunăre, eu cred, totuși, că fiind o mărturie a unor mișcări sufletești solidare, fâlfâirea acestor culori, aici, a făcut să bată inimile și la Iași și la București...

Au urmat apoi evenimentele anului 1848. Pentru activitatea lui publicistică și politică, tinerimea săsească l-a ales, în luna august, conducător al Federației Tineretului German și trimis deputat al Mediașului la Sibiu. Împreună cu Ștefan Moldovan, a activat în Comitetul de Împăciuire și, într-o exemplară colaborare, cei doi au restabilit ordinea în jurul Cetății de Baltă, fără vărsare de sânge. În toamna aceluși an, victoria a fost de partea generalului Bem. Stephan Ludwig Roth a fost arestat, dus la Cluj ca o pradă de mare preț și executat pe platoul de la Cetățuie în zorii zilei de 11 mai 1849.

Întâmplările sângeroase ale anilor 1848-1849 au trecut fără ca vreunul dintre beligeranți să-și fi atins atunci scopul.

În filele istoriei naționale, fiecare dintre ei au câte un erou, steag de luptă pentru generațiile viitoare: Stephan Ludwig Roth, Alexandru Petöfi, Avram Iancu.

Avram Iancu s-a sfârșit demoralizat de atitudinea „prietenului fățarnic și aliatul perfid”; Petöfi a avut parte de sfârșitul pe care și l-a dorit (vezi poezia „În suflet simt o teamă cum s-așterne”), iar Roth s-a prăbușit exemplificând prin tot ce a făcut și a scris că, în cuprinsul Transilvaniei, singura cale de menținere a popoarelor conlocuitoare este conviețuirea pașnică, aceasta pornind de la ideea că „diversele naționalități din Transilvania nu sunt decât fragmente ale unui tot mai curpinzător”.

54.

Marica, G.M. – Hajós, J. – Mare, C. – Rusu, C. *Ideologia generației de la 1848 din Transilvania*, Editura Politică, București, 1968, p. 43-49.

E revelatoare pentru poziția acestui popor de dinainte de revoluție ideologia de care e însuflețit Stephan Ludwig Roth, cel mai mare scriitor sas modern, socotit totodată un erou național, deci o personalitate foarte reprezentativă. Spicuim numai câteva trăsături care scot în evidență coordonatele sale de bază. Această figură luminoasă, fost discipol al lui Pestalozzi, pătruns de mari și nobile aspirații pedagogice, revine acasă cu gândul să promoveze cauza poporului său. Năzuiește mai întâi să reformeze învățământul elementar al conaționalilor săi, urmărind în special îmbunătățirea pregătirii dascălilor sătești, tentativă eșuată din cauza lipsei de înțelegere a oligarhiei săsești cu care a avut mereu de luptat. Dar e totodată un mare admirator al limbii latine, simțind o deosebită plăcere să-și condimenteze scrierile sale cu citate romane. Mai conservator e punctul său de vedere în problemele sociale. E un adept al umanismului, în sensul clasicismului german și repudiază absolutismul politic și iobăgia. Acest fapt nu-l împiedică însă ca numai cu câțiva ani înainte de revoluție (în 1841) să facă elogiul

breslelor, adică al unei instituții medievale care frâna dezvoltarea capitalismului în Transilvania, a căror dăinuire o socotește absolut necesară pentru apărarea meseriașilor sași. Antiliberală e și concepția sa față de problema sărăciei ce domnea în țară (1843).

Aceeași dualitate se poate observa în atitudinea lui și față de poporul român. În disputa cu pătura conducătoare maghiară în ce privește limba diplomatică a țării, Roth a făcut-o atentă asupra faptului că limba cea mai vorbită în Transilvania – a majorității populației și, în același timp, cea în care se înțelegeau mai ușor toate naționalităților conlocuitoare – era cea română.

Dar a spus-o spre a lovi în pretențiile unui adversar puternic ce amenința situația specială de care se bucura limba germană în administrația țării. El a căutat să atragă, de altfel, în mod discret, atenția aristocrației maghiare asupra pericolului ce-l reprezenta în genere atățarea românilor din Fundus Regius împotriva oligarhiei săsești. E o armă cu două tăișuri, zice Stephan Ludwig Roth, care o să se întoarcă asupra ei cu consecințe mult mai grele. Ar fi în interesul celor două categorii privilegiate să trăiască mai departe în bună înțelegere. Să nu se nesocotească apoi faptul că el a fost protagonistul acțiunii de a aduce cât mai mulți șvabi din Germania pentru a-i coloniza nu numai în pretinsul „ținut săsesc”, în dauna țărănilor români, ci eventual și în comitate, adică chiar și acolo unde nu se găsea nici un fel de populație săsească.

Orientarea sa devine cu anii mai comprehensivă. Dar ea nu apare atât ca rezultatul unei noi etici, cât ca fruct al împrejurărilor care smulg din rădăcini vechile prejudecăți și drepturi istorice, sîlind conștiința să facă și ea un pas înainte. Se vede aceasta bine în problema decimei pe care trebuia s-o plătească populația română, împreună cu preoții lor, din ținutul crăiesc clerului săsesc. Necesitatea abolirii ei e acceptată de Roth numai târziu, la mijlocul anului 1848. E incontestabil însă că, cu toate limitele sale, în comparație cu alți cărturari sași, ca, de pildă, Schuller¹ sau

¹ Schuller, Johann Karl (1794-1865), profesor în Sibiu, istoric, bogată activitate publicistică, membru al unor academii și societăți științifice străine.

Trausch¹, el a fost mai receptiv față de cauza poporului român. Printre altele, merită să fie semnalat amănuntul că a purtat corespondență cu George Bariț și că a ținut să participe la Adunarea de la Blaj din 3-5/15-17 mai.

Chiar dacă înrăurirea sașilor asupra poporului nostru în direcția unei orientări mai evolute a fost inițial mai mică decât aceea a maghiarilor, ea nu trebuie subestimată. Deși școlile lor superioare au fost mai puțin accesibile tinerilor români, frământările care au loc în sânul poporului săsesc și încercările sale de a se adapta la noile vremuri nu puteau rămâne fără ecouri. Mișcarea lor națională, și în special rezistența opusă maghiarizării, a incitat și ea în mod firesc atitudinea similară a românilor, îndeosebi a celor din sudul Transilvaniei. O influență pozitivă mai adâncă au exercitat diferitele manifestări și instituții culturale ale sașilor: teatrul, presa, școlile lor, apoi diferitele asociații de ordin social, economic, științific pe care le înființează în această perioadă și asupra cărora se oprește mereu „Gazeta Transilvaniei”, dându-le ca exemplu conaționalilor. Ideea editării de către Laurian² și Bălcescu³ a „Magazinului istoric pentru Dacia” a fost stimulată și de existența periodicului similar săsesc „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens” (începând din 1844), redactat de Kurz.

Numele revistei noastre istorice la care a colaborat acest cărturar sas e un indiciu. Sigur că între personalul redacțional al foilor românești și al celor săsești din Brașov, animate de tendințe mai democratice, care se tipăreau în aceeași officină, au fost raporturi strânse. Serviciul cel mai mare pe care l-a făcut burghezia săsească, sub influența ideilor liberale, cauzei românești în perioada

---

¹ Trausch, Joseph (1795-1874), istoric sas, care a scris multe lucrări cu privire la istoria Transilvaniei.

² Laurian, August Treboniu (1810-1881), pe numele real Augustin Trifan, a fost un filolog, istoric, publicist și om politic, unul dintre conducătorii Revoluției de la 1848 din Transilvania.

³ (1819-1852), istoric, scriitor și revoluționar român.

prerevoluționară a fost însă editarea „Gazetei Transilvaniei” și a „Foi pentru minte” de către Gött. Aportul său în această privință se poate compara într-o oarecare măsură cu cel adus culturii noastre de tipografia de la Buda (în special în primul sfert al secolului trecut). Meritul lui e cu atât mai mare, cu cât el a rezistat presiunii oligarhiei săsești de a sista publicarea lor mai departe, care urmărirea să se răzbune pentru tipărirea de către Bariț a memoriului din 1842 al episcopilor români, îndreptat contra tratamentului vitreg aplicat românilor din pământul crăiesc.

Liberalismul profesat în Transilvania, difuzat atât direct prin ideologii străini menționați înainte, cât și prin presa maghiară și germană, un rol de seamă în această direcție l-a jucat ziarul „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, care era orientat în special spre Anglia și spre instituțiile sale politice, socotite ca model. Acest punct de vedere, după cum vom constata mai târziu, este împărtășit și de către protagoniștii români ai generației de la 1848. Ideile liberale sunt cunoscute însă și în varianta franceză atât direct, prin lectura în original a operelor reprezentanților celor mai de seamă ai acestei directive și prin mijlocirea publicisticii franceze – redacția foilor brașovene semnalează ca una dintre sursele de informație, din care citează adesea, „Journal des Débats”, cât și indirect, prin ziarele germane, maghiare și române. Rolul cel mai important în transmiterea idealurilor politice progresiste franceze l-au jucat ultimele, adică cele române. Oricât de strangulate erau ele de către cenzură, mai apăsătoare decât cea habsburgică, aceasta nu putea filtra toate „impuritățile radicalizante din presa munteană și moldoveană”. Tendințele înaintate se strecurau nu numai în articolele cu caracter politic, ci și în poeziile cu tematică socială sau patriotică, în bucățile în proză, în eseurile cu conținut filozofic-sociologic, în studiile istorice etc. „Curierul de ambe sexe” din 1844-1847 publică de pildă un fragment mai cuprinzător din „Histoire de la civilisation en Europe” a lui Guizot¹, tradus chiar de

¹ Guizot, François Pierre Guillaume (1787-1874), istoric, orator și om de stat francez cu rol politic important de dinaintea Revoluției de la 1848.

Heliade¹, reprodus ulterior, după revoluție, și în revista brașoveană. În coloanele „Gazetei Transilvaniei” sunt menționate opere de ale lui Thiers², alt corifeu al liberalismului francez.

Pe plan spiritual, influența înnoitoare cea mai puternică asupra românilor din Transilvania au exercitat-o, nu încape discuție, publicațiile din Principate, nu numai în materie de literatură, dar și de educație, filologie, știință, istoriografie etc. În această privință, marele lor rol nu poate fi comparat cu cel jucat de cultura celorlalte naționalități conlocuitoare. El se poate întrezări atât în indicațiile bibliografice date de presa brașoveană, care cuprinde aproape numai titluri de cărți românești, apărute în cea mai mare parte la București, Iași etc., din dorința exprimată de cititorii ardeleni să li se procure aceste scrieri, ca și din numeroasele reproduceri din periodicele și publicațiile moldo-muntene, în special în „Foaia pentru minte”. În orice caz, operele autorilor de peste munți au constituit lectura principală a publicului român ardelean după 1830, proces încurajat de faptul că unele dintre ele s-au editat sau cel puțin s-au reeditat – cazul poeziilor lui Gr. Alexandrescu³, Văcărescu⁴ și Heliade, de către p. Lupov (în 1845) – în fosta Austrie. Preferința pentru tot ceea ce se tipărea peste Carpați era așa de mare, încât ea a avut în mod firesc și adânci implicații social-politice, îndeosebi în cursul revoluției din 1848.

Nu insistăm aici asupra chestiunii de față, întrucât vom mai reveni asupra ei, ci doar menționăm că această înrâurire nu este preluată necritic, ci selectiv, în funcție de condițiile locale. Se recepționează din capitalul de idei și de valorificări care circulau în Muntenia și Moldova numai ceea ce putea fi asimilat și legat de

¹ Heliade Rădulescu, Ion (1802-1872), scriitor, filolog și om politic român, membru fondator al Academiei Române și primul său președinte.

² Thiers Adolphe (1797-1877), avocat, jurnalist, istoric și om politic francez. Funcții politice deținute: prim-ministru, președinte interimar al Franței în perioada Monarhiei din iulie, membru al Academiei Franceze, în 1833.

³ Alexandrescu, Grigore (1810-1885), poet și fabulist român.

⁴ Văcărescu, Iancu (1792-1863), poet român, fiul lui Alecu Văcărescu; participant la mișcarea de renaștere culturală și națională.

propriile nevoi și năzuințe. Așa se explică împrejurarea că, cu tot interesul arătat de către cărturarii români ardeleni literaturii, preocuparea lor primordială se îndreaptă către limbă. În principate, accentul cade tocmai invers. Acolo limba nu era periclitată, cu toată influența grecească, pe când în Transilvania, vechii opresiuni social-politice i se adaugă, încă de la începutul secolului al XIX-lea, pericolul deznaționalizării, datorită atât măsurilor administrației în urma înăspririi luptei pentru limbă, cât mai ales frecvenței școlilor străine, existând prea puține instituții similare românești. Pentru prima dată păstrând acum un număr mai mare de tineri români în școlile medii ale celorlalte naționalități, mulți dintre aceștia îndepărtându-se prin ele de propriul lor popor. E ceea ce a impresionat pe Bariț încă de pe vremea când era elev la liceul piarist din Cluj. De aceea, vorbind mai târziu de aceste lucruri, el relevă ca ceva pozitiv faptul că în anii 1830-1845 se aflau în diferite școli maghiare „dintr-o dată câte o sută și mai mulți tineri dintre cei ce nu-și renegau naționalitatea”.

Marea importanță acordată problemei naționale explică, cel puțin în parte, și ecoul mai redus al ideilor socialiste printre românii din Transilvania în perioada prerevoluționară. Cu toată orientarea lor în general înaintată și deși capitalismul era mai dezvoltat aici decât peste munți, în afară de date sumare asupra acestora și promisiunea de a le cerceta mai de aproape în viitor, nu întâlnim în publicistica ardeleană a vremii o adeziune pentru ele. Pe când în principate, mai înapoiate pe plan social-economic, dominate de o boierime reacționară, prezența atât a tendințelor iacobine, cât și a ideilor socialismului utopic e mai afirmată. Le găsim nu numai la un scriitor progresist ca Cezar Bolliac¹, ci până și în gândirea unui ideolog animat de tendințe mai conservatoare ca Heliade. Mai mult, se pot menționa chiar și încercări de a le traduce în practică,

---

¹ (1813-1881), a făcut parte din structura de conducere a revoluției de la 1848; poet liric protestatar; promotor al studiilor arheologice; valoros jurnalist.

cum a fost cazul falansterul lui T. Diamant¹ din Scăieni (1835), prima tentativă serioasă de acest gen pe plan mondial. Înfrâurirea mai puternică a culturii franceze și îndeosebi contradicțiile sociale mai adânci, existente în Muntenia și Moldova, au creat premise mai favorabile incubării lor acolo, pe când antagonismele mai reduse la românii din Transilvania, conjugate cu faptul că problema specială se acoperea în mare măsură aici cu cea națională, au constituit un mediu mai puțin prielnic afirmării la ei a curentelor socialiste și comuniste în acei ani.

55.

xxx Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania în documentele epocii, în „Scînteia” (București), anul XXXVII, 1968, nr. 7712 din 24 mai, p. 2.

1. Se publică aici și un extras din articolul semnat de Roth, „Românii”, articol publicat în Transilvania, 1848 nr. 48 din 16 iunie:

„...Marea mulțime care s-a adunat acolo avea, ce-i drept, mai mult dorința să aple în sfârșit eliberarea de robotă, dar fiecărui om care a umblat cât de cât într-o școală i-a încolțit îndată și nădejdea ca naționalitatea proclamată să fie trainică; până la urmă ideea de naționalitate era atât de adânc înrădăcinată în inimile tuturor, încât ea nu va mai putea fi vreodată stârpită. Mulțimea îmbrățișa acest crez al naționalității atât de călduros strângându-l la inima ei entuziastă, ca și stegarul rănit pe câmpul de luptă, care, simțind apropierea morții, se înfășoară în drapel; dacă cu viața nu-l mai poate apăra, cel puțin să-l acopere cu trupul atunci când va cădea. Acest sentiment puternic de a trăi și a muri pentru naționalitatea lor l-au exteriorizat și l-au consfințit cu numele de români: și unde este puterea care să le poată lua această naționalitate, unde se află dreptul care ar putea să le-o conteste?...”

---

¹ (1810-1841), reprezentant al socialismului utopic în Țara Românească. În 1835 a pus bazele la Scăieni (Prahova) unui falanster intitulat Societatea agronomică și manufacturieră sau Colonia soților agronomi.

56.

Pietraru, Ștefan. *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania*, în: „Drum nou” (Brașov), an XXV, 1968, nr. 7275 din 25 mai, p. 2

Autorul face o evocare istorică a revoluției de la mijlocul veacului al XIX-lea din Transilvania, publicând printre altele și trei mărturii ale unor revoluționari despre adunarea de pe Câmpia Libertății (a lui N. Bălcescu, Jakab Elek și Stephan Ludwig Roth)

Stephan Ludwig Roth:

O idee adânc înrădăcinată în inimile tuturor.

...Marea mulțime care s-a adunat acolo avea, ce-i drept, mai mult dorința să afle în sfârșit eliberarea de robotă, dar fiecărui om care a umblat cât de cât într-o școală i-a încolțit îndată și nădejdea ca naționalitatea proclamată să fie trainică; până la urmă ideea de naționalitate era atât de adânc înrădăcinată în inimile tuturor, încât ea nu va mai putea fi vreodată stârpită. Mulțimea îmbrățișa acest crez al naționalității atât de călduros strângându-l la inima ei entuziastă, ca și stegarul rănit pe câmpul de luptă, care, simțind apropierea morții, se înfășoară în drapel; dacă cu viața nu-l mai poate apăra, cel puțin să-l acopere cu trupul atunci când va cădea. Acest sentiment puternic de a trăi și a muri pentru naționalitatea lor l-au exteriorizat și l-au consfințit cu numele de români: și unde este puterea care să le poată lua această naționalitate, unde se află dreptul care ar putea să le-o conteste?...

(n.n. preluate din: „*Români*” în „*Transilvania*”, 1848, nr. 48, din 16 iunie)

57.

Constantinescu, Miron și colectiv. *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969, p. 292

Mișcarea națională își avea rădăcinile în țărănime. Masele populare maghiare și săsești au fost și ele cuprinse de suflul înnoitor al timpului, de conștiința națională și de ideile democratice

antifeudale. Elemente progresiste, ca Jakab Elek, Bolyai János¹ – dintre maghiari – sau Stephan Ludwig Roth, Anton Kurz – dintre sași – au exprimat aceste tendințe, ajungând la poziții înaintate, prin înțelegerea problemei românești, susținerea necesității de a se acorda drepturi naționale pentru majoritatea covârșitoare a populației; cele mai avansate concepții ale epocii afirmau necesitatea apropierii între popoarele asuprite, a înfrățirii acestora în lupta contra absolutismului. Din păcate, revoluția a găsit naționalitățile din Imperiul habsburgic divizate, din cauza divergențelor dintre burgheziile naționale, a politicii imperiale de dezbinare națională, precum și din cauza limitelor și greșelilor nobilemii și burgheziei maghiare. Contradicțiile naționale din Transilvania s-au ascuțit și datorită faptului că nobilimea mijlocie și mică maghiară – care conducea de fapt mișcarea revoluționară maghiară – dorea menținerea supremației maghiare; pe această poziție s-au situat principalii conducători ai revoluției maghiare, în frunte cu Kossuth Lajos. Măsurile de maghiarizare, atitudinea șovină față de celelalte naționalități nu puteau duce decât la agravarea continuă a problemei naționale.

58.

Ionescu, Teodor. *120 de ani de la moartea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Unirea” (Alba Iulia), anul II, 1969, nr. 382 din 11 mai, p. 3.

Figura luminoasă a lui Stephan Ludwig Roth, unul din deschizătorii de drumuri din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care a făcut să înflorească pe pământul țării noastre ideile de libertate, egalitate, progres social și dreptate națională, merită să fie cunoscută îndeaproape de către generația noastră de astăzi.

Născut la 24 noiembrie 1796 în orașul Mediaș, Stephan Ludwig Roth își face studiile liceale la Mediaș și Sibiu, pe care le termină în 1816. Trimis în 1817 în orașul Tübingen pentru a studia

---

¹ Bolyai János (1802-1860), gânditor cu înalte idei filozofice și social-politice, savant de renume mondială, unul dintre creatorii geometriei neeuclidiene.

teologia – după dorința tatălui său – Roth părăsește în curând aceste studii plecând în Elveția la Yverdon, unde studiază pedagogia sub îndrumarea directă a renumitului pedagog și scriitor Johann Heinrich Pestalozzi. În 1820, se reîntoarce la Tübingen pentru a-și susține proba de doctorat, după care revine în Transilvania, unde încearcă să pună în aplicație ideile pedagogice și umaniste. El era convins că prin învățământ poporul se va putea ridica la o viață mai bună. Dar intențiile sale s-au izbit de o opoziție a claselor reacționare, care nu vedeau cu ochi buni ridicarea economică și culturală a poporului.

Pe lângă activitatea pedagogică, Stephan Ludwig Roth prestează încă din anul întoarcerii sale, 1820, o bogată activitate publicistică, în care analizează cu spirit pătrunzător relațiile social-economice din Transilvania. Întreaga sa operă scrisă este străbătută de puternice analize de critică socială cu privire la stările feudale dinainte de 1848.

Luând apărarea țăranilor împotriva aristocrației funciare, Roth arată că agricultura din Transilvania din perioada premergătoare anului 1848 era încă departe de „a produce alimente și materii prime din belșug...” În rândurile populației rurale încă nu domnește prosperitatea... pe țărani îi costă încă atât de mult obținerea recoltei sale, încât își consumă în întregime venitul său anual”. Pentru a îmbunătăți starea agriculturii transilvănene, el propunea să se perfecționeze uneltele folosite în agricultură, numărul plantelor cultivate să fie mărit, lichidarea fărâmițării parcelelor de pământ, introducerea asolamentului alternativ în locul celui trienal cu pârlăoagă, introducerea plantelor furajere ca lucerna și trifoiul etc. Dar Stephan Ludwig Roth își dădea seama că aceste măsuri tehnice de îmbunătățire a agriculturii nu vor fi însoțite de desființarea feudalismului, ale cărui relații reprezentau cauza principală a menținerii Transilvaniei în înapoierea economică dinaintea anului 1848. Feudalismul era acela care determina acea situație a țăranului care „muncește mai greu decât bunicii săi... totuși devine din zi în zi mai sărac, cu toată osteneala și cazna lui...” Zeciuielile, dijmele și

prestațiile de tot felul, obligații de natură feudală – demonstra Ludwig Roth – trebuiau să fie desființate. În caz contrar, economia transilvană era condamnată la pieire.

Exprimându-și dorința de lichidare a feudalismului, el spunea în 1848: „Între nobili și iobagi nu domnește niciodată pacea în adâncul inimilor. Iarăși această stare de fapt încearcă să se îndrepte, să caute un echilibru...O schimbare va urma, trebuie să urmeze... Iobagii trebuie să se înalțe”. Deci lichidarea asupririi feudale apare ca o necesitate.

El îi avertiza că așa cum „... aristocrația din lumea întregă este unită prin aceleași interese comune... tot astfel există între iobagii din lumea întregă aceleași interese și dăinuie aceleași suferințe. Ea se aseamăie cu praful de pușcă, vărsat și împrăștiat în cele patru zări. Atunci când cade un cărbune aprins peste ele, se aprinde în direcții și locuri diferite... ca un incendiu”. Este o precizie a marilor mișcări revoluționare care au avut loc la 1848.

Dar Stephan Ludwig Roth, figură luminată a secolului, nu s-a mărginit în opera sa numai la critica feudalismului ca atare. El a cuprins în centrul atenției sale toate stările necorespunzătoare existente în Transilvania primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Roth a luat atitudine împotriva claselor dominante care urmăreau să învrăjbească naționalitățile conlocuitoare din Transilvania, pronunțându-se pentru conviețuirea pașnică a tuturor cetățenilor Transilvaniei, el demonstrează că aceasta nu se poate realiza fără a lua în considerație limba română. Arătând că proiectele aristocrației, de ignorare a limbii române ca limbă a populației majoritare, sunt practic irealizabile, Roth scria: „Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci este limba română, oricât ne-am suci și ne-am învârti, națiunile reprezentate în dietă” nu puteau schimba nimic. Asta este realitatea. Când se discută despre un grai comun al țării, nu poate fi altul decât cel românesc. Apărarea limbii române de către Stephan Ludwig Roth se identifică cu apărarea tuturor drepturilor românilor din Transilvania.

După ce participă la adunarea poporului român de la Blaj din 3/15 mai 1848, el scrie că „se va ocupa de întreaga adunare a poporului de la Blaj” și în acest scop s-a servit de expresia românească. Acest lucru – scrie el – îl fac dintr-un simțământ frățesc față de acest popor mult promițător al patriei noastre și hotărârea publică unanimă, a acestei mărețe adunări populare...

Acest sentiment puternic de a trăi și de a muri pentru naționalitatea lor le-au exteriorizat și le-au consfințit cu numele de „român”. Roth, exprimând solidaritatea cu cei oprimați de orice naționalitate, spunea că: „cititorii vor ști, așadar, de ce la om să spună de aici înainte români, este o frățescă împlinire a voinței lor. Cine vrea ca și mine să recunoască în mod public naționalitatea lor să se comporte la fel”.

Recunoscând că populația românească, deși majoritară, avea cele mai puține drepturi în comparație cu celelalte naționalități conlocuitoare, Roth arăta că românilor trebuie să li se asigure asemenea condiții încât ei să se bucure de drepturi egale cu restul naționalităților.

În acest sens era necesar să fie desființate zeciuielile, claca, să li se creeze școli întreținute de stat în limba română, care să se bucure de același regim cu școlile naționalităților favorizate din imperiu.

Stephan Ludwig Roth a înțeles că una din condițiile victoriei revoluției din 1848 în lupta împotriva aristocrației feudale și imperiului habsburgic era colaborarea românilor, maghiarilor și sașilor. El a dat un exemplu strălucit în acest sens. Roth a luptat în timpul revoluției de la 1848-1849 alături de români pentru alungarea autorităților conduse de nobilime și pentru constituirea unei conduceri democratice.

Pentru că a luptat în fruntea cetelor de români și sași, Roth a fost condamnat de „Tribunalul de sânge” de la Cluj la moarte. A fost o răzbunare a marilor aristocrați, pentru ideile și activitatea sa progresistă, în care a susținut necesitatea desființării exploatarii feudale și naționale.

Este executat la 11 mai 1849. Și în ultimele ore ale vieții sale, acest om, care a luptat pentru drepturile poporului căruia îi aparținea prin naștere, ca și cele ale românilor, declarându-se pentru prietenia și colaborarea cu națiunea maghiară, și-a repetat convingerile: „Țin să afirm că nici cât am trăit și nici acum, în clipa morții, nu am fost un dușman al națiunii maghiare. Doresc ca aceste cuvinte ale unui om condamnat la moarte să-mi fie crezute cel puțin acum, în clipa când orice ipocrizie nu mai are nici un rost”.

Prin moartea tragică a lui Stephan Ludwig Roth s-a curmat firul vieții unui mare luptător pentru progres social și național, al unui sincer prieten al poporului român. Prin ideile sale înaintate, Roth a contribuit – alături de marii noștri oameni de cultură – la fundamentarea unității naționale și de stat a poporului român, care din cauza condițiilor istorice vitrege s-a înfăptuit abia la 1 Decembrie 1918.

59.

Vîlcu, Natalia. *120 de ani de la asasinarea lui Stephan Ludwig Roth. Un mare umanist și democrat revoluționar transilvănean*, în „Munca” (București), anul XXV, 1969, nr.6685 din 11 mai, p. 2.

Aniversăm anul acesta împlinirea a 120 de ani de la executarea umanistului și democratului revoluționar sas Stephan Ludwig Roth, care la 11 mai 1849 a plătit cu viața convingerile sale înaintate și participarea la revoluția de la 1848.

S-a născut la 24 noiembrie 1796 într-o familie de intelectuali sași, fiu al directorului gimnaziului din Mediaș. O caracterizare din timpul școlii ni-l prezintă pe Roth ca pe „un tânăr cu un exagerat simț al demnității personale”. După terminarea liceului, Roth a plecat în 1817 în Germania, la Universitatea din Tübingen, unde a studiat teologia și filozofia.

Nemulțumit de cursurile universitare din Tübingen, Roth a trecut în Elveția, unde își desfășura activitatea marele pedagog Johann Heinrich Pestalozzi. Însușindu-și concepția umanistă și democratică a dascălului său, Stephan Ludwig Roth colaborează

la opera pedagogică a acestuia. Apreciindu-l în mod deosebit pe Roth, Pestalozzi scria tatălui acestuia: „Dăruit cu o arzătoare râvnă și însuflețit de o dragoste fierbinte față de poporul țării sale, nu va precupeți desigur nici o osteneală ca să obțină rezultate decise și însemnate...”

Stephan Ludwig Roth își ia doctoratul în 1820 cu teza „*Esența statului*”, titlu care însă nu i se recunoaște în Imperiul habsburgic, deoarece Metternich respingea ideile liberale privitoare la stat, expuse în această teză.

Întors în orașul natal în 1820, unde a ocupat câțiva ani funcția de profesor și apoi director al gimnaziului, el elaborează mai multe lucrări strâns legate de preocupările și interesele maselor populare. Dintre acestea semnalăm lucrarea „*Breslele*”, publicată în 1841 în foaia „*Transilvania*”, care apărea la Sibiu ca supliment al gazetei „*Siebenbürger Bote*”, în care, deși cu limitele teoretice impuse de epocă asupra rolului noilor relații de producție capitaliste, se ridică înflăcărat împotriva exploatării muncitorilor. Într-o altă lucrare, intitulată „*Dorințe și sfaturi. O cerere pentru popor*”, publicată în 1842, dezvăluie sistemul crunt de exploatare a iobagilor, pronunțându-se indirect pentru desființarea iobăgiei. Ulterior, în mai 1846, cu ocazia Adunării generale a Asociației pentru studiul Transilvaniei, al cărei membru era, Stephan Ludwig Roth se va afirma deschis pentru desființarea iobăgiei, ceea ce însemna un act de un deosebit curaj pentru acel moment; înțelegând urmările grave pe care le putea avea acest act pentru el – și care n-au întârziat să se arate – Roth declara: „și dacă mi-aș rupe de o sută de ori gâtul pentru acest țel, acestui gând aparțin cu trup și suflet...”

În urma unei temeinice cercetări, elaborează o istorie a Transilvaniei în trei volume, rămasă însă în manuscris. Din analiza acestei lucrări reiese cu claritate concepția înaintată a lui Roth asupra rolului principal al poporului în făurirea istoriei.

Înțelegând justețea revendicărilor sociale și naționale ale românii transilvăneni, care deși formau majoritatea absolută a populației erau privați de multe drepturi de către clasele exploatare

austro-ungare, Stephan Ludwig Roth a militat cu consecvență pentru realizarea acestor revendicări.

Dorind să combată proiectul de lege pregătit de Dieta dominată de feudații maghiari, potrivit căreia limba latină trebuia să fie înlocuită cu limba maghiară în administrație, justiție și școli, Roth a publicat în 1842 lucrarea „*Lupta pentru limbă în Transilvania*”, în care sublinia că Transilvania nu avea „... nevoie de o limbă impusă prin voința Dietei. Ea posedă, cum a posedat din totdeauna o limbă a ei, o limbă pe care locuitorii acestei țări o înțeleg. Aceasta nu e germana, nu e ungara, e româna pe care toți o știu fără a fi învățat (în școli)”.

Stephan Ludwig Roth, sub impresia puternică a Adunării naționale ținută la Blaj în zilele de 3/15-5/17 mai 1848, la care a participat și el, și sprijinind hotărârile acesteia de a se împotrivi anexării Transilvaniei de către Ungaria, Roth a publicat la 1 iunie 1848, sub pseudonimul Pestalozzi, în suplimentul gazetei brașovene „*Siebenbürger Wochenblatt*”, intitulat „*Satellit*”, articolul „*Unirea și românii*”, iar la 16 iunie, sub același pseudonim, a publicat în „*Transilvania*” articolul „*Adunarea românilor la Blaj*”, în care se pronunța pentru deplina egalitate de tratament a românilor cu maghiarii și sașii. „Dacă majoritatea Dietei din Cluj proclamă uniunea – scria Roth –, națiunea română va privi lucrul acesta, cum și este în realitate, drept un refuz al recunoașterii naționalității sale... Ideea unui stat al românilor trăiește în mii și mii de inimi. Materia asta inflamabilă nu poate să rămână multă vreme fără efect, chiar dacă va fi să curgă sânge”.

Deputat al sașilor din Mediaș în comunitatea săsească, apoi delegat în comitetul de pacificare format în toamna anului 1848, Roth a colaborat îndeaproape cu românii.

Deși – așa cum îi scria fiicei sale – a voit binele nației lui „fără a purta gând rău altor nații”, Roth, alături de alte câteva mii de oameni, a căzut victimă „tribunalelor de sânge” instituite de guvernatorul Transilvaniei, Csányi Ladislau, sub acuzarea de a fi luptat „cu sabia în mână în fruntea românilor și sașilor”.

Umanismului său luminat, cu toate limitele sale, l-a ajutat pe Stephan Ludwig Roth să se ridice la înțelegerea justă a marilor probleme ale societății contemporane lui și să aducă o contribuție deosebit de importantă la mersul ascendent al societății de pe teritoriul patriei noastre, care a fost și a lui.

60.

Niculae, V. *Un reprezentant de frunte al iluminismului. 120 de ani de la moartea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Știința tineretului”, anul XXV, Seria II, 1969, nr. 6214, din 12 mai, p. 2.

Între reprezentanții de frunte ai iluminismului transilvănean din prima jumătate a veacului trecut, care și-au închinat întreaga viață slujirii cauzei poporului, un loc de seamă îl ocupă eminentul profesor și cărturar sas Stephan Ludwig Roth.

Născut la 24 noiembrie 1796, la Mediaș, Roth urmează cursurile școlii primare în orașul natal, apoi pe cele ale liceului la Mediaș și Sibiu, după care pleacă în Germania, devenind student la Universitatea din Tübingen, unde urmează teologia și, paralel, filozofia.

Deși inițial simte o deosebită atracție pentru studiul filozofiei, curând se va dedica unei cu totul alte ramuri științifice – pedagogia – influențat fiind, în special, de lucrările marelui pedagog elvețian Pestalozzi. În consecință, el părăsește Tübingenul în 1818 și merge în Elveția, la școala din Yverdon, condusă de Pestalozzi, ale cărui vederi pedagogice le împărtășește, devenind asistentul și colaboratorul ilustrului pedagog. La Tübingen se va întoarce doi ani mai târziu, în 1820, pentru a-și susține teza de doctorat intitulată „*Esența statului*”. În această teză apar unele dintre ideile sale înaintate, pentru a căror transpunere în practică va milita tot restul vieții. Roth se pronunță împotriva absolutismului, pentru abolirea tiraniei feudale și asigurarea de largi drepturi și libertăți maselor populare. Erau idei care nu puteau conveni autorităților imperiale austriece. Pentru acest motiv, Stephan Ludwig Roth n-a avut dreptul să se folosească de titlul său de doctor, conferit în urma studiilor făcute și a susținerii tezei de doctorat.

Convins de posibilitatea ridicării nivelului de viață al poporului prin cultură, în general, și învățământ, în special, Stephan Ludwig Roth își va pune – întors în Transilvania – întreaga sa energie în slujba dezvoltării și modernizării învățământului.

Numit profesor și apoi director al liceului săsesc din Mediaș, el încearcă să introducă o serie de reforme, indispensabile noii direcții pe care voia s-o imprime învățământului din Transilvania. Se lovește, însă, de poziția refractară a patriciatului săsesc, deloc dispus să admită accesul spre cultură al fiilor de țărani și meseriași. Este nevoit să părăsească învățământul și să se dedice carierei preoțești. O vreme funcționează ca predicator la Mediaș, apoi, începând din 1837, ca preot de țară la Nemșa și Moșna.

În noua sa calitate, Stephan Ludwig Roth s-a manifestat ca un îndrumător și apărător al țăranimii asuprite, cu ale cărei nevoi și aspirații s-a identificat. Totodată, el colaborează la gazeta sibiană „Siebenbürger Wochenblatt” și la alte publicații transilvănene ale timpului, cu materiale în care dezvoltă idei înaintate, atât cu privire la necesitatea unor reforme economice și politice în favoarea maselor populare, cât și în legătură cu problema națională. Și dacă în problemele de natură economică și social-politică el s-a pronunțat clar, între altele, pentru desființarea iobăgiei, în problema națională a adoptat o poziție la fel de înaintată, militând pentru solidaritatea maselor largi populare de români, maghiari, sași, din Transilvania, în fața exploatarelor comuni: feudalitatea și monarhia absolută. Stephan Ludwig Roth a nutrit o deosebită simpatie pentru românii din Transilvania, cerând în repetate rânduri egala lor îndreptățire cu celelalte naționalități din principat. Semnificativă pentru concepția sa apare, mai ales, lucrarea „*Lupta pentru întâietatea limbii de stat în Transilvania*”, publicată în 1842, ca răspuns la intențiile autorităților de a introduce în învățământul, administrația și justiția din Transilvania limba maghiară. În această lucrare, Roth se pronunță clar pentru folosirea limbii române, vorbită de imensa majoritate a populației, ca limbă oficială.

Revoluția de la 1848 îl găsește pe Roth alături de români, susținându-le dreptele cereri de natură social-economică, politică și națională. Ia parte la Adunarea națională de la Blaj a românilor transilvăneni, din 3-5 mai 1848. După adunare, impresionat de nestrămutata hotărâre a participanților de a lupta pentru emancipare socială și națională, Roth susține cererile formulate în petiția națională de la Blaj și insistă pentru satisfacerea lor.

Participant activ la revoluția din Transilvania în calitate de deputat al sașilor din Mediaș în comunitatea săsească, sau ca delegat în Comitetul de pacificare constituit în toamna anului revoluției, alături de care luptă împotriva nemeșimii. După decretarea amnistiei de către generalul Bem, Roth se întoarce la Moșna, unde este arestat, trimis la Cluj, judecat pentru „trădare” și condamnat la moarte. Este executat la 11 mai 1849.

La 120 de ani de la tragicul său sfârșit, omagiul pe care-l aducem memoriei lui Stephan Ludwig Roth este omagiul adresat unui intelectual cu vederi înaintate și statornice, care, de-a lungul întregii sale vieți, a militat pentru o societate dreaptă, în care masele populare, indiferent de naționalitate, să trăiască în pace și bună înțelegere, sub semnul unor idealuri generoase.

61.

Fanache, Maria. *Stephan Ludwig Roth – pedagog*, în „Tribuna Sibiului”, anul II, 1969, nr. 382 din 13 mai, p. 3.

În cadrul mișcării de deșteptare națională din Transilvania, la începutul secolului al XIX-lea, preocupările intelectualității burgeze pentru o reformă a învățământului manifestată în schimbarea conținutului lui, potrivit exigențelor noi, determinate de noile relații de producție, în laicizarea lui și în generalizarea învățământului rural, devin tot mai insistente. În această acțiune, se remarcă Gh. Barițiu, F. Bolyai, Ion Maiorescu, Stephan Ludwig Roth.

Biografia tinereții și a anilor de școală ai lui Roth oferă câteva elemente necesare înțelegerii mai îndeaproape a gândirii și activității lui pedagogice.

La Sibiu, unde își continuă studiile gimnaziale, este remarcată preocuparea pentru „însușirea și aprofundarea conținutului materiilor de învățământ”, atitudine și practică ce-i distinge personalitatea între ceilalți tineri, așa cum interpretează și nota directorului din matricola liceului din Sibiu: exagerat simț al demnității personale”.

Profilul ideologic al viitorului umanist se plămădește în perioada studiilor sale universitare la Tübingen când, în asaltul unor curente de gândire contradictorii ca cele cu care se întâlnește în studiile sale filozofice despre Voltaire¹, Locke, Hume², Fichte³, Kant⁴, Hegel⁵, Pestalozzi, Rousseau, spiritul său realist se orientează spre acele concepții care-i pot hrăni idealul de a se dăruii luptei pentru ridicarea poporului. Așa se explică interesul crescând pentru problemele pedagogice, pentru activitatea practică pe care întrevedea că va avea s-o desfășoare în viitor ca dascăl.

Contactul direct cu concepția și activitatea pedagogului Pestalozzi, în Elveția, unde studiază după ce părăsește orașul Tübingen și unde predă și educă sub directa îndrumare a lui Pestalozzi, constituie o etapă importantă în formarea gândirii și activității pedagogice a lui Stephan Ludwig Roth. Gândirea pedagogică pestalozziană, cu toate limitele sale, promova unele principii care găsesec ecou în sufletul tânărului ale cărui idealuri ținteau realizări practice menite a ridica poporul și a-l pregăti pentru înțelegerea marilor prefaceri ce se anunțau. O primă lucrare în spiritul gândirii pestalozzian este „*Predarea limbilor*” (1820), care conține multe idei luministe umanitare. Principiul pestalozzian al

¹ (1694-1778), pe numele său adevărat François-Marie Arouet, scriitor și filozof iluminist francez.

² Hume, David (1711-1776), filozof, istoric, economist, eseist și scriitor scoțian, adept al empirismului; reprezentant de seamă al iluminismului scoțian.

³ Fichte, Johann Gottlieb (1762-1814), filozof german, cunoscut ca părințele idealismului german și ca urmaș al lui Kant.

⁴ Kant Immanuel (1724-1804), filozof german, unul dintre cei mai mari gânditori din perioada iluminismului german și ai culturii apusene.

⁵ Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831), filozof idealist german.

îmbinării instrucției cu munca practică, nou și îndrăzneț, cel al respectării particularităților psihologice ale copiilor în procesul de instruire, cel al învățământului intuitiv, importanța acordată muncii independente în formarea elevilor constituie, în gândirea pedagogică a timpului, un pas înainte. În climatul determinat de gândirea și activitatea lui Pestalozzi, preocupările pentru pedagogie ale lui Roth devin determinante și hotărâtoare în alegerea drumului vieții.

Tot în anii de studii a cunoscut și metoda Bell-Lancaster¹, metoda predării, în clasele elevilor mici, de către cei din clasele mari. Ca și Pestalozzi, Roth acorda o importanță deosebită intuiției de învățământ, considerată ca bază a instrucției, idee care devine una din tezele de bază ale sistemului său pedagogic.

Deosebit de semnificativă pentru cunoașterea concepțiilor politice ale lui Roth este și importanța ce o acordă problemelor limbii materne a unui popor. Această concepție, ca și întreaga sa gândire pedagogică, se încadrează curentului înaintat de idei în care se distinge și contribuția adusă de cărturarii luminiști ca: Gh. Barițiu, S. Bărnăușiu, Bolyai, I. Maiorescu, G.P. Binder² ș.a., a căror strădanie este de a transforma școala într-o armă de emancipare națională și socială, într-o epocă în care mișcările naționale atacau temeliiile orânduirii feudale din Transilvania. Între năzuințele progresiste ale vremii, cultivarea limbilor popoarelor ce trăiau în această parte a țării apare ca un deziderat, susținut de altfel și prin numeroasele studii lingvistice ce se editează acum, și prin strădania unor pedagogi români, sași și maghiari de a promova limba maternă ca limbă de predare în liceu, în locul limbii latine. Roth transpune această năzuință în spirit pestalozzian pe plan pedagogic, considerând limba maternă drept „cea mai profundă revelație a vieții unui popor” și preconizând însușirea temeinică a acesteia înainte de predarea unei limbi străine. Pe lângă aceasta, Roth sub-

---

¹ Metodă de învățământ mutual întemeiată în Anglia de pastorul scoțian Andrew Bell (1753-1832) și de profesorul Joseph Lancaster (1778-1838) pentru școli elementare cu mulți elevi și profesori puțini.

² (1784-1867), episcop lutheran în Transilvania, în secolul XIX.

liniază și necesitatea studierii istoriei moderne și contemporane pe atunci complet neglijată.

Dacă ideile pedagogice din teza sa de doctorat „*Esența statului*” (Tübingen, 1820) trădează unele limite în înțelegerea dezvoltării societății omenesti, din memoriul intitulat „*Apel către spiritul nobil și umanitar al națiunii săsești din Transilvania, o petiție și o propunere în vederea creării unui institut pentru creșterea și educarea copiilor săraci și a pregătirii lor pentru profesiunea sfântă de învățător la sate*”, lămurește felul cum preconiza Roth înfăptuirea planurilor sale pedagogice, arătând orientarea sa spre nevoile imediate ale maselor populare.

Roth propune mai întâi crearea unei școli pedagogice pentru învățătorii din mediul rural, cele existente fiind necorespunzătoare. Interesantă este ideea că învățătorii cei buni și adevărați trebuie să se formeze din mijlocul poporului și să fie pregătiți într-o instituție la țară; în aceste condiții, un fiu de țăran legat de viața rurală va ști să se orienteze cu mult mai bine, în calitatea sa de învățător, în complexe probleme de educație a tineretului rural.

Propunerile din memoriul lui Roth nu echivalau cu o reformă a întregului învățământ, ele se opreau la școlile sătești. E drept, unele necesități rămâneau incomplet analizate, mai ales sub raportul posibilităților materiale ale vremii.

Un țel practic urmărit de Roth a fost restructurarea generală a școlilor elementare.

Roth sugerează și ideea unei reviste pentru învățământ și educație, „*Der sächsische Schulfreund*”, care trebuia să permită un firesc schimb de idei privitoare la educație și învățământ, dar să reflecte critic și situația din școli.

Inițiativa este însă ostracizată și planul revistei rămâne doar ca document de arhivă.

Merită a fi analizată și personalitatea profesorului și a directorului Roth, personalitate ce se distinge, în vremea sa, tocmai prin unitate deplină între gândirea teoretică și acțiunile pe care le-a

întreprins pentru ridicarea școlii, precum și prin curajul cu care a stăruit în spargerea vechiului și în afirmarea noului.

Roth propunea înființarea unui nou tip de școală, gimnaziu pentru pregătirea profesională a viitorilor meseriași, prin îmbinarea învățământului teoretic cu tehnica și practica diferitelor meșteșuguri. Prin această propunere, ca și prin aceea privind școlile de agricultură și școlile comunale, Roth este un precursor al principiului legării teoriei cu învățământul practic, în pedagogia românească. Inițiativele sale nu au fost însă luate în considerare.

Gândirea sa revoluționară se integrează însă efortului depus și de alți gânditori luminiști ai vremii, români, germani, maghiari care, dacă n-au reușit întru totul să înlăture opreliștile, au sprijinit, totuși, o mișcare ce avea să zdruce din temelii putreda rânduială din imperiul habsburgic, afirmând dreptul popoarelor la existență națională și progres social.

62.

xxx *In memoriam*, în „Tribuna Sibiului”, anul II, 1969, nr. 382 din 13 mai, p. 3.

S-au împlinit, duminică, 120 de ani de când a fost executat la Cluj, din dispoziția unor forțe sociale care se opuneau progresului și bunei dezvoltări între naționalități, militantul vizionar și umanistul Stephan Ludwig Roth. Înțelegând cu o claritate deosebită necesitatea unor raporturi între naționalități pe baze avansate – respect reciproc, conlucrare armonioasă – Roth se înscrie cu o contribuție masivă în evoluția progresistă a gândirii sociale românești. Scrierile sale conțin o bogăție de idei luminoase, demascând caracterul înjositor al asupririi, denunțând interese meschine care pot învrăjbi pe oameni. Strâns legat de realitățile transilvănene ale primei jumătăți a secolului trecut, el a luat poziție hotărâtă în favoarea conviețuirii frățești a tuturor – români, germani, maghiari – dovedindu-se un militant neobosit al înfrățirii naționale. Aceeași poziție avansată a marcat participarea sa la evenimentele revoluționare ale anului 1848, când idealul umanitar, pe

care-l putem considera drept bază a gândirii politice a lui Stephan Ludwig Roth, devine piatra de încercare a tuturor programelor politice din Transilvania.

Împlinirea a 120 de ani de la moartea acestui gânditor progresist a înscris în viața orașului său natal, Mediașul, solemnitatea unor acțiuni comemorative. Medieșenii au cinstit cu venerație memoria marelui înaintaș născut pe aceste meleaguri. La acțiunile comemorative organizate de Consiliul județean al oamenilor muncii de naționalitate germană, în colaborare cu Comitetul județean pentru cultură și artă Mediaș, la obeliscul ridicat în memoria sa în „Vechea grădină a elevilor” din Mediaș au venit duminică un mare număr de locuitori. Cu acest prilej, în prezența reprezentanților forurilor locale de partid și de stat, profesorul emerit Andreas Kloos¹ și profesorul Ingmar Brandsch² au comemorat, în cuvinte calde, sensibile, figura neobositului militant.

La aceeași solemnitate de duminică, au fost depuse coroane și jerbe de flori la obelisc, iar tânăra generație – pionierii –, beneficiind de realitatea multor idei progresiste pe care le-a promovat Roth, și-au adus omagiul făcând cu schimbul de gardă.

Evenimentele comemorative s-au continuat cu un simpozion consacrat lui Stephan Ludwig Roth, în care contribuția sa la dezvoltarea gândirii progresiste românești și a practicii revoluționare a fost subliniată prin comunicările dr. docent Carol Göllner și prof. Maria Fanache³.

---

¹ (1915-1998), profesor emerit (1963) și pedagog la Mediaș, autor de manuale, inspector școlar și director.

² Născut la 28 noiembrie 1936; deputat (FDGR) în Parlamentul României între 1990-1992, profesor de istorie la Liceul „Axente Sever” din Mediaș; emigrat în R.F.G.

³ Absolventă de filologie (șefă de promoție) la Cluj; a profesat la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu; Inspector școlar județean și șefă a Inspectoratului pentru Cultură și Artă Sibiu.

63.

Hamzea, Adrian. *Balada lui Stephan Ludwig Roth*, în „Astra” (Braşov), anul IV, nr.10 (41), 1969, oct., p. 12.

Balada lui Stephan Ludwig Roth
 La Cluj, neclintit, aşteaptă în piaţă,
 Ferecat în lanţuri, Stephan Ludwig Roth.
 Un prânz – ca un ospăţ – i se aşterne-n faţă.
 Ultimul. Şi-s ultimele ceasuri.
 Duzina de flăcăi, gătiţi ca de paradă,
 Veghează gloata-n tropot ce curge de pe drumuri,
 Şi urletul mulţimii – mugind ca o cascadă –
 Îl fulgeră cu fierul, să piară ca un hohot.
 Ca-n tre pereţii atâtor vechi strădanii
 Se aşază pastorul, senin, să guste vinul vechi.
 Doar l-au cinstit, călăii! E roşu, vin ales. În soare
 Pare sângeriu – Călătoreşte-n zare un dangăt istovit,
 de clopot.
 Cât de târziu să fie? Ar vrea un ceas, să ştie...
 Un ostaş i-l dă. Îşi pironeste ochii pe masa lui de brad.
 Tresare Roth. Pe umăr, o mână ca un tremur. Un confesor.
 E Hintz: „Domnule şi frate, se-apropie... neabătut...
 Sufletul tău...” Dar vorba i se curmă.
 Dinţi-i clănţăne. Bolboroseşte-o rugă, cu ochii ca de jad.
 Necruţător, ceasornicul îndeamnă clipele, spre clipa
 cea din urmă.
 Pastorul din Moşna ridică încet condeiul,
 I-au dat şi-o călimară – şi clipele tot cad.
 Amară, i se-nfiripă slova: „Copiii mei iubiţi,
 Eu plec în altă lume – e zi de bun rămas, –
 Destule frumuseţi şi-un nume nepătat vă las.
 Să crească fără stavili măsura-n voi, copii, nepoţi,
 Străvechea binecuvântare să-şi afle tihna-n toţi.
 De-a pururea uniţi şi credincioşi să fiţi
 Poruncii fiecărui ceas, chemării lui de fier,

Neînfricoșați de oameni. Dar omul să-l iubiți!
Tu, cer, să ocrotești în veci poporul meu... Eu, Stephan
Ludwig Roth”.

Se cerne-un zgomot! Un pluton cu tobele-n surdină.
S-a oprit. Un glas: „Drepti!... Pe umăr, arm’!...”
În mijloc osânditul, în jur un zăngănit netot
Și forfota mulțimii vuind nebună-n jur.
La Cetățuie, sus! Unduie grădinile sub valul de lumină,
E atâta primăvară și urcă atâta seve!
Uimit, cu gândul dus și ochiul însetat,
Roth soarbe preajma-n floare, cerul fără dreve, pur
Din amintiri se iscă un zâmbet de demult,
Când saluta cu brațul stâng iubite meleaguri,
Și veghea întâiul vis – odinioară mugur,
Pârguit apoi – nicicând uitat. – Tumult:
„Drepti” și... „Ochiți!”... (Are și fierul glas?)
Ia, sasule! Cum stai tu cu curajul?
Eșarfa? Nu!... oraș hain, te las”.

Își scoate pălăria. Încredințează ierbi umbra ei cu borul larg.
Stană de piatră, depărtări scrutează – semeț ca un catarg.
...Se-nfige împușcătura în liniștea ca gheața,
Să-ngenuncheze e vrere, cununa ei și viața.

64.

Adam, Ioan. *La Mediaș. Muzeul „Stephan Ludwig Roth”*, în „Scînteia” (București), anul XL, 1970, nr. 8635, din 12 decembrie, p. 3.

La Mediaș, forurile culturale din oraș au organizat, cu ajutorul unor entuziaști cercetători și muzeografi, un muzeu dedicat gânditorului progresist transilvănean Stephan Ludwig Roth, personalitate proeminentă de erudit și prieten al poporului român care și-a pus întreaga viață (jertfindu-și-o chiar) în slujba idealurilor înaintate ale revoluției de la 1848. Fiu al acestui oraș, învățatul sas s-a format în atmosfera premergătoare marilor confruntări revoluționare de la mijlocul veacului trecut și a militat pentru egalitatea în

drepturi și înfrățirea deplină între locuitorii acestor meleaguri, indiferent de naționalitatea lor.

Noul muzeu medieșean reface prin intermediul unor exponate numeroase: manuscrise, scrisori, lucrări tipărite, articole, manifestări publicistice, facsimile, iconografie, mărturii ale contemporanilor, imaginea unui vizionar și deschizător de drumuri. Sugestivitatea exponatelor este sporită și de faptul că ele au fost amplasate chiar în casa în care a trăit și a activat gânditorul.

Evocării copilăriei petrecute la Șeica Mică (sat în care a cunoscut de mic viața mizeră a iobagilor, cărora le va închina o bună parte a scrierilor lui) și a cursurilor medii la liceul Brukenthal din Sibiu, îi urmează aceea a studiilor universitare de la Tübingen, abandonate repede în favoarea activității pedagogice desfășurate la „Institutul de educație” din Yverdon (Elveția), sub îndrumarea atentă a marelui pedagog Johann Heinrich Pestalozzi. Aici, influențat de concepțiile rousseau-iste ale maestrului, va preconiza el deschiderea la Șeica Mică a unei școli de învățători sătești, năzuind (așa cum se vede dintr-o lucrare a sa expusă) la propășirea culturală a maselor prin intermediul unui sistem de educație cu baze umaniste.

Ideile progresiste din teza de doctorat „*Esența statului*” îi vor atrage urmărirea regimului dictatorial al lui Metternich. Reîntors în patrie, ca profesor la gimnaziul din Mediaș și îndepărtat apoi pentru ideile lui necanonice, potrivnice spiritului conformist și închistat al superiorilor săi și al patriciatului sășesc, învățatul transilvănean se dovedește un atent observator al mediului, intuiește mecanismul de clasă al exploatării, căutând reorganizarea societății prin intermediul unor principii înaintate. Din această perioadă datează lucrările fundamentale prezente în recentul muzeu memorial: „*Breslele*” (1841), „*Cercetări și îndrumări privind agricultura și păstoritul*” (1842), „*Dorințe și sfaturi. O cerere pentru popor*” (1842), ca și o istorie a Transilvaniei în 3 volume, rămasă în manuscris.

Vizitatorul ce parcurge încăperile muzeului poate urmări radicalizarea gândirii eruditului transilvănean, proces vizibil în repetate luări de atitudine cum este cea din mai 1846, cu ocazia adunării generale a „Asociației pentru studiul Transilvaniei”, când afirma: „umanitatea și folosul țării, cerul și pământul cer dreptate, nu menținerea asupraii istovitoare”. O amplă suită de exponate reconstituie activitatea lui Stephan Ludwig Roth în timpul revoluției de la 1848: participarea la Adunarea de la Blaj, munca lui de membru al Comitetului de pacificațiune, în care alături de revoluționarul român Ștefan Moldovan a eliberat iobagii din numeroase sate. Vina aceasta nu i-a fost iertată. Arestat samavolnic, judecat pripit, Stephan Ludwig Roth a primit cu bărbăție moartea la 11 mai 1849, în cetățuia din Cluj.

Noul muzeu e un gest de prețuire și omagiu închinat de oame-nii muncii înfrățiți, constructori ai socialismului, memoriei ilustrului gânditor progresist, luptătorului revoluționar.

65.

Bârsănescu, Ștefan (coord.), *Istoria pedagogiei*. Manual pentru liceele pedagogice și institutele pedagogice de 2 ani, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 146-147.

p.146

Meritele lui Pestalozzi ca pedagog sunt remarcabile: el a subliniat, ca nimeni altul, ideea că educația trebuie să fie un act de devotament față de copil, iar educația și instrucția școlară – un drept al tuturor copiilor. A luptat cu un zel neobosit ca și copiii săraci și orfani să se bucure de o educație și instrucție organizate.

Cerând educarea tuturor copiilor, Pestalozzi are o concepție pedagogică cu caracter democratic. El dorea ridicarea poporului, a nivelului său material și intelectual, dar, ca și iluminiștii, credea în posibilitatea unei schimbări numai prin instrucție și educație. În naivitatea sa, spera că îmbunătățirea vieții poporului va rezulta din acțiunile umanitare ale unor oameni și conducători instruiți, luminați.

Totuși, Pestalozzi își dădea seama că societatea este divizată în categorii sociale inegale și că cei bogați se bucură de numeroase avantaje economice și culturale. Acest lucru reiese din critica pe care o face învățământului epocii, în care copiii din popor învățau în școli lipsite de condiții elementare pentru desfășurarea procesului instructiv, în timp ce copiii celor avuți beneficiau de instituții școlare de toate gradele, mai bine organizate și mai bine înzestrate.

p. 147

Pedagogia și mai ales metodică pestalozziană – arta de a educa pe copii conform naturii lui, făcând din educație „o libertate a spiritului” – s-au răspândit în toată lumea. Opera sa a fost tradusă în numeroase limbi, având o mare răspândire și influențând întreaga dezvoltare a pedagogiei moderne.

Oameni de școală care i-au prețuit viața și activitatea, militând pentru luminarea poporului, au încercat să transpună în practică multe din ideile sale, înființând orfelinate, școli populare, în care elevii se instruiască și munceau.

Azi, după aproape 150 ani (n.n. – la data publicării acestui manual), Pestalozzi este considerat, pe bună dreptate, „Pionierul școlii moderne”.

Procesul de răspândire a ideilor lui Pestalozzi la noi a început de timpuriu și s-a produs variat și în etape.

„Pentru prima oară, Pestalozzi a fost cunoscut aici prin opera și activitatea pedagogului Ștefan Ludwig Roth (1796-1849), erou al revoluției pașoptiste din Transilvania. Acesta a fost colaborator între anii 1818-1820 la Yverdon, devenind un adept și răspânditor al ideilor și metodelor pestalozziene în Transilvania. Sub această influență el a scris o metodică pentru predarea limbii. De reținut este faptul că Roth nu rămâne la concepția lui Pestalozzi, ci îl depășește, realizând o lucrare care dezvoltă gândirea pestalozziană, adaptând-o la condițiile și necesitățile școlii din Transilvania. Marele pedagog voise o metodă a învățământului limbii, dar n-o putuse realiza deoarece îi lipsea pregătirea filologică. Stephan Roth, care studiasse filologia la universitatea din Tübingen, înainte de a

veni la Yverdon, a fost în măsură să întocmească o bună metodică a predării limbii.

Ideile lui Pestalozzi au fost cunoscute destul de timpuriu în Moldova. În actele de înființare a școlii de fete din Iași (1834), se prevedea ca predarea să se facă după „metoda lui Pestalozzi”.

Oameni de cultură cu vederi înaintate din țara noastră, urmărind realizarea unui învățământ pentru păturile largi ale poporului, au folosit uneori ideile și mai ales „metoda lui Pestalozzi”. În lucrarea sa *Elemente de pedagogie și metodologie teoretică și practică* apărută în 1868, pedagogul I.P. Eliade¹ subliniază, de exemplu, rolul exercițiilor intuitive în învățământul elementar, preconizate de Pestalozzi.

Ulterior, J.H. Pestalozzi începe a fi cunoscut la noi prin capitole speciale incluse în lucrările de istoria pedagogiei și prin prezentările monografice din revistele de pedagogie ori cu profil cultural.

Un moment important îl formează traducerea operelor marelui pedagog elvețian. În 1885-1887, Eniu Bălțeanu² a tradus lucrarea *Cum își învață Gertruda copiii*, traducere publicată în revista „Lumina pentru toți”; mai târziu, în 1909, Ion A. Rădulescu-Pogoneanu³ traduce într-o frumoasă limbă literară romanul social-pedagogic *Leonard și Gertruda*.

Despre concepția pedagogică a lui Pestalozzi s-au scris numeroase studii, ca, de exemplu, acela al profesorului G.G. Antonescu⁴

---

¹ Pedagog de secol XIX; autorul lucrării *Elemente de pedagogia și metodologia teoretică și practică*, Ploiești, 1874.

² (1847-?) Revizorul școalelor din județul Ilfov; directorul Institutului Educațiunea și al revistei pedagogice mai sus menționate.

³ (1870-1945), pedagog român, membru corespondent al Academiei Române; autor al lucrării „*J.H. Pestalozzi. O schiță a vieții și a ideilor sale*”, București, 1927.

⁴ Antonescu, George G. (1882-1953), profesor de pedagogie la Universitatea din București și director al Institutului Pedagogic Român; autor al mai multor lucrări în domeniu: „*Psihanaliză și educație*”, „*Pedagogie generală*”, „*Istoria pedagogiei*” ș.a.

I.H. Pestalozzi și culturalizarea poporului. În 1965 s-a tipărit un volum de *Texte alese* din opera lui J.H. Pestalozzi.

66.

Lungu, Cornel. *Un mare gânditor și luptător progresist. 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Tribuna Sibiului”, anul IV, 1971, nr. 1168 din 24 noiembrie, p. 3.

Stephan Ludwig Roth s-a născut la 24 noiembrie 1796 la Mediaș, ca fiu al unui intelectual cu largă înțelegere a epocii sale. După terminarea studiilor liceale la Mediaș și Sibiu, unde se remarcă prin sânguinciozitate, tânărul Roth este trimis la Universitatea din Tübingen, spre a studia teologia. Mai puțin aplecat spre teologie, acordă importanță sporită studiilor de filozofie și pedagogie. Nemulțumit de atitudinea conservatoare a Universității din Tübingen față de mișcările revendicative ale tineretului studios, Roth pleacă la Yverdon, în Elveția, unde activa celebrul pedagog și scriitor J.H. Pestalozzi. Câștigând curând deplina încredere a profesorului său, va deveni un apropiat colaborator al acestuia.

Din Elveția, cu experiența pedagogică acumulată, se va întoarce pentru scurt timp la Tübingen, spre a-și pregăti și susține teza de doctorat despre „*Esența statului*”. Revenit în țară după un scurt dar semnificativ contact cu atmosfera politică riguroasă și retrogradă din capitala imperiului habsburgic, Stephan Ludwig Roth se integrează curentului liberal de reforme ce va premerge deceniul revoluției de la 1848.

În Transilvania primei jumătăți a secolului al XIX -lea, încep să pătrundă și să câștige simpatie și aderență ideile revoluției franceze, ale iluminismului cu toate implicațiile sale. Sunt ideile unei filozofii preocupate în a descifra sensul major al omului în societate, drepturile și datorințele sale. Fenomenul este general, are o largă arie de răspândire, vechicularea ideilor fiind posibilă și datorită participării a numeroși tineri transilvăneni la studii în importante centre de cultură din Europa centrală sau vestică.

Perioada de formare a generației de la 1848 din Transilvania corespunde în general deceniului al treilea al secolului trecut. Ne aflăm încă sub efortul stăpânirii habsburgice care, asemeni aliaților săi externi, încearcă să oprească mersul ascendent al societății: în gândirea generației de revoluționari va pătrunde masiv și liberalismul, ideologie politică și economică a monarhiei constituționale, parlamentare, pronunțându-se și pentru deplina libertate economică.

Integrat pe deplin atmosferei epocii, Stephan Ludwig Roth va adăuga preocupărilor sale pe linia dezvoltării învățământului și culturii, pe aceea de răspânditor al ideii de egalitate națională în rândul populației din Transilvania. De nenumărate ori, reprezentanți ai poporului român, pe calea memoriilor sau prin intermediul presei, exprimă îndreptățita revendicare a egalității sociale și naționale a românilor cu celelalte naționalități. Acestui curent i se atașează cu însuflețire, asemeni unui Johann Gött sau Anton Kurz, și Stephan Ludwig Roth.

Argumentele la care face apel sunt multiple. Insistă asupra faptului că istoria, studierea ei, dovezile sale incontestabile, coroborate cu datele demografice existente, trebuie să grăbească schimbarea unei concepții și politici retrograde, practică de oficialități.

În deceniul al cincelea al secolului trecut, așa-numita „luptă pentru întâietatea limbii de stat” preocupa societatea transilvăneană. Membrii Dietei Principatului cer insistent în ședințe ca limba maghiară să devină limba de stat, limba oficială. Luările de poziție, pro, dar mai ales contra sunt revelatorii.

Viitorul ideolog al revoluției din Transilvania, Simion Bărnuțiu, în articolul „O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă”, cerea ca românii să-și poată cultiva limba națională, deoarece toate națiunile își aduc contribuția specifică în cultura universală. Bărnuțiu conchide: „Un popor nu poate răspunde chemării sale fără de cultură și cultura e întemeiată pe limbă... limba e măsura și mijlocirea culturii, în limbă e zugrăvită forma cugetării și a simțirii... pe dânsa e întemeiat caracterul și naționalitatea lui. Dacă și-au pierdut

limba un oarecare popor, și-au pierdut deodată caracterul și naționalitatea sa...”. Această luare de poziție o întâlnim și la Stephan Ludwig Roth în articolul „*Lupta pentru limbă*” (1842). În acest articol cu un pronunțat caracter politic, el condamnă într-un mod categoric politica oficialității, devenind astfel un apărător înflăcărat al drepturilor poporului român, alături de Simion Bărnuțiu și alții.

În acești ani, preocupările lui Stephan Ludwig Roth se vor îndrepta și asupra problemelor sociale și economice ale Transilvaniei, manifestând simpatie și înțelegere față de soarta grea a țăranimii, supusă obligațiilor de tot felul. Dar expresia elocventă a interesului său față de problemele majore ale societății transilvănene o găsim exprimată cu prilejul Adunării naționale de la Blaj din 3-5 mai 1848, al cărui participant este. Impresionat și emoționat de participarea masivă a populației românești la adunare, Roth își exprimă și în scris adeziunea totală față de cererile juste formulate de adunare în numele poporului român. Sub impresia celor trăite și văzute, el scria: „Până la urmă, ideea de naționalitate era atât de înrădăcinată în inimile tuturor, încât niciodată nu va mai putea fi stârpită. Mulțimea îmbrățișase acest crez al naționalității, strângându-l la inima ei entuziastă, ca stegarul rănit pe câmpul de luptă, steagul său”. Tot el remarcă steagul național, tricolorul românesc ce fluturase la Blaj, conchizând: „fâlfâitul culorilor naționale românești aici, la noi (în Transilvania), trebuie să fi făcut inimile din Iași și București să bată la unison”.

Revendicările sociale și naționale exprimate în Adunarea de la Blaj au fost însă nesocotite. Neînțelegerea manifestată de conducătorii revoluției maghiare față de aceste revendicări a dăunat profund sensului și rosturilor revoluției din Transilvania. Atitudinea nemeșimii maghiare, care trata cu un deosebit dispreț țăranimea, a avut ca urmare hotărârea conducătorilor Adunării de la Blaj de a-și apăra cauza prin forța armelor. La cea de-a 3-a adunare de la Blaj, din luna septembrie, populația vine înarmată și este organizată în cete militare, sub comanda unui Axente Sever, Avram Iancu, Ion Buteanu. Comitetul național român cu sediul la Sibiu hotărăște

să împartă teritoriul național în 15 prefecturi, cu atribuții civile și militare. În înțelegere cu Comandamentul militar austriac, care recunoaște cadrele numite, să respecte și principiul proporționalității naționale (fiecare comunitate etnică urmând să-și aleagă un administrator).

Adept al înțelegerii, atașat ideii de înfrățire și colaborare, Stephan Ludwig Roth acceptă dificila misiune de comisar al Comitetului de pacificațiune. În iarna anului 1848-1849, îl găsim la Cetatea de Baltă, ca reprezentant al acestui comitet, cu înputerniciri extraordinare. Curând, asupra sa se vor abate necazurile familiale, își va pierde tatăl și soția, rămânând cu 5 copii în îngrijirea sa.

Nu va renunța însă nici un moment la obligația asumată. George Barițiu, în paginile consacrate revoluției de la 1848, din a sa „*Istorie a Transilvaniei*”, relevă atitudinea și aportul lui Roth la o colaborare a naționalităților din Transilvania în cadrul revoluției.

În primăvara anului 1849, armata revoluționară maghiară, condusă de generalul Iosif Bem, pătrunde în Transilvania, sunt cucerite Brașovul și Sibiul. În ciuda decretului de amnistie acordat de Bem, „tribunalele de sânge” instituite în iarna anului 1848-1849, cu încuviințarea guvernului maghiar, își continuă cu zel activitatea. Pradă lor vor cădea mii de oameni, acuzați pe nedrept și condamnați la moarte în baza legii marțiale și a unei judecăți sumare. Deosebit de active sunt tribunalele din Cluj, Târgu Mureș și Deva. În fața unui astfel de tribunal extraordinar, Stephan Ludwig Roth este judecat și condamnat la moarte în luna mai 1849, la Cluj. Era învinuit de colaborare cu revoluția românilor transilvăneni, de simpatie manifestată față de revendicările lor sociale și naționale.

În fața plutonului de execuție, pe Cetățuia din Cluj, la 11 mai 1849, Stephan Ludwig Roth va afirma cu toată tăria crezului său politic deviza vieții sale: „Țin să afirm că nici cât am trăit și nici acum, în clipa morții, nu am fost un dușman al națiunii maghiare. Doresc ca aceste cuvinte ale unui om condamnat la moarte să-mi fie crezute cel puțin acum, în clipa în care orice ipocrizie nu mai are nici un rost...”.

Printr-o hotărâre nesocotită, printr-un gest brutal și pripit, revoluția din Transilvania a pierdut pe unul din proeminenții săi reprezentanți. Dar cel ce și-a consacrat întreaga-i viață idealului de libertate și înfrățire națională, Stephan Ludwig Roth, va rămâne un luminos exemplu pentru urmași.

67.

Adam, Ioan *Un remarcabil militant și om de cultură. 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth*, în „Scînteia”, anul XLI, 1971, nr. 8978, 24 noiembrie, p. 4.

Istoria gândirii progresiste din România reține la loc de cinste și numele eruditului profesor sas Stephan Ludwig Roth, militant pentru progres, echitate socială și națională, care și-a dedicat întreaga viață triumfului unor principii înaintate de reorganizare a societății românești. Format în atmosfera premergătoare decisivele confruntări revoluționare ale anului 1848, învățatul ardelean a fost un vizionar și un deschizător de drumuri animat de crezul umanist al deplinei egalități în drepturi a tuturor locuitorilor acestor țărâmură: români, maghiari, sași, un partizan statornic al înlăturării anacronicelor rânduiri feudale și al instaurării noii orânduiri bazate pe dreptate și conviețuirea armonioasă a naționalităților transilvănene.

Născut la 24 noiembrie 1796 la Mediaș, ca fiu al directorului gimnaziului din localitate, el și-a petrecut primii ani ai copilăriei la Șeica Mică (unde a avut prilejul să cunoască oprimarea drastică, spectacolul vieții mizere a iobagilor, cărora le va dedica ulterior o bună parte a scrierilor sale), începându-și studiile gimnaziale în orașul natal și continuându-le apoi la liceul Brukenthal din Sibiu, în a cărui arhivă figurează de altfel și o notă matricolă referitoare la „tânărul cu un exagerat simț al demnității personale”. Plecat la 1817 la Universitatea din Tübingen pentru a studia teologia și filozofia, inteligența sa mobilă, spiritul iscoditor și asociativ s-au vădit în curând refractare la dogma și cazuistică sterilă, fiind în schimb captivate de studiul chimiei, științelor naturale, pedagogiei. Urmarea

logică a fost trecerea, în 1818, în Elveția, la Yverdon, unde va deveni pentru un răstimp profesor de latină la „Institutul de educație” al lui Johann Heinrich Pestalozzi. Aici, influențat de ideile rousseau-iste ale maestrului, va preconiza deschiderea la Șeica Mică a unei școli de învățători rurali, râvnind, așa cum se vede din lucrarea sa „*Predarea limbilor*”, la ridicarea nivelului cultural al maseilor prin intermediul unui sistem de educație cu baze umaniste. Dornic să-și traducă în viață concepțiile, el hotărăște să se întoarcă în patrie. Într-o filă de jurnal, datând din această perioadă, tânărul notează cu mâna sigură un distih din Klopstock¹: „Nu pot o altă patrie s-aleg/ Pământul tot de-ar fi să mă îmbie”. Revenit în iunie 1820 în Tübingen, Stephan Ludwig Roth pregătește într-un timp record (cinci zile) teza sa de doctorat: „*Esența statului*” în care, pe urmele lui Montesquieu și Rousseau, se declara adeptul teoriei dreptului natural și susținea principiul separării puterii executive de cea legislativă ca o asigurare împotriva practicilor arbitrare ale principiilor.

În liniștea înstăpânită în Europa de „Alianța Sfântă” a monarhilor, în condiții în care suspiciunea și delațiunea erau favorizate de regimul polițienesc al lui Metternich, ideile sale curajoase îi vor atrage retragerea promptă a titlului de doctor și supravegherea de către funcționarii guvernamentali; întors în patrie, este numit profesor și apoi director al gimnaziului săsesc din Mediaș (1821-1934), de unde este îndepărtat pentru ideile lui necanonice, potrivnice spiritului comod și conformist al patriciatului săsesc. Ca pedagog, Stephan Ludwig Roth detesta memorarea mecanică, neînțelegerea în esență a noțiunilor, lega teoria de munca fizică și – ceea ce irita conștiințele puritane – se apropia de elevi ca prieten și sfătuitor, nesfiindu-se să abordeze probleme din cele mai delicate.

Destituit pentru consecvența cu care își apăra ideile, el va fi numit predicator orășenesc (1834-1936), apoi pastor evanghelic la

¹ Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724-1803), poet german absolvent al Universității din Leipzig; a fost primul care a abordat genul poeziei trăirilor interioare, cu o influență majoră asupra liricii germane moderne.

Moșna, sat lângă Mediaș, în care alături de sași locuiau mulți iobagi români. Aici își aprofundează studiile, dovedindu-se un atent observator al mediului, intuind resortul de clasă al exploatării și căutând căile de reformare a societății prin intermediul unor principii înaintate. Însuflețit de existența cercului de colaboratori cu idei liberale adunați de Johann Gött în jurul publicației brașovene „Siebenbürger Wochenblatt”, în ale cărei coloane se cerea reorganizarea învățământului și administrației, desființarea unor perimate instituții feudale, învățatul sas va da la iveală într-un timp scurt principalele sale lucrări: „Breslele” (1841), „Lupta pentru întăritatea limbii de stat în Transilvania” (1842), „Cercetări cu privire la agricultură și păstorit” (1842), „Criza bănească și pauperizarea în Transilvania, îndeosebi la sași” (1843), „Dorințe și sfaturi” (1843), „Istoria Transilvaniei, încercare de o nouă periodizare” (1846), lucrare în trei volume, rămasă în manuscris. Dacă în scrierile sale economice, deși sesiza procesul de concentrare a capitalului și intensificarea exploatării, Stephan Ludwig Roth se situa în general pe pozițiile unui revolut socialism feudal, pledând pentru menținerea instituției breslelor, capacitatea sa de discernere realistă, clarviziunea lui socială, își dau deplina măsură în poziția adoptată față de problema națională. Orientarea sa umanistă l-a ajutat să descopere inechitatea tratamentului aplicat populației române „tolerată”, potrivit unei legislații draconice, în propria ei țară. În timp ce cercurile feudale conducătoare căutau să catalizeze atenția maselor spre aspecte colaterale prin înscenarea unei diversiuni lingvistice, învățatul sas se pronunța împotriva proiectelor dietei din Cluj, susținând asemenea lui Simion Bărnuțiu: „Nu văd nevoia de a se impune o limbă oficială țării. Căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci e limba română... Asta este realitate...” Fidel atitudinii progresiste adoptate în „Lupta pentru limbă”, într-un toast ținut în 1846, cu ocazia adunării „Asociației pentru studiul Transilvaniei”, el a afirmat deschis ideea temerară a eliberării iobagilor: „Între nobili și iobagi nu domnește niciodată pace în adâncul inimilor... O schimbare va

urma; trebuie să urmeze, este necesar să urmeze... Bunăstare și mulțumire, o viață fericită și binecuvântată pe pământ... Aceasta este și misiunea vieții mele. Miza este prea mare ca să pun la socoteală viața și bunăstarea trecătoare”. Răscoalele țărănești, ce au cuprins în același an Galiția, l-au determinat să rostească: „umanitatea și folosul țării, cerul și pământul cer dreptate, nu menținerea asupririi istovitoare”.

Adept al abrogării iobăgiei și partizan al revendicărilor naționale românești, Roth participă cu entuziasm nedisimulat la Adunarea națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, ale cărei dezbateri îi îndreptățesc convingerile. Ținuta dărză a zecilor de mii de țărani, flamura tricoloră fluturând deasupra uriașei mulțimi, vocile ce clamau: „Vrem să ne unim cu țara!” l-au impresionat profund. În relatarea publicată în ziarul „Transilvania” el salută evenimentul: „Până la urmă, ideea de naționalitate era atât de adânc înrădăcinată în inimile tuturor, încât niciodată nu va mai putea fi stârpită. Mulțimea îmbrățișează acest cult al naționalității atât de călduros, strângându-l la inima ei entuziastă, ca și stegarul rănit pe câmpul de luptă, stindardul său” și observa cu justețe țelurile firesc comune ale revoluționarilor din cele trei provincii românești: „fălfăitul culorilor naționale românești aici, la noi, trebuie să fi făcut inimile din Iași și București să bată la unison”. Gânditorul caută să aplaneze divergențele izbucnite între revoluționari, militând pentru egalitatea în drepturi a tuturor naționalităților transilvănene: „Românii și ungurii – afirma el – au neapărată nevoie de cea mai strânsă frăție”. Ca deputat al sașilor din Mediaș, apoi comisar împreună cu Ștefan Moldovan în Comitetul de pacificațiune, el respinge unirea silită a Transilvaniei cu Ungaria, decizia adoptată de Dieta din Cluj, controlată de nemeșime, și se instalează în castelul din Cetatea de Baltă, eliberând iobagii din treisprezece sate și alungându-i pe moșieri. Vina aceasta nu i-a fost iertată! Stephan Ludwig Roth – acest intelectual animat de idei înaintate, de convingerea că numai laolaltă românii, maghiarii și sașii își vor putea hotărâ un viitor pe măsura aspirațiilor celor mulți – își găsește un sfârșit tragic,

căzând victimă vindictei nobiliare. Arestat samavolnic, judecat pripit, el este împușcat la 11 Mai 1849 în Cetățuia din Cluj. Moartea a înfruntat-o cu multă stăpânire de sine, după cum relatează un biograf al său. Jertfa însă nu i-a fost zadarnică. Ideile celui ce declarase: „diferitele naționalități nu sunt pentru mine decât părți ale unui tot mai mare” și afirmase cândva „Va veni însă ziua când soarele va răsări deasupra munților noștri, iar o dată tot se vor ivi zorile” și-au găsit împlinirea în zilele noastre când, într-o deplină egalitate, români, maghiari, germani se dedică unei societăți umane, echitabile, înfloririi României socialiste.

68.

xxx Adunare cu prilejul împlinirii a 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth, în „Scînteia”, anul XLI, 1971, nr.8984 din 30 noiembrie, p. 4.

Cu prilejul împlinirii a 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth, militant neobosit pentru progres, echitate socială și națională, remarcabil pedagog și om de cultură, luni seara a avut loc în Capitală o adunare festivă organizată de Academia de Științe Sociale și Politice și Consiliul oamenilor muncii de naționalitate germană din Republica Socialistă România.

La adunare au participat Vlad Constantin, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice, Eduard Eisenburger¹, președintele Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană, cercetători, cadre didactice, oameni ai muncii de naționalitate germană, numeros public.

În cuvântul rostit cu această ocazie, prof.univ. Vasile Maciu a evocat pe larg personalitatea lui Stephan Ludwig Roth, activitatea sa neobosită pusă în slujba triumfului unor principii umaniste înaintate de reorganizare a societății transilvănene în conformitate cu realitățile sociale și naționale ale provinciei, în care rolul covârșitor preponderent – național, economic, cultural – revenea poporului

¹ (1928-1990), om politic și scriitor de limbă germană din România; deputat în M.A.N.; membru al C.C. al P.C.R.

român. Vorbitorul a relevat locul umanistului sas în istoriografie, formarea lui ca gânditor și militant democrat, subliniind acțiunea dusă de el pentru recunoașterea limbii române ca limbă națională a Transilvaniei, pentru emanciparea țăranilor iobagi și pentru colaborarea frățescă dintre români, sași și maghiari.

Consecvent principiilor sale democratice și umaniste, el a militat pentru desființarea feudalității, abrogarea iobăgiei și pentru egalitatea în drepturi politice și naționale a tuturor locuitorilor Transilvaniei, s-a alăturat luptei revoluționare a poporului român în anul 1848.

Pentru convingerile sale și acțiunile democratice îndreptate împotriva orânduirii nedrepte a vremii, a spus în încheiere vorbitorul, Stephan Ludwig Roth a trebuit să plătească cu propria-i viață.

Stephan Ludwig Roth n-a fost un necunoscut, a spus în cuvântul său Mihael Kroner¹, de la revista „Karthathen-Rundschau”. Niciodată însă el nu s-a bucurat de o apreciere atât de puternică ca în zilele noastre. Astăzi, opera lui a devenit un bun al întregului nostru popor, un simbol al înfrățirii oamenilor muncii care locuiesc de veacuri, în bună înțelegere, în această patrie comună – România. Istoriografia română, a arătat vorbitorul, îl încadrează printre acei deschizători de drumuri din prima jumătate a secolului al XIX-lea care au făcut să rodească și să se dezvolte pe pământul țării noastre ideile înaintate ale timpului.

Într-adevăr, numele lui Stephan Ludwig Roth este cunoscut nu numai în țară, dar și peste hotare, specialiștii străini apreciind vasta lui activitate, contribuția sa pe tărâmul pedagogiei, al conviețuirii în spiritul respectului și înțelegerii, al tuturor locuitorilor Transilvaniei. Prin ideile sale înaintate, prin convingerea fermă că numai împreună cu românii, ceilalți locuitori ai meleagurilor transilvănene – maghiarii și sașii – vor putea înfăptui un viitor luminos, acest eminent intelectual și-a asigurat pentru totdeauna

---

¹ Născut la 22 decembrie 1934, în Albești, județul Mureș; scriitor, istoric și editor sas. Doctor în istorie cu o disertație asupra lui Stephan Ludwig Roth; emigrează în 1979 în R.F.G., unde continuă activitatea de istoric.

un loc de cinste în rândul celor mai distinși fii ai acestui pământ. Ideile pentru care a luptat el au devenit o realitate abia în zilele noastre, iar acea orânduire umanistă, fără oprimare socială și națională, pentru care a militat, își găsește înfăptuirea astăzi în Republica Socialistă România.

69.

Gogoneață, Nicolae (redactor responsabil), *Istoria filozofiei românești*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 346-349.

Stephan Ludwg Roth (1796-1849), remarcabil intelectual sas din Transilvania, a susținut cu ardoare drepturile politice ale popoului român, înfierând proiectul Dietei din Cluj de a înlocui limba latină de stat cu cea maghiară. El a fost acela care a rostit răspicat adevărul, pe care exponenții Transilvaniei feudale din acel timp căutau să-l eludeze, și anume că „limba oficială a tuturor... nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci limba română”. Totodată Roth a înțeles necesitatea statornicirii unor relații de conviețuire frățească între români, maghiari și germani. Mai târziu, răscoala țărănească din 1846 din Galiția l-a îndemnat să se ridice împotriva iobăgiei. Printre cei dintâi din Transilvania, el a revendicat drepturi pentru țărănimea iobagă și abrogarea privilegiilor nobiliare. Când Dieta feudală discută proiectul de lege urbană, Roth a relevat pericolul iminent al unei răscoale țărănești.

Participarea lui Stephan Ludwig Roth la Marea adunare de pe Câmpia Libertății de la Blaj în ziua de 3/15 mai 1848 nu este lipsită de semnificație. Aici își verifică *de visu* profundele sale intuiții asupra realităților social-politice din Transilvania. Lozinca „virtus romana rediviva”, înscrisă pe drapelul tricolor ce flutura pe această câmpie, îi întărea și mai mult crezul și îi furniza noi impulsuri pentru a persista în convingerile sale. Era convins că aceste trei cuvinte de pe stindard, cu rezonanța lor istorică, semnifică deșteptarea conștiinței naționale a popoului român. Totodată, el a înțeles și consecințele inevitabile ale mișcării naționale atunci când, cu o

sugestivă metaforă, spunea că toate aceste vor pricinui „bătăi de inimă la București și Iași”. Pentru asemenea afirmații cutezătoare, precum și pentru participarea în comitetul de pacificațiune alături de reprezentanți ai poporului român, un tribunal contrarevoluționar din Cluj l-a condamnat la moarte. În ziua de 11 mai 1849, temerarul luptător a fost executat.

Analizând scrierile cu implicații filozofice ale gânditorului sas, constatăm că Roth se află la hotarul dintre două epoci. Deși provenea dintr-o țară cu relații de producție predominant feudale, el își însușește ideile social-politice ale burgheziei engleze din timpul revoluției industriale.

Cursurile aride de la Tübingen nemulțumindu-l, Roth caută o compensație în lectura aprofundată a scrierilor filozofice. Pe Hegel l-a cunoscut personal, lucrările lui Schiller¹, Goethe², Voltaire, Locke, Hume, Fichte și Kant le studiase asiduu. Până la culmile de gândire ale acestor titani ai omenirii, trebuia să parcurgi însă un drum cu mari denivelări, de fapt drumul între două orânduiri, cu concepții opuse. Astfel, tânărul, în zelul lui faustic de cunoaștere, se străduise deseori să depășească prăpastia între concepțiile pline de prejudecăți ale patriarhalei case parohiale părintești din Transilvania și filozofia iluministă din perioada revoluției industriale. Aceste componente formative contradictorii ar fi putut periclita unitatea personalității sale, dacă nu s-ar fi polarizat în jurul preocupărilor de a-și pune cunoștințele în slujba patriei. Această preocupare este farul luminos care îi călăuzește activitatea.

Concepția despre lume, formată în mod organic în casa părintească, este acum zdrucinată până în temelii. În contact cu teoria cunoașterii empirice a lui Locke³, el își însușește argumentele

¹ Schiller, Friedrich von (1759-1805), poet și dramaturg, considerat unul din „prinții poeziei germane”.

² Goethe, Johann Wolfgang von (1749-1832), înnobilit în anul 1782, a fost un poet german, gânditor și om de știință, una dintre cele mai de seamă personalități ale culturii universale.

³ Locke, John (1632-1704), filozof și om politic englez, cu preocupări privind societatea și epistemologia.

acestui împotriva primatului ideilor față de materie, fără a depăși însă consecvent limitele idealismului în care funcțiile fiziologice ale creierului și ale sistemului nervos joacă un rol determinant.

Între timp, confruntările autocritice, procesul analitic și estimarea propriilor sale valențe încep să se facă tot mai simțite, iar alte surse, și mai cu seamă lectura operelor lui Rousseau și Pestalozzi, îi deșteaptă interesul pentru problemele de pedagogie. Rodul acestor strădanii și al activității desfășurate în calitate de colaborator al lui Pestalozzi la Yverdon (1818-1820) este tratatul său „*Predarea limbilor*”, care conține multe referiri filozofice.

În teoria sa cu privire la formarea cuvintelor se întrevăd și concepții ale empiriștilor englezi: fundamentul cuvintelor e senzația – spune el – din care, prin unirea acesteia cu sunetul, se formează cuvântul. Fiecărui cuvânt trebuie să-i corespundă o senzație bine conturată. Autorul consideră deci că lumea externă, mediul material, fenomenele și obiectele care îl alcătuiesc reprezintă izvorul senzațiilor noastre. Din ele rezultă celelalte fenomene, mai complexe, ale cunoștinței. Roth se pronunță, de aceea, categoric împotriva concepției după care în limbaj s-ar exprima idei, ca rezultat al unei gândiri pure, ruptă de lumea obiectivă. El relevă just latura semnatică și cea acustică a cuvântului.

Edificatoare pentru concepțiile politice și pedagogice ale lui Roth este ponderea ce o acordă limbii materne în procesul de învățământ. În Transilvania se publică acum studii lingvistice, se redactează gramatici și dicționare. Receptiv față de aceste năzuințe progresiste, Roth consideră limba maternă drept „cea mai profundă revelație a vieții unui popor”. Părăsește Yverdon și în drum spre țară susține la Tübingen (4 iulie 1820) teza sa de doctorat „*Das Wesen des Staates*” (Esența statului), în care sunt expuse și discutate diverse concepții contradictorii despre stat. Cu ajutorul unor teorii eterogene, autorul conturează o viziune proprie despre relațiile social-politice ale timpului. El își exprimă deschis aversiunea împotriva absolutismului, întruchipat în patria sa de persoana cancelarului Metternich, și susține separarea puterilor în stat.

Respinge categoric orice constrângere impusă de tirani, scriind: „Cu buzduganul ridicat deasupra capului, bineînțeles că pot fi dictate legile, dar atunci se naște întrebarea: sunt ele legi drepte? Cei atotputernici vor să secere unde n-au arat și să strângă recolta unde n-au semănat”. Sunt aspru criticați și exploatorii capitaliști care urmăresc fără scrupule îmbogățirea lor. „Ei socotesc că menirea statului constă în sprijinirea circulației bunurilor și se folosesc de toate mijloacele pentru a o înfăptui”. Aceste referiri marchează două laturi ale evoluției gândirii sale politice. Pe de o parte, Roth se mai află pe făgașul dreptului natural și al concepției raționaliste asupra dreptului și statului. (Asemenea concepții trec ca un fir roșu și prin istoria universală a lui Karl Rottek¹, în care drepturile ce revin omului, indiferent de anumite relații de stat și sociale, sunt considerate înnăscute). Pe de altă parte, ideile despre separarea puterilor în stat dezvăluie influența concepțiilor politice ale lui Montesquieu și Rousseau. (Teoriile lui Rousseau corespundeau pe atunci intereselor păturilor mic-burgheze, care tindeau și credeau, în mod eronat, că pot scăpa de ea dacă îngrădeau marea proprietate). Ideea separării puterii legislative de cea executivă poate fi găsită, de altfel, în scrierile lui Locke, iar celula familială denotă influența lui Pestalozzi.

Cuprins de îngrijorare, autorul observă specializarea unilaterală a activității umane, diviziunea excesivă a muncii, care împiedică dezvoltarea multilaterală a omului. Aceasta constituie însă un aspect al modului de producție capitalist și nu o emanație a pretinsului spirit filistin, cum susținea, în mod greșit, Roth. El vede exploatarea brutală a omului de către om și o condamnă, după cum condamnă și statul capitalist, ca fiind o unealtă în mâinile exploataretilor, dar speră totuși că exploatarea va dispărea atunci când va lua ființă statul ideal, care trebuie să se sprijine pe iubire și afecțiune familială. Autorului îi lipsește înțelegerea cauzalității dezvoltării societății omenești și a caracterului de clasă al statului.

¹ Rottek, Karl Wenzeslaus Rodeckher von (1775-1840), om de știință, istoric și politician liberal.

Întrezărim în acest context o anumită legătură între gândirea lui Roth și a lui Barițiu, prin fundamentarea concepțiilor lor despre stat prin aceleași idei, desprinse din lucrările lui Karl Rottek.

p. 349

Ca și Saint-Simon (ale cărui „*Scrisori ale unui locuitor din Geneva*”, Roth le citise probabil în Elveția), el cere ca toți oamenii să muncească, și schițează în linii mari o ordine utopică de stat a rațiunii și dreptății. Dar în spiritul iluminiștilor și al socialiștilor utopici, el nu preconizează eliberarea unei anumite clase, ci a întregii omeniri. Burghezia nu este prezentată ca o clasă de sine stătătoare, ci ca un intermediar între nobilimea feudală și țărănimea iobagă. Însemnătatea pe care o acordă Roth burgheziei, ca mijlocitor între păturile privilegiate și popor, vădește legătura cu scrierile lui Fichte. Un alt punct de întâlnire dintre concepția lui Fichte și a lui Roth este rolul pe care ambii îl atribuie burgheziei în progresul artei și al științei puse în slujba progresului.

Deși Roth manifestă o mare încredere față de burghezia în ascensiune, ca factor de progres, el își dă totuși seama și de părțile negative ale societății burgheze. În lucrarea sa „*Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürgen*” (Lipsa de bani și pauperizarea în Transilvania, 1843), el supune unei critici caustice societatea burgheză a timpului său. El cere în mod categoric eliberarea iobagilor, căci umanitatea și folosul țării, cerul și pământul, cer dreptatea, nu menținerea asupririi istovitoare”. Fără desființarea iobăgiei, fără ridicarea nivelului de trai al țăranilor nu se pot dezvolta nici meșteșugurile. Roth constată că pe lângă contradicția dintre aristocrația feudală și burghezie, mai există și contradicția generală dintre exploatatori și exploatați, dintre bogații trândavi, pe de o parte, și meseriașii și țăranii muncitori, pe de altă parte.

Merită a fi subliniate și poziția lui Roth față de pretenția nobilimii maghiare de a redacta hotărârile dietei în limba maghiară și cererea lui de a se recunoaște limba română „ca limbă de stat”.

Trăind într-o atmosferă spirituală înapoiată, Stephan Ludwig Roth a avut în activitatea sa, firește, și limite. Ele sunt însă

compensate de promovarea conștientă a cauzei progresului și dreptății sociale și naționale, cărora le-a închinat viața sa.

70.

Maciu, Vasile. *Stephan Ludwig Roth și problema românească*, în *De la Tudor Vladimirescu la Răscoala din 1907*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973, p. 93-109.

Viața și opera lui Stephan Ludwig Roth, umanist sas din Transilvania, e cunoscută prin numeroase lucrări, studii și articole, mai cuprinzătoare fiind monografia lui Franz Obert: *Stephan Ludwig Roth. Sein Leben und seine Schriften*, apărută în 1896, lucrarea lui Otto Folberth (care este și editorul operelor lui): *Der Prozess Stephan Ludwig Roth*¹ și introducerea lui Carol Göllner la volumul bilingv *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*² Vederile lui asupra românilor transilvăneni și colaborarea sa cu ei în 1848, care au înverșunat nobilimea din Transilvania contra lui, până a-l condamna la moarte, au fost scoase în evidență în câteva scrieri speciale mai puțin întinse, două ale lui Otto Folberth: *Stephan Ludwih Roth și raporturile lui cu românii*³ și *Stephan Ludwig Rot., h. Luptător pentru drepturile sociale românești*⁴, iar una a lui I. Lupaș, *Un martyr transylvain: Le pasteur Stephan Ludwig Roth*⁵. În aceste trei lucrări, valoroase prin informațiile lor, se prezintă acțiunile și scrierile lui Stephan Ludwig Roth în favoarea românilor transilvăneni, fără să fie sesizat suficient că pentru Roth ele constituiau rezolvarea unei probleme politice de cea mai mare

---

¹ Graz-Köln, 1959.

² Editura Științifică, București, 1966.

³ Conferință ținută la Brașov (16 martie 1939), publicată în același an de Institutul Sud-Est European, la București; și în limba germană, la Brașov, în revista „Klingsor”, sub titlul Stephan Ludwig Roths, *Beziehungen zum Rumänentum*.

⁴ Conferință ținută la 11 august 1939, la Universitatea Populară din Vălenii de Munte, publicată la Editura „Lanuri” din Mediaș, în anul 1940.

⁵ Extrait de la „Revue de Transylvanie”, Tome V, no. 2, Bucarest, 1939.

importanță¹, Frământările societății europene provocate de revoluția burgheză din Franța și de războaiele lui Napoleon Bonaparte, influența puternică a lui J.H. Pestalozzi și a societății elvetice, dezvoltarea luptei de eliberare națională și socială a românilor transilvani din ultimii zece ani dinainte de 1848 și lupta lui în favoarea românilor transilvani.

Născut la 24 noiembrie 1796 la Mediaș, oraș situat în mijlocul Transilvaniei, Stephan Ludwig Roth a fost fiul directorului adjunct al gimnaziului din această localitate. Învăță la Mediaș, apoi (1809-1816) la gimnaziul din Sibiu, unde studiase cu un deceniu mai înainte și Gheorghe Lazăr², întemeietorul Școlii românești din București. În 1817, tatăl său, el însuși cu studii în străinătate, l-a trimis la Universitatea din Tübingen, în Württemberg, să studieze teologia și filozofia. Înselat de dorința de a cunoaște, tânărul student și-a dat curând seama de greutatea ce avea să întâmpine. Atras de fizică, de chimie și matematică, părăsește teologia, lăsându-se cucerit de filozofie, dar, după lectura operelor lui J.J.Rousseau, e cuprins de dorința de a deveni educator și-l interesează tot mai mult schimbările sociale și politice provocate de revoluție în Franța și în Germania vestică. Fără să întârzie, la 1 octombrie 1818 pornește către Yverdon, în Elveția, unde H. Pestalozzi conducea un institut de educație. Bătrânul pedagog, participant la revoluție cu zeci de ani în urmă, îl apreciază mult pentru bogatele cunoștințe și pentru devotamentul său față de învățământ. Profesor de limba latină la Institutul lui H. Pestalozzi, scrie în 1820 prima sa lucrare „*Theorie des Sprachunterrichts*” (Teoria predării limbilor), în care, influențat de ceea ce vedea în Elveția, unde trei popoare stăteau alături respectându-și limba maternă și cultura

¹ Sunt prețioase și aprecierile lui N. Iorga, în articolul „*Un cugetător al sașilor din Ardeal, Stephan Ludwig Roth*”, vezi paginile din prezentul volum și informațiile lui J. Gross, în articolul „*Stephan Ludwig Roth und George Bariț*”, publicat în „*Kronstädter Zeitung*”, anul XCII, 1928, nr. 293 din 25 decembrie.

² (1779-1823), pedagog, teolog și inginer român, considerat fondatorul învățământului în limba națională din Țara Românească.

proprie, consideră că limba națională este limba majorității populației țării, idee care-l va domina până la sfârșitul vieții.

La îndemnul tatălui său, revine în 1820 la Tübingen, unde își susține teza de doctorat, intitulată „*Das Wesen des Staates als Erziehungsanstalt für Bestimmung des Menschen*” (Esența statului ca instituție educativă pentru formarea omului), în care expune principiile sale democratice și critică mascat statul feudal absolutist. Revenit în Transilvania, încearcă în 1821 să înființeze un institut pentru pregătirea viitorilor învățători sătești. Devine apoi profesor la gimnaziul din Mediaș, unde predă istoria universală și istoria Transilvaniei. În notele sale de curs dă o atenție deosebită țărănimii¹. Director în 1831 al gimnaziului, încearcă să-l reorganizeze, dar a fost înlăturat peste trei ani de consistoriul bisericii reformate, care controla învățământul săsesc, atât de la direcția școlii, cât și din profesorat. Se rezignează să devină preot în 1837 în satul apropiat, Nemșa apoi, din 1847, la Moșna.

Nedreptățit și asuprit pentru ideile înaintate pe care le avea, își însușește aspirațiile țăranilor din Transilvania, care, sub diferite forme, sufereau exploatarea feudală. Democrat, înțelege și justetea revendicărilor naționale ale românilor, majoritatea absolută a populației Transilvaniei. Gândirea lui politică, care a primit „cel mai puternic impuls de la revoluția franceză”², se adâncește astfel și devine revoluționară prin conținutul ei antifeudal și național. Criza revoluționară, care cuprinde Transilvania aproape în același timp când el a fost silit să devină preot sătesc, l-a împins curând să se alătore cercului de intelectuali progresiști din jurul lui Johann Gött, tipograful din Brașov, care imprima gazeta „*Siebenbürgen Wochenblatt*” și cele două periodice românești ale lui George Barițiu, „*Gazeta de Transilvania*” și „*Foaie pentru minte, inimă și*

¹ Carol Göllner, *Introducere la Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*, Editura Științifică, București, 1966, p. 27. Vezi și *Stephan Ludwig Roth, Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. I, Brașov, 1927, p. 285

² Otto Folberth, *Der Prozess Stephan Ludwig Roth. Ein Kapitel Nationalitätengeschichte Südosteuropas im XIX. Jahrhundert*, Graz – Köln, 1959, p. 15.

literatură”. Curând participă și la activitatea asociației săsești *Verein für siebenbürgische Landeskunde*, înființată în 1840. În anul 1841 începe și viguroasa sa activitate publicistică, tipărind lucrarea „*Die Zünfte, eine Schutzenschrift*” (Breslele, o scriere de apărare).

Criza revoluționară accentuându-se, s-au adâncit și contradicțiile sociale și cele naționale din Transilvania, strâns legate unele de altele, căci în timp ce majoritatea zdrobitoare a țărănimii dependente era compusă din români, nobilii moșieri erau aproape toți maghiari, așa încât lupta antifeudală a țărănimii se confunda în multe cazuri cu lupta de eliberare națională a românilor, a căror burghezie era solidară cu țărănimea. Cu excepția iobagilor din cele 13 sate cu populație mixtă româno-săsească dintre Târnave, toți ceilalți sași erau orășeni sau țărani liberi înstăriți, conduși de un patriciat bogat, care privea cu îngrijorare mișcarea națională a românilor. Asuprit de acest patriciat, Stephan Ludwig Roth a căutat să înlăture suspiciunile difuzate de unii din conaționali săi și de nobilii maghiari pe socoteala românilor, fără să încerce să le răstoarne direct argumentele. Tăișul acțiunii sale democratice se îndrepta însă contra nobilimii feudale, care se opunea cu îndărătnicie oricărei schimbări sociale și politice. Prilejul trecerii lui directe la luptă ideologică împotriva nobilimii i-a oferit hotărârea din 1842 a dietei feudale a Transilvaniei de a înlocui în zece ani latina, limba de cancelarie a țării, cu maghiara, deși aceasta era numai limba unei minorități a populației țării.

Întemeindu-se pe concepția democratică expusă în lucrarea lui de tinerețe, „*Theorie des Sprachunterrichts*”, scrisă în Elveția, Stephan Ludwig Roth alcătui lucrarea, de bună seamă cea mai caracteristică dintre toate lucrările sale, „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen. Eine Beleuchtung des Woher und Wohin?*” (Lupta pentru limbă în Transilvania. O clarificare a lui de unde și încotro?)¹ în care combate proiectul de lege votat de dietă. Cel mai interesant din cele VIII capitole ale lucrării este cap.VI *Der Panslavismus*

¹ Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol. IV, *Die Schriften der Jahre 1842-1843*, Brașov, 1933.

oder: *Walachen und Adel* (Panslavismul sau: români și nobilime), unde, pe de o parte, Roth caută să intimideze nobilimea transilvană cu „sperietoarea” panslavismului, acceptând teza eronată că românii erau de origine slavă și, ca ortodocși, devotați Rusiei țariste, iar pe de alta, demonstrează necesitatea îmbunătățirii situației iobagilor români și impunerea limbii române ca limbă națională a Principatului Transilvan. Capitoul a fost curând tradus în limba română și publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” din Brașov¹, împreună cu un consistent comentariu semnat *M-cu*, care nu e altcineva decât profesorul transilvan Ioan Maiorescu, stabilit cu câțiva ani în urmă la Craiova, în Țara Românească.

Însoțind titlul capitolului cu versetul „Ei seamănă vânt și vor secera furtună”², Roth se pronunță categoric împotriva proiectului de lege votat de dieta feudală, scriind că feudalii moșieri au născocit o limbă de cancelarie în locul latinei, „dar de a declara o limbă ca limbă a Țării nu e nevoie. Căci, continuă el, *o limbă a Țării avem mai demult. Aceasta nu este germana, încă nici maghiara, ci româna*”³.

Sașii, maghiarii, secuii, singurii reprezentanți în dietă, pot să ia hotărârile pe care le voiesc, dar situația este așa cum o arată el, Roth, nu altfel, pentru că toți sunt încredințați de aceasta. „Căci când se vorbește de o limbă comună a țării, scrie el, credem că nu se poate înțelege nici una alta, decât cea română” |...| „Îndată ce doi inși de națiuni diferite merg împreună, dar nu-și cunosc unul altuia limba, intervine româna ca un al treilea om pentru traducere. Facă cineva o călătorie – să se ducă la un bâlci. Românește știe fiecare. Înainte de a cerceta dacă cineva știe germană sau altul maghiara, convorbirea se și începe în limba românească”⁴.

¹ Numerele 36 din 7 septembrie 1842, 37 din 14 septembrie, 38 din 21 septembrie și 39 din 28 septembrie.

² Stephan Ludwig Roth, *op.cit.*, p.132.

³ *Ibidem*: „... eine Sprache zur Landessprache zu erklären hat nicht Not. Denn eine Landessprache haben wir schon. Es ist nicht die deutsche, aber auch nicht die Magyarische, sondern die walachische”.

⁴ *Ibidem*, p. 132-133.

Românească se învață ușor fără școală, în relațiile de pe stradă, nu numai din cauza mulțimii cuvintelor latinești „pe care acest popor corcit prin contopirea cu coloniștii romani le-a adoptat”¹ și sunt înțelese din cauza studiului latinei în școli, ci și prin contractul cu românii, „mai jumătate din toată populația Transilvaniei”². Proporția, scrie Roth, o stabilește după propria sa părere, căci n-are la dispoziție statistica principatului³ ceea ce îndreptățește intervenția traducătorului din „Foaie pentru minte, inimă și literatură”⁴, care adaugă la notă: „Nu: mai jumătate. Ci mai bine de jumătate”.

Pornind de la ipoteza neîntemeiată că românii ar fi slavi (amestecați cu coloniștii romani), Roth combate părerea tendențioasă care circulă printre sași și maghiari, că românii ar înclina către Rusia și, prin urmare, ar complota contra existenței Imperiului habsburgic.

Dacă românii nu se află sub influența Rusiei, poate că vor să despartă Transilvania de Imperiul habsburgic spre a o uni cu Țara Românească, căci ei „sunt deprinși a vedea în Țara Românească propria lor patrie”⁵. Vârful busolei inimii lor „arată mereu către țară, în țară, în Țara Românească, care cu toată anarhia ei de mai înainte este pentru românii noștri, acum ca și altă dată, un Canaan, unde curg laptele și mierea”⁶. Pentru a-i împiedica să privească în afara imperiului, trebuie deci să-i înstrăineze de Țara Românească. Înstrăinarea românului de român s-ar putea face prin deosebită religie, limbă și interes. Interesul îl consideră Roth cel mai potrivit și unicul mijloc „pe cele alte două, scrie el, nu pun nici o însemnătate deosebită”⁷. Recomandarea „înstrăinării” o face însă cu scopul de a determina îmbunătățirea soartei țăranilor români din Transilvania. Ea este un mijloc, nu un scop, cum apare de la prima

¹ *Ibidem*, p. 133.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 134.

⁴ Nr. 36 din 7 septembrie.

⁵ *Ibidem*, p. 137: ”so sind sie doch gewohnt, in der Walachei ihre eigentliche Heimat zu ehren”.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

vedere, căci mai departe Roth propune, ca mijloc de atragere a românilor transilvani către Austria și la credința față de împărat, tocmai îmbunătățirea vieții lor: „n-aveți, scrie el, decât să dați satisfacție trebuințelor lor, considerație pentru demnitatea lor omenească, respect pentru creștinismul lor, administrație autonomă, mijloace de educație ș.a.m.d., într-un cuvânt: *satisfacerea intereselor lor*. Căci acestea leagă și desleagă. Nădejtile satisfăcute *dincoace* nu mai așteaptă dincolo nimic. Guvernul de acasă să astâmpere foamea și setea acestui popor, ca să nu simtă trebuința să se mângâie cu altul viitor”¹. Nobilii să înlăture deci „viitoare fără-delegi”, să-i calmeze (pe iobagii români) prin blândețe, să-i facă devotați țării prin proprietate”². Înainte de toate să se alcătuiască un urbariu (lege a raporturilor dintre moșierii feudali și țăranii dependenți), dar el să fie „o facere de bine, un adevăr fără uși prin dos; pâine adevărată, nu piatră; pește, nu năpărcă”³.

În general, lucrarea lui Stephan Ludwig Roth a fost primită bine de români, dar traducătorul și comentatorul ei, Ioan Maiorescu, se opune tezelor lui Roth privitoare la originea poporului român și a limbii lui, precum și motivării date de Roth revendicărilor susținute pentru români. Dacă românii din Principate, scrie Ioan Maiorescu, „se vor înfiora de viitorul ce domnul Roth le pune înaintea ochilor lor”, românii transilvani în general sunt mulțumiți cu ceea ce cere el pentru ei, mai ales „că foarte puțini sunt aceia dintre străini, carii ne-ar da atâta dreptate câtă ne dă domnia sa”⁴. Motivarea revendicărilor românești ar fi trebuit să fie însă alta, de pildă vechimea românilor în Transilvania, numărul lor și „mulțimea greutăților și sarcinilor publice ce poartă, și în urmă din omenia ori cunoștința omenităților la care a venit veacul nostru”⁵. Ioan Maiorescu

¹ *Ibidem*, p.142-143.

² *Ibidem*, p. 143.

³ *Ibidem*, p.144.

⁴ Maiorescu, *Domnul Dr.Stephan Ludwig Rot(h) și românii ardeleni înaintea Dumnealui...*, în: „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (Brașov), nr. 38 din septembrie 1842, p. 298-299.

⁵ *Ibidem*, p. 299.

combate și părerea că românii ar fi slavi și apără, din motive de oportunitate, pe românii transilvani că n-ar fi credincioși împăratului habsburgic¹. Susține că religia nu-i îndepărtează pe românii transilvani de Austria². Atrage însă atenția că pentru aceștia „și dincolo de Carpați este *patrie românească*”³, iar muntenii și moldovenii sunt frați ai lor, ceea ce înseamnă, subliniază el, că și Moldova și Țara Românească „sunt patrii românești”⁴.

Dacă, cu rezervele lui Ion Maiorescu, lucrarea lui Roth a fost bine primită de români, ea a nemulțumit adânc nobilimea transilvană, fiind scrisă împotriva tendințelor ei de a-și continua dominația. Baronul Zsigmond Kemény o atacă în nr. 102-104 din 23, 27 și 30 decembrie 1842 ale gazetei clujene „Erdélyi Hirado”, în articolul *Még egyszer nyulvügyünkben (Încă odată în a noastră chestiune a limbii)* și în nr. 95 al publicației din Pesta „Jalenkor Tarsalkodája”⁵. Peste un an, a atacat cartea lui Roth și baronul Miklós Wesselényi Junior⁶, în lucrarea sa *Szözat a magyar és szláv nemzetiségügyében (Un cuvânt asupra naționalității maghiare și slave)*, publicată în 1843 la Leipzig, în limba maghiară, și un an mai târziu în limba germană⁷, în care însuși autorul se numește, „un ucigaș politic”⁸. Cartea lui Roth este examinată în întregime cu asprime pe zece pagini tipărite⁹. În 1847 Miklós Wesselényi Junior a publicat anonim în limba germană o broșură cu titlul *Der Sprachkampf in Siebenbürgen*, în care atacă din nou lucrarea lui Roth¹⁰.

Mișcarea națională românească se adâncește în anii următori prin tulburările din școlile din Blaj, în care personajul principal a

¹ *Ibidem*, p. 300.

² *Ibidem*, p. 301.

³ *Ibidem*, nr. 39 din 28 septembrie 1842, p. 306.

⁴ *Ibidem*, p. 307.

⁵ Otto Folberth, *op.cit.*, p. 33-34.

⁶ (1796-1850), promotor al reformismului liberal maghiar din Transilvania.

⁷ Otto Folberth, *op.cit.*, p. 35-36.

⁸ *Ibidem*, p. 37.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 39.

fost profesorul de filozofie Simion Bărnuțiu, exclus apoi din învățământ împreună cu câțiva colegi ai săi și cu un însemnat număr de elevi greviști. Roth continuă să fie atent la tot ce fac românii și presimte că ei, în cea mai mare parte țărani, se vor răzvrăti contra asupririi feudale și a celei naționale. Potrivnic nobilimii feudale el însuși, la 10 septembrie 1845 publică în „Schwäbische Merkur” din Stuttgart un articol exprimând insidios speranța că sesiunea viitoare a dietei Transilvaniei putea „să hotărască posibilitatea vânzării proprietăților nobilimii din cuprinsul comitatelor”, din care cauză aristocrația transilvană a fost cuprinsă din nou de indignare contra lui¹. Când ajunsese în Transilvania vestea răscoalei țărănești din 1846 din Galiția, Roth gândi că și țărani români se puteau răscula, cum făcuseră cu opt decenii înainte sub conducerea lui Horea. Frământat de dorința de a vedea sfârșită dominația moșierilor feudali, găsi prilejul s-o exprime. Cu ocazia adunării generale a Asociației transilvane pentru studiul țării (Verein für siebenbürgische Landeskunde), ținută la Sebeș-Alba în zilele de 4-9 iunie 1846, la o masă comună ținu un toast în care a pus în discuție desființarea iobăgiei. Cum s-a arătat, Roth n-a menționat în toast pe români ca popor, pentru că ședințele Asociației erau supravegheate cu severitate de guvern și el nu voia să periclitaze existența Asociației, totuși, cuvintele spuse de el în favoarea „supușilor” se refereau în primul rând la țărani români².

S-au păstrat două versiuni ale toastului³ Híradó”, din care probabil prima versiune a fost citită la masa comună menționată. „Neputând fi pace între nobilime și supuși, va avea loc în curând o

¹ Otto Folberth, *Stephan Ludwig Roth, luptător pentru drepturile sociale românești...*, Mediaș, 1940, p. 8, și *idem, Der Prozess Stephan Ludwig Roth*, p. 50.

² *Idem, Stephan Ludwig Roth, luptător pentru drepturile sociale românești*, p. 10.

³ Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe...*, vol. V, Sibiu, 1937, p. 221-223 și 223-230. S-a găsit și un fragment dintr-un articol al lui Roth, nepublicat, din 1846, în care, preocupat de raporturile nobilimii cu sașii și românii, polemizează cu gazeta „Erdélyi Híradó”.

schimbare, declară Roth, dar ea trebuie să vină pe cale pacinică, prin tratative, ajungând ambele stări la condiția burgheză a sașilor, căci, credea el, burgheziei „îi aparține viitorul lumii”. Nobilimea trebuie să se coboare la situația burgheză a sașilor, iar țărani („supuși”) să se ridice la aceeași situație¹. Sașii au în consecință datoria să lupte pentru introducerea acestei noi rânduiei: „aceasta este încă și pentru mine una dintre îndatoririle vieții mele. Prețul este mare, spune el, dându-și seama de primejdia ce se ridică asupra lui, pentru a pune la socoteală viața și bucurile trecătoare. Cine poate să dea mâna pentru această operă de pace, hotărât să arunce totul la pământ pentru dânsa. Și de-ar fi să-mi rup de o sută de ori gâtul pentru ea – acestei idei îi aparțin cu trup și suflet”², își încheie Stephan Ludwig Roth, conștient de urmarea tragică a luptei sale antif feudale, toastul revoluționar.

Cuvintele îndrăznețului umanist au provocat o adâncă nemulțumire în rândurile nobilimii transilvane. „Erdélyi Hiradó”, gazetă numită de Roth dușmanul său notoriu, publică la 11 iunie 1846 un articol în care îl învinovățește pe Roth de instigare contra privilegiilor nobilimii. Cancelaria aulică din Viena a Transilvaniei ia act de acuzația adusă și hotărăște la 3 iulie să ceară celui învinovățit să răspundă superintendentului lutheran despre conținutul toastului³. Roth s-a apărat printr-un memoriu, iar superintendentul s-a mulțumit să-i facă muștrări. Autoritățile, îngrijorate de creșterea mișcării țărănești, n-au continuat urmărirea.

Toastul din 1846 i-a atras și mai mult prețuirea românilor, către care Roth înclina de mult timp. În anul următor, Roth traduce în limba germană, pentru a ușura sașilor înțelegerea deosebirii dintre cele două confesiuni românești⁴ – greco-catolică și greco-orientală –, cartea preotului român Iosif Pop Sălăgeanu, profesor

¹ *Ibidem*, p. 222, și Otto Folberth, *Stephan Ludwig Roth, luptător pentru drepturile sociale românești*, p. 9.

² Stephan Ludwig Roth, *op.cit.*, p.223.

³ *Idem*, *Der Prozess Stephan Ludwig Roth...*, *loc. cit.*

⁴ Otto Folberth, *Stephan Ludwig Roth și raporturile lui cu românii*, București, 1939, p. 11.

la seminarul teologic greco-catolic din Blaj, viitor episcop al Oradiei, intitulată *Istoria pe scurt a credinței românilor*, apărută în 1845 la Blaj. Traducerea n-a găsit un editor, doar prefața a fost publicată postum în vol.V al operelor autorului ei. Tot atunci îndeamnă pe preotul sas din Bungard (lângă Sibiu), Martin Samuel Mökesch, care cunoștea bine și limba română scrisă, să traducă în românește o carte de cântece pe care el o adusese din Wittemberg în 1845, ceea ce Mökesch n-a întârziat să facă¹. S-a apropiat și de George Barițiu, căruia îi trimite la 20 martie 1848, când revoluția era pe punctul de a izbucni, o scrisoare, împreună cu 20 de exemplare din *Noul Testament*, tradus și tipărit în românește, spre a le plasa. Scrisoarea are și un sens politic, căci în ea Roth pune din nou problema națională, așa cum o înțelegea ca umanist. „Pentru mine, scrie el, diversele naționalități nu sunt decât fragmente ale unui tot mai mare, iar furia luptelor pentru limbă o socotesc drept o decădere din umanitatea maltrată și pe cale de a o opune în haosul atâtor rătăciri. De aceea, continuă el, mă refugiez cu iubirea mea la frați, nu într-o ființă pur formală a constituției (transilvane), nu într-o livreaua unei confesiuni...”² Felul cum pune el problema națională în această scrisoare poate fi interpretat și ca o tatonare a poziției redactorului celor două periodice românești din Brașov, într-un moment când se aștepta ca românii să se ridice la luptă revoluționară pentru eliberarea lor socială și națională.

În primele săptămâni după izbucnirea revoluției în Ungaria, Roth părea mulțumit de programul ei. Chiar revendicarea unirii Transilvaniei cu Ungaria, aparent, nu-l tulbura. Numai nemulțumirea adâncă a țărănimii îl făcea să creadă că furtuna se va dezlănțui sângeroasă în Transilvania. Dacă promisiunile făcute de nobili țăranilor, scria el la 5 aprilie nepotului sau Stephan A. Bergleiter, profesor la gimnaziul din Sibiu, „se vor dovedi apoi la fel de deșarte ca și speranțele urbariale, vor exista cu atât mai sigur capete însângerate. Nu acum, dar mai târziu. Aristocrația se va

---

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

comporta ca un anumit rege și tot așa îi va merge odată și ei”¹. Propune ca mijloc de împăcare a moșierilor aristocrați și a țăranilor dependenți răscumpărarea acestora din fondurile statului.

După publicarea, la 25 aprilie, a constituției austriace, Roth iese din șovăială și se opune ferm unirii Principatului Transilvan cu regatul Ungariei, motivând că noua constituție austriacă era mai progresistă decât aceea a Ungariei.² Într-o scrisoare din 5 mai către Johann Gött, își explică împotrivirea, scriind că, dacă ar consimți la unirea cu Ungaria, sașii n-ar avea „perspectiva unei stări mai bune. Dacă scăpăm de cozi (adică de birocrăția austriacă), nimerim în puterea mustăților (adică a nobililor maghiari)³. Să nu se teamă de măsurile violente ale maghiarilor, căci acestea nu pot avea loc pentru că li s-ar opune românii, croații și slavii. Românii să fie de partea sașilor, așa cum aceștia sunt de partea lor, dar ei „să fie admiși în comunitățile și în consiliile noastre municipale, scrie el, pentru a sprijini satisfacerea nevoilor lor și ale noastre”⁴. Deci o alianță întemeiată pe colaborare și respect reciproc.

Românii trecuseră însă la lupta deschisă în Adunarea Națională de la Blaj din 3-5/15-17 mai 1848, în care se împotriveau unirii Transilvaniei cu Ungaria, revendicau reprezentarea proporțională cu numărul lor în conducerea principatului, desființarea iobăgiei și o constituție democratică. Considerând că în Transilvania cuvântul hotărâtor revenea de drept românilor, ca națiune majoritară, Roth a participat la Adunarea lor națională și, ulterior, a expus în două articole de ziar și într-o scrisoare vederile sale în legătură cu revendicările făcute la Blaj.

Primul dintre cele două articole, intitulat *Die Union und die Romanen – Walachen* (Unirea și românii – valahi) și semnat Pestalozzi, a apărut în „Satellit des Siebenbürger Wochenblattes”⁵,

¹ Carol Göllner, *op.cit.*, p. 156.

² Otto Folberth, *Der Prozess Stephan Ludwig Roth*, p. 70.

³ Stephan Ludwig Roth, *op.cit.*, p. 157

⁴ *Ibidem*.

⁵ Brașov, nr. 44.

la 1 iunie 1848, scris curând după încheierea Adunării de la Blaj și trimis lui Johann Gött la 25 mai¹. Aprobând împotrivirea românilor la unirea cu Ungaria, Roth declară că Austria oferă mai mult decât „Ungaria”, căci constituția ei „este mai liberală”, „acordă egalitate de drept în privința naționalităților”, așa încât balanța umanității „cântărește cu dreaptă greutate” în ea, pe când în constituția ungară nu e loc pentru naționalitățile din cuprinsul Ungariei², în care românii nu sunt reprezentanți, nu poate lua hotărâri privind soarta țării, căci, pe baza principiului libertății, egalității și frăției, cuvântul lor trebuie ascultat. Dacă servituțile feudale se vor menține încă până la deschiderea Dietei, românii, ca a patra națiune, să fie primiți în sânul acesteia, spre a-și arăta dorințele. Să nu se ia fără români vreo hotărâre în privința unirii, căci „cine împinge spre unire primejduiește această naționalitate”, întrucât, unirea fiind îndreptată contra lor, românii, printr-o „foarte solemnă protestare”, au cerut ca această chestiune să nu se dezbată fără el.³ Încheindu-și articolul, Roth cere să nu se forțeze votarea unirii, care nu duce la o constituție „mai umană decât constituția Austriei”⁴. Să se lase timpul să rezolve această chestiune „nu fără cunoștință și nu fără români!”⁵

În aceeași zi, la 25 mai, Roth precizează poziția potrivnică unirii cu Ungaria în scrisoarea trimisă prietenului său Samuel Schiel, profesor și director al liceului din Brașov. La 29 mai, odată cu deschiderea sesiunii Dietei, va izbucni un război civil – „războiul supușilor împotriva nobilimii...”⁶, căci iobagii vor refuza să mai presteze servituțile feudale. Pe de altă parte, dacă majoritatea feudală a Dietei va proclama unirea Transilvaniei cu Ungaria, „națiunea română va privi lucrul acesta – cum și este în realitate

¹ Carol Göllner, *op.cit.*, p. 158.

² Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, vol.V, Sibiu, 1937, p. 307.

³ *Ibidem*, p. 309.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Carol Göllner, *op.cit.*, p.157-158.

– drept un refuz al recunoașterii naționalității sale”.¹ Dacă sașii vor fi atacați, să fie chemați în ajutor românii, căci nu se poate pune temei pe guvernul din Viena, deoarece „acolo nu se știe cine-i bucătarul și care-i ospătarul”². Roth pare înclinat mai curând să creadă într-un stat românesc, dar acesta nu se poate realiza fără vărsare de sânge. „Ideea unui stat al românilor, scrie el, trăiește în mii de inimi. Materia asta inflamabilă nu poate să rămână multă vreme fără efect, chiar dacă va fi să curgă sânge”³.

Ideea aceasta apare și în al doilea articol scris de Roth, în „Transilvania. Beiblatt zum Siebenbürgen Boten”⁴, sub titlul *Die Volksversammlung der Romanen in Blasendorf am 15/3 mai 1848*, semnat iarăși Pestalozzi. De la începutul articolului, autorul ține să justifice utilizarea denumirii „români” în locul celor de olach, bloch și valach, căci ei nu voiesc să se numească și să existe altfel decât ca români, și pentru că această denumire singură îi caracterizează cu adevărat și pe drept, după origine, limbă și istorie⁵. Prin urmare, să nu fie jigniți, căci fiecare popor, ca și fiecare individ, are dreptul să se numească cum vrea. E drept că mulțimea adunată acolo cerea mai curând „să audă desăvârșita eliberare de robote”, dar în fiecare ins care a urmat o școală cât de puțin s-a aprins și dorința ca naționalitatea proclamată să fie trainică „și până la încheierea Adunării cugetul de naționalitate s-a înrădăcinat așa de puternic în toate inimile, încât această idee niciodată din inimile lor nu va putea fi smulsă”⁶. Sentimentul naționalității, legat de numele român, remarcă Roth, a cuprins puternic mulțimea adunată, el însuși consimțind frățeste la această denumire a lor. „Cine vrea să le recunoască sincer naționalitatea să facă la fel”⁷. Mulțimea a

¹ *Ibidem*, p. 158.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Sibiu, nr. 48.

⁵ Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe...*, vol.V, Sibiu, 1937, p. 301.

⁶ *Ibidem*, p. 302.

⁷ *Ibidem*.

condamnat cu strigăte pe Verböczi, autorul codului feudal *Opus tripartitum* și vechile constituții *Approbatæ et Compilatæ Constituionis regni Transsylvaniae*, care au jignit mult pe români. Se auzeau strigătele: „Jos Verböczi!”, „Jos Aprobatele și Compilatele!”, „În foc, să fie călcate în picioare!”¹

Duminecă 2/14 mai, la sosirea la Blaj, a văzut inscripția „Virtutea romană reînviată” (pusă mai întâi de MariaTereza pe un steag grăniceresc român), așezată acum pe trei rânduri, cu litere mari, pe un steag din fața catedralei, așa încât o vedea oricine ieșea din oraș sau oricine intra în oraș. Roth consideră că înțelesul inscripției este: „S-a trezit conștiința de sine a românilor”. Drapelul principal era însoțit de două steaguri mici, cu negru și galben, cu două banderole pe care era scris ceva de roman. Pe o banderolă scria: *Vivat Ferdinand Imp. Austriae et Romanilor* (sic !). Steagul principal avea însă trei culori: roșu, albastru, alb, nu cum sunt culorile Ungariei: roșu, verde, alb. Cineva i-ar fi spus că principatele ar fi avut tot un steag cu culorile: roșu, albastru, alb (în realitate, culorile Țării Românești erau: roșu, galben, albastru)².

„Fără îndoială acest steag național, comentează intenționat Roth, nu era destul de sus, ca să fi fost văzut de la Dunăre, cu toate acestea eu cred că, influență spirituală mărturisită, falfăirea acestor culori aici (în Transilvania) a cauzat atât la Iași, cât și la București bătăi de inimă. Oare mă înșel?”³ Era din nou afirmarea convingerii că unitatea de conștiință națională a tuturor românilor constituia o premisă a formării României.

Încredințat că locul său în revoluția, pe care o anunțase cu ani în urmă, era alături de poporul român, ale cărui revendicări sociale și naționale le apăraseră încă din 1842, ca umanist și democrat, Roth a colaborat în vara și toamna anului 1848 cu revoluționarii

¹ *Ibidem*.

² Bunea Aurelia, *Steagul poporului român din Transilvania în revoluția din anii 1848-1849*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, XII, 1969, p. 37.

³ Stephan Ludwig Roth, *Gesammelte Schriften und Briefe...*, vol. V, 1937, Sibiu, p. 306.

români, participând, în fruntea cetelor de țărani români și sași, la îndepărtarea autorităților puse de nobilimea stăpână de moșii, până cu puțin înaintea potrivnică oricăror concesiuni față de țărani dependenți. În noiembrie și decembrie se afla, împreună cu colegul său român, Ștefan Moldovan, la Cetatea de Baltă, apărând cauza țăranimii și a autonomiei Transilvaniei.

Curând, la mijlocul lui ianuarie 1849, generalul Bem învinse trupele imperiale într-un sat din apropiere. Ștefan Moldovan îl îndeamnă să se refugieze, împreună cu el și cu alți români, în Țara Românească, dar el a preferat, asigurat de Bem, să revină acasă, la Moșna. Când însă Bem trecu în Banat și sosi în Transilvania comisarul Ladislau Csányi, Roth fu arestat și condamnat la moarte de un „tribunal de sânge” din Cluj, învinovățit că luptase contra autorităților maghiare în fruntea unor cete de țărani români și sași. Așa cum s-a arătat¹, vina reală era că publicase în 1842 lucrarea sa „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*”, că ținuse în 1846 toastul antifeudal și susținuse în 1848 justele revendicări sociale și naționale ale românilor din Transilvania. Fu executat prin împușcare la 11 mai 1849, la Cluj. Drama lui Roth stă deci în rezolvarea democratică, omească pe care a vrut s-o dea problemei românești în Transilvania, de a fi înțeles, cum scrie istoricul român Nicolae Iorga, „că legătura o formează între toate națiunile ardeleno poporul *valah*”².

71.

Bârna, Vlaicu. *Într-o piață a Clujului /* Memoriei luptătorului Ștefan Ludwig Roth, asasinat de reacțiune la 1849/, în „Luceafărul”, anul XVII, 1974, nr. 12 (621) din 23 martie, p. 7.

Pe-aceste lespezi îi trecură pașii

În lanțuri, sub escortă,

Pașii demni,

Și soarele din zori sclipea în fulgere

¹ Otto Folbert, *Der Prozess Stephan Ludwig Roth*, p. 191-200 și Carol Göllner, *op.cit.*, p. 57.

² Iorga, Nicolae, *Un cugetător al sașilor din Ardeal, Stephan Ludwig Roth*, în „Neamul românesc”, XX, 1925, nr. 40 din 19 februarie.

Pe baionete
Și pe bumbi.
Din margine de-oraș sunară goarne,
Dogite glasuri de aramă
În țipăt repezit cu svon prelung,
Întors de ziduri
Hohotit și spart...
Un grof din șea
Sub râuri de ceaprazuri,
Firet de aur, pinteni sunători,
Grăi: aici !
Și sabia și-o trase
Făcând un semn spre locul de osândă.
Cohorta de călăi se-opri în loc...
În mijloc, drept
Într-o cămașă de sudori
Cel prins în laț la Moșna
Și-adus legat
În ghionturi și ocări.
El fruntea și-o nalță tăcut
Privind
Spre arborii-nfrunziți de pe Feleac
Ce-și profilau făpturile pe cer
În acea zi de crudă primăvară
Nepăsători de ucigașa haită și de sughițul goarnelor din vale.
– La zid ! Să bată tobele !
Țintiți ! Și-acuma: Foc !...
Așa sfârși sub grindina de plumbi
Acel bărbat înveșmântat în negru
Ce înfruntând domneasca mișelie
Purtase-n țară torța libertății,
A libertății tuturor sub soare,
Martirul cu obrazul supt și palid
Ne-nduplecatul Stephan Ludwig Roth.

72.

Giurescu, C.C. – Giurescu, Dinu, C. *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1975, p. 598-599.

Printre cei executați de elementele șovine a fost și pastorul sas Stephan Ludwig Roth (1796-1849), un prieten al poporului român. El se făcuse vinovat de faptul că spusese nemeșilor în față și mai ales tipărise o samă de adevăruri privind realitățile politice, demografice și lingvistice. Între altele, în boșura intitulată „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (Lupta pentru limbă în Transilvania) afirmase: „A decreta o limbă ca limba țării nu e nevoie! Căci o asemenea limbă există! Ea nu e limba germană, dar nici cea maghiară, ci limba română... Toți au această convingere! Când cineva vorbește de o limbă comună a țării, credem că nu se poate concepe alta decât limba română”. Exasperați de adevărurile spuse, șovinii l-au condamnat la moarte și l-au executat la Cluj, în 1849.

73.

Popescu Teiușan, Ilie. *Pedagogi și oameni de școală din România. Mic dicționar*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 142-143.

Roth, Stephan Ludwig (1796-1849), pedagog de naționalitate germană, născut la Mediaș, discipol și colaboator al lui Pestalozzi la Yverdon (1818-1820), profesor și director al Gimnaziului din Mediaș (1831-1834). Îndepărtat din acest post pentru ideile sale progresiste, a trecut ca pastor evanghelic într-un sat vecin cu Mediașul. Luptător pentru o înțelegere democratică dintre naționalitățile conlocuitoare din Transilvania, a luat parte la adunarea de la Blaj din 1848. A scris „*Lupta pentru întâietatea limbii în stat în Transilvania*” (1842), în care recunoaște întâietatea limbii române asupra limbilor celorlalte naționalități, întrucât era limba majorității populației din această provincie. A mai publicat „*Predarea limbilor*” (1820).

74.

Vlaicu, Monica. *Stephan Ludwig Roth – un apărător al drepturilor românești*, în „Transilvania”, anul VI (LXXXIII), 1977, nr. 7, p. 12-13.

Anul acesta, se împlinesc 128 de ani de la moartea lui Stephan Ludwig Roth și 129 de ani de la marea adunare națională a popoului român, din 3-5/15-17 mai 1848, de la Blaj. Amintirea acestui erou-martir al Transilvaniei o vor păstra toți „cei care pot să înțeleagă și să prețuiască după cuviință înălțimea și valoarea etică a supremei jertfe, închinată fără șovăire pe altarul iubirii de neam și de țară”¹.

Aspirațiile sociale ale lui Stephan Ludwig Roth izvorăsc din ideile sale umanitare, de a netezi omului drumul spre adevărata viață, printr-o educație conformă principiilor lui Pestalozzi, marele pedagog de renume european, sub influența căruia s-a aflat și de la care a preluat multe idei novatoare, încercând să le adapteze la realitățile istorice ale Transilvaniei.

Ideea umanității ca produs al menirii sociale, în orânduirea capitalistă, însemna însă o utopie². Și cu atât mai mult în condițiile vitrege ale vieții social-politice din Transilvania, în prima jumătate a veacului trecut. În calea dezvoltării producției capitaliste din Transilvania, stătea încă orânduirea feudală, susținută de suprastructura regimului absolutist care ocrotea, firește, interesele clasei feudale. Problema țărănimii iobage, dublată de contradicțiile naționale, se punea în Transilvania cu o intensitate deosebită.

Roth a fost un profund observator al timpului său, cunoștea bine problemele vieții sociale, iar neînălțurarea iobăgiei i se părea un strigăt ce va vesti izbucnirea revoluției. Cu toate acestea, el preconiza „o înțelegere pe cale pașnică, care să îmbunătățească starea mizeră a poporului”³.

¹ I. Lupaș, *Studii, conferințe și comunicări istorice, un martir al Transilvaniei: preotul Ștefan L. Roth*, vol. III, 1941, p. 247.

² Carol Göllner, *op.cit.*, p. 41.

³ *Ibidem*, p. 44.

Românii din Transilvania erau considerați ca „tolerați”, la fel și biserica ortodoxă, nu aveau reprezentanți în dietă. Intelectualii români, dar mai cu seamă țărani, au simțit totdeauna această situație înjositoare. Acestor noi aspirații li s-a alăturat și profesorul-cărturar sas Stephan Ludwig Roth, devenind un demn apărător al drepturilor românești.

În anul 1842, dieta din Cluj era preocupată de proiectul maghiarizării tuturor instituțiilor din Transilvania și introducerea limbii maghiare ca limbă oficială. Protestul învățatului sas s-a făcut auzit prin „*Lupta pentru limbă*” (1842), o lucrare cu un pronunțat caracter politic. El condamnă această linie politică și previne asupra primejdiei pe care o prezintă desconsiderarea limbii române. „Nu văd – nota Roth – nevoia de a se impune o limbă oficială țării. Căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci e limba română. Oricât ne-am suci și ne-am învărti noi, națiunile reprezentante în dietă, nu putem schimba nimic. Asta este realitatea (...) Căci eu și tu și el și la fel voi și ei, toți au această convingere (...) De îndată ce se întâlnesc doi cetățeni de naționalități diferite și nici unul nu cunoaște limba celuilalt, număidecât limba română le slujește ca tălmaci (...) Căci limba română o cunoaște oricine”¹.

Statisticile întocmite de Söllner și Bielz subliniază preponderanța grăitoare a locuitorilor români, adevăruri care vin să susțină ideile lui Roth. Desigur că, pe această teză, se fundamentează și avertismentul său adresat sașilor, de a-i avea pe români de partea lor.

Poporul român își punea, în mod logic, problema dezvoltării libere a limbii și culturii naționale. Roth își dădea seama că primul pas ce trebuie făcut e schimbarea radicală a situației politice a românilor. Această idee nu a fost deloc îmbrățișată de patriciatul săsesc, în schimb a fost acceptată cu multă căldură și entuziasm în cercurile intelectualilor români.

---

¹ *Ibidem*, p. 49.

În acele luni de primăvară ale anului 1848, intelectualii români încep să fie preocupați tot mai mult de gândul unei adunări populare, în care toți românii din Transilvania să-și spună dorințele. La începutul lunii mai, toate pregătirile erau făcute și, astfel, marea adunarea de la Blaj, din 3-5/15-17 mai 1848, a intrat în istorie ca expresia cea mai sugestivă a mișcării revoluționare a poporului român în acel timp.

Profesorul și publicistul sas Stephan Ludwig Roth, care și-a ridicat glasul pentru desființarea iobăgiei și a susținut revendicările naționale ale românilor, a luat parte la adunarea de la Blaj. Simțul național al românilor l-a impresionat și entuziasmat. „Când am sosit duminică la Blaj – scrie Roth – am văzut scrise cu litere de aur pe un steag mare, sus, înaintea ușii catedralei, cuvintele: virtutea romană reînviată. Alături erau două steaguri mai mici, cu culorile imperiale: negru și galben... Steagul din mijloc avea culorile roșu, albastru și alb, deci nu culorile ungare, care sunt roșu, verde și alb. Mi s-a spus că aceste culori vor fi pricinuit bății de inimă la Iași și București”¹.

Participarea lui Roth la marea adunare a poporului român a contribuit la adâncirea viziunii sale politice. El a părăsit Blajul cu convingerea că ideea de naționalitate era adânc înrădăcinată în inimile tuturor, încât niciodată nu va mai putea fi stârpită. Impresiile sale au fost transmise contemporanilor și posterității într-un articol publicat în ziarul „Transilvania” și într-o broșură.

Legăturile profesorului și publicistului sas cu românii s-au păstrat și după acest eveniment, prin numirea sa în Comitetul de pacificațiune de către Universitatea săsească. În noiembrie 1848, a fost însărcinat, din partea generalului Puchner, să restabilească ordinea în regiunea Târnavei, împreună cu Ștefan Moldovan. După pătrunderea generalului Bem în Transilvania, protopopul Ștefan Moldovan s-a refugiat în Țara Românească, îndemnându-l pe Roth să-l urmeze. Singur, încrezându-se în promisiunile lui Bem, Roth se întoarce în parohia sa din satul Moșna.

¹ V. Chereșteșiu, *Adunarea națională de la Blaj*, București, 1966, p. 431.

După numirea comisarului kossuthist Ladislau Csány, la Cluj a luat ființă tribunalul marțial, căruia i-a căzut victimă și Stephan Ludwig Roth, sub învinuirea că a desfășurat o activitate revoluționară în calitate de comisar gubernial. Această învinuire era, de fapt, un pretext, deoarece adevăratul „păcat”, care nu i se putea ierta de către autoritățile maghiare, a fost *Lupta limbilor*, lucrare cu caracter profund politic. Sentința de moarte, care urma să fie executată la trei ore după pronunțare, Roth o primi cu o impresionantă liniște sufletească și înaltă demnitate umană. În timpul execuției, un ofițer a rostit cuvintele: „Soldați, învățați de la omul acesta cum moare cineva pentru poporul său”¹.

Stephan Ludwig Roth a dezvăluit toate deficiențele societății contemporane lui, pentru a o face mai bună și mai dreaptă, pentru ca urmașii să o așeze în plină lumină.

Recitind azi scrierile și scrisorilor acestei mari personalități, simțim cum palpită în ele viața intensă a oamenilor, a omului însuși, identificat în întregime cu revoluția timpului său. A rămas până azi și întotdeauna un demn reprezentant în panteonul revoluționarilor transilvăneni.

75.

Braniște, M. Martin, *Pastorul St. L. Roth – susținător al cauzei românești și participant la Revoluția din 1848-1849*, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena”, Viena, 1978, pp. 145-151.

Anul acesta (1978) se împlinesc 130 de ani de la Revoluția din 1848/49 din țările române. Între personalitățile de seamă implicate – prin convingeri, acțiuni și jertfe – în învălmășagul evenimentelor desfășurate și faptelor întâmplare atunci, se numără și pastorul Stephan Ludwig Roth, istoric și gânditor progresist german din Transilvania, asupra vieții căruia se cuvine să zăbovim puțin.

Stephan Ludwig Roth s-a născut la 1796 în Mediaș. Tatăl său era aici profesor și director al gimnaziului săsesc. Anii copilăriei i-a petrecut la Șeica Mică, veche așezare săsească, unde tatăl

¹ I. Lupaș, *op.cit.*, p. 253.

devenise între timp pastor evanghelic. Studiile elementare și secundare le-a făcut la Mediaș și Sibiu, iar pe cele superioare, începând din 1817, la Universitatea din Tübingen în Germania. Aici a urmat teologia și filozofia. Doctoratul și l-a trecut în 1819, cu teza intitulată: *Despre esența statului*, lucrare în care combătea absolutismul ca sistem de guvernare. De aici a plecat în Elveția, atras de faima marelui pedagog și didactician Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), care „se preocupa de reînnoirea conținutului și metodelor învățământului primar”. În așezământul „Neuhof”, în orfelinatul de la Staus și în institutele din Burgdorf și Yverdon (1805-1823) pe care le-a condus Pestalozzi preconiza intuiția și îmbinarea instrucțiunii cu munca productivă. Experiențele acestuia care s-au bucurat de un renume mondial – aduse și popularizate în Transilvania, de Stefan Ludwig Roth la întoarcerea sa – au influențat, precum se știe, și organizarea învățământului în țările noastre.

Pestalozzi a sesizat repede înzestrarea deosebită a discipolului pe care l-a și angajat profesor de limba latină la Institutul său din Yverdon, ajutându-l, totodată, să scrie – în franceză și engleză – o lucrare științifică despre *Teoria învățaturii limbilor (Theorie des Sprachunterrichtes)*.

Vestea despre deosebita vocație și pregătire a eminentului ucenic s-a răspândit curând în cercuri largi și el s-a văzut solicitat în același timp ca pastor în Veneția, educator în Londra și profesor la universitatea din Freiburg. N-a răspuns însă nici uneia din aceste chemări, ci- cotropit de dorul ținuturilor natale și dornic să înfăptuiască și în țara lui reformele didactice învățate și aplicate în Elveția – în 1828 s-a reîntors acasă, fiind numit profesor și apoi director la gimnaziul săsesc din Mediaș, la care funcționase și tatăl său. Patriciatul săsesc însă și avântul înnoitor al activității didactice a lui Roth, mai ales că în mod acoperit sau chiar direct, el se manifesta împotriva privilegiilor și pentru schimbarea stărilor sociale, economice și politice ale vremii. Pentru a-i îngusta terenul

de activitate, l-au sfătuit mai întâi și l-au constrâns până la urmă să demisioneze din învățământ.

Roth ajunge astfel, în 1834, pastor luteran în satul Moșna de lângă Mediaș. Fără să se considere un exilat, el a folosit din contră liniștea și patriarhalitatea acestui sat, redactând unele lucrări pe teme de istorie câteva ca *Istoria Transilvaniei* – și social-economice, altele.

Din rândul acestora din urmă fac parte: lucrarea despre *Bresle*, orientată împotriva exploatării muncitorilor din industrie și publicată în foaia germană „*Transilvania*” de la Sibiu; *Cercetări și îndrumări privind agricultura și păstoritul (1842)*; *Dorințe și sfaturi. O cerere pentru popor (1842)*, care pledează pentru desființarea iobăgiei; *Lipsa de bani și sărăcirea în Transilvania în special pentru sași (1843)*.

În scopul propășirii materiale a țăranimii, a propus trecerea de la agricultura extensivă (lucrarea unor suprafețe mari însă cu mijloace și metode rămase în urmă) la cea intensivă (folosirea îngrășămintelor, a uneltelor mecanizate și a altor mijloace adecvate pentru obținerea de recolte mari pe suprafețe mici). Și ca să unească sfatul cu exemplul, cum preconiza marele său dascăl, Pestalozzi, Roth a adus din Germania o colonie de 300 de familii, cu ajutorul cărora și-a pus în aplicare noile idei privitoare la modernizarea agriculturii, în plus, el însuși și-a organizat o fermă model.

Lăsând la o parte alte inițitive și acțiuni de acest gen în folosul conaționalilor săi, privim acum altă latură a activității lui Roth, în care generozitatea și omenia lui sunt și mai pregnante și, de asemenea, vrednice de subliniat cu prilejul pioasei comemorări de anul acesta. E vorba de sprijinul pe care l-a dat intereselor și revendicărilor sociale și naționale ale românilor din Transilvania. Câteva exemple:

Când în 1842, Dieta Transilvaniei – în care românii nu aveau nici un delegat – a propus înlocuirea limbii latine cu limba maghiară pastorul Roth s-a ridicat – alături de români – împotriva proiectului de lege, publicând în 1842, lucrarea *Lupta pentru limbă în*

Transilvania (Der Sprachkampf in Siebenbürgen), în care el demonstrează că limba națională a Transilvaniei este limba română, „limba populației majoritare”. „Domnii din Dieta de la Cluj – zice Roth – vor fi dat ei naștere unei limbi de cancelarie și acum pot să se felicite că, în sfârșit, copilul a văzut lumina zilei, dar a declara o limbă drept limbă a țării, iată un lucru de care nu este nici o nevoie, căci această limbă a țării o avem de mult. Ea nu este nici germana, nici limba ungurească; ea este cea românească. Pentru noi, națiunile politice, putem să ne dăm după deget, putem să gesticulăm cât vom pofti: lucrul este așa și nu altfel. Căci eu și tu, și el și noi, toți avem în fond această convingere. Dacă e vorba de o limbă de circulație generală în această țară, apoi aceasta este credința noastră – nu poate fi vorba decât de limba românească. În zadar struțul gonit își ascunde capul în nisip crezând că, dacă el nu vede, la rândul lui nu e văzut. Tot așa socot că este zadarnic să ascunzi sub tăcere, anumite lucruri. Ori cât te-ai feri să le pomenești, ele există. Mai bine să le spunem pe nume și să medităm asupra lor, decât să nu vorbim și să nu gândim... Oricând se întâlnesc doi inși de neam diferit, care nu se pot înțelege în propria lor limbă, graiul românesc se ivește îndată ca un al treilea om, spre a îndeplini rolul de interpret. Pentru ca să înveți ungurește sau nemțește îți trebuie osteneală prin școli. Limba românească o înveți însă, aproape fără să vrei, din contactul zilnic, pe stradă... Dintr-o dată observi că știi românește. Și chiar dacă nu ai dori să înveți limba aceasta, o înmiită trebuință impune cunoștința ei”...

În 1846, în cadrul Adunării generale – ținută la Sebeș-Alba – a Asociației pentru studiul Transilvaniei (*Societatea săsească Verein für siebenbürgische Landeskunde*), Roth a cerut trecerea unor părți din latifundiile maghiarilor și sașilor pe seama iobagilor – prin care el înțelegea pe români – care n-au nici un fel de proprietate agrară. Presa maghiară l-a acuzat atunci de instigație împotriva privilegiilor nobilimii și l-a denunțat ca „revoluționar primejdios”, iar episcopul evanghelic, la ordinul primit de la Cancelaria aulică prin guvernatorul din Cluj, l-a pus pe Roth sub anchetă.

Pentru mai buna cunoaștere și apropiere dintre sași și români, în 1847, pastorul Roth a tradus în germană *Istoria pe scurt a credinței românilor* (*Kurze Geschichte des Glaubens des Walachen*), iar pe preotul sas, Martin Möckesch din Bungard de lângă Sibiu l-a rugat să traducă în românește o *Culegere de cântece religioase*, adusă de el de la Württemberg, *Istoria patimilor lui Iisus Hristos, Micul catehism al lui Martin Luther* și alte lucrări.

În afară de aceasta, eruditul profesor și pastor a militat și direct pentru prietenia dintre români și sași. El însuși a cultivat legături prietenești cu mulți dintre intelectualii din Transilvania, cu marele cărturar George Barițiu, căruia, la 20 martie 1848, îi trimitea, pentru plasare pe la cunoscuți, 20 de exemplare din Noul Testament în românește.

Roth a confirmat, o dată mai mult, sincera lui prietenie față de poporul român din Transilvania, în timpul desfășurării evenimentelor și frământărilor revoluționare din 1848/49. Astfel, la 3/15 mai 1848 a luat parte la Adunarea națională de pe Câmpia Libertății de la Blaj, chemată să protesteze împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria, proclamată – fără consultarea popoarelor conlocuitoare – de Dieta din Cluj. Cele văzute acolo, i-au dat prilejul să aprecieze că „ideea unui imperiu român a cuprins mii de inimi”. Atmosfera favorabilă revendicării românilor pe această temă a continuat să facă și după aceea prin presă.

La 1 iunie 1848, publica în „*Satellit*” – suplimentul gazetei „*Siebenbürger Wochenblatt*” din Brașov – articolul *Unirea și Români* în care pleda pentru egalitatea în drepturi a românilor cu ungurii și sașii și se pronunța împotriva unirii forțate a Transilvaniei cu Ungaria. Iar în alt articol, publicat în numărul din 16 iunie 1848 al ziarului săsesc „*Transilvania*” din Sibiu, referitor la proporțiile și semnificațiile Adunării de la Blaj, Roth scria, între altele:

„Steagul național / așezat la intrarea în Catedrală/ n-a fost atât de înalt încât să se poată vedea de la Dunăre; totuși, cred eu ca fiind o mărturie a unor mișcări sufletești solidare, fâlțâirea acestor culori de aici a făcut să bată inimile și la Iași și la București.

Animat de aceleași bune sentimente față de români, când în 1848 aceștia au început lupta înarmată pentru îndepărtarea administrației maghiare din Transilvania. Roth li s-a alăturat, conducând pe țaranii sași din Târnave. Când generalul Iosif Bem, angajat de guvernul revoluționar maghiar să conducă operațiunile militare pe partea Ungariei în războiul civil declanșat, intră cu armatele în Transilvania, pe care o ocupă în cea mai mare parte, el adresează din Cluj românilor și sașilor îndemnul de a accepta autoritatea maghiară. Acordă în același timp amnistie celor ce luptaseră până atunci împotriva ungarilor. Amnistia n-a fost însă respectată. Comisarul gubernial pentru Transilvania, Ladislau Csany a declarat-o nevalabilă. El a instituit niște așa-zise <tribunale de sânge> pentru pedepsirea „trădătorilor”, cea ce a însemnat pentru el exterminarea celor ce luptaseră pentru înlăturarea administrației maghiare. Un asemenea tribunal a arestat, judecat și condamnat la moarte pe eruditul profesor și pastor Stefan Roth. Sentința a fost dusă la îndeplinire numai la trei ore de la pronunțare, în dimineața zilei de 11 mai 1849, pe platorul Cetățuiei orașului Cluj.

Pastorul evanghelic Georg Hintz care l-a asistat în timpul martiriului său a descris –cutremurat – ultimele momente ale vieții acestui reprezentativ erou național. În cele trei ore cât s-au scurs de la darea sentinței și până la executarea ei, pastorul Ștefan Roth a scris o duioasă scrisoare copiilor săi, care erau orfani și de mamă. A dat apoi batista sa preotului care-l însoțea la locul de execuție, rugându-l s-o înmoaie în sângele său și apoi s-o trimită copiilor săi, s-o păstreze ca amintire a jertfelor tatălui lor. Moartea sa a impresionat chiar și pe ofițerul care comanda execuția. El a spus soldaților săi: „Învățați de la omul acesta cum moare cineva pentru poporul său”

76.

Giura, Lucian. *Stephan Ludwig Roth și problema țărănească în Revoluția de la 1848*, în „Tribuna Sibiului”, anul XXX, 1978, nr. 6488, 31 mai, p. 4.

Un rol important în opera de deșteptare a maselor și de înnoire a instituțiilor social – politice în ajunul revoluției din 1848 i-a revenit și fostului discipol al lui Pestalozzi, luptătorul revoluționar Stephan Ludwig Roth. Apropierea dintre Roth și țărani s-a încheat în anii de viață petrecuți la Nemșa și Moșna, ani în care a văzut oameni epuizați de munca al cărui rod îi fericea pe alții.

Ajuns în mediul sătesc, Roth s-a dedicat îndeosebi problemelor agricole, preocupat fiind de a găsi soluții pentru sporirea producției și a productivității, pentru ridicarea agriculturii transilvănene și a modernizării acesteia la nivelul de atunci al țărilor înaintate. Scopul era limpede: ușurarea muncii și înlăturarea sărăciei în care se zbăteau țărani. Demnă de relevat este remarca lui Roth precum că mica proprietate agrară, „împrăștierea pământului în loturi mici”, este principalul obstacol în calea ridicării agriculturii. Exprimându-se împotriva parcelării și fărâmițării suprafețelor arabile, el preconiza gospodării unitare, culturi alternative, cultivarea mai largă a plantelor industriale etc. El propunea înființarea de școli agricole și gospodării agricole model, precum și a unui ziar care să se ocupe în exclusivitate de aceste probleme. Reușește chiar să înființeze, împreună cu alții, o asociație pentru agricultură care avea drept scop să ajute țăranimea în ridicarea nivelului ei de cunoștințe agrotehnice.

Realitățile economice și sociale ale satului ardelean și necesitatea rezolvării lor imediate au stat la baza concepțiilor și activității politice ale lui Roth. Cauza înapoierii economice, a sărăciei și mizeriei consta în lipsa acută de pământ a țăranilor, precum și în existența regimului feudalo-iobăgesc. Exponent al punctelor de vedere ale burgheziei în ascensiune, Roth aprecia iobăgia ca o frână în calea progresului industrial. Poziția sa justă reiese și din necruțătoarea atitudine față de nobilime, „care nu produce nimic, dar consumă totul... Umanismul grofilor se reduce la aceea că iau totul și nu dau nimic.”

Semnalul de alarmă tras de Roth a constituit una din scânteile care au aprins flacăra revoluției din 1848. Cu ocazia toastului de la Sebeș, din anul 1846, Stephan Ludwig Roth, printr-un „discurs incendiar”, după aprecierea publicației clujene „Erdélyi Hirado”, s-a pronunțat vehement împotriva nobilimii, cerând desființarea marilor latifundii și împrăștierea țăranilor.

În această atmosferă socială și națională încordată, Roth presimțea apropierea revoluției din 1848, pe care o considera necesară și inevitabilă. Izolat mai mult timp în mediul rural (la Nemșa și Moșna), valurile revoluției îl impun atenției generale, devenind unul din fruntașii acesteia. Participă la Adunarea de la Blaj din 3/15 mai, el este ales conducător al tineretului și membru în comisia de împăciuire a Universității săsești. În această calitate el eliberează 13 sate de iobagi din moșiile de pe Târnave ale nobililor, transformându-i în țărani liberi.

Pornind de la justa constatare că în Transilvania o revoluție socială nu poate exista fără revoluție națională, Roth cere ca odată cu desființarea iobăgiei să fie înlăturat și jugul asupririi naționale. În acest sens pline de sensibilitate sunt cuvintele sale: „Cine este într-adevăr liber, cine vrea să fie liber, trebuie să dorească libertatea pentru toți – numai astfel poate fi într-adevăr liber.”

Pentru ideile sale de dreptate socială și egalitate națională, va fi condamnat la moarte prin împușcare și executat la 11 mai 1849.

Figura de prestigiu a acestui fiu credincios al poporului va rămâne înscrisă în memoria urmașilor ca o pildă strălucitoare de om al datoriei, un martir pentru binele și fericirea semenilor săi.

77.

Nicolae-Văleanu, Ivanciu. *Stephan Ludwig Roth – promotor al unei concepții social-economice avansate*, (I), în: „Revista economică”, 1979, nr. 26 din 29 iunie, p. 22-23.

Transilvania secolului al XIX-lea n-a dus lipsă de minți înaintate care să se angajeze plenar în prospectarea proceselor și legilor dezvoltării și în lupta pentru progres. Alături de militanți români

ca Simion Bărnuțiu, Eftimie Murgu sau George Barițiu, s-au remarcat maghiari ca Lázsló Kövály și Carol Farcaș sau germani ca Stephan Ludwig Roth, Johann Hintz și mulți alții. Oameni cu vederi înaintate, ei au știut să prețuiască prietenia între naționalitățile conlocuitoare și să înțeleagă locul și rolul românilor la ei acasă, în Transilvania.

Stephan Ludwig Roth (1796-1849) s-a lansat în studiul problemelor social-economice și politice ca umanist și a terminat ca revoluționar. Concepția sa despre societatea și economie s-a plămădit pe baza cunoașterii relațiilor din Transilvania, a realităților de aici, ca și pe baza studiului științei și culturii universale. Viața și activitatea sa sunt un model de dăruire slujirii cauzei nobile a ridicării poporului prin luminarea lui, iar, la nevoie, prin revoluție. Din anii de liceu, la Mediaș, Roth s-a dovedit studios, interesat de știință și cultură, dar și de situația maselor populare pe care le vedea zbatându-se în cumplite nevoi și privațiuni. Călătoria din 1817 la Tübingen, unde-și începe studiile universitare, i-a dat prilejul să facă comparație între situația maselor din Transilvania și cea a maselor din alte țări, să mediteze profund asupra unor neajunsuri sociale și a mijloacelor de înlăturare a lor.

La Tübingen, Roth se avântă în studiul filozofiei speculative, care-l decepționează nu după mult timp din cauza lipsei de aderență la marile probleme ale societății ce se cereau rezolvate. Află de „Școala vieții” de la Yverdon a marelui pedagog Pestalozzi și părăsește Germania plecând în Elveția, pentru studierea genului de practică ce îmbină pregătirea teoretică cu activitatea productivă în vederea ridicării oamenilor de jos, a dezmoșteniților sorții. Căci școala lui Pestalozzi, ca și alte câteva școli, își recruta elevii din mediile sărace. Activitatea desfășurată aici și studiile aprofundate întreprinse în științele umaniste au avut mare rol și influență asupra formării concepției lui Roth. El își conturează părerea că un sistem de școli, realist conceput și realizat cu dascăli pasionați, ar constitui un mijloc important de ridicare a gradului de civilizație al unui popor și de restaurare a societății. Cu o evidentă notă de

supraestimare a rolului școlii, el va lega, mai apoi, realizarea ideilor sale socialiste de școală.

Întors în iunie 1820 la Tübingen, Roth își elaborează și susține teza de doctorat pe o temă despre esența statului. Aprobata de universitarii din Tübingen, teza de doctorat nu este recunoscută de administrația metternichiană, pentru criticile aspre aduse absolutismului și pentru ideile liberale promovate. Revenit în Transilvania, Roth încearcă inițierea unui nou mod de școală instructivă, productivă și transformatoare. De la critica distorsiunilor societății el trece la critica sistemului școlar existent și propune organizarea unor școli-ferme sau școli-atelier bazate pe idei asociaționiste. Cere pentru aceasta concursul material al celor bogați, dar solicitările lui rămân neonorate, ca și cele ale marelui utopist englez Robert Owen adresate țarului Rusiei. De la școală activitatea sa reformatoare se extinde la agricultură, la meșteșuguri și industrii, la comerț și alte domenii de activitate. Dar fără a întâlni înțelegere și fără a avea rezultatele scontate, așa cum s-au petrecut lucrurile și cu alți mari predicatori ai umanismului, când feudalismul se mai menținea încă.

Până la urmă, va mărturisi el, am învățat: „prejudecățile ruginite trebuie îndepărtate cu forța, nu cu vorba”¹. Și în consecință, acest mare umanist și visător cu înclinații utopice s-a alăturat revoluției de la 1848, a participat la adunarea românilor de pe Câmpia Libertății de la Blaj, a luptat în fruntea cetelor de români și sași pentru apărarea și dezvoltarea cuceririlor revoluției. Pentru aceasta a plătit cu viața cel ce elaborase idei generoase. „Tribunalul de sânge” de la Cluj, încăput pe mâna nemeșilor, l-a condamnat la moarte prin împușcare, iar sentința a fost executată în ziua de primăvară a lui mai 11, la Cluj, în 1849. Așa s-a sfârșit din viață un erou al ideilor înaintate care a înțeles, în ultima instanță, că puterea rațiunii are nevoie și de rațiunea puterii maselor pentru a preface societatea din temelii.

---

¹ Carol Göllner, *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera, op.cit.*, p. 24.

Opera scrisă a lui Roth însușează șapte volume strânse cu grijă și editate într-un corpus de către Folberth Otto¹, Leipzig-Kronstadt, 1927-1964, 7 volume. Despre ea s-a scris relativ mult în epoca contemporană, atât în țara noastră, cât și peste hotare. Printre exegeții acestei opere întâlnim nume ca: Nicolae Iorga, Carol Göllner, Folberth Otto, Czikeli Friedrich, Fittbogen Gottfried, Vasile Maciu, Camil Mureșanu, Wittstock Oskar ș.a.

Prima lucrare a lui Roth – scrisă în 1817 pe baza impresiilor de călătorie la studii în Germania – este dominată de accente de revoltă față de contrastele constatate între bogăți și săraci, între deținătorii puterii statale și cei îndepărtați de la putere, între oprimați și opresori. Călătoria întreprinsă și observațiile făcute au contribuit la formarea convingerilor că societățile existente în vremea sa – atât cea feudală, cât și cea capitalistă – nu sunt conforme naturii omului și că stă în puterea rațiunii umane să îndrepte lucrurile.

La Yverdon, în 1820, autorul nostru redactează într-un timp record „cu sufletul la gură”, lucrarea: „*Der Sprachunterricht*” (Predarea limbilor), care-i o lucrare ce dezbate ca problemă centrală raportul între știință, cultură și realitățile înconjurătoare, între principiile culturii antice și realitățile unei epoci date.

Dogmatizării feudale a preceptelor antichității în „Humanioare” el îi opune utilizarea acelor precepte, împreună cu altele noi, pentru o mai bună înțelegere a vieții contemporane lui, în vederea transformării ei. Este aceasta o poziție avansată, care i-a permis aprofundarea studiului problemelor care-i frământau pe oamenii vremii sale și punerea științei, culturii, școlii în slujba eliberării lor de lanțurile feudalismului.

„*Das Wesen des Staates*” („Esența Statului”) este lucrarea sa de doctorat, elaborată în iunie 1820; textul definitiv s-a pierdut, s-a păstrat un proiect amănunțit de idei al lucrării. Discutarea esenței statului îl conduce la ideea că statul absolutist habsburgic este străin de problemele reale ale progresului societății și ale vieții

¹ Otto Folberth, *Gesammelte Schriften und Briefe*, Berlin- Leipzig-Kronstadt, 1927-1964, 7 volume.

oamenilor, că el s-a constituit într-un organism parazitar care opri-mă și care ia de acolo de unde nu dă nimic. „Puterea, menționa el, vrea să secere unde n-a semănat”¹. În concepția sa statul parazitar trebuia îndepărtat și înlocuit cu un stat activ, care să nu se suprapună oamenilor, ci să facă corp comun cu ei, să fie promotor și sprijinitor al activității practice productive și lucrative a oamenilor. După el, statul nu trebuie să se sprijine pe dreptul istoric de proprietate privată, ci pe dreptul natural al oamenilor, cărora natura lucrurilor le-a hărăzit să fie liberi, să muncească și să trăiască din rezultatele muncii lor. În spiritul teoriei contractului social al lui Rousseau el consideră că statul a apărut ca rezultat al înțelegerii oamenilor pentru a-și apăra interesele comune. Pe linia de gândire referitoare la esența statului, el nu înțelege însă natura de clasă a statului, pe care o observă doar în exercitarea funcțiilor sale.

În vara anului 1822 apare la Sibiu, în 500 de exemplare, lucrarea „*An den Edelsinn und die Menschenfreundlichkeit der sächsischen Nation in Siebenbürgen eine Bitte und ein Vorschlag*” („Apel către spiritul nobil și umanitar al națiunii săsești... O rugămintă și o propunere”). Ea este axată pe ideea rolului deosebit al școlii în prefacerile sociale, cu condiția ca școala însăși să fie așezată pe noi baze și încadrată într-o nouă concepție.

Din punctul de vedere al creației științific-literare, anii 1841-1843 sunt cei mai productivi din viața lui Roth. Cu o rapiditate de neașteptat de la ursuzul „țăran în haină de savant”, cum se autointitula uneori, se succedau lucrările și studiile publicate independent sau în ziarele vremii dintre care cităm: „*Breslele*”, 1841; „*Lupta pentru întâietatea limbii de stat în Transilvania*”, 1842; „*Cercetări și reflecții despre agricultură și viața nomadă*”, 1842; „*Dorințe și sfaturi*”, 1843; „*Criza bănească și pauperizarea în Transilvania, îndeosebi a populației săsești*”, 1843. După acestea, puține scrieri a mai lăsat Roth.

---

¹ Carol Göllner, *op.cit.*, p. 97.

Concepția social-economică și politică a lui Roth, cum a reieșit în parte și din sumara trecere în revistă a operei, se întemeiază pe o viziune umanist-raționalistă asupra societății. Ea are în cuprins elemente socialiste premarxiste nu ca o transpunere a ideilor apusene de aceeași factură, ci rezultate din judecarea realităților Transilvaniei. Sunt avansate idei ca cele ale asocianismului, ale forței transformatoare a rațiunii, ale rolului economicului și ale dezvoltării materiale în evoluțiile sociale etc.

Coordonate importante ale concepției lui Roth întâlnim în însemnările lui din jurnalul datat ianuarie 1819, într-o scrisoare către tatăl său din aceeași perioadă și în „*Toastul de la Sebeș*”. În însemnările de jurnal, el nota că societatea își are legile ei firești și veșnice decurgând din natura oamenilor și a contactului de conviețuire, deci ceva asemănător susținerilor contemporanului său P.J. Proudhon¹. Puterea rău întrebuițată și abuzurile au dus la nerespectarea legilor firești, raporturile între oameni s-au degradat, economia a decăzut și „răul e pretutindeni”. „De unde provine faptul că am alunecat astfel din calea adevărului?” se întrebă el, și tot el răspunde: „...N-a fost întotdeauna așa. Într-adevăr, merită osteneală să privești în jur și să cauți izvoarele din care aceste rele se năpustesc asupra noastră. Pentru propria noastră vindecare e necesar să le cunoaștem, spre a înălța stăvilare și a îndigui malurile. Așa nu se mai poate... Răul e comun, așa că trebuie să rezulte dintr-o cauză comună”. Și această cauză comună este văzută de el în reaua întocmire socială, întemeiată pe dreptul istoric feudal și nu pe dreptul natural la muncă și viață al oamenilor. Critica lui virulentă este îndreptată împotriva acestei baze comune a răului despre care „însuși secolul știe că nu e așa cum trebuie să fie”. Dar critica stărilor de lucruri insuportabile și a bazei lor comune nu-i făcută de pe pozițiile întoarcerii la trecut, chiar și la cel eroic al antichității, ci pentru a merge înainte.

---

¹ Proudhon Pierre-Joseph (1809-1865), economist, sociolog francez, teoretician al socialismului, considerat părintele anarhismului.

78.

Ivanciu, Nicolae-Văleanu. *Stephan Ludwig Roth – promotor al unei concepții social-economice avansate*, (II), în „Revista economică”, 1979, nr. 27, p. 22-23.

Roth – gânditor luminat, vedea progresul societății realizându-se pe calea desființării iobăgiei, a dezvoltării rațiunii și a puterii productive prin școală, aceasta urmând să devină centru de iradiere a socialismului și a bunăstării; pe calea democratizării statului, care să nu acționeze arbitrar deasupra celor mulți, ci să facă corp comun cu interesele acestora. Existența nobililor și a iobagilor era considerată de Roth ca o stare nefirească pentru „rațiunea secolului”; aceasta avea la bază un sistem viciat de proprietate, care-i opune pe unii altora. „Între nobili și iobagi nu domnește niciodată pace în adâncul inimilor – scria Roth – O schimbare va urma, trebuie să urmeze, este necesar să urmeze. Dar nu pe calea violenței, nu prin în Justiție trebuie înscăunată sfânta dreptate, ci pe calea tratativelor, îngăduinței și echității. Ambele părți potrivnice (nobilii și iobagii – n.n.) trebuie să se apropie de pozițiile noastre. Aristocrația trebuie să se coboare spre noi, iobagul să se înalțe. Căci dacă relațiile sociale sunt determinate de umanitate și toți locuitorii sunt cetățeni ai statului, va fi pace înăuntru și înafară. Bunăstare și mulțumire, o viață fericită și binecuvântată pe pământ... Aceasta este misiunea vieții mele”¹. Roth, gânditor și în același timp militant pentru progresul societății, își termină Toastul de la Sebeș cu următoarele cuvinte: „...Sunt legat de această concepție cu trup și suflet. Pentru îndeplinirea acestei opere de înțelegere pașnică și de reconciliere a înăspritelor contradicții sociale, e necesar să ai caracter, sunt necesari bărbați cu convingeri”².

Ținând seama de limitele orizonturilor de gândire ale epocii, putem înțelege elementele de progres, dar și pe cele utopice din concepția lui Roth. Astfel, el vedea posibil de realizat în 1846 desființarea conflictului între nobili și iobagi printr-o reconciliere

¹ Carol Göllner, *op.cit.*, p.106.

² *Ibidem*.

pașnică, prin care nobilul să fie coborât la condiția „burgheză” de om activ, proprietar și eventual asociat, iar iobagul să fie ridicat la aceeași condiție prin împroprietărire, ridicare a pregătirii prin școli și a randamentului muncii prin asocieri, astfel încât toți să se transforme în cetățeni liberi, egali în drepturi și îndatoriri, alcătuind o nouă structură politică a statului.

În 1821 Roth socotea posibilă realizarea unei inițiative de prefacere a mediului social, și anume de ridicare a celor săraci prin școli în care instrucția și activitatea aveau la bază principii asociaționiste. El pleca de la ideea că „sărăcia nu e condiționată de neîndemânare sau de neputință, ci e numai o urmare a lipsei de avere și bogăție, dar cu resurse launtrice; aceasta este sărăcia acelor care, după ce se vor desăvârși din punct de vedere profesional, vor putea să facă cunoscute altora calitățile lor intrinsece de forță creatoare și îndemânarea artistică a aptitudinilor lor în muncă. Toate condițiile, toate amenajările pentru o existență fizică pornesc de la acest principiu creator”.

Școlile-ferme de muncă ar fi urmat să aibă „casă la țară cu proprietăți în jur pentru a asigura în viitor baza ei economică”. Cu alte cuvinte, el își imagina existența unui fel de falangă fourieristă în care învățătura și munca productivă să alterneze. „Timpul care prisosește e întrebuințat pentru învățământ. Munca la câmp și învățământul acasă alternează zilnic în funcție de anotimp” – scria Roth. Cunoștințele oamenilor, căpătate prin învățătură, urmează să fie aplicate în practica muncilor agricole. De exemplu „cunoștințele lor de botanică sunt orientate spre ogor, grădină și livadă... și celelalte cunoștințe ale lor sunt legate de condiția socială și ocupația agriculturii...” Se preconizează ca învățăceii să se formeze „într-un spirit nou, asociaționist, dobândind cunoștințe care să permită utilizarea procedeelelor agrotehnice noi și sporirea randamentului muncii”.

Firește, problema legării pregătirii de practică și a practicii agricole de pregătirea în școală nu era utopică; dar mediul și condițiile sociale existente împiedică realizarea ei. Deci mediul trebuia

transformat pentru a da câmp de afirmare amintitei legături. Ori Roth socotea invers; utopică apare la el părerea potrivit căreia extinderea școlilor-ferme ar aduce după sine modificarea mediului social. Desigur, aceasta constituie o limită evidentă de gândire. Cu cât însă evenimentele se apropiau de anii revoluției, se pare că și Roth se convingea de utopia acestei idei și la un moment dat, abandonând ideea posibilității de conciliere a forțelor sociale aflate în luptă, trece pe pozițiile revoluției maselor.

Roth a fost un adept convins și consecvent al desființării iobăgiei, al împrumutării țăranilor, de dorit fără răscumpărare, dar dacă împrejurările nu permiteau, el considera că împrumutarea putea să se facă și cu răscumpărare. Acesta este considerat de gânditor, ca și de către Nicolae Bălcescu, punctul inițial și central al prefacerii societății, urmînd ca „murdăria să fie măturată și din celelalte unghere. Spiritul reformelor se va extinde în general, peste tot, statornicind bună rânduială și dreptate și în raporturile sociale, încât vom fi cu toții mai fericiți”. Este un merit incontestabil al lui Roth că atunci când a văzut că nu-i posibilă desființarea iobăgiei și prefacerea „raporturilor sociale” prin reconciliere, chiar cu concesiia răscumpărării, a trecut de partea revoluției maselor.

O evaluare globală a naturii concepției social-economice a lui Roth este, desigur, dificilă, dar nu imposibil de făcut. Până în prezent această concepție a fost apreciată ca umanist-burgheză, democrat-revoluționară, mic-burgheză sau socialist-feudală. Este drept, în opera lui Roth putem găsi elemente care, singularizate, pot îndreptăți oricare din cele patru aprecieri. Dar, după părerea noastră, concepția social-economică a lui Roth întrunește idei specifice atât umanismului, democratismului, cât și unele de nuanță socialistă nu ca părți dispartate, ci ca elemente componente subordonate unui țel major al vieții autorului: **prefacerea societății**, țel care era în consonanță cu spiritul secolului. După cum gândea Roth, la realizarea acestui țel trebuia să concure rațiunea, înțelegerea și, numai în caz extrem, forța maselor. Elementele socialiste premarxiste întâlnite în opera lui Roth intră drept componentă a acestei

concepții mai largi, de factură umanist-democrată și socialistă, care a evoluat în ultimă instanță spre democratism revoluționar.

Carol Göllner – unul dintre cei mai destoinici exegeți ai operei lui Roth, cu contribuții meritorii la punerea ei în valoare – adoptă o apreciere de ansamblu a concepției lui Roth, imbatabilă în multe privințe. Discutabilă ni se pare însă părerea potrivit căreia socialismul lui Roth este socotit ca feudal, cu carențele marcate de Marx și Engels în „*Manifestul Partidului Comunist*”¹. Nouă ni se pare nepotrivită o asemenea apreciere; credem că ea contrastează cu conținutul însuși al operei și concepției lui Roth. Socialismul feudal era considerat creația aristocrației care scria: „pamflete împotriva societății moderne burgheze”². Ori Roth nu s-a situat pe pozițiile aristocrației și n-a scris pamflete împotriva capitalismului în interesul nobilimii. Critica lui principală este îndreptată împotriva feudalismului, de pe pozițiile maselor asuprite, neiertând nici neajunsuri ale capitalismului. Mai trebuie spus că socialismul feudal, ca și cel mic-burghez, cerea întoarcerea înapoi a roatei istoriei sub pretext că exploatarea feudală era mai generoasă și mai bună decât cea capitalistă, uitându-se că feudații „exploatau în condiții și împrejurări cu totul diferite și în prezent depășite”³. Or, Roth a demascat fără cruțare exploatarea feudală arătând că „așa nu se mai poate”; a demascat și aspecte ale exploatării capitaliste, dar nu pentru a susține întoarcerea la exploatarea feudală, ci pentru a se situa pe pozițiile desființării exploatării omului de către om, ale desființării exploatării omului în general.

Ideile de nuanță socialistă ale lui Roth, atât câte există în opera sa, cu limitele sale, nu au deci nimic comun cu acel socialism popesc care „merge alături de socialismul feudal”⁴. Socialismul

---

¹ Carol Göllner, *Gândirea economică a sașilor din Transilvania în secolul al XIX-lea*, Editura Academiei RSR, București, 1969, p.15.

² Karl Marx - Fr. Engels, *Manifestul Partidului Comunist*, în *Opere*, vol. 4, Editura Politică, București, 1958, p. 489.

³ *Idem*.

⁴ *Idem*.

feudal este respins de toate coordonatele concepției lui Roth. Socialismul lui este, cum am arătat, o creație specifică, o creație ce nu poate fi însă încadrată, în cerințele ei majore, în literatura socialistă schițată de Marx și Engels în Secțiunea a III-a a „Manifestului”.

În pofida limitelor ei, gândirea social-politică a lui Stephan Ludwig Roth a evoluat continuu, ceea ce l-a condus la activitate revoluționară; el trebuie apreciat pentru ideile înaintate, idei în slujba cărora și-a pus întreaga viață, mergând până la sacrificiul suprem. Ca o trăsătură însemnată a concepției lui Roth, acesta a militat pentru drepturile românilor ca națiune majoritară în Transilvania, pentru unitate și frăție între naționalitățile conlocuitoare, pentru lichidarea exploatării omului și pentru progres.

79.

Bodea, Cornelia. *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pp. 497-498.

„Simțământ frățesc față de acest popor”

STEPHAN LUDWIG ROTH, *Românii*

„În titlul acestui articol, care în continuare se va ocupa de întreaga adunare a poporului de la Blaj, m-am servit de expresia *români*. Acest lucru îl fac dintr-un simțământ frățesc față de acest popor mult promițător al patriei noastre și ca urmare a unui deziiderat și hotărâre publică unanimă a acestei mărețe adunări populare. Ei au declarat că termenii olah, vlah, bloch și valach le socotesc drept o ocară și o rușine, și au cerut în schimb ca de acum înainte și pentru totdeauna să nu fie numiți altfel decât *români*, căci numai această denumire arată cu adevărat și pe bună dreptate originea, graiul și istoria lor. Așadar, dacă nu avem intenția să-i irităm și să-i jignim, atunci fiecare confrate va face cu plăcere pe voia celuiilalt. Dacă fiecare individ are dreptul să arate celorlalți cum dorește să fie numit, de ce n-ar avea acest drept un popor întreg? Marea mulțime care s-a adunat acolo avea, ce-i drept, mai mult dorința să afle în sfârșit eliberarea de robotă, dar fiecărui om care a umblat

cât de cât într-o școală i-a încolțit îndată și nădejdea ca naționalitatea proclamată să fie trainică; până în urmă, ideea de naționalitate era atât de adânc înrădăcinată în inimile tuturor, încât ea nu va mai putea fi vreodată stărpită. Mulțimea îmbrățișa acest crez al naționalității atât de călduros, atrângându-i la inima ei entuziastă, ca și stegarul rănit pe câmpul de luptă, care, simțind apropierea morții, se înfășoară în drapel; dacă cu viața nu-l mai poate apăra, cel puțin să-l acopere cu trupul atunci când va cădea. Acest sentiment puternic de a trăi și a muri pentru naționalitatea lor l-au exteriorizat și l-au consfințit cu numele de român; și unde este puterea care să le poată lua această naționalitate, unde se află dreptul care ar putea să le-o conteste?...”

80.

Ibidem, vol.II, pp. 1018-1019.

Contele Karacsay, fost președinte al Tribunalului marțial de la Cluj, către John Paget

Paris, 49 bis

Rue de la Chaussée d'Antin

15 iunie 1857

Dragă prietene

Îți dau explicația pe care o dorești, în cazul lui Roth, numai din respectul față de adevărul istoric, pentru că dta nu poți crede cât de neplăcut e pentru mine să mă gândesc că eu am avut o parte în aceasta.

Austriecii numiseră administratori și *Ad-Latus* în comitatele Transilvaniei pe care le ocupaseră. Aceasta din urmă (*Ad-Latus*) îndeplinea funcția de vice-șpan, și Roth a fost unul dintre ei. El a fost *Ad-Latus* în comitatul Cetății de Baltă și își avea reședința alternativ la cetatea de Baltă și la Gherla. Când austriecii au evacuat Transilvania, Roth s-a retras la Moșna lângă Mediaș, unde a fost pastor evanghelic, și a trăit acolo în liniște până la începutul lui mai, încrezându-se în amnistia dată de generalul Bem. În această vreme o informație i-a parvenit lui Csányi în urma căreia Roth a fost arestat, dus la Cluj și citat în fața tribunalului care fusese

instituit, potrivit unui decret dat de Dietă, să judece cazurile de înaltă trădare față de țară. Acuzațiile aduse au fost: 1. Acceptarea unui post sub ocupația dușmanului; 2. Introducerea limbii române ca limbă oficială în afacerile comitatului: protocolul redactat în această limbă a fost înfățișat Curții de judecată *Corpus delicti*; 3. Despărțirea a 13 sate aparținând comitatului, pe care le-a unit scaunele săsești – faptă considerată o violare a teritoriului maghiar; 4. Jefuirea locuitorilor maghiari, el fiind în fruntea *Landsturmului* sașilor și valahilor.

După ce aceste acuze au fost stabilite prin mulți martori, Roth a înaintat în scris apărarea sa în care nu a negat nici unul din primele trei capete de acuzație și a spus că acestea, conform vederilor sale politice și a opiniilor sale de atunci apăreau drepte și legale și că potrivit stării lucrurilor din acea vreme el a crezut că acționase corect. Cu privire la ultima acuzație adusă, a răspuns că nu a jefuit, dar că a făcut rechiziții de cai și vite de la populația maghiară la ordinul superiorilor săi. În fine s-a referit la amnistia dată de generalul Bem, pentru că de la publicarea ei el nu s-a mai făcut vinovat după cunoștința sa de nici o infracțiune. Cum însă amnistia fusese respinsă de către Dietă și în consecință nu a fost niciodată respectată de către comisarul Csanyi, ba mai mult, cum Curtea primise dispoziții directe din partea Dietei în acest sens, Roth nu a putut să invoce amnistia potrivit acestui act. Și acum acuzațiile împotriva sa nu numai că fuseseră dovedite a-i fi potrivnice, ci le recunoscuse singur a fi adevărate, Curtea n-a avut de ales, în conformitate cu regulamentele impuse de ei către Dietă, decât să-l condamne la moarte. Când s-a recunoscut el însuși vinovat, prin aceasta și-a pronunțat singur sentința de moarte, pentru că punerea sub acuzație conform dispozițiilor indica foarte clar aceasta.

81.

Mușat, Mircea – Ardeleanu, Ion. *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 243, 244, 247, 250, 251.

În îndelungata luptă pentru păstrarea, afirmarea și dezvoltarea ființei naționale, românii s-au convins că nobilii tirani nu pot fi înduplecați „cu argumente filozofice și umanitare, ci cu lancea, ca pe timpul lui Horea”¹. În 1842, se votează în Dietă proiectul de lege care prevedea introducerea, în mod progresiv, în răstimp de zece ani, a limbii maghiare ca limbă oficială a Transilvaniei. Împotriva acestei „tocmeli de rușine și legi nedrepte”, cum o numește Simion Bărnuțiu, sau „sentința de nimicire a naționalității românești”, după expresia lui George Barițiu, s-au ridicat proteste vehemente atât ale românilor, cât și ale sașilor. Atunci a scris Stephan Ludwig Roth articolul său (*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*) „Despre lupta pentru întâietatea limbii de stat în Transilvania”, în care afirmă: „Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării. Căci noi avem deja o limbă oficială a țării. Nu este nici germana, nici cea maghiară, ci este limba română! Oricât ne-am suci și ne-am învârti noi, națiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Aceasta este realitatea. Aveți grijă – conchidea cărturarul sas, adresându-se nobilimii maghiare – să nu aruncați cărbuni aprinși în paie uscate. Semănați vânt și o să culegeți furtună”².

p. 247

La rândul său, profesorul sas Stephan Ludwig Roth, martor activ la aceeași Adunare de la Blaj, scria unui confrate de la Brașov că „ideea unui stat al românilor trăiește în mii de inimi” și că în

¹ Cornelia Bodea, *1848 la români. Mărturii*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 484.

² Stephan Ludwig Roth, *Der Sprachkampf in Siebenbürgen. Eine Beleuchtung der Woher und Wohin*, Kronstadt, 1842, p. 47-48. Vezi și C. Göllner, *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*, Editura Științifică, București, 1966, p. 101-102.

Țara Românească și Moldova „materia asta inflamabilă nu poate să rămână multă vreme fără efect, chiar dacă va fi să curgă sânge”¹.

p. 250

Adunarea de la Blaj, prin maturitatea dovedită în cumpănirea lucrurilor și a hotărârilor luate, a fost o manifestare fără precedent. S-a cerut acolo o viață omenească pentru mulțimile oprite, drepturi naționale pentru poporul român, unirea politică într-un singur stat a întregii națiuni române.

Cărturarul sas Stephan Ludwig Roth, prezent la adunarea românilor, scria: „Cu toate că steagul național n-a fost atât de înalt încât el să poată fi văzut de la Dunăre, eu cred că fâlfâierea acestor culori de aici (din Blaj) a făcut să bată la unison inimile și la Iași și la București”².

p. 251

Acțiunile desfășurate în strânsă unitate de către masele românești cu maghiarii, sașii, secuii, șvabii, în cursul anului 1848, în orașele și satele Transilvaniei, au înscris file memorabile în cronică bogatelor tradiții ale luptei înfrățite, ale apărării și afirmării acestorași idealuri fundamentale. Publicația săsească „Satelitt” scria: „Pereții despărțitori să nu mai izoleze pe sas, pe ungar și pe român. Aceștia trei, într-o strânsă alianță frățească, vor rezista victorioși oricărui dușman sumbru și se vor dezvolta împreună”³.

Adunarea de la Blaj a avut urmări importante pentru desfășurarea revoluției; s-a întărit conștiința națională a poporului român, s-a accentuat spiritul revoluționar al maselor țărănești. Pentru întâia dată s-au întâlnit sute de revoluționari români din toate părțile Transilvaniei cu cei veniți din Moldova și Țara Românească. Cu gândul la aceste realități, Stephan Ludwig Roth scria, „copleșit de impresiile” adunării de la Blaj: „Masele care au venit la această

¹ Maciu, Vasile, *Caracterul unitar al revoluției de la 1848 în țările române*, în „Studii”, tom. 21, 1968, nr. 5, p. 826.

² Carol Göllner, *op.cit.*, p. 113-114.

³ V. Chereșteșiu, *op.cit.*, p. 218.

grandioasă adunare porniseră pentru a auzi cuvântul despre desființarea robotelor /.../ În fiecare participant, însă, care urmase vreo școală cât de modestă, se deșteptase gândul naționalității. Acest gând prinse rădăcini atât de adânci, încât el nu va mai putea fi niciodată scos din inimile românilor”.

82.

Gulian, C.I. (redactor responsabil), *Istoria gândirii sociale și filozofice în România*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1984, p. 214-215.

Concepția social-politică a lui Stephan Ludwig Roth îl situează la granița a două orânduri sociale. Multe dintre ideile lui anticipau posibilitățile de dezvoltare democratică și este influențat chiar de Saint-Simon, în timp ce o anumită înfrumusețare a breslelor mai trădează balastul trecutului. Deși înrădăcinat într-o țară cu relații de producție încă feudale, el își însușește unele din ideile burgheziei engleze din timpul revoluției industriale. Roth s-a ocupat de studiul empiriștilor englezi; în anumite formulări se manifestă însă și influența filozofiei kantiene.

În teza sa de doctorat, Roth se ridică împotriva absolutismului cancelarului austriac Metternich, susținând ideile despre separarea puterilor în stat și despre contractul social ca o premisă pentru existența statului.

Roth socotea separarea puterii executive de cea legislativă drept o cheazășie împotriva samavolniciei principilor și împotriva interpretării arbitrare a legilor. Poporul însuși trebuie să-și apere constituția și drepturile sale, spune el.

Ca și Saint-Simon, ale cărui scrisori din Geneva el le citise probabil în Elveția, Roth cere ca toți oamenii să muncească și schițezează în linii mari o ordine utopică de stat a rațiunii și dreptății. În spiritul iluminiștilor și al socialiștilor utopici, el nu vrea să elibereze o anumită clasă, ci întreaga omenire. Burghezia nu este prezentată ca o clasă de sine stătătoare, ci ca un intermediar între nobilimea feudală și țărănimea iobagă.

Deși Roth manifestă încredere față de burghezia ascendentă ca factor de progres, el cunoaște și părțile negative ale societății burgheze. În lucrarea sa „*Der Geldmangel*” (1843), el compune o satiră caustică la adresa societății burgheze a timpului său.

O critică aspră face Roth și exploatorilor capitaliști, pe care îi numește „profitori”: „Ei caută viața unui stat în circulația banilor și se folosesc de toate mijloacele pentru a înfăptui acest lucru”. Roth cere eliberarea iobagilor, căci „umanitatea și folosul țării, cerul și pământul cer dreptate, nu menținerea asupririi istovitoare”. Fără desființarea iobăgiei, fără ridicarea nivelului de trai al țăranilor nu se poate dezvolta nici meșteșugul, căci, spune el, țărani bogați înseamnă orașeni bogați, iar țărani săraci – orașeni săraci.

O poziție justă a avut Stephan Ludwig Roth în problema națională, în sensul că el s-a ridicat împotriva asupririi naționale, a politicii de deznaționalizare. Cu deosebită vigoare s-a ridicat Roth împotriva maghiarizării forțate, exprimată în 1842 prin proiectul de introducere a limbii maghiare ca limbă obligatorie în administrație și școală. El afirma că fiecare popor trebuie să-și utilizeze limba proprie, iar pentru treburile generale să fie folosită limba majorității absolute a populației transilvănene – româna.

Stephan Ludwig Roth a îmbrățișat revendicările sociale și naționale drepte ale românilor transilvăneni, considerați „tolerați” în propria lor țară. Gânditorul a participat la marea adunare populară de la Blaj din 3(15) mai 1848, pronunțându-se în sprijinul cererilor întemeiate ale populației românești și respingând categoric anexarea Transilvaniei la Ungaria.

83.

Mureșanu, Camil. *Stephan Ludwig Roth la München (22 iunie 1996)*, în „Magazin istoric”, anul XXX, 1996, nr.8 (353), p. 86.

Comemorarea a 200 de ani de la nașterea marelui învățat sas i-a fost dedicată, printre numeroase altele, și reuniunea de la München, în organizarea Comunității sașilor ardeleni din Germania, cu sprijinul mai multor instituții științifice și de cultură.

Sesiunea, având ca moderator pe prof.dr. Edgar Hösch¹, de la Universitatea din München, a programat șase comunicări ale căror teme au parcurs aspectele fundamentale ale bogatei opere a lui Roth: o privire de ansamblu asupra vieții și activității acestuia (dr. Michael Kroner), ideile sale privind cultura și educația (prof.dr. Walter König), cele teologico-bisericești (Hermann Binder, fost vicar episcopal), actualitatea concepției sale economice (prof.dr. Bruno Knall), Stephan Ludwig Roth în cultura maghiară (András Balogh, Universitatea din Budapesta), Roth și românii (Camil Mureșanu).

Desfășurată în impunătorul local al Arhivelor de Stat ale Bavariei, manifestarea a atras aproape o sută de participanți, veniți și din alte părți ale Germaniei, bucurându-se de un real interes din partea acestora.

Ea a prilejuit, pe de o parte, evocarea orizontului european al operei lui Roth, iar pe de altă parte rolul său deosebit de promotor al relațiilor de bună conviețuire și de egalitate în drepturi, într-un spirit modern, democratic, între naționalitățile din Transilvania. Un mare european, comemorat în inima Europei, care începe a-i descoperi dimensiunea spirituală.

84.

Acad. Berindei, Dan. *Revoluția Română din 1848-1849. Considerații și reflexii*, Centrul de Studii Transilvane. Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1997, p. 248.

... Comentând trezirea conștiinței naționale în rândul mulțimilor participante la marea adunare de la Blaj, din mai 1848, pastorul sas Stephan Ludwig Roth scria următoarele: „Marea mulțime care s-a adunat acolo avea, ce-i drept, mai mult dorința să afle în sfârșit eliberarea de robotă, dar fiecărui om, care umblat cât de cât într-o școală, i-a încolțit îndată și nădejdea că naționalitatea proclamată să fie trainică, până la urmă, ideea de naționalitate era

¹ Născut la 20 august 1935 în Aschaffenburg (R.F.G.); istoric și profesor universitar la „Maximilianus”-Universität din München.

atât de înrădăcinată în inimile tuturor, încât ea nu va mai putea fi vreodată stârpită”. Tot Roth remarca, sub impresia aceleiași adunări, într-o scrisoare către prietenul său Samuel Schiel, că „ideea unui imperiu al românilor trăiește în mii de inimi”....„Materia asta inflamabilă nu poate să rămână multă vreme fără efect în Moldova și Țara Românească, chiar dacă va fi să curgă sânge”.

85.

Constantiniu, Florin. *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, p.224.

... Refuzul guvernului revoluționar ungar de a ține seama de voința românilor transilvăneni făcea inevitabilă alăturarea lor la cauza Curții din Viena, aflată în conflict cu guvernul ungar. Naționalismul lui Kossuth și teama naționalităților nemaghiare (români, croați etc.) de a fi desnaționalizate a fost valorificată de Curtea imperială, care le-a atras de partea sa împotriva maghiarilor. S-a ajuns astfel la strania situație ca revoluția română din Transilvania să fie solidară cu autoritatea imperială împotriva revoluției ungare.

Confruntarea între revoluționarii români și maghiari devenea inevitabilă și ea a fost precipitată de măsurile dure luate de autoritățile maghiare. Printre cei executați s-a aflat și pastorul sas Stephan Ludwig Roth, care, încă din 1842, relevase că limba de comunicație în Transilvania este cea română: „A declara o limbă drept limba oficială a țării nu e nevoie. Căci noi avem deja o *limbă a țării*. Nu este limba germană, dar nici cea maghiară, ci este *limba valahă*. Oricât ne-am suci și ne-am învărti noi, națiunile reprezentate în dietă, nu putem schimba nimic. Asta este realitatea”.

86.

Mureșanu, Camil. *Stephan Ludwig Roth – „Nici un cuvânt despre emigrare”*, în „Magazin istoric”, anul XXXI, 1997, nr. 1 (ianuarie) (358), p. 56-58.

Cel mai asiduu cercetător al vieții și operei lui Stephan Ludwig Roth (1796-1849), Otto Folberth, scria în 1939 că acesta fusese un

veritabil și reprezentativ erou național, având pentru sași – foarte probabil și pentru români – conotație de simbol.

Această valoare a personalității lui Roth este incontestabilă. Ea a fost exponenta ideii de a se statornici un echilibru al drepturilor între naționalitățile din Transilvania, de acum un veac și jumătate. A fost întâiul glas, al membrilor altor naționalități decât cea română, care a apărut cu consecvență această idee. De aceea Stephan Ludwig Roth s-a bucurat de simpatia intelectualilor și a oamenilor politici români de până la 1918, care au apelat adesea la tezele sale, în acțiunea lor pentru emanciparea politică a românilor ardeleni.

După 1918, opera lui Roth a fost popularizată tot mai intens de publicistica și de istoriografia română, în intenția de a dovedi, sprijinindu-se pe ea, sau și pe ea, posibilitatea unei bune conviețuiri a naționalităților în statul român unificat și existența unei tradiții a relațiilor de înțelegere între români și sași.

Iubire câștigată prin iubire

Întâia amplă și fermă luare de poziție a lui Roth în favoarea românilor s-a produs cu prilejul luării în dezbateră de către dieta de la Cluj, în 1842, a unui proiect de lege care prevedea introducerea în Transilvania a limbii maghiare ca limbă oficială, în locul latinei.

Spre a-l combate, Roth a scris importantul eseu intitulat „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (Lupta pentru limbă în Transilvania), în care susținea că încercarea de a impune supremația unei limbi prin măsuri administrative este destinată eșecului, prin urmare – inutilă. El aducea, în sprijinul acestei aserțiuni, numeroase exemple din istorie.

Mai invoca și faptul, de care istoriografia română își aduce mereu aminte cu satisfacție, că în Transilvania există o limbă majoritară, accesibilă tuturor locuitorilor și servindu-le pentru comunicare: *limba română*.

La fel de importantă era călduroasa pledoarie a lui Roth, pe bază moral-umanitară, de a se acorda românilor un statut politic

prin care să li se aline nemulțumirile: „Vouă, nobili maghiari – scria el – vă revine să dați satisfacție supușilor români, câștigându-le iubirea prin iubire... și prin încredere”.

Acestei idei Roth îi va da o interpretare politică precisă, atunci când va comenta problema uniunii Transilvaniei cu Ungaria, aflată pe ordinea de zi a dietei de la Cluj, la 28-29 mai 1848. „Românii – declara el – au de asemenea un drept să se pronunțe... Conform principiilor de libertate, egalitate și fraternitate, ați deșteptat pe români din somn... Și-acum, ei vă cer să vă respectați cuvântul... Dacă Transilvania ne este tuturora mamă, înseamnă că suntem cu toții frați. Iar frații nu se cuvine să se oprească ori să se înșele unii pe alții”.

Un alt moment în care s-au manifestat înțelegerea și simpatia lui Roth pentru români a fost cel al Adunării Naționale de la Blaj, la care Roth a participat și despre care a făcut o largă dare de seamă în suplimentul ziarului „Siebenbürgen Bote” (Curierul Transilvan), din 16 iunie 1848.

El își începea relatarea declarând că nu va folosi niciodată alt nume decât acela de *români*, și nu de olași, vlahi etc. folosite de alții, nume în care românii resimt o expresie de dispreț la adresa lor.

Roth a sesizat faptul că Adunarea de la Blaj a constituit semnalul trezirii conștiinței naționale românești, într-o proporție de masă, ridicându-se mult peste dimensiunea fenomenului care până atunci fusese prezent doar în mentalitate și în scrierile elitei intelectuale.

„La sfârșit – scria învățatul german – gândul naționalității se înrădăcinase așa de adânc în toate inimile, încât el nu va mai putea fi niciodată smuls din ele”; și – continua el – „fluturarea culorilor naționale – va fi pricinuit desigur bătăi de inimă și la Iași și București”.

Atitudinea generoasă a lui Roth față de cauza românească s-a bucurat, de atunci și până astăzi, de aprecierea constantă din partea istoricilor, a oamenilor de cultură și a oficialităților din țara noastră.

Îndată după apariția eseului „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*”, fruntașul român scria: „Foarte puțini sunt aceia dintre străini care ne-ar da atâta dreptate câtă ne dă Domnia Sa”. Același studiu a fost anunțat și comentat în presa românească din Brașov, a lui Barițiu. Acesta i-a reprodus lui Roth fragmente și din alte articole. Ei au fost în corespondență, e aproape sigur că s-au cunoscut personal și, în orice caz, purtau multă stimă unul pentru celălalt.

În perioada interbelică, articole și studii despre Roth au apărut la noi în numeroase reviste și ziare, sub semnătura unor publiciști cunoscuți ca: Horia Petra-Petrescu, Elie Dăianu, Octav Șuluțiu ș.a. și a doi mari istorici, Nicolae Iorga și Ioan Lupuș.

Climatul emoțional (în care generozitatea ideilor lui Roth și tragicul său sfârșit, la 11 mai 1849, în baza sentinței unui tribunal maghiar – care a calificat toate acțiunile sale în vederea instaurării unei egalități de drept între națiunile Transilvaniei drept tot atâtea acte de „trădare” – au fost evocate mereu) a determinat un anume grad de idealizare a personalității sale, idealizare de altminteri pe deplin meritată. Rămâne totuși recomandabilă încercarea de a o surprinde și din unghiuri de vedere realiste, spre a-l înțelege pe Roth, așa cum a fost și cum a gândit cu adevărat, fără adaosuri sentimentale din partea unei posterități, și ea – la rândul ei – generoasă.

Naționalitățile – doar părți dintr-un întreg

O întrebare frontală: „De ce a adoptat el o poziție atât de surprinzător de înțelegătoare pentru cauza românilor?” Un răspuns nu se poate constitui dintr-o singură motivație, deoarece Roth a fost o personalitate complexă, în care s-au împletit predispoziții sufletești, o cultură multilaterală și convingeri formate atât pe temelia acesteia, cât și a experienței vieții personale și a comunității etnice și religioase în mijlocul căreia a trăit, cu toată intensitatea iubirii de locurile natale și de oamenii lor.

Motivația generală a atitudinii sale politice pare a fi fost credința creștină. Pe ea și-a fundamentat compasiunea pentru cei

nedreptățiți, între care îi cuprindea și pe români. În fapt, el nu accentua asupra favorizării unei comunități anume, ci pe apărarea drepturilor tuturor. Pentru el, *umanitatea* era valoarea supremă, iar naționalitatea – una derivată.

Clar se exprimă, în sensul de mai sus, în scrisoarea către George Barițiu, din 20 martie 1848: „Pentru mine, diferitele naționalități înseamnă doar părți dintr-un mare întreg... Fiecare popor va vorbi în limba sa, toate limbile vor lăuda pe Dumnezeu, iar prin acestea ele vor fi sacrificate”.

Spiritul în care Roth i-a privit pe români a mai avut cu certitudine o sursă în cultura sa filosofico-politică, temeinic adâncită în anii petrecuți în Germania și Elveția. În ea, dominantă a fost concepția luministă, cu viziunea ei specifică, larg umanitară, convinsă de egalitate genuină a oamenilor. Apoi – ideile lui Herder cu privire la caracterul organic al existenței popoarelor și la îndreptățirea locului aparte al fiecăruia în lume, prin originalitatea capacității creatoare a fiecăruia. Din Herder i-a provenit – credem – și o nuanță de entuziasm romantic, în care se exprimă simboluri ale luminismului și ale misticii mesianice a revoluției franceze. În Fichte a aflat, probabil, sursa primară a imaginii sale despre națiuni. Unele speculații din filosofia lui Hegel au putut contribui și ele la întărirea convingerii că orice expresie concretă a Absolutului își constituie, prin ea însăși, un drept de existență. „Abstractul – scrisese el în *Der Sprachkampf in Siebenbürgen* – poate să apară în lume numai în ipostaza *Concretului*, iar *Esența*, numai ca *Formă*. Dar deși *umanitatea* nu poate să apară decât ca *naționalitate*, fiecare dintre ultimele are datoria să se întoarne în *umanitate*”. Cuvintele din urmă nu sunt doar o reflecție filosofică-morală; pentru secolul nostru, cel atât de **des-trecător**- cu vederea, ele au valoarea unui mare și actual principiu de doctrină politică universală.

În ansamblu, i s-ar putea spune lui Roth „un liberal idealist”, cu tentă creștină. Dar a avut uneori și izbucniri radicale, ca de pildă într-o scrisoare din 1819, în care vorbește cu amar despre o țară

(a se citi Austria...): „în care se doarme, dar nu se visează, probabil fiindcă cenzura nu a interzis acest lucru”.

Pentru a bloca ascensiunea naționalismului maghiar

Roth n-a fost însă numai un gânditor, un vizionar, ci a avut și simț politic practic. Astfel, atitudinea față de români i-a fost inspirată și de considerente tactice. A simțit prompt că, în condițiile politico-sociale noi, instaurate de revoluția de la 1848, era oportun ca românii să fie atrași la alianță cu sașii, pentru a bloca ascensiunea naționalismului maghiar.

Roth era adept al menținerii integrității monarhiei austriece. El lua în considerare, cu neliniște, pericolul tendințelor „separatiste” ale românilor, atrase de idea unirii cu Principatele dunărene, sau de propagandă panslavistă și ortodoxă.

Și de aici, deci, insistența lui de a se da drepturi românilor, aceasta fiind metoda cea mai bună de a-i sustrage influențelor centrifuge în raport cu monarhia austriacă.

În fine, deși în ordine cronologică argumentul e anterior celor de până acum, Roth a susținut în teza sa de doctorat, intitulată „*Das Wesen des Staates als ein Erziehungsanstalt für die Bestimmung des Menschen*” (Esența statului, ca instituție educativă pentru vocația omului), că statul s-a întemeiat și se întemeiază pe iubire. Opinie strident idealizantă, dar care a putut, la rândul-i, să-i influențeze atitudinea umanitară în problemele sociale și politice.

O a doua întrebare fundamentală ce s-ar putea pune, în scopul mai îndeaproapei definirii a personalității lui Roth, ar fi: „Care este actualitatea ideilor sale și cum sunt ele receptate astăzi și valorizate, în patria sa?”

Răspunsul e mai simplu decât s-ar crede. Întreg conținutul umanist, etic, democratic sau liberal al gândirii lui Roth, toate solicitările sale pentru drepturi cetățenești și naționale egale, pentru respectul identității naționale, sunt principii acceptate, a căror punere în aplicare se încearcă, într-o formulă cât mai satisfăcătoare pentru toți. Evident, ea nu va ajunge cu prea multă ușurință și

foarte curând la o expresie perfectă și definitivă. Iar pe când va ajunge, ea va fi întâmpinată cu noi scheme contestate, elaborate între timp...

Mai trebuie ținut seamă de faptul că din vremea vieții și activității lui Roth au trecut 150 de ani, în care în Europa și în lume s-au petrecut în existența statelor și popoarelor schimbări uriașe. De aceea, dacă *principiile generale* ale gândirii sale rămân valabile, *detaliile* lor nu mai sunt integral aplicabile, așa cum au fost de el preconizate. Iar pe de altă parte, sub aspectul, de pildă, al reprezentării politice a naționalităților în Parlament, ne aflăm – noi, ca și alte state – mai departe decât putea să întrevadă Roth, cu ochii unui luminist din ultima generație a acestui curent de secol XVIII.

Înșiși conaționalii săi au renunțat la unele din solemnele lui îndemnuri: „iubiți prieteni, nici un cuvânt despre emigrare... Nicăieri în lume nu există un colț mai frumos, mai bun și mai dulce decât aici...”

Valoarea operei unei personalități se măsoară adesea prin durata și actualitatea ideilor acesteia în posteritate. Dar un criteriu este și acela al raportării ei la epoca în care a fost elaborată, căreia ea s-a adresat, cu speranța de a o face mai bună și mai dreaptă.

Privite din acest al doilea punct de vedere, care evită modernizări înșelătoare, excesive, ale sensurilor lor, viața și opera lui Stephan Ludwig Roth apar integrate în climatul eroic-romantic al vremii, ale unui luptător care a crezut cu sinceritate, cu tăria ce a mers până la sacrificiul de sine, în eternele principii ale libertății și egalității oamenilor și națiunilor.

87.

Mureșanu, Camil. *Stephan Ludwig Roth*, în „Academica”, anul IX, 1999, nr.7-8 (103-104), mai-iunie, p. 51-52.

La 11 mai 1849, lângă zidul Cetățuiei austriece de pe dealul din centrul Clujului, își sfârșea viața, sub gloanțele plutonului se execuție, unul din cei mai luminați oameni, dintre cei mulți de acest fel, care au trăit pe pământul Transilvaniei.

Suprimarea lui, în temeiul judecății sumare a unui tribunal excepțional, a fost o gravă greșeală, un act de teroare politică, neavând decât un șubred temei legal care, dacă peste tot existase, nu justifica în nici un caz pedeapsa capitală.

Un profund cunoscător al vieții și operei sale scria odată că Roth a fost un adevărat și reprezentativ erou național, cu valoare de simbol atât pentru sași, cât și pentru români.

Personalitatea sa, comemorată mereu în acești 150 de ani trecuți de la tragica-i săvârșire din viață, oferă multiple motive respectului posterității: ca gânditor și militant politic, însuflețit de convingeri luministe, liberale și democratice; pledant sincer al cauzei egalității în drepturi a popoarelor, nu în ultimul rând a românilor ca mare învățat, de strălucită formație universitară, de aleasă și multilaterală cultură, ale cărei domenii predilecte le-am circumscris prin termenii moderni: pedagogie, filosofie, teologie, economie, politologie, sociologie etc.; ca om, de o rar întâlnită noblețe spirituală.

Născut la Mediaș în 1796, a făcut studii gimnaziale la Sibiu, iar între 1817-1820 la vestita universitate din Tübingen și la institutul din Yverdon, condus de marele pedagog Johann Heinrich Pestalozzi. A promovat doctoratul în filosofie, la Tübingen, iar Pestalozzi a dorit să-l rețină lângă el. O strălucită carieră, în înaintatul Occident, se deschidea în fața tânărului ardelean, de numai 24 de ani.

Într-o scrisoare, el declara însă că declină aceste oferte și perspective, deoarece gândul care-l stăpânește este să revină printre ai săi și să pună cunoștințele dobândite în serviciul ridicării poporului.

Și atunci, Transilvania, cu întreg spațiul geografic și politic din jurul ei, se afla mult în urma prosperului și înaintatului Occident european. Și totuși... Roth a preferat, de dragul unui ideal, întoarcerea la condițiile materiale și spirituale modeste, la inconfortul vieții orașelelor și satelor din sudul Transilvaniei.

Și numai acest singur exemplar al conduitei sale civice merită – *astăzi cu deosebire* – evocat în auzul acelor care mai vor, dar

mai ales al celor care nu mai vor să înțeleagă că se poate adopta și o asemenea linie de viață...

Roth s-a întors, așadar, în Transilvania. A funcționat ca profesor și director de școală în Mediaș.

Ideile novatoare pe care a început să le aplice l-au adus în conflict cu autoritățile bisericești luterane care patronau școala. A demisionat din învățământ și a devenit pastor luteran în sate din jurul Mediașului: Nemșa, Moșna.

A început să publice cu regularitate eseuri din varii domenii pe care le-am semnalat anterior. În edițiile postume – care le-au reunit, acestea însumează șase volume, plus corespondența. Ele l-au făcut cunoscut înăuntrul hotarelor și în afara lor. Mult l-au apreciat publiciștii români, în frunte cu George Barițiu, care a fost în corespondență cu el și a publicat traduceri din lucrările sale sau comentarii la acestea, în cunoscutele periodice românești din Brașov.

Studiul care a fost cel mai mult remarcat s-a intitulat „*Lupta pentru limbă în Transilvania*”. El a apărut în 1842, ca urmare a hotărârii dietei de la Cluj de a introduce limba maghiară ca limbă oficială, în locul latinei.

Roth a combătut această măsură, demonstrând că în Transilvania exista o limbă a majorității populației, care este limba română, limba prin care, de fapt, comunică între ei toți locuitorii principatului. Dacă ar fi să se impună o limbă printr-o măsură administrativă, apoi numai limba majorității, limba de comunicare generală ar putea fi beneficiara unei asemenea măsuri.

Adresându-se aristocrației dominante din dietă, Roth continua, cu idei încă și mai generoase, mai juste, mai umane, privitoare la aceeași națiune română.

„Oferiți românilor... acoperirea lipsurilor lor, respectul pentru demnitatea lor umană, respectul pentru religia lor, independență economică poporului, mijloace de educație... într-un cuvânt, satisfacerea intereselor lor”.

Când dieta de la Cluj, la 29-30 mai 1848, a votat alipirea Transilvaniei la Ungaria, Roth și-a spus din nou părerea, într-un sens apropiat: „Asupra acestei probleme nu au a se pronunța numai cele trei «națiuni» de până acum. Ungurii, secuii și sașii nu sunt singurii locuitori ai țării. Și românii au un cuvânt... Dacă Transilvania este și mama lor, înseamnă că suntem cu toții frați. Iar pe frați nu e îngăduit să-i oprimi, nici să-i înșeli”.

Roth a asistat la adunarea națională a românilor, din 3/15 mai 1848, la Blaj. A publicat despre ea o dare de seamă, în care scria, printre altele: „În titlul acestui articol... m-am folosit de cuvântul *români*. Am făcut-o dintr-un sentiment frățesc față de acest foarte promițător popor al patriei noastre, precum și ca urmare a unei dorințe și hotărâri de obște exprimate de chiar participanții la această grandioasă adunare populară. Ei au cerut... ca de-acum înainte, pentru totdeauna, să nu fie numiți altfel decât *români*, fiindcă numai astfel sunt ei numiți corect și just, potrivit cu originea, limba și istoria lor.

La încheierea adunării – continua Roth – „ideea națională era așa de adânc înrădăcinată în toate inimile, încât ea nu va mai putea fi niciodată smulsă din ele”.

Iar despre drapelul arborat acolo, Roth mai adăuga: „Nu era atât de înalt încât să se poată vedea de la Dunăre, dar cred că, tocmai ca urmare a înrăuirii spirituale reciproce, fluturarea acestor culori, aici, va fi pricinuit bății de inimi și la Iași, și la București”.

Roth, luând apărarea românilor, a crezut în același timp în drepturile egale ale tuturor popoarelor. El a fost un mare umanist, un vizionar, pentru care – așa cum scria lui George Barițiu – „națiunile nu sunt decât fragmente ale unui mare întreg”.

„Cândva – scria el tatălui său – soarele va răsări și peste munții noștri... Și când va fi și la noi ziuă, atunci oamenii se vor recunoaște, se vor privi în față și își vor întinde unii altora mâinile, întru gând și faptă”.

În ultimele luni ale anului 1848, Roth, împreună cu protopopul român din Mediaș, Ștefan Moldovan, a acceptat o funcție de

conducere în comitatul Cetatea de Baltă. Măsurile pe care, inevitabil, a trebuit să le adopte în cursul exercitării acestei funcții erau, evident, în concordanță cu dispozițiile comandamentului militar austriac. Ele au constituit motivul inculpării sale pentru „trădare”, invocată de tribunalul de la Cluj, după ce armata guvernului maghiar ocupase Transilvania, între ianuarie și martie 1849.

Formele aparent legale cu care s-a acoperit procesul său nu pot ascunde realitatea că a fost un proces pur politic, în care n-a contat ideea de justiție, ci absolutizarea „dreptății” unei tabere și „demonizarea” oricărei convingeri neconforme literei acesteia.

Celor ce l-au condamnat, el le-a dat o replică în scrisoarea de rămas bun trimisă copiilor săi, în care declara solemn că niciodată n-a urât nația maghiară și nici vreo altă nație din lume, simțindu-se – în acea clipă a adevărului pe care o încearcă orice om în fața morții – complet nevinovat față de acuzațiile ce i se aduseseră.

Roth a murit cu un asemenea curaj, încât s-a povestit că ofițerul care comandase plutonul de execuție le-a spus subordonaților săi: „Soldați! Învățați de la acest om cum se moare pentru poporul său!”.

Fără îndoială, cercetarea în amănunte a operei sale relevă și aspecte de detaliu, astăzi depășite, unele inactuale chiar pentru vremea sa. Dar, în esență, suflul democratic și umanitar care-i străbate ideile, atât de „moderne” în momentul exprimării lor, conferă personalității lui Stephan Ludwig Roth „aura eternității”.

88.

Pavel Teodor, *Stephan Ludwig Roth și modernizarea societății transilvane*, în „Stephan Ludwig Roth”. Comunicări, Editura STUDIA, Cluj-Napoca, 1999, p. 19-25.

La 150 de ani de la execuția unuia dintre cei mai de seamă intelectuali sași de către „tribunalul marțial” al nobilimii transilvane maghiare, dispariția lui Stephan Ludwig Roth ne apare ca expresia tragică a exclusivismului și intoleranței ce au viciat evenimentele de la mijlocul veacului al XIX-lea. Exponenții programului pașoptist ai popoarelor zonei erau pătrunși de necesitatea reformării

societății feudale absolutiste din Imperiul Habsburgic, în conformitate cu principiile liberalismului democratic. Fondul ideatic comun și identitatea aspirațiilor îi apropie pe români, maghiari și sași, în combaterea ideilor din societate, deschizând perspectiva acțiunii revoluționare împotriva apărătorilor sistemului feudalo-absolutist. Dar tragicul război civil din toamna și iarna lui 1848-1849 a curmat evoluția normală a revoluției liberal-democratice și a pus capăt miilor de vieți nevinovate de români, sași și maghiari din ambele tabere, aducând pârjol și pustiire în sute de sate, târguri și orașe transilvănene. Explicația, controversată de altfel, se poate reduce în esență la absența spiritului democratic al protagoniștilor, la exclusivismul naționalist al liderilor liberali ce și-au asumat conducerea evenimentelor, la perpetuarea voinței hegemonice a nobilimii maghiare într-o perioadă în care lumea tindea să se reorganizeze pe principiile moderne ale libertății, egalității și fraternității, indivizilor și popoarelor. De aceea, sacrificiul de la 1849 al marelui fiu al sașilor transilvăneni impresionează peste veac ca o mărturie pentru dramatismul evenimentelor, ca o chemare la luciditate și respect reciproc dintre cei sortiți să trăiască în pace și înțelegere pe pământul transilvănean al României.

Prima jumătate a secolului al XIX lea, când a trăit și activat pastorul sas, stătea sub semnul trecerii de la lumea feudalo-absolutistă spre societatea modernă. În pofida anchilozării instituțiilor și structurilor socio-politice din Imperiul Habsburgic, patronate de cancelarul Metternich, fenomenul modernizării postiluministe se accelerează, câștigă în amplitudine și intensitate. Modernitatea devine relevantă în mentalitatea și limbajul romantismului din Vormärtz, în conduita și acțiunea oamenilor și a grupurilor sociale liberale, a tineretului intelectual în special, până la 1848, Transilvania cuprinsă în Imperiul Habsburgic resimțea efectele sistemului absolutist centralizat, cu o vagă autonomie provincială și o societate premodernă ierarhizată pe „ordine și stări” feudale și pe religiile „recepte”, din care românii erau excluși.

Dintre toate cerințele acestui tip socio-politic anacronic, iobăgia celor 2/3 din populație era cea mai apăsătoare și mai greu de îndurat. Ea dobânda semnificații naționale în măsura în care majoritatea iobagilor erau români, iar nobilimea era aproape exclusiv maghiară sau maghiarizată. De aceea, desființarea iobăgiei apărea ca un imperativ de neocolit. Între cei ce au veștejit iobăgia era și pastorul sas din Moșna. Chiar din anii studiilor la Tübingen și Yverdon, tânărul studios a sesizat marea discrepanță între lumea satelor iobăgite din Ardeal, dominată de sărăcie și ignoranță, și prosperitatea gospodăriilor libere țărănești din Austria, din Württemberg și Elveția. Acasă putuse constata diferențe vizibile între satele mai prospere de pe „Pământul Crăiesc”, administrat de Universitatea săsească, unde proprietățile nobilimii și iobăgia nu fuseseră admise, și starea deplorabilă a satelor de iobagi români și maghiari din cuprinsul comitatelor nobiliare și ale scaunelor secuiești. Îl îndemna și îl va preocupa mai ales soarta celor 13 sate săsești de pe Târnave ce cunoșteau iobăgia, cu toate consecințele în planul stării materiale, al neștiinței și al decăderii moravurilor.

Abolirea sistemului iobăgesc era pentru Roth un imperativ moral, dublat de cerințe socio-economice furnizate de experiența societăților central-vest europene și de argumentele literaturii economice liberale. Scrisă sub influența ideilor economistului german Friederich List, broșura lui Roth „*Untersuchungen und Wohlmeinungen über Ackerbau und Nomadenwesen*” (1842) era o pledoarie pentru trecerea la o agricultură modernă, pentru încurajarea comerțului, meseriilor și industriilor în Transilvania. I-au urmat alte două broșuri, apărute succesiv în 1843, „*Wünsche und Ratschläge. Eine Bittschrift für's Landvolk*”, respectiv „*Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürgen, besonders unter den Sachsen*” (1843), care dezbat probleme sociale, economice acute ale Transilvaniei dintr-o perspectivă eclectică, ce conținea idei ale liberalismului economic, ale romantismului și ale neoromantismului german. Cărturarului și pastorului îi erau străine soluțiile generate de modelele radicale și iacobine. El respinge calea violentă

a evoluției, zisă „calea franceză”, ce sacrifică inutil sângele nevinovat al cetățenilor, dar simțul său pragmatic și vocația pentru slujirea comunității pe toate planurile îl îndeamnă la acțiune insistentă pentru înnoirea societății transilvane în toate articulațiile sale.

Proprietatea privată era acceptată de Roth ca temelie a libertății și progresului. Dar nu pe calea exproprierii revoluționare a nobilimii, ci prin răscumpărarea de către stat a sesiilor urbariale ce vor fi transformate în proprietăți depline ale fostului iobag. Orice încercare a țăranilor de a intra cu forța în posesia pământului era blamată de pastorul din Moșna ca inadmisibilă. Chiar și cererile mai radicale din Protocolul Adunării de la Blaj privind desființarea iobăgiei fără despăgubire și împrumutarea țăranilor eliberați, pe lângă loturilor urbariale și cu unele pământuri alodiale, i se par a fi inspirate de tendințele „comuniste”. De aceea, entuziasmul admirator al Adunării de la Blaj regreta că, deși respinge cererile exagerate, la adunare „n-a fost condamnat principiul ca atare, cum ar fi fost necesar”. Din aceleași considerente, Roth avertiza magistratele scaunelor Mediaș și Sighișoara că iobagii sași din cele 13 comune de pe Târnave apleacă urechea, mai mult decât ar fi de dorit, la „comunismul ademenitor”.

Tot el sesiza, sub impactul revoluției, că „între nobili și iobagi nu domnește niciodată pace în adâncul inimilor”. Istoria și evenimentele recente relevă că schimbarea trebuie să vină, în sensul desființării privilegiilor nobiliare, al libertății și al echității. Apreciind societatea săsească ca un model de societate democratică, Roth adaugă: „Ambele părți potrivnice trebuie să se apropie de situația noastră, a sașilor. Aristocrația trebuie să coboare spre noi, iobagul să se înalțe. Burgheziei îi aparține întregul viitor al lumii”. Cu alte cuvinte, considera autorul, numai acolo și atunci când „toți locuitorii sunt adevărați cetățeni ai statului, va fi pace înăuntru și înafară bunăstare și mulțumire, o viață fericită și binecuvântată”.

Motivația moral-creștină se îmbină la Roth cu sentimente programatice. Desființarea iobăgiei și eliberarea țăranului îi va ameliora săteanului puterea de cumpărare a produselor meșteșugarilor

orașenești. Sașii – zice Roth – au de aceea tot interesul să le susțină cauza: „Prin aceasta ne ajutăm și pe noi; prosperitatea lui este legată de proprietatea noastră, chiar dacă nu ne-am gândi la el ne este compatriot și frate”. „Umanitatea și binele țării, cerul și pământul cer dreptate și nu dăinuirea acestei istovitoare oprimări”.

Pentru lumea orașelor, prinse de febra economiei capitaliste, Roth susține mica proprietate, atelierele meșteșugărești și organizarea breslășă. Recunoaște superioritatea producției de fabrică, dar îl impresionează neplăcut consecințele industrializării prin efectele sociale aferente: pauperizare, vagabondaj, degradarea morală a omului, dezrădăcinarea. Îl dezgustă goana după bani și avantaje materiale ca fenomen însoțitor al industrializării, în detrimentul respectului pentru valorile umanist-creștine. Din această perspectivă, Roth ia apărarea meșteșugarilor și breslelor. „Meșteșugurile nu sunt în ochii mei un scop în sine, ele sunt mijloace în serviciul înfrumusețării, înnobilării și ușurării vieții omenești. Prin urmare, – continua Roth –, nu calitatea și ieftinătatea mărfii sunt după mine cerințele supreme pe care le pretind din partea meseriilor, pentru mine doar acea ridicare a meșteșugarilor reprezintă o îmbunătățire care aduce existenței umane folos în sens superior. Numai aceasta o consider eu un avantaj real”.

Sunt pilduitoare aceste câteva exemple pentru a convinge că modelul social profesat de cărturarul sas contopea ideile creștinismului social cu cele ale liberalismului național-democratic, ce va forma una din componentele programului ideologic al generației pașoptiste.

Dacă desființarea iobăgiei, proprietatea și libera inițiativă erau premisele întregului proces de modernizare, aspectele concrete completau această înnoire a agriculturii, industriei și comerțului. Ca unul dintre fondatorii „Societății agricole săsești” (Brașov, 1843), Roth a militat pentru înlăturarea practicilor învechite, pentru comasarea ogoarelor, introducerea culturilor alternative și a noi soiuri de plante (extinderea cartofului, hameiului, rapiței, plantații de pomi fructiferi etc.) și de rase superioare de animale. Discutabilă

și controversată a rămas inițiativa lui de colonizare de germani în Transilvania, pentru care a acționat în 1845-1847.

Roth și-a pus mari speranțe în dezvoltarea industriei mașiniste, ca modalitate de a se depăși rămânerea în urmă a Transilvaniei față de statele vestice. El pledează pentru stimularea comerțului prin amenajarea de șosele și construirea de căi ferate, care să lege provincia atât de Țara Românească și Moldova, surse de materii prime și piață tradițională a transilvăneanului, cât și de Europa Centrală și Vestică.

Roth era adeptul sistemului modern de guvernare, bazat pe principiile liberal-democratice ale constituționalismului și parlamentarismului european. Deși sistemul politic medieval al Principatului Transilvan statua o poziție privilegiată pentru sași, alături de nobilii maghiari și secui, Roth sesiza necesitatea recunoașterii națiunii române între factorii politici de conducere ai provinciei. Când dieta nobiliară de la Cluj, din 29-30 mai, a votat „Uniunea”, în pofida protestului solemn al „națiunii” române întrunite pe Câmpia Libertății de la Blaj, Roth avertiza: „Ungurii, secui și sașii nu sunt singurii locuitori ai țării. Și românii trebuie să-și spună cuvântul. Domnii maghiari n-au voie să-l uite pe acest frate în consiliul de familie. Ei au un apărător: unitatea. Dacă Transilvania este de asemenea patria lor mamă, iar împăratul este tatăl tuturor, atunci suntem frați. Frații nu trebuie să se subjuge, nici să se înșele”.

Poziția lui în problema reorganizării politico-administrative a provinciei la 1848 urma cu consecvență linia antiunionistă exprimată la 1842 în des invocata broșură „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (1842). Autorul făcea o caldă pledoarie pentru limba română, insistând că nu e nevoie a decreta maghiara ca limba oficială a provinciei, „căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este limba germană, dar nici cea maghiară, ci este *limba română*. Oricât ne-am suci și ne-am învârti noi, națiunile în dietă, nu putem schimba nimic. Aceasta este realitatea”. Când Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848 a proclamat națiunea română de sine stătătoare,

cărturarul sas prezent pe Câmpia Libertății era impresionat de tăria crezului național ce a aprins mulțimile: „Idea de naționalitate era atât de adânc înrădăcinată în inimile tuturor, încât ea nu va mai putea fi vreodată stârpită”. Fermitatea și demnitatea mulțimilor adunate la Blaj l-au convins că ideea Dacoromâniei era o realitate în curs de împlinire: „Idea unui stat al românilor trăiește în mii de inimi”. Steagul tricolor arborat în fața Catedralei din Blaj era simbolul voinței de unitate cu Țara Românească și Moldova: „Deși acest steag n-a fost atât de sus, pentru a putea fi văzut de la Dunăre, cred totuși că fâlfâitul acestuia aici va pricinui și la Iași și la București bătăi de inimă. Mă înșel oare?” Evoluția ulterioară a probat că nu s-a înșelat. În unirea Transilvaniei cu Moldova și Țara Românească, cel mai lucid apărător al intereselor comunității săsești vedea și o posibilă contracarare a acelei „planuri infame” de uniune și maghiarizare care puneau în pericol menținerea naționalității românilor și sașilor. Alianța românilor cu sașii în revoluție era, pentru Roth, cheia contracarării uniunii și a deznaționalizării, dar și temelia organizării moderne pe baze liberal-democratice a Transilvaniei, în strânsă conlucrare și frăție cu popoarele din spațiul central și sud-est european.

Atitudinea consecventă și curajoasă împotriva uniunii Transilvaniei cu Ungaria și a maghiarizării, promovată pe parcursul deceniului dinaintea revoluției și din timpul ei, i-au atras pastorului sas ura neîmpăcată a cercurilor nobiliare maghiare din Transilvania și a celor nobiliare din Ungaria. Nu faptele din timpul revoluției, ci curajul și luciditatea cu care a stigmatizat dogma politicii maghiarizării Transilvaniei va constitui motivul esențial al suprimării fizice a lui Stephan Ludwig Roth în 11 mai 1849, în urma simulacrului de proces pus la cale de conducerea revoluției ungare.

Dar dacă firava ființă umană poate fi doborâtă de gloanțe, marile adevăruri nu pot fi ucise cu forța baionetelor, nici împiedicate să-și urmeze destinul. Iar jertfa în numele valorilor umaniste superioare, a ideilor de libertate și dreptate, a demnității și frăției dintre

oameni și popoare va fi perpetuu cinstită de către toți cei ce cred în ele. Este și explicația pentru care memoria lui Stephan Ludwig Roth a fost, este și va fi mereu cinstită de lumea românească și de toți cei ce prețuiesc mesajul martirului marelui dispărut acum 150 de ani.

89.

Retegan, Simion. *Date noi privind detenția și procesul lui Stephan Ludwig Roth*, în „Stephan Ludwig Roth” Comunicări, Editura STUDIA, Cluj-Napoca, 1999, p. 26-32.

Dramatică înfruntare din 1848-1849 a popoarelor Transilvaniei, în tumultul cărora rolul personalităților s-a împletit, adesea incontrollabil, cu acela al mulțimilor, interesele convergente sau divergente ale localnicilor, români, maghiari, sași cu acelea ale puterii stăpânitoare austriece aflate deasupra lor, partea bunei credințe, moderației și chibzuinței cu aceea a egoismului, intoleranței și urii, în afara miilor de vieți anonime pe care le-a curmat, a făcut victime dintre cele mai dureroase și din rândul elitei intelectuale a celor trei comunități naționale. Contemporanii au evocat cutremurați tragica prăbușire sufletească a lui Avram Iancu, eroul rezistenței Munților Apuseni, din partea românilor, pierderea vieții lui Petöfi Sándor din cea a maghiarilor, execuția lui Stephan Ludwig Roth din cea a sașilor. Incontestabil viața are aceeași înaltă valoare pentru orice ființă umană, trebuie în aceeași măsură prețuită și apărută, dar nu este mai puțin adevărat că sacrificiul unor oameni ieșiți din comun prin înzestrarea și creația lor, podoabe de neînlocuit ale comunităților din rândul cărora s-au ridicat și pe care le simbolizează, atrage, poate, mai stringent atenția asupra pericolelor ciocnirilor interetnice. Ca și cum curmarea sau strivirea vieții lor, care în alte condiții ar fi putut fi evitată, spre beneficiul general ar atenționa că orice lovitură dată împotriva celuilalt este, indirect, o lovitură dată propriei naționalități.

Despre Stephan Ludwig Roth s-a scris foarte mult. Contemporanii înșiși, extrem de puternic impresionăți de executarea la 53 de

ani, în plină putere creatoare, a unui om de mare talent, tată a cinci copii minori, pastor, impresionat, de asemenea, de detașarea mobilă cu care el a sfidat moartea, i-au dedicat câteva scrieri speciale, l-au evocat în lucrările cu caracter general, i-au consacrat pagini aparte în memoriile pe care le-au scris. Dintre acestea menționăm aici doar pe acelea ale lui Georg Hintz, pastorul luteran al Clujului care i-a fost alături în ultimele zile de viață, ale lui Carl Maager, Andreas Gräser, Franz Obert, Eugen von Friedenfels și Friederich Teutsch. Pe urmele lor, Otto Folberth, editorul scrierilor și scrisorilor pastorului martir al Moșnei, exploatând intensiv lăsmântul arhivistic Roth de la Muzeul Brukenthal, cercetând sistematic arhivele, a publicat în 1959 lucrarea sa fundamentală: *„Der Prozess Stephan Ludwig Roth. Ein Kapitel Nationalitätengeschichte im 19. Jahrhundert”*. Unele contribuții au venit din partea unor istorici români, precum Barițiu, cu care Roth a corespondat, a unor istorici maghiari din perioada interbelică, între care Kántor Lajos, a unor istorici sași.

Grație tuturor acestor lucrări cunoaștem bine pe pedagogul, pe publicistul, pe pastorul, pe omul politic Stephan Ludwig Roth, tot astfel cum cunoaștem toate perioadele vieții sale: epoca studiilor la Tübingen, a practicii la Iferten, anii profesoratului la Gimnaziul din Mediaș, cei petrecuți ca predicator la Mediaș, ca preot la Nemșa și Moșna și, în fine, participarea sa activă la revoluția de la 1848. După izbucnirea acesteia, ia parte la adunarea națională a românilor de la Blaj, despre care publică o serie de articole, întemeiază „Societatea tineretului german din Transilvania”, este membru al Comitetului de pacificare al Transilvaniei, iar din noiembrie 1848 până în ianuarie 1849, comisar plenipotențiar pentru 13 sate ale comitatului Târnava, încorporate Pământului Crăiesc, împreună cu protopopul greco-catolic Ștefan Moldovan, adjunct al administratorului provizoriu, al aceluiași comitat.

Cu deosebire Otto Folberth stăruia, în capitole separate, asupra ultimelor sale săptămâni de viață: arestarea la 21 aprilie din ordinul special al comisarului guvernului maghiar, Csányi László,

transportarea în cătușe la Cluj, încarcerarea, vizitele lui Karl Maager și Georg Hintz, procesul public desfășurat în 10-11 mai în fața curții marțiale clujene, cu audierea celor 12 martori ai acuzării și unul al apărării, pozițiile procurorului și apărătorului din oficiu, pronunțarea sentinței de condamnare la moarte pentru înaltă trădare, executat după trei ore, scrisoarea, cu memorabilul ei postscriptum pe care, în acest interval, condamnatul a scris-o copiilor săi, drumul din centrul vechi al orașului în afara zidurilor acestuia, peste Someș, spre Cetățuie, execuția prin împușcare. S-ar putea crede, după investigații atât de îndelungate și amănunțite, că nimic nou nu s-ar mai putea găsi despre cazul Roth. Cu toate acestea, volumul al III-lea, recent apărut, din monumentalul corpus documentar, *1848 la Români* al Cornелиei Bodea, aduce unele date noi, dacă nu senzaționale, în orice caz interesante, necunoscute lungului șir al autorilor menționați, despre ultimele zile ale condamnatului, confirmând, o dată mai mult, impresionanta sa tărie de caracter, unele informații asupra persoanei comisarului guvernamental Csányi și asupra tentativei făcute de președintele completului de judecată de a salva viața lui Stephan Ludwig Roth, episod nementionat până acum de nici un alt izvor. Este vorba de consemnările referitoare la ziua de 12 mai 1849, a doua zi după execuție, ale jurnalului inedit al lui John Paget (1818-1892), păstrat azi la Biblioteca Academiei din București.

Numele lui John Paget nu este cătuși de puțin necunoscut celor care frecventează veacul al XIX-lea din istoria Transilvaniei. Născut în Leicestershire, doctorul și latifundiarul englez John Paget s-a căsătorit în 1835 cu Wesselényi Polixena, s-a stabilit în Transilvania la Câmpia Turzii, a întreținut legături cu cei mai mari oameni politici și de cultură maghiari, a publicat în 1839 la Londra o lucrare, în două volume, despre Ungaria și Transilvania, a participat direct „cu sabia și cu pana” la revoluția din 1848 în tabăra maghiară, fiind printre cei mai apropiați colaboratori ai generalului Bem. După înfrângerea revoluției se refugiază în Anglia, de unde revine abia după amnistierea sa în 1855.

Chiar dacă Paget nu se afla la Cluj în perioada arestării și detenției lui Roth, chiar dacă consemnările sale memorialistice sunt ulterioare anului 1849 și vin din partea unei persoane implicate în evenimentele despre care scrie și, deși interesante, rândurile sale merită cea mai mare atenție. În ciuda posibilului lor subiectivism, ele vin din partea unei persoane avizate, a unei cunoștințe personale a unora dintre protagoniști, a unui scriitor cutremurat de sfârșitul tragic al unui confrate, oricare ar fi fost deosebirile dintre vederile politice, a unui om care s-a interesat, special, la cele mai cunoscutoare persoane, despre acest caz.

Dar care sunt notațiile lui Paget despre Stephan Ludwig Roth?

Consemnând sosirea sa la Cluj în 12 mai 1849, a doua zi după execuție, memorialistul vorbește mai întâi despre pornirea represivă a guvernatorului Csányi și despre execuțiile tribunalului de sânge „Blut's Gericht” din oraș, oprindu-se în mod deosebit asupra impresiei extrem de puternice pe care a făcut-o execuția pastorului sas și asupra unora dintre consecințele sale imediate: demisia mai multor membri ai completului de judecată, plecarea lui Csányi din Transilvania, sosirea noului guvernator, toate lucruri cunoscute. Remarcabil aici este tonul în care este redat impactul evenimentului. „Execuția din ajun, scrie Paget, provocase o senzație de groază printre cei mai bine informați, cum rar mi-a fost dat să văd.”

În continuare se dau informații despre trecutul de om public al lui Stephan Ludwig Roth, „om de mare talent, plin de entuziasm”, cu accent pe eșecul proiectului său pentru colonizarea de germani în Transilvania și mai ales pe activitatea sa, în calitate de comisar și de adjunct al conducătorului comitatului Târnava.

În afara faptului că Roth nu-i prea iubea pe maghiari și că a fost printre cei mai activi susținători ai opoziției românilor, Paget îi reproșează zelul pe care l-a depus în noiembrie – decembrie 1848 în ridicarea și organizarea puterii militare românești și săsești, și în persecutarea proprietarilor maghiari. Este aspectul în care memorialistul este cel mai tendențios informat, cel mai departe de realitatea faptelor. Iată cuvintele lui: „Mărturisesc că îi consideră trădători pe

toți nobilii unguri, indiferent dacă participaseră sau nu, și, ca atare, le-a confiscat toate proprietățile, hergheliile, cirezile etc. și le-a vândut la licitație publică. Nu încapă discuție că un fanatic atât de lipsit de scrupule, în stare de mijloace de persecuție atât de infame și ilegale, pe motive greu de susținut, merita pedeapsa cea mai aspră nu se putea aștepta la clemență din partea dușmanilor săi.”

Rând pe rând, sunt relatate apoi refuzul lui Roth de a se refugia în Țara Românească, după publicarea amnistiei de către Bem, starea de spirit „cumplită” a populației orașului față de el, faptul că arestatul a recunoscut aproape toate capetele de acuzare care i s-au adus, pentru a se ajunge la descrierea derulării procesului. Citez în întregime acest pasaj, care cuprinde aspecte inedite: „Tribunalul era format din cinci persoane: un avocat foarte capabil și cinstit, două persoane onorabile care lucraseră ca educatori particulari în familie, un fost redactor de ziar și contele Karacsay, ca președinte. Legea era clară, acuzatul a recunoscut faptele și doi dintre judecătorii care-i erau favorabili au încercat în zadar să găsească vreun subterfugiu prin care să evite obligația de a-l condamna. Era limpede pentru toți că Csányi îi dorea moartea și că n-ar fi acceptat vreo alternativă. Sub pretextul obținerii de dovezi suplimentare, contele Karacsay a insistat pentru o suspendare în timpul căreia intenționa să supună cazul lui Kossuth; cunoscându-i bine știuta indulgență, era sigur că grațierea va fi obținută. A fost însă în minoritate la vot, și întrucât acuzatul își mărturisise crima, s-a considerat inutilă o amânare pentru suplimentarea dovezilor. Ședința a fost suspendată și sentința urma să fie pronunțată a doua zi. Contele Karacsay s-a hotărât să facă o nouă încercare de salvare a acuzatului. Într-o întrevvedere confidențială, el l-a rugat să invoce drept scuză constrângerea morală la care nu a avut puterea să reziste, aceasta fiind singura cale de a-i salva viața. Roth i-a răspuns. „Nu, nu am spus în viața mea nici o minciună, n-o să mint acum ca să-mi salvez viața. Și ceea ce am făcut a fost din propria-mi vrere, în slujba împăratului meu, căruia i-am fost și-i voi rămâne veșnic credincios.” Contele răspunse la acest nobil demers cu cuvintele:

„Atunci să te ajute Domnul, căci eu nu pot.” A doua zi dimineața, Roth a fost condamnat și după câteva ore a fost împușcat. El le-a scris copiilor săi o scrisoare lungă și împăcată și s-a dus la moarte cu același curaj hotărât cu care acționase pentru credința sa.

Ceea ce aduce nou aici evocarea lui Paget este tentativa secretă a președintelui completului de judecată de a salva viața lui Roth și refuzul acestuia, fie cu prețul vieții, de a-și renega convingerile. În ce măsură această tentativă, neconfirmată de alte surse, a existat într-adevăr și în ce măsură este o justificare atenuantă a celui asupra căruia apasă cea mai grea povară a condamnării lui Roth, sau fructul colportajului ulterioare, întreținute de cei interesați, este o întrebare într-adevăr dificilă. Faptul că Paget a aflat despre acest demers numai de la cel care l-ar fi făcut, ca și accentuarea foarte puternică de către acesta a caracterului implacabil al condamnării atât datorită voinței lui Csányi, cât și datorită stării exacerbate de spirit a populației, lasă loc îndoielilor. „Oamenii m-ar fi rupt în bucăți”, spune Karacsay lui Paget, dacă l-ar fi achitat pe Roth. Nu este, în același timp, mai puțin adevărat că demisia lui de a doua zi și retragerea sa din viața publică, ambele sigure, pledează pentru posibilitatea existenței unei astfel de încercări. Real sau fie și numai imaginat, episodul nu face decât să întărească strălucirea nimbului care înconjoară deopotrivă viața și sfârșitul tragic al aceluia care a fost Stephan Ludwig Roth.

90.

Sabău, Nicolae. *Momente și monumente mai puțin cunoscute legate de viața lui Stephan Ludwig Roth*, în „Stephan Ludwig Roth”. Comunicări, Editura „Studia”, Cluj-Napoca, 1999, p. 32-42.

Ziua de 11 mai 1999 a marcat a 150-a comemorare a execuției la Cluj, în urma sentinței rapide, pripite și nedrepte, a unuia dintre preoții cei mai luminați și unul dintre conducătorii cei mai entuziaști ai sașilor din Transilvania: Stephan Ludwig Roth.

Amintirea acestui erou cu valențe de tragedie antică a fost păstrată cu pietate nu doar de cei care au fost de același neam cu el, ci

de toți aceia care au știut, știu și vor ști să înțeleagă și să aprecieze pe deplin înălțimea și valoarea morală a sacrificiului suprem pe care și l-a asumat fără ezitare, din dragoste față de țara și naționalitatea sa.

Stephan Ludwig Roth a fost, înainte de toate, un educator neobosit, un profesor iscoditor și propovăduitor al noului, dar și un preot conștient de sfințenia misiunii sale și care a luptat prin cuvânt și scris pentru ameliorarea stării materiale și spirituale a poporului său. Atunci când Transilvania a traversat o perioadă de dificultăți și de incertitudini, când intoleranța politică s-a dezlănțuit împotriva comorilor și rânduielilor spirituale ale majorității locuitorilor țării, atunci când se preconizau acțiuni de deznaționalizare sistematică a românilor și a sașilor – proiectul Dietei clujene din 1842 –, acest modest preot de țară a avut curajul să-și spună cuvântul prevestitor cu claritate și fermitate, să denunțe erorile, să înțească cu curaj reproșurile, dar și sfaturile dictate de spiritul său clarvăzător în fața unora dintre reformații prudenți care nu erau conectați la pulsul evenimentelor vremii. Istoriografia română și cea germană din țară sau din străinătate i-a consacrat capitole speciale, cu un spectru larg al problematicii, cuprins între viața și cea opera *omnia* a umanistului.

Ca istoric în devenire, încă din studenție am fost impresionat de soarta tragică a acestui erou, consonantă în finalul ei cu aceea a multora dintre tribunii lui Avram Iancu. Mult mai târziu, cu prilejul cercetării sistematice a așezărilor săsești în vederea întocmirii unui Repertoriu al monumentelor săsești din Transilvania, aveam să peregrinez și să cunosc câteva dintre locurile în care pastorul Roth a trăit, a muncit, a cugetat, a scris și a slujit, la altarul comunității sale. Gândul meu, pios aș spune, mi-a fost întărit atunci când am aflat că, înainte cu doi ani de nedreapta sa plecare, a tradus în germană „*Istoria religioasă a românilor*”, de Iosif Pop Sălăgeanu (*Kurze Geschichte des Glaubens der Walachen*). Ce pildă mai grăitoare de ecumenism *avant la lettre* decât această străduință.

Două sunt așezările cu monumentele lor legate de existența preotului Stephan Ludwig Roth: Nemșa, în care el va poposi din 21 ianuarie 1837, și apoi Moșna, unde va fi ales îndrumător spiritual de enoriași, odată cu începutul anului 1847. De prima așezare, un sat mai retras și mai sărac, îl vor lega activitățile de educație religioasă, dar și cele laice conexe unor noi practici agricole. Tot în acest loc, urmându-și propriul adagiu „și totuși, vreau”, va scrie, între 1841 și 1843, cinci dintre lucrările sale mai importante, publicate de Hochmeister în Sibiu și Gött în Brașov, prilej de mare satisfacție spirituală, dar tot aici soarta îl va lovi cumplit, odată cu moartea a doi dintre copiii săi. După aceste momente de deznădejde, în care el se descria și se compară „cu un copac scorburos, bolnav, lovit de iureșul furtunilor ce i-au trecut peste creștet”, vor urma anii de muncă asiduă. Răsplata spirituală, dar și aceea materială aveau să vină – dar pentru scurt timp – odată cu mutarea la Moșna, una dintre cele mai mari parohii ale capitlului Mediaș, loc care va încununa activitatea „domnului părinte”, după expresia învățătorului Dengler, cu succese remarcabile. Protocoalele ședințelor consistoriale – puțin cercetate – sunt o vie și reală mărturie a acestei efervescente activități în slujba comunității.

Nemșa primei jumătăți a secolului al XIX-lea era, ca și azi, o așezare mai mică, aflată la 13 km sud-est de Mediaș. Localitatea din partea nordică a Podișului Hârtibaciului, de pe pârâul Nemșa, se învecinează la vest cu Moșna, cu Buzd la nord, Richiș la est și Alma Vii la sud. Satul s-a croit pe o vale îngustă, umbrită de dealurile împădurite ce urcă până la cota de 481 metri. Estul este străjuit de Dealul Geineschberg (466 m), vestul de Dealul Meschendol, iar sud-vestul de o prelungire a Dealului Hac, numită Johannesberg. În răstimpul viețuirii lui în Nemșa, localitatea număra mai mult de 300 de suflete; abia la începutul secolului nostru, Șematismul din Blaj înregistra 554 de persoane, în majoritate sași. Coborând în timp, conscripția din 1733 menționa existența în sat a 80 de români.

În vremea păstoririi lui Roth, biserica evanghelică avea un aspect parțial diferit de monumentul actual. Până la 1869, biserica mai conserva vechiul zid de incintă, dominat de puternicul turn de apărare cu foișor din lemn pe console, încoronat cu un acoperiș piramidal, asemănător cu cele din Moșna și Alma Vii. O fotografie făcută pe clișeu din sticlă, cu puțin timp înaintea demolării curții fortificate, păstrează imaginea turnului de odinioară – înlocuit apoi de o clopotniță separată de factură neogotică – și a unui edificiu masiv de plan rectangular, cu fațada principală în cinci axe de simetrie, marcate de ușa de acces în interior, flancată de câte două ferestre, cu acoperiș înalt în patru ape, prevăzut cu lucarne rectangulare deschise, în învelitoare de țiglă solz, și un mic turnuleț la capătul apusean al coamei șarpantei, probabil sediul primăriei. Lăcașul de cult propriu-zis avea însă în bună parte configurația datorată refacerilor din anul 1733, când nava monumentului gotic din jurul anului 1400 a fost înlocuită cu una radical refăcută, ce a primit o boltă semicirculară cu penetrații despărțite de arce dublou ale căror capete zac pe pilaștri cu muchiile teșite, încoronați de capiteluri compozite compuse, din câte cinci croșete unite prin ghirlande vegetale. Pânzele bolții sunt marcate însă și de muchii asemănătoare bolților în cruce, care însă aici nu au rol structiv, dovadă faptul că nu pornesc de la vreo cheie de boltă, ci, ca în cazul celei centrale, de la deschiderea circulară, bogat decorată, ce străpunge pânza bolții. Pereții laterali ai navei sunt străpunși de câte trei ferestre în arc frânt ce nu mai păstrează decât într-un loc un fragment din mulura gotică. Capătul apusean refăcut și el se încheie într-un perete drept ce are la exterior un fronton trapezoidal. În interior este adosată tribuna pentru orgă, din zidărie masivă, cu parapet cu traseul în segment de arc, sprijinită pe două coloane scurte și groase marcate în partea superioară de câte o consolă ce sprijină convexitatea acestui emporiu. Coloanele sunt unite prin arce semicirculare, cele din flancuri, cu deschiderea mai amplă. Dincolo de arcul triumfal cu traseul în arc frânt, sanctuarul a

conservat mai bine aspectul său din secolul al XV-lea, cu excepția ferestrelor refăcute integral.

Nu știu în ce măsură Stephan Ludwig Roth a aprofundat în vremea anilor săi de studii la Tübingen noțiunile de istoria artei, dar, cunoscând disponibilitățile sale spirituale, setea sa de noi și noi cunoștințe, probabil că era la curent cu această nouă specialitate care-și avea leagănul învățământului universitar tot în Germania, la Göttingen, și care cunoștea deja cursurile de istoria artei ale lui Dominik Fiorillo, începute încă în anul 1785. În spiritul acestei aprecieri a vestigiilor strămoșești va fi fost păstrat și frumosul tabernacol gotic din peretele nordic al sanctuarului cioplit în calcar, în forma unei ferestruici în arc frânt, cu mulura treflată și încoronată de însemnul crucii marcat de fleuroane; un simbol ce fusese îndepărtat din repertoriul iconografic protestant. Cu siguranță însă că tânărul pastor nu a cunoscut frumoasele fresce din capătul răsăritean al sanctuarului, acoperite la începutul Reformei cu un strat gros de var. Imaginii din Noul Testament scoase la lumină cu prilejul refacerii lăcașului în deceniul șapte al secolului, reprezentând elegante siluete ce aparțin manierei goticului internațional, martiri însoțiți de simbolurile consacrate, plasați în nișe încoronate de arce semicirculare, cu capetele sprijinite pe console decorate cu motive vegetale. Deslușim pe Apostolii Petru și Pavel, Sf. Ecaterina și Sf. Agata, temele ce aparțin Patimilor Domnului cu scena *Ecce Homo* și *Vir Dolorum*.

Cu siguranță că preotul a slujit la frumosul altar renescentist care mai păstra la acea dată vechile statui de lemn ce marcau scrinul central, dar și predela reprezentând *Decapitarea Sf. Ioan Botezătorul*, o pictură pe suport de lemn din secolul al XVII-lea. Interesantă este scena din luneta frontonului semicircular ce reprezintă *Botezul Domnului*, o scenă cu șase personaje plasate într-un peisaj învăluit parcă în lumina crepusculară, însuflețit de figura lui Iisus prezentat în profil și a lui Ioan ce se pregătește să officieze ritualul botezului. În dreapta, Maria aduce tunica Fiului ei, iar în partea inferioară compoziția este îmbogățită de figurile unor îngeri

ce poartă mielul Domnului și un piron, respectiv o pasăre. Planul secund este populat de alte personaje, greu identificabile. Stilul picturii pare influențat de atelierile de pictură din zona Franconiei, dar aspectul arhitectural de ansamblu al altarului cu cele trei arcade semicirculare și cu decorul de ove, denticuli și frunze de acanth – altarul a fost datat în jurul lui 1520 – este asemănător cu acela al retablului din Șaeș: Iisus Hristos între Moise și Pavel sunt completări din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Un mesaj prevestitor, de o emoționantă pătrundere, îl reprezintă inscripția de deasupra predelei, inspirată din Ioan, 3,16: „Also hat Gott die Welt geliebt, da er sein eigenen Sohn/ gab, auf dass alle, die glauben nicht verloren werden, sondern das ewige haben”. „Fiindcă atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, că a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică.”

Atâtea amintiri din vremea pastorului mai stăruie în intimitatea pioasă a lăcașului, de la amvonul de zidărie de unde și-a susținut predicile sale, la strana din 1843 aflată în sanctuar, mângâiată nu de puține ori, sau cristelnița empire din bazinul căreia în atâtea rânduri a luat apa botezului pentru pruncii nemeșeni. Acum ca și odinioară, cele trei clopote vestesc cu ecoul lor profund slujbele de sărbători, cununii, îngropăciunile sau marile furtuni, iar inscripțiile lor laconice consemnează în plus atașamentul profund creștin: *O rex glorie veni cum Pace/ Fidelibus via Cristvs Johanae Neidel 1647* sau *Deum Dom. Caudo Homines Vivos Voce et Mortuos/Fusa per Michaelem Manchem Schessburg...*

Casa parohială de azi este o construcție databilă în a doua jumătate a sec. XIX, înlocuind mai vechea și modesta construcție care l-a găzduit pe preotul-cărturar. Plăcuța comemorativă prinsă pe peretele actualei case consemnează însă anii de păstorire în Nemșa a lui Stephan Ludwig Roth (1837-1847).

Așezare cu mult mai bogată, cu o comunitate activă, Moșna avea și o biserică pe măsura personalității noului paroh ales de săteni. Monumentul din secolul al XV-lea, o biserică-hală îmbrățișată

de o puternică fortificație, mai păstrează în interior horbota din piatră șlefuită de la bolta pe nervuri a celor trei nave, dar și de la bolta în plasă a sanctuarului, de la frumosul tabernacol, remarcabilă operă de artă realizată de sculptorul sibian Andreas Lapidida (ALH, 1501), o adevărată inflorescență de motive gotice plasate de la nivelul soclului până la scrinul prismatic prevăzut cu trei deschideri alungite, flancate de colonete gracile, încoronate de delicate capitele cu un blazon curios, ce are ca mobilă în scut un licorn cu coroană și la coronamentul scrinului de plan octogonal alcătuit din arce în acoladă, decorate cu croșete și fleuroane, iar între ele de fiale, cu flori. Tabernacolul este surmontat de un baldachin de aspect piramidal alungit. Colonete și pilaștri înconjoară un miez de plan circular și se unesc în partea de sus prin arce în acoladă cu fleuroane și fiale cu croșete. Din mijlocul acestora se înalță precum un lujer de crin fiala cea mare, împodobită cu croșete și încheiată într-un fleuron gigant.

Prea scurt a fost însă timpul în care a slujit pastorul Roth la altarul baroc al bisericii construit la 1723 de preotul Thomas Scharsio și refăcut în 1834, având la predelă scena *Cinei de taină*, iar la fronton *Apariția lui Iisus în fața Apostolilor*; dar și statuile Proorocului Moise și a lui Ioan Botezătorul. Din amvonul de piatră decorat cu muluri gotice trilobate la parapet, realizat de același pietrar sibian Andreas, care a cioplit și a sculptat și figura lui Christus Triunphanas de la ancadramentul sacristiei, va fi predicat mulțimii ce umplea nava-centrală a bisericii, dar și tineretului, pe latura de sud a navei, cu cele 24 de panouri pictate în anul 1791. O mică istorie scrisă poate fi deslușită și azi pe acest panou cu inscripție care consemna această *Sellua invenum nostrorum*, ridicată mai întâi la 1575 și apoi reedificată de pastorul medieșean Michael Lieb împreună cu câțiva senatori în anul 1791. Desigur, Stephan Ludwig Roth se va fi minunat mai puțin decât noi, cei de azi, în fața unei curioase statui policrome din lemn plasată la ultimul cat al turnului clopotniță în cadrul ferestrei răsăritene, ce reprezintă după opinia noastră figura „clopotarului” înveșmântat

într-o tunică cu tăietura simplă în jurul gâtului, cu chipul încadrat în părul lung, tuns în tăieturi drepte la capete, specific epocii medievale. „Clopotarul” are un braț mobil mișcat printr-un sistem de pârghii pus în acțiune de mecanismul ceasului aflat la nivelul imediat inferior. Clopotul mic ce se află la capătul acestui sistem de pârghii poate fi pus în funcțiune de jos.

Nu i-a fost dat însă pastorului să se bucure multă vreme de liniștea materială, am zice chiar bunăstarea oferită de această parohie. Îndatoririle preoțești, apoi cele 11 ședințe consistoriale ținute între 1847 și 1848 cu teme de o amplă cuprindere, care mergeau de la cele economice, agrare în principal (grădina comunală), la cele ale vieții de familie, în special a rolului copiilor în familie, a educației acestora, începând cu acele grădinițe pe care le propunea în 8 aprilie 1849, l-au preocupat în mod deosebit. Dar tot de aici a plecat în misiunile ce i-au fost încredințate în vremea revoluției ca *adlatus* și comisar în Comitatul Cetatea de Baltă. Casa parohială, ultimul său sălaș înainte de moarte, este o construcție de zidărie cu planul în forma literei L, construită pe două nivele încă în secolul al XVIII-lea, după cum consemnează inscripția comemorativă fragmentară din câmpul frontonului trapezoidal al fațadei principale: Cura/et Stdio/Mich.Lieb Past./Schmied Jur./ Opp.A.Connert et Ste/RDT/Schieder.../Lehrer D.A./ Domus haec pa-/soch.Musna antiquior/IN AUST...10 PRO... DOLA/RI.INCENDIO 1771 PENE/UNIDCONSUMATOR/IN MODERNANT HANC FO...MAM PERESTRI/A.D. 1829.

Și nu de puține ori în ultimul an al vieții sale, pastorul Roth va fi pășit spre cimitirul din vecinătatea acelei *Eliasgasse*, atât pentru împlinirea prohodului enoriașilor săi decedați, dar și pentru o pioasă reculegere la mormântul celei de a doua soții, Carolina, fiica preotului evanghelic din Băgaciu, dispărută prea de tânără, la nașterea celui de al cincilea copil. Lespedea funerară, de o riguroasă simplitate, consemnează în inscripția comemorativă acest tragic episod:

Hier ruth/,...St.L. ROTH'S GATTIN Carolina geb. HENTER gest... Januar 1848. Ihr 38. Lebensjahren von ihren dankbaren Kindern/Ruhe ihre Asche.

Cu tot tragismul sacrificiului său, ce epilog poate fi mai pilduitor decât acela al încrederii în *bunătatea* omului și prin aceasta în *iubirea aproapelui*, mesaj pe care îl deslușim în ultimele rânduri adresate adversarilor săi intoleranți: „Sic armis totus, cordeque victor eris!”. Fiindcă cu toate armele tale, numai în bunătate vei învinge!

91.

Trâncă, Crenguța. *Stephan Ludwig Roth. Gemälde einer Reise*, în *Stephan Ludwig Roth. Comunicări*, Cluj-Napoca, 1999, pp.43-52.

Stephan Ludwig Roth
Gemälde einer Reise

Durch Oberösterreich, das Salzkammergut, durch Salzburg, Berchtesgaden und einen Teil Bayerns ans Licht gestellt von Fraimut Atel, einem auf die Universität Tübingen gehenden Theologen aus Siebenbürgen

Am 3. Mai 1817 trat der junge Gymnasialabsolvent Stephan Ludwig Roth seine Reise nach Tübingen an, wo er, wie viele andere Siebenbürger Sachsen, Theologie und Philosophie studieren sollte. Er reiste meistens zu Fuß und kam 11. Oktober 1817 in Tübingen an, und dort schrieb er das *Gemälde einer Reise* aufgrund der Notizen, die er sich während der Reise gemacht hatte.

Da dises Werk, von verschidenen Standpunkten aus, manchmal als Literatur betrachtet wird und manchmal nicht, wird im Folgenden eine Untersuchung von dessen Literarität auf grund der Literaturtheorie durchgeführt.

A I *Gemälde einer Reise* gehört somit zur Reiseliteratur, die Reise und der Raum, von dem berichtet wird, sind real; es ist also die einzige Art von Reiseliteratur, deren Literarität problematisch ist.

Der Literaturtheoretiker Terry Eagleton behauptete in seiner Antwort auf die Frage „Was ist Literatur?“, daß der Unterschied zwischen „Fakten“ und „Fiktion“ nicht relevant ist für die Zugehörigkeit eines Textes zur Literatur, denn die Briefe der Madame de Sévigné an ihre Tochter und die philosophischen Schriften von Descartes und Pascal sind zum Beispiel, neben den Werken von Corneille und Racine, auch Teile der französischen Literatur des 17. Jahrhunderts.

2. Die Literatur ist auch keine spezifische Art der Sprachverwendung, denn der Satz „Dieser Mond in die dunkle Tiefe des brausenden Stromes, wie die Liebe ins dunkle Leben, die die Ströme bezähmt“ aus dem *Gemälde einer Reise* könnte unter gewissen Umständen auch im Alltag gehört werden.

3. Die Literatur ist auch keine Art selbst –, denn die Tatsache, daß das Gesagte wahr oder praktisch relevant ist, ist oft wichtig für die Gesamtwirkung.

Stephan Ludwig Roth hat das *Gemälde einer Reise* als Reisehandbuch für zukünftige Siebenbürger Studenten geschrieben, und er gibt ihnen darin auch präzise Anweisungen (z.B. was sie besuchen sollen und welcher der beste Weg ist), außerdem behauptet Roth selbst über sein Buch: „Konnte ich jemanden für die gute Sache gewinnen oder für die schöne Natur erwärmen, so wäre ich belohnt“. Selbstverständlich nimmt er sich vor, nur die Wahrheit zu sagen und kritisiert sogar einen anderen Reisenden: „An diesem Ort hat er seinem Witz die Wahrheit aufgesphert, was man nie tun sollte“.

4. Deshalb ist dieses Journal heute auch historisch wichtig für die Gegend, durch die Roth gewandert ist, denn es enthält Informationen über ihre Geschichte, über ihre Bräuche und Wirtschaft, was aber die Literarizität des Werkes nicht mindert, denn Terry Eagleton schlußfolgert, daß die Literatur weniger eine „inhärente Eigenschaft“ eines Textes ist, sondern es ist das, was die Menschen eines gewissen Zeitalters als Literatur betrachten“.

92.

Mureșanu, Camil. *Stephan Ludwig Roth și românii*, în *Identitate națională și spirit european. Academicianul Dan Berindei la 80 de ani*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 537-542.

Eminentul cercetător al vieții și operei lui Stephan Ludwig Roth, Otto Folberth, scria odată despre acesta că a fost un veritabil și reprezentativ erou național, având pentru sași valoarea unui simbol.¹

Această semnificație a personalității lui Roth nu este contestată de nimeni, în calitatea ei de exponentă a ideii echilibrului naționalităților din Transilvania, într-o perioadă în care stăruia, din moștenirea social-politică medievală, concepția inegalității drepturilor, deci a privilegiilor individuale și de grup.

Roth a fost cel dintâi gânditor politic sas care a pledat consecvent și pe larg pentru drepturi în favoarea poporului și a limbii române. Motiv pentru care s-a bucurat de simpatia intelectualilor și oamenilor politici români de până la 1918. Direct sau indirect, aceștia au integrat opiniile sale între argumentele revendicării emancipării politice a românilor ardeleni.

După 1918, opera lui Roth a fost frecvent popularizată de publicistica și de istoriografia română, care au extras din ea ideea de conviețuire corectă a naționalităților în cadrul statului român unificat, și pe aceea de tradiție a bunelor relații între români și sași.

Întâia răsunătoare luare de atitudine a lui Roth în favoarea românilor i-a fost prilejuită de proiectul de lege înaintat dietei de la Cluj în 1842, care prevedea introducerea în Transilvania a limbii maghiare ca limbă oficială, în locul latinei, acordând sașilor și românilor un termen de zece ani spre a-și însuși limba maghiară.²

---

¹ Otto Folberth, *Stephan Ludwig Roth și legăturile sale cu românii*, Mediaș, 1939, p. 3.

² Și reprezentanții românilor vor lua atitudine contra acestei legi: de exemplu, Simion Bărnuțiu prin diatriba „O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă”, iar George Barițiu prin amplul și documentatul studiu „Românii și maghiarismul”.

Roth a combătut proiectul în eseuul său politic intitulat „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*” (Lupta pentru limbă în Transilvania)¹. El susținea că încercarea de a impune supremația unei limbi prin măsuri administrative este destinată eșecului – deci este, oricum, inutilă – și aducea în sprijinul părerii sale numeroase argumente de istorie². Mai cita și faptul că în Transilvania exista o limbă majoritară – româna – accesibilă tuturor locuitorilor și, deci, îndeplinind în chip natural funcția de comunicare.

Încă și mai importantă este călduroasa pledoarie a lui Roth, exprimată în termeni moral-umanitari, de a acorda românilor un tratament care să le atenueze nemulțumirile.³

Această ultimă teză Roth o va dezvolta și îi va da o interpretare politică mai concretă atunci când va comenta „uniunea” Transilvaniei cu Ungaria, pusă pe ordinea de zi a dietei de la Cluj, din 29-30 mai 1848. „Ungurii, secuii și sașii – scria el – nu sunt singurii locuitori ai țării. E de la sine înțeles că și românii au un cuvânt de spus în această privință... Conform propriului vostru principiu de libertate, egalitate și frăție, pe care voi, maghiarii, l-ați proclamat cu surle și tobe în toată lumea, i-ați trezit pe români din somn, iar acum ei iau de bune spusele voastre”.⁴

Un alt moment în care s-au manifestat înțelegerea și simpatia lui Roth pentru români a fost cel al Adunării naționale de la Blaj, din 3/15 mai 1848. Învățatul sas a participat la ea și a făcut o dare de seamă într-un supliment al ziarului „*Siebenbürger Bote*” din 16 iunie 1848.

Și-a început relatarea prin declarația că nu va folosi niciodată alt nume decât cel de *români*, și nu de olahi, vlahi ș.a., folosite de unii, în care românii simt o nuanță de dispreț.

Roth a sesizat faptul că Adunarea de la Blaj a fost expresia deșteptării, în proporție de masă, a conștiinței naționale românești

¹ Traducerea în opusculul cu același titlu, București, 1998, p. 41-120

² Cf. *op.cit.*, p. 81-82.

³ *op.cit.*, întreg capitolul VI, p. 89-103.

⁴ *Ibidem*, p. 149

și a celei a unității poporului român. Erau idei care, până atunci, fuseseră prezente doar în mentalitatea și în scrierile elitei sale intelectuale. „...În cele din urmă – scria Roth – ideea naționalității a prins rădăcini atât de adânci în inimile tuturor, încât ea nu va mai putea fi smulsă niciodată de acolo”.¹

Și ceva mai departe, despre drapelul care fluturase pe Câmpia Libertății: „Acest steag național nu era, ce-i drept, înălțat chiar încât să poată fi văzut de la Dunăre, dar cred – mărturie a înrudirii reciproce a spiritelor – ca vâlvățile acestor culori au făcut să bată mai tare și inimile de la Iași și de la București...”²

Atitudinea generoasă a lui Roth față de cauza românilor s-a bucurat din partea acestora, de atunci și până astăzi, de o apreciere caldă și constantă.

Îndată după apariția eseului „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen*”, s-au rostit favorabil despre el Ion Maiorescu și George Barițiu, ultimul comentându-l pe larg în „Foaie pentru minte inimă și literatură”³ și în „Gazeta de Transilvania”, unde Barițiu a reprodus articole ale lui Roth. Au fost în corespondență și e aproape sigur că s-au cunoscut și personal, având o deosebită stimă unul față de celălalt.

Până la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial au scris despre Roth autori români cunoscuți ca Horia Petra-Petrescu, Elie Dăianu, Octav Șuluțiu ș.a., cât și doi mari istorici, Nicolae Iorga și Ioan Lupaș.

Ulterior, i-au consacrat lucrări istoricii sași Carol Göllner și Michael Kroner, s-au publicat antologii bilingve din scrierile sale mai reprezentative și i s-a acordat un paragraf într-o istorie a filozofiei românești.⁴

---

¹ *Ibidem*, p. 141

² *Ibidem*, p. 146-147.

³ An V (1842), nr.36-39, 47

⁴ Publicată în două mari volume, în 1972 și 1980

La Mediaș s-a înființat o casă memorială. Același rol îl îndeplinește casa parohială din satul Moșna. Liceului din Mediaș, căruia un timp i-a fost director, i s-a dat numele său. Numeroase sunt sesiunile științifice în cadrul cărora i s-au consacrat comunicări. Pe locul unde a fost executat, pe dealul Cetățuia din Cluj-Napoca, s-a așezat o placă comemorativă.

Climatul emoțional în care generozitatea ideilor și sentimentelor marelui învățat față de români, precum și sfârșitul său tragic au fost evocate neconținut, au determinat și un anumit grad de idealizare a personalității sale. O idealizare pe care, în fond, o merită.

Rămâne totuși posibilă și recomandabilă și tentativa de a exprima unele puncte de vedere obiective, realiste, care să-și propună a-l înțelege pe Roth așa cum a fost și a gândit cu adevărat.

O primă întrebare ar fi: De ce a adoptat el față de români, în cadrul luptelor politice din Transilvania anilor 1842-1849, poziția pe care a adoptat-o? Nu că nu s-ar mai fi exprimat și din partea altor reprezentanți ai culturii maghiare și săsești unele păreri favorabile românilor, dar ale lui Roth apar de o deschidere excepțională, argumente documentate, cu o vădită undă de simpatie, așa încât, în comparație cu altele, mai izolate, mai palide, au avut un răsunet deosebit, făcându-și numeroși prieteni și tot pe atât de numeroși și de implacabili dușmani.

Răspunsul nu se poate constitui dintr-o singură motivație, fiindcă Roth a fost o personalitate complexă, în care s-au întrunit predispoziții sufletești, o cultură multilaterală, convingeri formate atât pe baza acesteia, cât și a experienței de viață – a lui și a comunității în mijlocul căreia a trăit cu intensitate – adâncă sa iubire de locurile natale și de oamenii acestora.

Una din motivațiile mai generale a fost credința lui creștină. Pe ea și-a întemeiat compasiunea pentru cei nedreptățiți și asupriți, între care i-a cuprins și pe români. În fond, el nu punea accent pe favorizarea unei singure comunități, ci pe promovarea drepturilor tuturor. Pentru el, *umanitatea* era valoarea supremă, iar naționalitatea – una derivată.

În sensul acesta, el se exprimă limpede în scrisoarea către George Barițiu, din 20 martie 1848: „Pentru mine, diferitele naționalități sunt doar componentele unui întreg mai mare și consider lupta acerbă dintre limbi ca pe un semn al lipsei de umanitate, care tocmai în vârtejul acestor tulburări este maltratată și pierdută. De aceea mă refugiez, cu dragostea mea de frați, nu la forma constituțiilor, nici la liveaua unor confesiuni diferite, ci doar la Evanghelie, ca punct central, ca unitate a întregii creștinătăți”.¹

O altă sursă a spiritului în care Roth i-a privit pe români a fost cultura sa filozofică. În ea, dominantă era concepția luministă, din care de asemenea și-a extras un segment al viziunii sale umaniste, universaliste. I-a alăturat, în particular, ideile lui Herder cu privire la legitimitatea locului ocupat de fiecare popor în lume, în temeiul capacității sale creatoare de valori. Din Herder i-a provenit și un anumit entuziasm romantic, în care se recunosc simboluri ale Luminismului și ale misticii mesianice a Revoluției franceze. „Odată – scria el tatălui său – soarele dimineții va luci peste munții noștri, odată se va lumina de ziuă și la noi. Și când va fi ziua, oamenii se vor recunoaște... Mulți se vor privi în față... și își vor da mâinile, spre gând și faptă”.²

La Fichte a găsit probabil Roth sursa primei sale imagini despre națiune (Martin Wellmann, *Kirche und Pfarramt bei Stephan Ludwig Roth im Spannungsfeld von Politik und Sozialpädagogik*, Köln-Wien, p. 134 și 139). Unele speculații din filosofia lui Hegel nu au fost nici ele străine de convingerea sa că fiecare expresie concretă a Absolutului își constituie, prin ea însăși, un drept la existență. „...Pe lumea *Abstractul* se întruchipează doar în *concret*, fiind doar în formă. Dar, deși umanitatea nu poate apărea decât ca naționalitate, totuși sarcina fiecărei naționalități este să se întoarcă în umanitate și, în acest sens, îmi amintesc totdeauna de cuvintele altminteri greu de înțeles din Sfânta Evanghelie după Ioan, 3.13:

¹ *Ibidem*, p. 136

² Stephan Ludwig Roth, *Schriften, Briefe, Zeugnisse*, Bukarest, 1974, p. 59

„Nimeni nu s-a suit la cer, decât cel care s-a pogorât din cer...”¹ În reflexia filosofică de mai sus e cuprins un principiu de doctrină și de etică politică, încă deplin actual.

În ansamblu, Roth ar putea fi caracterizat ca un liberal, evoluat din luminism. Dar a avut câteodată și izbucniri radicale, ca într-o scrisoare din 1819, în care vorbește de „o țară (Austria) în care se doarme, dar nu se visează... probabil fiindcă cenzura interzice acest lucru...” Și încheia cu întrebarea retorică: „Unde se deschide un azil pentru pace și pentru libertate?”²

Asemenea sentimente democratice, chiar dacă reținute, iar nu dominante, au putut sta și ele la baza modului în care Roth a privit problema națiunii române.

El n-a fost însă numai un gânditor și un vizionar, ci a avut și un simț politic practic. Așa în cazul românilor: a jucat un rol și considerentul tactic al oportunității atragerii lor la alianța cu sașii, împotriva ascensiunii naționalismului maghiar.

În al doilea rând: Roth era adeptul menținerii integrității monarhiei austriece.³ Din mai multe pasaje ale lucrărilor sale rezultă luarea în considerare a pericolului unei tendințe separatiste a românilor, atrași fie de ideea unirii cu Principatele Române, fie de propaganda panslavistă și ortodoxă⁴. De aici insistența sa de a se satisface revendicările românilor, tocmai spre a fi preîntâmpinată o astfel de tendință.

Atașamentul său – moderat, e drept – pentru autonomismul tradițional sășesc se trădează prin faptul că, dispus a acorda românilor cât mai multe drepturi, n-a agreat ideea „concivilității” lor pe pământul „craiesc” (sășesc), nici pretenția lor de a ocupa, acolo,

¹ *Lupta pentru limbă în Transilvania*, București, 1998, p. 76

² *Schriften, Briefe, Zeugnisse*, p. 12. Ultimele cuvinte sunt un împrumut din celebrul pamflet politic al lui Thomas Paine, *Common Sense*.

³ De unde și poziția lui distantă față de maghiari, care erau cei mai fățiși „separatiști” ai vremii sale

⁴ El a vorbit de latinitatea românilor, dar n-a fost pe de-a-ntregul convins, afirmând uneori că românii sunt slavi

posturi publice în proporție cu numărul lor. E adevărat însă că nici nu s-a manifestat categoric împotriva.

Nu numai în ceea ce i-a privit pe români, ci în general, el n-a fost încântat de principiul proporționalității reprezentării în funcții și nici de votul universal.

În teza sa de doctorat de la Tübingen, intitulată „*Esența statului, ca instituție educativă pentru menirea omului*”, Roth a susținut teza, strident idealistă și idealizantă, a fundamentării esenței statului pe iubire. E posibil ca și aceasta să fi avut ecouri în atitudinea umanitară în problemele sociale și politice de mai târziu.¹

Spre formularea unor concluzii, ar fi nimerit a se porni de la întrebarea: „Care este actualitatea ideilor lui Roth?”

Răspunsul e mai simplu decât ar putea să se creadă, având în vedere cei mult peste 150 de ani trecuți de la formularea lor.

Întregul conținut umanist, etic, democratic al gândirii sale se bazează pe principii acceptate și astăzi. Dreptul cetățenilor la un tratament egal în oricare țară, la respectarea identității lor naționale se caută și în prezent a fi aplicat în formule cât mai satisfăcătoare, recunoscându-se totodată continua perfectibilitate a acestora.

Dar aceeași trecere a timpului, în perspectiva căreia actualitatea marilor principii ale gândirii lui Roth este de admirat, determină – prin schimbările impuse în existența statelor și popoarelor – și imposibilitatea aplicării în detalii a ideilor sale, așa cum le-a preconizat el. Iar pe de altă parte, în unele privințe, de exemplu al reprezentării naționalităților în parlamente și în organele politico-administrative locale, s-a avansat, în cele mai multe țări, dincolo decât putea să întrevadă Roth, cu ochii luministului de ultimă generație, sau – să spunem și altfel – ai liberalului de primă generație.

Valoarea unei personalități se poate defini pe de o parte prin durata ideilor acesteia. Dar un criteriu de asemenea valabil este

---

¹ Michael Kroner, *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*, Cluj, 1974, p. 221. Acest punct de vedere asupra vocației statului se regăsește, vag, în școala național-liberală prusiană, ba până și în opera lui Friedrich Meinecke (acordul necesar între morală și autoritate).

aprecierea valorii unei gândiri prin raportarea ei la epoca în care a fost elaborată, căreia s-a adresat, cu speranțe de a o face mai bună și mai dreaptă.

Din acest punct de vedere, care evită modernizări înșelătoare, viața și opera lui Stephan Ludwig Roth ar putea fi caracterizată ca fiind ale unui luptător ce a crezut cu sinceritate, până la sacrificiul de sine, în idealurile în mers ale vremii sale, în marile principii ale libertății și egalității în drepturi a națiunilor. Un luptător căzut, „sans peur et sans reproche”, în amurgul unei epoci și în răsăritul alteia.

93.

Maior, Liviu, *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania*, în Pop, Ioan-Aurel – Năgler, Thomas – Magyari, András *Istoria Transilvaniei*, Cluj-Napoca, Academia Română.Centrul de Studii Transilvane, 2013, p. 324.

„... Alături de țărani români, se aflau la Blaj maghiari și sași, precum și o delegație a Universității Săsești, condusă de deputatul Konrad Schmidt. Din delegație făcea parte și învățatul Stephan Ludwig Roth. Prezența acestei delegații la adunare nu era deloc întâmplătoare. Elita politică săsească era preocupată la acea dată de o dispută aprinsă în jurul problemei „uniunii”. La început, sașii au fost susținători ai acestei idei. Mai apoi, Constituția austriacă din 25 aprilie, instituirea guvernului și parlamentului liberal au produs o netă schimbare de opinii în rândul sașilor. La 4 mai, guvernatorul Teleki vizitează Sibiul și este întâmpinat de o mulțime de antiunioniști. Mitingul organizat în seara respectivei zile i-a dat ocazia lui Jakob Rannicher să rostească un discurs împotriva „Uniunii” ...”

94.

Bulei, Dumitra, *Ștefan Ludwig Roth, simbol al istoriei săsești din secolul al XIX-lea*, în „Țara Bârsei”, 2013, 12, pp . 306-311.

Lucrarea de față își propune să creioneze personalitatea uma-nă a uneia dintre cele mai reprezentative figuri ale comunității

săsești din Ardeal, din prima jumătate a veacului al XIX-lea, gânditor umanist, istoric, profesor și pastor lutheran, sas transilvănean, participant la Revoluția din 1848 având ca punct de plecare o conferință ținută la Brașov în primăvara anului 1939 de către Otto Folberth, la inițiativa și invitația comitetului Secției brașovene a Institutului româno-german, privind raporturile lui Stefan Ludwig Roth cu românii.

În deschiderea acestei conferințe, autorul ne amintește că nu este vorba despre o persoană a istoriei săsești, ci „de un reprezentativ erou național” de un simbol al valorilor comunității.

Născut la Mediaș la sfârșit de veac, în 1796, Ștefan Ludwig Roth își va petrece copilăria într-un mic sat săsesc, cu atmosferă patriarhală, numit Șeica Mică, unde tatăl acestuia fusese ales ca preot evanghelic. După ce urmează cursurile școlilor din Mediaș și Sibiu, va pleca în Germania, unde va poposi pentru un an ca student al Universității din Tübingen. Este atras de geniul epocii în materie de pedagogie, Pestalozzi, supranumit „dascălul omenirii”, a cărui faimă se revărsa din Elveția vecină. Acesta intuiește din primul moment geniul pedagogic al studentului venit din Ardeal la Institutul Yverdon, școală organizată după principiile lui reformatoare, și-i încredințează, în calitatea pe care o dovedise – de practician al învățământului, demn de admirația maestrului pedagog și de membru al statului major al colaboratorilor teoretici -, alcătuirea unei lucrări științifice privind metoda de predare a limbilor străine. Pestalozzi este surprins când află de refuzul mai multor oferte: preot la Veneția, educator la Londra, profesor universitar la Freiburg, în Germania, perspective spre cercetare (om de știință) sau conducere, de colaborare apropiată cu mentorul său, toate acestea, în favoarea reîntoarcerii în Ardeal în vederea îndeplinirii misiunii sale de dascăl, de educator al neamului său, de animator și propagator al ideilor progresiste, de unitate a națiunii și a limbii române. A fost singurul reprezentant al sașilor pe Câmpia Libertății din Blaj, în ziua de 15 mai 1848. Cum se întâmplă și astăzi, spre regretul nostru, răsplata pentru întreaga sa activitate n-a fost pe

măsura caracterului său integru, la acea vreme. Considerându-l un potențial pericol, prin ideile sale reformatoare de adevărat și devotat cetățean, de genial educator al sașilor, concetățenii săi din Mediaș l-au îndepărtat de la direcția liceului, încredințați fiind că prin Biserică va fi mai puțin primejdios pentru influența exercitată asupra poporului decât prin școală. Va continua să-și ducă pe mai departe misia impusă de credința în Dumnezeu, aceea de a activa pentru poporul său, fie în calitate de istoric, scriitor și apostol al cuvântului, filosof, creștin sau chiar agricultor, singurul saș ardelen participant activ la memorabila adunare națională de pe Câmpia Libertății de la Blaj.

Sfârșitul său este nedrept și tragic în același timp. După ce va fi prins și târât în lanțuri la Cluj, un tribunal marțial îl va condamna la moarte prin împușcare. Înainte de execuție, va găsi răgaz și grijă să lase moștenire restul exemplarelor din *Noul Testament* (încredințate pe vremuri, spre publicare, lui George Barițiu) protopopului din Mediaș, Ștefan Moldovan, comandantul lui de la Cetatea de Baltă. Aici fusese numit în 21 octombrie 1848 și trimis cu plenipotență, după ziua de 1 noiembrie 1848 de către comandantul suprem al armatei austriece, generalul Puchner. Ștefan Ludwig Roth va muri la 11 mai 1849, împușcat pe platoul Cetățuiei din Cluj, în fața unei mulțimi batjocoritoare. Acest om, mare și viteaz, va primi cu demnitate moartea, printr-o atitudine măreață, dovadă fiind mărturia emoționantă a căpitanului maghiar care urma să supravegheze execuția și care, cu vocea tremurândă va fi strigat în fața companiei sale, după căderea lui Ștefan Ludwig Roth: „Soldați învățați de la acest bărbat, cum moare un om pentru neamul său”. Va fi reînhumat la Mediaș, în 1850, după ce va fi trecut furia acelor vremi.

Reprezentant de elită al gândirii politice săsești a vremii, St.L. Roth a fost așa cum îl descrie și academicianul Dan Berindei: „Spirit clarvăzător, publicist de seamă, militant cu vederi înaintate în problema națională” și care „a fost neîndoielnic una din figurile cele mai luminoase ale intelectualității săsești”. „Țăranul în haină

de savant” – este sintagma folosită de concetățenii săi – ne-a lăsat câteva lucrări de real interes pentru istorici, până în zilele noastre: *Istoria Transilvaniei* (1846), în trei volume, în germană, rămasă în manuscris; *Cercetări și referiri asupra agriculturii și vieții nomade* (1842); *Lupta pentru limbă în Transilvania* (1842); *Lipsa de bani și pauperizarea* (1843). Aici analizează și cauzele economico-financiare ale înapoierii acestui ținut, considerând că cea mai importantă dintre ele este menținerea iobăgiei, care nu permitea un avânt al meșteugurilor. „Servitutea feudală este imorală”, spunea el, fapt pentru care este cerută înlăturarea grabnică de către „umanitate și în folosul țării; cerul și pământul cer dreptate, nu menținerea asuprii istovitoare”.

Trei sunt momentele importante, semnificative, în care personalitatea lui St.L. Roth și-a spus cuvântul în problema transilvană, asumându-și cu bună știință consecințele militantismului umanist – și care nu puteau fi ispășite decât prin pedeapsa capitală, în viziunea autocratică a mai marilor vremii. Momentele la care facem referire constituie tot atâtea punți trecute de bunăvoie și cu bunăcredință de către învățatul sas, despre lumea din care venea înspre locuitorii români ai Transilvaniei.

1. Când, pe la 1840, Dieta Transilvaniei discuta instituționalizarea unei limbi în locul celei existente, latina, stabilirea limbii oficiale a Principatului urmând a fi cea maghiară, contra curentului de opinie prezent în mediile aristocratice și intelectuale ale vremii, Roth se va exprima în mod deschis în 1842: „... Caracterul romanic al limbii române, poate fi un liant între poporul român majoritar în Ardeal și celelalte neamuri trăitoare pe aceste meleaguri, însușirea limbii române nu stă numai în marele număr de cuvinte latinești pe care acest popor [...] le-a adoptat odată cu copleșirea sa cu coloniștii romani și care nouă transilvănenilor, ne sunt precunoscute datorită educației noastre în spirit latin de până acum, ci și prin faptul că viața însăși ne pune zilnic în contact cu acest popor numeros” (românii – n.n.).

2. Învățătul sas a participat direct la evenimentele din primăvara lui 1848 și a făcut cunoscute revendicările claselor de jos în publicațiile timpului. Astfel, în nr.48, din 16 aprilie 1848, al „Gazetei de Transilvania” scrie un articol intitulat |*Rumänien*| *Români*, articol din care se desprinde spiritul justițiar al Marii Adunări Naționale de la Blaj din 3/15 mai 1848 și îndârjirea participanților întru apărarea demnității naționale. Tot aici declara că are „un simțământ profund frățesc față de acest popor mult promițător al patriei noastre”, exprimat prin intermediul „acestei mărețe adunări populare”.

„Termenii de vlah, valah n-au nicio conotație peiorativă, aceste denumiri, subliniază în articol St.L. Roth, „,... le socotesc drept ocară și o rușine și au cerut ca de acum înainte și pentru totdeauna să nu fie numiți altfel decât *Români*, căci numai această denumire arată cu adevărat și pe bună dreptate originea, graiul și istoria lor.

Articolul se încheie printr-o întrebare retorică: „Dacă fiecare are dreptul să arate celorlalți cum dorește să fie numit, de ce n-ar avea acest drept un popor întreg?”

În treacăt este amintită și principala chestiune socială ce a determinat aflulxul românilor către Câmpia Libertății Blaj, și anume, „dorința să afle în sfârșit eliberarea de robotă”, dar adevărata însuflețire era aceea a ideii naționale „atât de înrădăcinată în inimile tuturor, încât ea nu se va mai putea fi vreodată stăpânită... Acest sentiment puternic de a trăi și de a muri pentru naționalitatea lor, l-au exteriorizat și l-au consimțit cu numele de român: și unde este puterea care să le poată lua această naționalitate, unde se află dreptul care ar putea să le-o conteste?”

3. Într-un moment în care Transilvania se vedea pierdută pentru Habsburgi și ultima rezistență se afla în Munții Apuseni, „tribunalele de sînge” condamnau haotic țărani, preoți, intelectuali români, sași și chiar maghiari, cu toții categorisiți drept „trădători!” (evident și ai cauzei maghiare): „Printre ei și Ștefan Ludwig Roth, eruditul pastor sas, discipolul lui Pestalozzi, prieten al poporului român, care manifestase în scris și acțiune o poziție mult avansată

față de cea a multor fruntași revoluționari maghiari.” (Cornelia Bodea)

Stefan Ludwig Roth făcea parte, la 1848, din administrația locală austriacă, în comitatul Cetatea de Baltă, cu funcția de *Ad-latus* sau vicespan (adjunctul unui vicegubernator, într-un comitat), secundul unui subprefect de astăzi. După retragerea austriecilor, Roth se întoarce în parohia sa de la Moșna, în momentul în care își pierde soția (ianuarie 1849), cu promisiunea de amnistiere a generalului revoluționar Józef Bem, din 21 aprilie 1849, „și a trăit acolo în liniște, până la începutul lunii mai, având încredere în amnistia dată de generalul Bem”. Dar Lajos Kossuth și comisarul acestuia, Ladislau Csány, îl arestează fără a mai ține cont de ce fusese promis, fiind condamnat la moarte prin împușcare pentru „înalță trădare” de către „tribunalul de sânge” al nobililor de la Cluj, ignorând faptul că rămăsese văduv cu cinci copii minori. În mai mult de o săptămână, foarte expeditiv, tribunalul reușește să aresteze, să acuze și să îndeplinească ordinul de execuție prin împușcare (sentință executată la numai trei ore de când fusese pronunțată) a acestei remarcabile personalități, ce reprezenta comunitatea sașilor transilvăneni. În scrisoarea lăsată copiilor, chiar în ziua execuției, 11 mai 1849, este cuprins „testamentul” către nația pe care a slujit-o cu credință și dorința de mai bine și mai drept: „Am avut cele mai bune gânduri pentru nația mea, fără să fi voit răul celorlalte nații din Transilvania”. Motivul real al condamnării acestuia este cuprins în ideile și activitatea sa, în care pleda și susținea drepturile poporului român, publicate în celebra broșură *Războiul limbilor în Transilvania (Der Sprachkampf in Siebenbürgen)*, replica dată Dietei de la Cluj încă din 1842. Academicianul Camil Mureșan, de la Cluj, subliniază faptul că procesul și execuția lui Roth au stârnit atunci o indignare generală. De multe ori, și din multe puncte de vedere, se aflase înaintea timpului său.

Iată redate, în continuare, și acuzațiile ce i s-au adus lui St.L. Roth:

- acceptarea unui post sub ocupația dușmanului;

- introducerea limbii române ca limbă oficială în afacerile comitetului: protocolul redactat în această limbă a fost prezentat Curții de Judecată ca fiind *corpus delicti*;
- desprinderea a 13 sate ce aparțineau comitatului și unirea lor cu scaunele săsești, fapt considerat a fi violare a teritoriului maghiar;
- jefuirea locuitorilor maghiari, el aflându-se în fruntea Landsturm-ului (răscoalei) sașilor și valachilor.

Roth nu va nega primele trei acuzații, spunând că inițiativele sale sunt în conformitate cu vederile sale politice și că opiniile lui de atunci erau drepte și legale și, potrivit cu starea de lucruri din acea vreme, crede că a acționat corect. Va respinge însă ultimul cap de acuzare, susținând că așa zisul „jaf” a constat în rechiziționarea de cai și vite, din ordinul superiorilor săi. Chiar dacă acuzațiile ar fi fost întemeiate, Stefan Ludwig Roth ar fi trebuit să fie achitat, în baza ordinului de amnistie dat de generalul József Bem. Singura salvare ar fi fost grațierea cerută de comunitatea săsească, ceea ce nu s-a întâmplat. Contele Karacsay făcea o constatare amară: „foarte numeroșii săi concetățeni locuind în Cluj, au fost fie atât de lași, fie atât de lipsiți de inimă, încât niciunul n-a îndrăznit să facă un singur pas să-i schimbe soarta”.

Amintim și faptul că a doua zi după execuție, în 12 mai 1849, ca o ironie a sorții, odioasa guvernare a lui Ladislau Csány ia sfârșit, iar teroarea șovină prezentă în instituții scade în intensitate.

Destinul tragic al lui St. Ludwig Roth ne îndeamnă la reflexie și la câteva concluzii:

- între idealul de societate și practică socială apar întotdeauna discrepanțe, iar cei care rămân credincioși idealului sunt victime sigure ale angrenajului social-politic;
- în vremuri tulburi, de restriște, de mare încordare istorică, nu amuțesc doar muzele, ci chiar și glasul celor care predică înfrățirea între națiuni și armonia în societate, și uneori, poate pentru totdeauna;

- spiritele înalte, care își depășesc vremurile, ajung sigur în ceata celor învinși;
- o anumită clasă politică maghiară a avut de profitat întotdeauna în ultimele două secole de orice fel de frământare zonală sau europeană, cu scopul evident de nedreptate, înjosire și desnaționalizare a celorlalte neamuri trăitoare în Ardeal.

Stephan Ludwig Roth, a fost unul dintre cei mai progresiști intelectuali ai Transilvaniei, cu o influență importantă, atât în domeniile cultural-economice, cât și în cele social-politice. Plecând de la o realitate etnică cunoscută, va milita cu însuflețire pentru respectarea drepturilor tuturor naționalităților, pentru crearea unui climat în favoarea progresului în toate domeniile.

Ca semn al prețuirii și recunoașterii, al reconsiderării vieții și creației acestei importante personalități a lumii sașilor din Transilvania, martir al Revoluției de la 1848, la Mediaș, unde a fost înmormântat, i s-a ridicat un monument. Aici, pe strada Hermann Oberth, la nr. 10, există și o casă memorială, dar și un impunător bust în fata liceului ce-i poartă numele. Este numele celui care și-a dedicat întreaga viață crezului său, de apărător al adevărului și dreptății, al revendicărilor și drepturilor românilor din Ardeal, al raporturilor dintre sași și români și celelalte etnii, al naționalității și al limbii române, al naționalității sașilor din acest spațiu românesc. Și pentru toate acestea, pentru care s-a jertfit, trebuie să nu-i uităm nicicând spiritul și să-i păstrăm vie amintirea, prin diverse forme de manifestări culturale, didactice, ca un reper, ca o lecție care trebuie învățată temeinic și transmisă mai departe celor care ne urmează, generație după generație...

95.

Giura, Lucian, *Stephan Ludwig Roth (1796-1849) Două sute douăzeci de ani de la nașterea umanistului și revoluționarului medieșean în „Tribuna Sibiului”, an CXXXII, din 24 noiembrie 2016, p. 3.*

Rememorarea trecutului, emoționantă și, în același timp, pasionantă, ne oferă șansa unei analize impațiale a prezentului și a

vremurilor ce vin. Aflăm acolo nenumărate existențe a căror măreție sporește odată cu scurgerea timpului și, desigur, o serie de figuri ce ne ispitesc prin destinul lor tragic și cu totul excepțional. Este și cazul acestui fiu al plaiurilor medieșene, legat organic de luminoasele trăiri din Transilvania prin obiectivitatea vederilor și prin comunitatea ideilor sale de existență națională; este destinul pastorului sas Stephan Ludwig Roth, contemporan al ilustrei generații pașoptiste. Existența pământească a acestuia a fost de excepție demonstrând un caracter demn și o limpede judecată a istoriei, o personalitate formată în arderile cunoașterii și ale comunicării umane, viața uneia dintre cele mai complexe figuri ale sașilor transilvăneni din toate timpurile, cu un binemeritat și definit loc în istoria gândirii progresiste din țara noastră, care, alături de opera sa, au constituit o atracție pentru numeroși cercetători, istorici, pedagogi, teologi, economiști, filosofi.

Militând pentru egalitate națională și fraternitate între români, sași și maghiari, Stephan Ludwig Roth și-a meritat pe deplin locul său în istoria poporului român, istoriografia țării noastre încadrându-l printre cei mai distinși fii ai acestui pământ.

Personalitate puternic marcată de specificul realităților istorico-sociale ale veacului trecut, Stephan Ludwig Roth a simbolizat ca nimeni altul, interesele și aspirațiile sacre, comune, ale românilor și ale celorlalte naționalități; s-a dovedit un intelectual deschis celor mai variate și moderne experiențe, un om dornic și capabil să susțină un rodnic și intens dialog cu semenii și cu contemporaneitatea spirituală în numele viitorului. A fost, în același timp, om al timpului său dar și un vizionar și un deschizător de drumuri, un militant pentru egalitatea în drepturi și înfrățirea deplină între toți locuitorii acestor meleaguri, indiferent de originea etnică ori religioasă. Adept al unor concepții și atitudini progresiste în problema națională, Stephan Ludwig Roth își merită pe deplin locul în istoria poporului nostru.

S-a născut la Mediaș la 24 noiembrie 1796, la sfârșit de veac, la cumpăna a două mari epoci istorice în plan european, pe de o

parte feudalismul învechit și încremenit în structurile sale ce domneau de secole și, pe de alta, noua etapă, cea a epocii moderne, în care în toate laturile acesteia, sociale și economice, au loc profunde transformări al căror partizan avea să se manifeste și eroul nostru, de-a lungul întregii sale vieți. Studiază la Mediaș, apoi între anii 1809-1816 la gimnaziul din Sibiu perioadă în care Roth primește în urma hotărârii „Înaltei Curți” permisiunea de a frecventa cursurile universității din Tübingen, locul unde cu ceva timp în urmă studiasse teologia și tatăl său.

În intervalul 3 mai-11 octombrie 1817 călătorește la Tübingen prin Pesta, Viena, Linz, Salzburg, Berchtesgaden, München, redactând lucrarea „*Gemälde einer Reise..*”, un valoros jurnal de călătorie. În noiembrie se înmatriculează ca student la teologie și filozofie al Universității din Tübingen; este atras de Johann Heinrich Pestalozzi, celebrul pedagog al vremii, de ideile căruia este capacitat total manifestând dorința de a deveni educator. Pornește spre Elveția unde, la Yverdon, ilustrul pedagog conducea un institut de educație. După o pregătire teoretică de mai multe luni, Roth este angajat ca profesor de către marele pedagog. La institutul acestuia, Roth lucrează simultan la elaborarea unor manuale elementare de latină precum și la un îndrumar pentru predarea limbilor în general. Acum redactează prima sa lucrare „*Teoria predării limbilor*”, sugestionată de contactul cu Elveția, locul unde trei popoare conviețuiau alături respectându-și limba maternă și cultura proprie; este articolul prin intermediul căruia Roth considera că limba națională este limba majorității populației țării, idee care avea să-l însoțească și să-l domine până la sfârșitul vieții.

La solicitarea familiei, în special a tatălui său, renunță la o carieră ce se anunța strălucită în vestul Europei, își părăsește logodnica și Elveția și revine la Tübingen unde, în 1820, își susține teza de doctorat cu titlul „*Esența statului ca instituție educativă pentru formarea omului*”, în care expune principiile sale democratice și critică, voalat, statul feudal absolutist.

Revenit în Transilvania, activează ca profesor la gimnaziul din Mediaș (1821) locul unde publică în anul următor un „*Apel adresat caracterului nobil și omeniei săsești din Tarnsilvania*”, prin intermediul căruia propunea ridicarea unui așezământ dedicat educării și formării unor tineri săraci „pentru sfânta profesie de dascăl de țară”. Cercetarea științifică din următorii ani se materializează prin întocmirea unei „*Istorie a Transilvaniei*” în trei volume, perioadă în care activa în calitate de conector și apoi de rector al gimnaziului medieșean.

Datorită ideilor sale novatoare, în contradicție cu sistemul învechit al autorităților, este obligat să părăsească școala; devine predicator la Mediaș (1834-1837) apoi preot la Nemșa. Anii 1841-1843 sunt deosebit de fructuoși, elaborează lucrările: „*Breslele. O scriere de apărare*” (1841), „*Lupta pentru limbă în Transilvania*” (1842), în care combate proiectul de lege votat de Dietă, amintind că feudalii moșieri au născocit o limbă de cancelarie în locul latinei „dar de a declara o limbă ca limbă a țării nu e nevoie. Căci – continua Roth – o limbă a țării avem mai de mult. Aceasta nu este germna, încă nici maghiara, ci româna”. Urmează apoi „*Cercetări și sfaturi bune despre cultivarea ogorului și viața nomadă*” (1842), „*Dorințe și sfaturi. O petiție pentru țărani*” (1843), „*Criza bănească și pauperizarea din Transilvania, mai cu seamă în rândul sașilor*” (1843) și „*Către poporul meu! O propunere de editare a trei ziare diferite pentru agricultură, meseriile, problemele religioase și educaționale ale germanilor din Transilvania*” (1843), toate în paralel cu o intensă activitate publicistică.

În anul 1845 Roth întreprinde o călătorie în Würtemberg, deplasare menită recrutării de coloniști germani. Anul următor, în cadrul celei de-a cincea adunări generale a Asociației pentru cunoașterea Transilvaniei, care a avut loc la Sebeș, Roth ține cunoscutul său toast. Cuvântarea din 1846 i-a atras și mai mult prețuirea românilor, către care Roth înclina de mult timp. După un deceniu de activitate la Nemșa, în 1847 Roth este desemnat preot la Moșna. Pentru a înlesni sașilor perceperea deosebirii dintre cele

două confesiuni românești – greco-catolică și greco-orientală – Roth traduce lucrarea teologului român Iosif Pop Sălăgeanu, profesor la seminarul teologic greco-catolic din Blaj, viitor episcop de Oradea, intitulată „*Istoria pe scurt a credinței românilor*”.

Roth participă la Adunarea națională a românilor de la Blaj din 3/15 mai 1848, apreciind că în Transilvania cuvântul hotărâtor revenea de drept românilor, ca națiune majoritară, expunându-și în două articole de ziar și într-o scrisoare cererile sale în legătură cu revendicările exprimate la Blaj.

În toamna acestui an, la propunerea Universității naționale săsești Roth este numit de generalul Puchner în funcția de Comisar imperial plenipotențiar pentru așa numitele 13 sate ale Comitatului Cetatea de Baltă, din care autoritățile, provenite din rândurile nobilimii maghiare, fugiseră. Sunt eliberați iobagii din aceste zone iar teritoriile respectivelor sate sunt anexate pământului crăiesc. În acest context amintim și buna colaborare a protopopului de Mediaș, Ștefan Moldovan care împreună cu Roth au desfășurat o activitate laborioasă în comitatul Cetatea de Baltă.

În ianuarie 1849, după ce o armată maghiară condusă de generalul Bem cucerește Transilvania, este sfătuit de Ștefan Moldovan să se refugieze împreună cu el și cu alți români, în Țara Românească; încrezător în cuvântul generalului el se retrage la parohia sa din Moșna. Bem îi eliberase o scrisoare de protecție care însă a fost încălcată de comisarul László Csányi, cel care dispune arestarea sa. După un simulacru de judecată, la doar trei ore după rostirea sentinței, Roth cade răpus, pe 11 mai 1849, de gloanțele plutonului de execuție pe Cetățuia din Cluj.

Viața și activitatea acestui om, curmate samavolnic la doar 53 de ani, au fost marcate de o nestăvilită dragoste de popor, de „un adânc și sincer spirit de echitate politică și socială” (Camil Mureșanu).

Toastul de la Sebeș

Dragii mei frați!

În patria noastră exista trei clase sociale: nobilimea, burghezia și supușii.

Nobilimea este dreptul pozitiv și nedreptatea umană. Supușii – dreptul uman și nedreptatea pozitivă. Noi, germanii, categorie socială de mijloc, am reunit în frumoasa noastră constituție cele două drepturi fără cele două nedreptăți. Avem dreptul pozitiv, dar și pe cel al umanității, în aceasta țară de care de obicei au parte judecătorii și de care vom avea și noi parte în curând. Acest rol ne este încredințat de către Providență; a încerca să conciliezi aceste tendințe potrivnice reprezintă o muncă divină. Spre a o îndeplini, națiunea noastră are nevoie de o poziție puternică. Această poziție puternică, această forță exterioară, această capacitate de a domina împrejurările le-o doresc eu concetățenilor mei germani, spre binele întregii țări! Pentru toți ea constituie o necesitate, o bineface-re! Trăiască cetățenii sași liberi! Trăiască națiunea săsească! Întru mulți ani !

Domnii mei!

Ridic din nou paharul și inima-mi bate mai tare, e drept, dar țelul și căile îmi sunt clare în minte.

Singura conciliere posibilă între supuși și nobilime se poate realiza doar pe o temelie burgheză. Căci constituția noastră este veșnică, nemuritoare, nepieritoare, întrucât ea este clădită pe însăși ideea eternă a dreptului. Atâta vreme cât vor exista oameni, această constituție se va bucura de o înaltă considerație din partea

nobilimii, va reprezenta o cerință a supușilor, în timp ce instituțiile nobilimii și relațiile de drept ale supușilor vor avea întotdeauna nevoie de puterea spre a se menține. Ele sunt trecătoare, schimbătoare, muritoare, tocmai pentru că s-au dezvoltat pe un tărâm pur istoric. Între nobilime și supușii nu va domni niciodată o pace sufletească în piepturi.

Situația însăși caută să se niveleze, să se echilibreze. Iată ce ne învață istoria, iată ceea ce, cu un sentiment de teamă, presimțim că se va întâmpla și în viitor. Va urma o schimbare, e necesar ca ea să urmeze. Dar dreptul cel sfânt să nu se introducă prin forță și nedreptate, ci pe calea tratativelor, a îngăduinței, a dreptății. Ambele tabere adverse trebuie să se apropie de condiția noastră.

Nobilimea trebuie să coboare spre noi, supușii trebuie să urce către noi. Viitorul este al burgheziei. Căci atunci când relațiile sociale sunt pătrunse de umanism și toți locuitorii sunt adevărați cetățeni, va fi pace în inimi și afară, bunăstare și mulțumire, o viață fericită și mântuită pe pământ. Ca să instaurăm această atmosferă, Providența ne-a trimis cu siguranță pe noi, germanii. Este una din misiunile poporului nostru; iar pentru mine ea este misiunea vieții mele. Prețul este prea mare spre a mai pune la socoteală propria existență sau bunurile pieritoare. De aceea, cine se simte capabil să pună umărul la instaurarea păcii, hotărât să riște totul pentru această cauză! Chiar dacă ar fi să-mi frâng gâtul de o sută de ori pentru el, aparțin acestui țel cu trup și suflet. Pentru înfăptuirea nivelării pe cale pașnică, pentru netezirea contrariilor cetățenești stâncoase e nevoie de caracter, e nevoie de bărbați dintr-o bucată! Vivat!

Execuția

(Raport al martorului ocular Georg Hintz, preot clujean)

Între timp, străbătând citadela, am ajuns la locul execuției, aflat în spatele acesteia, îngrozitoarea țintă a drumului nostru. Această regiune, altfel frumoasă în alte împrejurări, ochiul celui îndrăgostit de natură cutreieră cu plăcere aceste câmpuri bine lucrate, străjuite în partea opusă de un șir de dealuri, acoperite până la cele mai înalte vârfuri de grădini frumoase și viță-de-vie; primăvara tocmai înveșmântase creația din nou trezită la viață în cele mai frumoase culori ale sale. Acum însă, la vederea acestui peisaj, am simțit că mă trec florii. Auzeam horcăitul de moarte al numeroaselor victime ce fuseseră măcelărite, căzând aici de curând, vâiele și hohotele părinților, soțiilor și copiilor ce-și văzuseră aici fiii, soții sau tații sângerând cumplit, zăream sălbatica mulțime a spectatorilor năpustindu-se ca o furtună spre noi, abia stăpânindu-se în așteptarea cruntului moment și mă uitam la victima ce stătea lângă mine, un om ce depășea cu siguranță prin valoarea sa toate celelalte victime căzute; m-a cuprins o durere de nespus; mă simțeam zdrobit.

Cu toate acestea, nefericitul meu prieten, direct implicat în acest spectacol infernal, stătea atât de liniștit și de calm în careul militar închis în jurul nostru, de parcă soarta sa ar fi luat o întorsătură favorabilă. Pe drumul înapoi i-am adresat din când în când câte un cuvânt cucernic de îmbărbătare; am făcut și acum acest lucru. Mi-a strâns mâna recunoscător și mi-a întins batista, rugându-mă: „Dragă frate, înmoaie aceasta batistă în sângele inimii mele, după ce voi fi căzut și trimite-o fiicei mele mai mari”. Ce prezență de spirit și ce tărie sufletească tocmai în asemenea clipe!

Apoi s-a cerut tuturor să păstreze liniște și, stând în fața noastră, unul din judecătorii penali prezenți a rostit cu voce tare sentința, la începutul căreia nefericitul meu prieten, aflat lângă mine, mi-a șoptit:

„Ascultă numai ce însăilare de minciuni!”, iar când judecătorul a spus: „Condamnatul a schimbat Sfânta Scriptură cu spada”, el mi-a spus: „Nu-i adevărat, n-am pus niciodată mâna pe o spadă”.

După citirea sentinței, s-a dus la ofițerul comandant și i s-a adresat cu următoarele cuvinte: „Domnule căpitan, am o dorință! Cer iertare, de dragul copiilor mei!” Cel căruia îi vorbise răspuns emoționat: „Nu am căderea de a ierta”. Am citit pe fața lui că ar fi făcut cu siguranță acest lucru și că era profund mișcat. „Atunci lăsați-mă să mai spun o dată Tatăl Nostru”, zise nefericitul și îngenunche.

După ce a terminat de rostit rugăciunea, s-a ridicat și, luându-și rămas bun pentru ultima oară de la mine, și-a scos pălăria și a azvârlit-o cu putere peste umăr în mulțime, strigând: „Nu mai am nevoie de ea”, apoi, întorcându-se către ofițer, îi spuse: „Acum sunt la dispoziția dumneavoastră, domnule căpitan!”

La semnul acestuia, se înfățișă un bărbat cu o cârpă albă în mână, ca să-l lege la ochi. Roth a refuzat acest lucru, considerând că este inutil. Căpitanul porunci să se îndeplinească totuși formalitatea, potrivit regulamentului. Roth își menținu poziția, spunând: „Jertați-mă, domnule căpitan, dar, fiind condamnat la moarte, am dreptul să hotărâsc în aceasta privință. Voi închide oricum ochii pentru totdeauna; dar, până atunci, vreau să privesc această lume frumoasă, creată de Dumnezeu, cât timp mai este posibil. Unde să mă așez?”

I se indică locul, iar mie mi se porunci să părăsesc careul; și cum, în zăpăceala cumplitei clipe, nu am executat ordinul suficient de repede, am fost împins afară cu multă brutalitate.

La locul indicat, nobilul bărbat stătea cu mâinile încrucișate la piept, cu privirea transfigurată, îndreptată către cer – o priveliște care trezi până și în dușmanii săi respect și admirație.

Atunci răsună îngrozitoarea comandă „Foc!” și, la intervale scurte, se auziră trei împușcături. Prima îi atinse brațul drept, pe care Roth îl lăsă pe dată să cadă, fără a-și schimba defel poziția. A doua împușcătură îi atinse mijlocul în partea stângă. Roth căzu în

genunchi, acoperindu-și rana cu mâna stângă, iar în acea clipă al treilea glonț îi străpunse neprețuitul cap. Iată-l pe marele și iubitul bărbat al poporului său zăcând în sânge. După ce victima se prăbuși, în mulțimea nesfârșită se așternu o tăcere de moarte. Atunci căpitanul care comandă, impresionat de măreția clipei, de înălțimea sufletului celui căzut, păși înainte și strigă cu o voce tunătoare: „Ostași, învățați de la acest bărbat cum se moare pentru poporul său!”

Scrisoare către Ștefan Moldovan, protopop de Mediaș

Dumbrăveni, 22 noiembrie 1848

Preasfinția Voastră! La întrebarea cu care m-ați onorat la 21 nov. 1848, rd.28, trebuie să vă răspund că Excelența Sa mi-a dat numai însărcinarea de a repartiza așa-numitele 13 sate ale comitatului Cetatea de Baltă, după pregătirile de rigoare și conform dispozițiilor, între cele două jurisdicții învecinate, Sighișoara și Mediaș, ceea ce s-a și împlinit.

Treaba, ca să spun așa, eu mi-am terminat-o și mai aștept doar poșta de azi pentru a pleca la Sibiu, la comitetul de pacificare.

Mi-ar face o deosebită plăcere dacă aș putea trăi și munci, indiferent în ce chip, în societatea dumneavoastră și alături de dumneavoastră, dar sarcina de care mă întreabă Sfinția Voastră nu mi-a fost încredințată.

Cu toată considerația și stima, al dumneavoastră prieten și servitor,

St.L.Roth

Comisar plenipotențiar

Ultima scrisoare

Iubiți copii!

Tocmai am fost condamnat la moarte și peste trei ceasuri urmează executarea sentinței. Dacă mă îndurerează ceva este gândul la voi, care nu aveți mamă și care acum va pierdeți și tatăl. Dar acestei puteri care mă conduce spre locul de tăiere nu-i pot opune niciun fel de rezistență, ci mă supun sortii, voinței lui Dumnezeu, în fața căruia până și firele-mi de păr sunt numărate.

Adunați-vă cu toții strâns în jurul Sophiei și priviți-o ca pe mama voastră. Ascultați de poruncile lui Dumnezeu și fiți respectuoși cu toată lumea, ca să vă meargă bine sau, cel puțin, să meritați acest lucru.

Sfătuiți-vă în privința averii ce o las în urma-mi în mare dezordine, astfel încât să aveți mijloace de a vă urma educația. Există încă mulți oameni buni care vă vor sfătui și vă vor ajuta, de dragul tatălui vostru...

Doamna profesoară mi-ar face un mare bine dacă ar mai rămâne până ce se pune rânduiala în averea mea și fiecare copil se va afla sub o aripă ocrotitoare. Oficiul de împărțire a moștenirii îi va face dreptate pentru serviciile ei credincioase.

Copilul ungar găsit, pe care-l luasem să-l cresc, rog să fie întreținut în continuare. Numai dacă s-ar întâmpla să-l ceară părinții lui, aceștia au mai mult drept asupra-i. Eu nu mai am oricum niciun drept pe această lume.

Mă gândesc cu drag la enoriașii mei din parohiile de la Moșna și de la Nemșa. Să dea Dumnezeu ca aceste comunități să lege rod bogat de fericire dumnezeiască, precum pomii fructiferi ale căror crengi încărcate se apleacă la pământ. Întru altoirea lor am muncit puțin și am împrăștiat doar puține semințe. Fie ca stăpânul recoltei să binecuvânteze tulpinile cu cât mai multe grăunțe. Am propovăduit iubirea și cinstea. Fie ca moartea-mi să sporească și mai tare ecoul vorbelor ce-am semănat în inimile lor. Rămâneți cu bine, iubiți oameni !

Națiunii mele i-am vrut binele, fără a fi vrut răul celorlalte națiuni. Funcțiile mele la Dumbrăveni și la Cetatea-de-Baltă le-am îndeplinit, urmând o voință superioară. Aceasta este crima politică de la care mi se trage moartea. Eu nu sunt conștient de vreo crimă. Poate am făcut și greșeli, dar intenționat n-am făcut sigur nicio nedreptate. Acum, în ultimele clipe, mă bucur că am apărat după puterile mele proprietatea și bunurile nobilimii.

Sub masa mea de scris se găsesc programele revistei școlare și bisericesti ce trebuie publicată. Ființa națională este distrusă, nu mai cred în vreo legătură exterioară între membrii ei. Cu atât mai mult doresc păstrarea spiritului ce a sălășuit cândva în aceste forme. De aceea îi rog pe frații ce rămân după mine să se îngrijească de alcătuirea acestei reviste, spre a păstra caracterul, moravurile curate și onestitatea voinței în popor, care a anticipat istoric frumosele epoci actuale. Dacă la sfatul istoriei s-a hotărât pieirea, atunci întâmplă-se aceasta, încât numele înaintașilor să nu roșească. (...)

Timpul se grăbește. Nu știu dacă bolnavu-mi trup va purta cu cinste spiritul meu ascultător. Pe toți cei care i-am jignit îi rog din inimă să mă ierte. În ceea ce mă privește, părăsesc lumea fără ură și-l rog pe Dumnezeu să-mi ierte dușmanii. Pe ultimul meu drum mă va consola conștiința mea curată. Îndură-se Dumnezeu de mine ca spre lumină, când m-am aflat în întuneric, și să deie ca aceste pregătiri ce se fac în jurul meu să fie o ispășire în astă existență trecătoare.

Cu aceasta, încheie-se totul – în numele lui Dumnezeu.

Stephan Ludwig Roth

Preot evanghelist la Moșna

Cluj 11 mai 1849

Trebuie să mai adaug că nici în viață, nici în moarte nu am fost un dușman al națiunii ungare. Fie ca acest lucru să-mi fie crezut pe cuvânt, mie, muribundului, în clipa când orice ipocrizie dispare.

Mărturie a lui Pestalozzi despre activitatea lui Roth

„Domnul Stephan Ludwig Roth din Șeica Mică, în Transilvania, a funcționat timp de un an de zile ca profesor în institutul meu; el nu numai că s-a remarcat prin cunoștințele sale, prin zelul său și prin felul său plăcut și spiritual de a-i trata pe învățăcei, ci mi-a fost și de un real ajutor mai ales în încercarea mea de-a ușura și simplifica predarea limbilor pe baze mnemonice și psihologice, aplicând cu un succes hotărâtor principiul, el merită într-adevăr să-i fiu recunoscător, așa cum merită să-i fiu recunoscător și pentru devotamentul său activ față de scopurile vieții mele; îl asigur de eterna mea afecțiune prietenească.”

Yverdon, 5 aprilie 1820

Pestalozzi

Tabel sinoptic

24 noiembrie 1796 – Se naște la Mediaș Stephan Ludwig Roth, ca fiu al Conectorului de la gimnaziul din localitate, Stephan Gottlieb Roth.

1800 – Tatăl său este ales preot la Șeica Mică.

1816 – Încheie studiile gimnaziale la Sibiu. În același an, Roth primește „în urma hotărârii Prea Înaltei Curți” permisiunea de a frecventa cursurile universității din Tübingen.

1817 3 mai – 11 octombrie Călătorește la Tübingen prin Pesta, Viena, Linz, Wels, Gmunden, Ischl, Hallein, Salzburg, Berchtesgaden, München. Redactează lucrarea *Gemälde einer Reise durch Oberösterreich, das Salzkammergut, Berchtesgaden und einen Teil Bayerns*, ans Licht gestellt von Freimunt Atel, einen auf die Universität Tübingen gehenden Theologen aus Siebenbürgen.

1817- 27 noiembrie Înmatricularea la universitate.

1818 – 3 septembrie Pleacă în Elveția, la Pestalozzi.

1818 – 1 octombrie Sosește la Yverdon. După o pregătire teoretică de mai multe luni, Roth este angajat ca profesor de către Pestalozzi. La Institutul acestuia lucrează în paralel la elaborarea unor manuale elementare de latină și la un îndrumar pentru predarea limbilor în general.

1819 Logodna cu Marie Schmied, directoarea școlii pestalozziene pentru săraci, destinată formării de dascăli. Logodna este desfăcută după întoarcerea lui Roth în patrie.

1820 – 6 aprilie Roth părăsește Yverdon.

1820 – iunie-iulie Roth stă la Tübingen și, pe baza unei disertații despre *Esența statului ca instituție educativă pentru menirea*

omului, primește titlul de doctor în filozofie și magister al artelor liberale.

1820 – 4 iulie Se îndreaptă spre patrie, făcând un popas de mai lungă durată la Viena.

1820 – 1821 La Sibiu, Cisnădie, Cluj, Mediaș, Șeica Mică se conturează unele perspective pentru înființarea unui seminar de dascăli condus de Roth.

1821 Roth devine profesor la gimnaziul din Mediaș. În cadrul unei conferințe extraordinare a profesorilor, ține o prelegere despre organizarea unei reviste cu profil pedagogic, intitulată „Der sächsische Hausfreund” (Prietenul de casă sas).

1822 Apare lucrarea *An den Edelsinn und die Menschenfreundlichkeit der Sächsischen Nation in Siebenbürgen, eine Bitte und ein Vorschlag für die Errichtung einer Anstalt zur Erziehung und Bildung armer Kinder für den heiligen Beruf eines Schullehrers auf dem Lande*” (Apel adresat caracterului nobil și omeniei săsești din Transilvania. O rugămintă și o propunere de ridicare a unui așezământ destinat educării și formării de copii săraci pentru sfânta profesie de dascăl de țară).

1823 Se căsătorește cu Sophie Auner, fiica preotului din Copșa Mare.

1824-1830 Întocmește o *Istorie a Transilvaniei* în trei volume.

1828 Devine conector și rector al gimnaziului din Mediaș.

1831 Moartea primei sale soții, care lasă în urmă trei copii minori (Stephan Ludwig Heinrich, † 1841, Elisabeth Sophie, Friederike Josepha, † 1841).

1834 Este eliberat în mod forțat din slujba de rector și din școală.

1835 Moare mama sa, Maria Elisabeth Gunesch.

1834 – 1837 Predicator la Mediaș.

1837 Este ales preot la Nemșa. Se căsătorește cu Karoline Henter, fiica preotului din Băgaciu. Din această căsătorie s-au născut cinci copii.

1841-1843 Ani deosebit de fructuoși: elaborează lucrările: „*Die Zünfte. Eine Schutzschrift*” (Breslele. O scriere de apărare), 1841; „*Der Sprachkampf in Siebenbürgen. Eine Beleuchtung des Woher und Wohin?*” (Lupta pentru limbă în Transilvania. O clarificare a problemelor: de unde? și încotro?), 1842; „*Untersuchungen und Wohlmeinungen über Ackerbau und Nomadenleben*” (Cercetări și sfaturi bune despre cultivarea ogorului și viața nomadă), 1842; „*Wünsche und Ratschläge, eine Bittschrift fürs Landvolk*” (Dorințe și sfaturi. O petiție pentru țărani), 1843; „*Der Geldmangel und die Verarmung in Siebenbürgen, besonders unter den Sachsen*” (Criza bănească și pauperizarea din Transilvania, mai cu seamă în rândurile sașilor), 1843; „*An mein Volk ! Ein Vorschlag zur Herausgabe von drei absonderlichen Zeitungen für siebenbürgisch-deutsch-Lasndwirtschaft, Gewerbe, Schul- und Kirchensachen*” (Către poporul meu! O propunere de editare a trei ziare diferite pentru agricultură meserii, problemele religioase și educaționale ale germanilor din Transilvania), 1843. Intensă activitate publicistică.

1845 Călătorie în Württemberg, pentru recrutarea de coloniști germani.

1846 În cadrul celei de-a cincea adunări generale a asociației pentru cunoașterea Transilvaniei, ce a avut loc la Sebeș, Roth ține cunoscutul său toast.

1847 Este numit preot la Moșna. Decesul tatălui său.

1848 – 6 ianuarie Moare cea de-a doua soție. În urma ei rămân cinci copii minori. Dintre copiii din prima căsătorie mai trăia doar Sophie, care era deja căsătorită cu Michael Rosenauer.

1848 – 3/15 mai Roth participă la Adunarea națională a românilor de la Blaj.

1848 – 12-16 august Întemeierea „Asociației tineretului german din Transilvania”. Roth este ales președinte pe o perioadă de doi ani.

1848 – 21 octombrie Comitele sas în numește pe Roth în Comitetul ardelean de pacificare, din care făceau parte reprezentanți români și sași.

1848 – 1 noiembrie La propunerea Universității naționale săsești, Roth este numit de generalul de brigadă austriac Puchner în funcția de Comisar imperial plenipotențiar pentru așa-numitele 13 sate ale comitatului Cetatea de Baltă, din care autoritățile, provenite din rândurile nobilimii maghiare, fugiseră. Roth își stabilește cartierul general la Dumbrăveni și, la cererea comunelor amintite, le anexează pământului crăiesc.

1848 – 25 noiembrie Împreună cu protopopul de Mediaș, Ștefan Moldovan, Roth este numit adjunct al administratorului provizoriu al comitatului Cetatea-de-Baltă, Carl Commendo, și își stabilește reședința la castelul din Cetatea de Baltă.

1849, ianuarie După ce o armată maghiară condusă de Bem cucerește Transilvania, Roth se retrage la parohia sa. Bem îi eliberează o scrisoare de protecție.

1849 – 21 aprilie Din ordinul comisarului guvernamental maghiar László Csányi, Roth este arestat la Moșna și escortat la Cluj.

1849, 11 mai Tribunalul marțial din Cluj îl condamnă la moarte prin împușcare. Execuția are loc la trei ore după rostirea sentinței.

1850 – 17 mai Rămășițele pământești ale lui Roth sunt aduse la Mediaș.

1853 – 20 mai Se inaugurează la Mediaș monumentul închinat lui Stephan Ludwig Roth.

CUPRINS

Notă asupra ediției a doua	7
Stephan Ludwig Roth în conștiința românilor	9
1. xxx <i>Der Sprechkampf in Siebenbürgen</i>, Tiparul și editare de Johann Gött Konstadt, 1842.	23
2. Barîțiu, George. <i>Articol începătoriu. Un plan nou de îmbunătățire în mai multe ramuri ale economiei noastre patriotice, în: „Gazeta Transilvaniei“, anul VIII, 1845, nr. 52 din 28 iunie, p. 206-209.</i>	23
3. Barîțiu, George. <i>Părți alese din Istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani din urmă, vol. I, Tipografia W. Kraft, Sibiu, 1889, p. 623-624.</i>	24
4. Ch(endi), Il(arie). <i>Lupta de limbă în Transilvania, în: „Telegraful Român”, anul XLIV, 1896, nr. 96 din 27 august/8 septembrie, p. 3.</i>	25
5. Păcățian, Teodor V. <i>Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară, vol. I, ediția a doua, Sibiu, 1904, p. 207.</i>	27
6. Lupaș, Ioan. <i>Stephan Ludwig Roth, în „Patria” (Cluj), anul I, 1919, nr. 69 din 10 mai p. 2.</i>	29
7. Petra-Petrescu, Horia. <i>Un martir sas: Stephan Ludwig Roth, în „Amicul poporului”. Calendar pe anul comun 1925, anul LXV, Editura W. Krafft, Sibiu, p. 89-91.</i>	32
8. Jebeleanu, Eugen. <i>Balada despre preotul sas Stephan Ludwig Roth, în „România literară” (București), anul II, 1933, nr.61 din 15 aprilie, p. 3.</i>	35
9. Hurdubețiu, Ionel, <i>Stephan Ludwig Roth, în „Gazeta Hârtibaciului”, anul II, 1934, nr. 23, din 31 august, p. 4.</i>	37

10. **Hurdubețiu, Ioan.** *Părerile unui istoric sas despre românii din Ardeal, în „Viața Basarabiei”, an III, 1934, nr. 608 din 14 decembrie; cu mici modificări publicat și în „Universul” (București) din 22 februarie 1938, „Ținuturi secuizante” din 26 februarie 1938, „Atheneum”, an IV, 1938, nr. 1, ianuarie-martie, p. 81-84 și, tradus în limba germană, în „Kronstädter Zeitung” (Brașov) numărul din 22 februarie 1938..... 39*
11. **Togan, George.** *Doi eroi din revoluția de la 1848. Protopopul român Ștefan Moldovan și preotul sas Stephan Ludwig Roth, în „Gazeta Mediașului”, anul III, 1939, nr. 4 din 1 februarie, p. 3. .... 42*
12. **xxx Aprecieri românești despre Stephan Ludwig Roth,** *în „Gazeta Mediașului”, anul III, 1939, nr. 6 din 1 martie, p. 2. .... 45*
13. **Sassu, Carol.** *Un episod semnificativ din trecutul Ardealului, personalitatea lui Stephan Ludwig Roth, în „Gazeta Transilvaniei”, anul 102, 1939, nr. 27 din 9 aprilie, p. 5. .... 47*
14. **Șuluțiu, Octav.** *Pentru amintirea eroului sas Stephan Ludwig Roth, în „România” (București), anul II, 1939, nr.353 din 25 mai, p. 2. .... 52*
15. **Dăianu, dr. Ilie.** *Stephan Ludwig Roth: martirul sașilor ardeleni, în „Gazeta Mediașului”, anul III, 1939, nr. 10 din 15 mai, p. 3. Articolul a fost publicat și în „Tribuna” (Cluj), anul II, 1939, nr. 97 din 29 aprilie, p. 6. .... 55*
16. **Iorga, Nicolae.** *Un cugetător ales al sașilor din Ardeal: Stephan Ludwig Roth, în Oameni cari au fost, vol. IV, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 110-112. Studiul s-a publicat, mai întâi, în revista „Ramuri” (Craiova), anul XIX, 1925, nr. 1 (ianuarie), p. 1-3. Vezi și Oameni care au fost, volumul II, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 217-219. .... 60*

17. **Montana, Dr. M.** *Comemorarea marelui filo – român Stephan Ludwig Roth la Mediaș. Au trecut 90 de ani de la executarea eroului național sas, în „Universul” (București), anul 56, 1939, nr.133 din 18 mai, p. 2.....* 61
18. **xxx Pilda lui Stephan Ludwig Roth**, articol nesemnat, publicat în „Observator” (București), anul VI, 1939, nr. 10 din 25 mai, p. 5. ....
19. **Lucian Predescu**, *Enciclopedia Cugetarea*, București, f.a, p. 744. ....
20. **Popa, George.** *Stephan Ludwig Roth și biograful său. O convorbire cu scriitorul german Otto Folberth, în „Vremea” (București), anul XV, 1942, nr. 636 din 1 februarie, p. 3.....* 66
21. **Lupaș, Ioan.** *Ein siebenbürgischer Märtyrer! Stephan Ludwig Roth, în Zur Geschichte der Rumänen. Aufsätze und Vorträge, Kraft & Drotleff, Hermannstadt, 1943, p. 308-315. Despre aceeași chestiune vezi, de același autor; și: Un martyre transylvain: Le pasteur Stephan Ludwig Roth |1796-1849|, în „Revue de Transylvanie”, V, 1939, p. 224-230; varianta apărută în „Südostdeutsche Tagesblatt”, an 70, 1943, nr. 112, p. 7 și materialul, cu titlul: Un martir al Transilvaniei. Preotul St.L. Roth, în „Studii, conferințe și comunicări istorice”, Sibiu, 1941, p. 247-251. ....* 71
22. **Albu, Corneliu.** *Stephan Ludwig Roth „Toastul de la Sebeș Alba”, în „Transilvania Noastră” (București), anul II, 1944, nr. 8 din 23 ianuarie, p. 1, 4. ....* 79
23. **Albu, Corneliu.** *Lupta pentru limbă în Transilvania, în „Transilvania Noastră” (București), anul II, 1944, nr. 13 din 27 februarie, p. 1.....* 82
24. **Humureanu, C.** *Stephan Ludwig Roth, în „România” (București), anul III, 1949, nr. 804 din 24 august, p. 9.....* 85
25. **xxx Stephan Ludwig Roth în Din istoria gândirii pedagogice universale. Antologie, vol. I, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1959, p. 424-428.....** 87

26. **Antoși, Iosif.** *Pe urmele lui Pestalozzi în țara noastră, în „Flacăra” (București), anul IX, 1960, nr. 21 (261), p. 15.* 92
27. **Antoși, Iosif.** *O scrisoare a lui Pestalozzi în țara noastră în „Gazeta învățământului”, 1962, nr. 662 din 25 mai p. 2.*..... 94
28. **Lupu, Nicolae.** *La comemorarea lui Stephan Ludwig Roth, personalitate progresistă a revoluției din 1848, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, nr. 6021, 1964, din 10 mai, p. 2; vezi și articolul din „Uj Idök”, anul 64, 1964 nr. din 14 mai.* 95
29. **xxx Expoziția comemorativă Stephan Ludwig Roth, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr. 6027 din 17 mai, p. 2.** 99
30. **Drăgan, Nicolae.** *Un luptător pentru eliberarea socială a țărânimii, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr. 6025 din 15 mai, p. 3.* 99
31. **Berindei, Dan.** *115 ani de la moartea unui luptător progresist în „România liberă” (București), anul XXII, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2.* 102
32. **xxx Dezvelirea bustului lui Stephan Ludwig Roth, în „România liberă” (București), an XXII, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2.** 106
33. **Maciu, Vasile.** *Un luptător pentru progres: Stephan Ludwig Roth, în „Contemporanul” (București), 1964, nr. 20 (918), p. 7.* 106
34. **xxx În orașul Mediaș. Dezvelirea bustului lui Stephan Ludwig Roth, în „România liberă” (București), anul 23, 1964, nr. 6085 din 12 mai, p. 2.** 112
35. **Cselényi, Béla – Mureșan, Camil.** *Stephan Ludwig Roth, în „Tribuna” (Cluj), anul VIII, 1964, nr. 20 (380) din 14 mai, p. 1, 8.*..... 112
36. **xxx În memoria lui Stephan Ludwig Roth, în „Drum nou” (Brașov), anul XXI, 1964, nr. 6022 din 12 mai, p. 3.** *Același*

- articol, cu același titlu, în „Zori noi” (Mediaș), anul 11, 1964, nr. 579 din 15 mai. 119
37. **xxx Istoria României, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 120.**..... 120
38. **xxx Istoria României, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 140.**..... 121
39. **xxx Istoria României, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 157.**..... 122
40. **xxx Istoria României, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 1027.**..... 123
41. **xxx Istoria României, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 1057.**..... 124
42. **xxx Istoria României, vol. IV, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 1081-1082.** 124
43. **Păcurariu, Mircea, Un prieten al poporului român: pastorul sas St.L. Roth, în „Almanachul parohiei ortodoxe române din Viena”, 1965, pp. 122-126.**..... 125
44. **Cheresteșiu, Victor. Adunarea Națională de la Blaj. Începuturile și alcătuirea programului Revoluției din 1848, Editura Politică, București, 1966, p. 133.**..... 131
45. **Antoși, Iosif. Influența lui J.H. Pestalozzi asupra școlii și gândirii pedagogice din țara noastră, în Stoian, Stanciu (sub redacția), Clasici ai pedagogiei universale și gândirea pedagogică românească, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 192-220.** 134
46. **xxx Dicționar enciclopedic român, vol. IV | Q-Z|, Editura Politică, București, 1966, p. 256.**..... 139
47. **Maciu, Vasile. Prefață, în Stephan Ludwig Roth, Viața și opera, Ediție bilingvă. Studiul introductiv și alegerea textelor de Carol Göllner, Editura Științifică, București, 1966, p. 5-8.** 139
48. **Gulian, C.I. (redactor responsabil), Antologia gândirii românești. Secolele XV-XIX, Partea I, Editura Politică, București, 1967, p. 147-152.** 143

49. **Bîrsănescu, Ștefan.** *Știință și pseudoștiință, în: „Cronica” (Iași), anul I, (1966), nr. 33 din 24 septembrie, p. 9 și 11.....* 145
50. **Prodan, David.** *Supplex Libellus Valachorum, Editura Științifică, București, 1967, p. 292-293.....* 148
51. **David PRODAN.** *Supplex Libellus Valachorum, Editura Științifică, București, 1967, p. 437.....* 148
52. **Turtoi, Mihalache** *Vorkämpfer der Revolution. Stephan Ludwig Roth fortschrittliche sozial-politische Ideen, în „Neue Banater Zeitung”, anul XII, 1968, nr.1684 din 14 aprilie, p. 3.....* 149
53. **Albu, Corneliu.** *Stephan Ludwig Roth. Un precursor al ideii de conviețuire pașnică în Transilvania, în „România literară” (București), anul I, 1968, nr. 8 din 28 noiembrie, p. 5.....* 152
54. **Marica, G.M. – Hajós, J. – Mare, C. – Rusu, C.** *Ideologia generației de la 1848 din Transilvania, Editura Politică, București, 1968, p. 43-49.....* 155
55. **xxx** *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania în documentele epocii, în „Scînteia” (București), anul XXXVII, 1968, nr. 7712 din 24 mai, p. 2.....* 161
56. **Pietraru, Ștefan.** *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania, în: „Drum nou” (Brașov), an XXV, 1968, nr. 7275 din 25 mai, p. 2.....* 162
57. **Constantinescu, Miron și colectiv.** *Istoria României. Compendiu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969, p. 292.....* 162
58. **Ionescu, Teodor.** *120 de ani de la moartea lui Stephan Ludwig Roth, în „Unirea” (Alba Iulia), anul II, 1969, nr. 382 din 11 mai, p. 3.....* 163
59. **Vîlcu, Natalia.** *120 de ani de la asasinarea lui Stephan Ludwig Roth. Un mare umanist și democrat revoluționar transilvănean, în „Munca” (București), anul XXV, 1969, nr. 6685 din 11 mai, p. 2.....* 167

60. **Niculae, V.** *Un reprezentant de frunte al iluminismului. 120 de ani de la moartea lui Stephan Ludwig Roth, în „Scînteia tineretului”, anul XXV, Seria II, 1969, nr. 6214, din 12 mai, p. 2. ....* 170
61. **Fanache, Maria.** *Stephan Ludwig Roth – pedagog, în „Tribuna Sibiului”, anul II, 1969, nr. 382 din 13 mai, p. 3. ....* 172
62. **xxx In memoriam,** în „Tribuna Sibiului”, anul II, 1969, nr. 382 din 13 mai, p. 3. 176
63. **Hamzea, Adrian.** *Balada lui Stephan Ludwig Roth, în „Astra” (Brașov), anul IV, nr.10 (41), 1969, oct., p. 12. ....* 178
64. **Adam, Ioan.** *La Mediaș. Muzeul „Stephan Ludwig Roth”, în „Scînteia” (București), anul XL, 1970, nr. 8635, din 12 decembrie, p. 3. ....* 179
65. **Bârsănescu, Ștefan (coord.),** *Istoria pedagogiei. Manual pentru liceele pedagogice și institutelor pedagogice de 2 ani, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 146-147. ....* 181
66. **Lungu, Cornel.** *Un mare gânditor și luptător progresist. 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth, în „Tribuna Sibiului”, anul IV, 1971, nr. 1168 din 24 noiembrie, p. 3. ....* 184
67. **Adam, Ioan** *Un remarcabil militant și om de cultură. 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth, în „Scînteia”, anul XLI, 1971, nr. 8978, 24 noiembrie, p. 4. ....* 188
68. **xxx Adunare cu prilejul împlinirii a 175 de ani de la nașterea lui Stephan Ludwig Roth,** în „Scînteia”, anul XLI, 1971, nr.8984 din 30 noiembrie, p. 4. 192
69. **Gogoneață, Nicolae (redactor responsabil),** *Istoria filozofiei românești, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 346-349. ....* 194
70. **Maciu, Vasile.** *Stephan Ludwig Roth și problema românească, în De la Tudor Vladimirescu*

- la Răscoala din 1907, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973, p. 93-109. .... 199*
71. **Bârna, Vlaicu.** *Într-o piață a Clujului / Memoriei luptătorului Ștefan Ludwig Roth, asasinat de reacțiune la 1849/, în „Luceafărul”, anul XVII, 1974, nr. 12 (621) din 23 martie, p. 7. .... 214*
72. **Giurescu, C.C. – Giurescu, Dinu, C.** *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi, Editura Albatros, București, 1975, p. 598-599. .... 216*
73. **Popescu Teiușan, Ilie.** *Pedagogi și oameni de școală din România. Mic dicționar, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 142-143. .... 216*
74. **Vlaicu, Monica.** *Stephan Ludwig Roth – un apărător al drepturilor românești, în „Transilvania”, anul VI (LXXXIII), 1977, nr. 7, p. 12-13. .... 217*
75. **Braniște, M. Martin,** *Pastorul St.L. Roth – susținător al cauzei românești și participant la Revoluția din 1848-1849, în „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena”, Viena, 1978, pp. 145-151. .... 220*
76. **Giura, Lucian.** *Stephan Ludwig Roth și problema țărănească în Revoluția de la 1848, în „Tribuna Sibiului”, anul XXX, 1978, nr. 6488, 31 mai, p. 4. .... 226*
77. **Nicolae-Văleanu, Ivanciu.** *Stephan Ludwig Roth – promotor al unei concepții social-economice avansate, (I), în: „Revista economică”, 1979, nr. 26 din 29 iunie, p. 22-23. .... 227*
78. **Ivanciu, Nicolae-Văleanu.** *Stephan Ludwig Roth – promotor al unei concepții social-economice avansate, (II), în „Revista economică”, 1979, nr. 27, p. 22-23. .... 233*
79. **Bodea, Cornelia.** *1848 la români. O istorie în date și mărturii, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, pp. 497-498. .... 237*
80. **Ibidem, vol.II, pp. 1018-1019. .... 238**

81. **Mușat, Mircea – Ardeleanu, Ion.** *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 243, 244, 247, 250, 251..... 240
82. **Gulian, C.I.** (redactor responsabil), *Istoria gândirii sociale și filozofice în România*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1984, p. 214-215. 242
83. **Mureșanu, Camil.** *Stephan Ludwig Roth la München (22 iunie 1996)*, în „Magazin istoric”, anul XXX, 1996, nr.8 (353), p. 86. 243
84. **Acad. Berindei, Dan.** *Revoluția Română din 1848-1849. Considerații și reflexii*, Centrul de Studii Transilvane. Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1997, p. 248..... 244
85. **Constantiniu, Florin.** *O istorie sinceră a poporului român*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997, p.224..... 245
86. **Mureșanu, Camil.** *Stephan Ludwig Roth – „Nici un cuvânt despre emigrare”*, în „Magazin istoric”, anul XXXI, 1997, nr. 1 (ianuarie) (358), p. 56-58..... 245
87. **Mureșanu, Camil.** *Stephan Ludwig Roth*, în „Academica”, anul IX, 1999, nr.7-8 (103-104), mai-iunie, p. 51-52..... 251
88. **Pavel Teodor,** *Stephan Ludwig Roth și modernizarea societății transilvane*, în „Stephan Ludwig Roth”. Comunicări, Editura STUDIA, Cluj-Napoca, 1999, p. 19-25..... 255
89. **Retegan, Simion.** *Date noi privind detenția și procesul lui Stephan Ludwig Roth*, în „Stephan Ludwig Roth” Comunicări, Editura STUDIA, Cluj-Napoca, 1999, p. 26-32. 262
90. **Sabău, Nicolae.** *Momente și monumente mai puțin cunoscute legate de viața lui Stephan Ludwig Roth*, în „Stephan Ludwig Roth”. Comunicări, Editura „Studia”, Cluj-Napoca, 1999, p. 32-42..... 267

91. Trâncă, Crenguța. <i>Stephan Ludwig Roth. Gemälde einer Reise, în Stephan Ludwig Roth. Comunicări, Cluj-Napoca, 1999, pp.43-52.</i>	275
92. Mureșanu, Camil. <i>Stephan Ludwig Roth și românii, în Identitate națională și spirit european. Academicianul Dan Berindei la 80 de ani, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 537-542.</i>	277
93. Maior, Liviu, <i>Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania, în Pop, Ioan-Aurel – Năgler, Thomas – Magyari, András Istoria Transilvaniei, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2013, p. 324.</i>	284
94. Bulei, Dumitra, <i>Ștefan Ludwig Roth, simbol al istoriei săsești din secolul al XIX-lea, în „Țara Bârsei”, 2013, 12, pp . 306-311.</i>	284
95. Giura, Lucian, <i>Stephan Ludwig Roth (1796-1849) Două sute douăzeci de ani de la nașterea umanistului și revoluționarului medieșean în „Tribuna Sibiului”, an CXXXII, din 24 noiembrie 2016, p. 3.</i>	291
ANEXE	297
Toastul de la Sebeș.....	297
Execuția.....	299
Scrisoare către Ștefan Moldovan, protopop de Mediaș	302
Ultima scrisoare	303
Mărturie a lui Pestalozzi despre activitatea lui Roth.....	305
Tabel sinoptic	307
CUPRINS	311